

ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

Togay Seçkin BİRBUDAK

**DOKTORA TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MAYIS – 2014

DOKTORA TEZİ KABUL VE ONAY SAYFASI

TOGAY SEÇKİN BİRBUDAK tarafından hazırlanan "ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi TARİH Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Necdet HAYTA

Tarih Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

N. Hayta

Başkan : Prof. Dr. Hale ŞIVGIN

Tarih ABD, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

H. Şivgin

Üye : Prof. Dr. Mustafa TURAN

Tarih ABD, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

M. Turan

Üye : Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU

Tarih ABD, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

A. Gündoğdu

Üye : Doç. Dr. Uğur ÜNAL

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

U. Ünal

Tez Savunma Tarihi: 20.05.2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Togay Seçkin BİRBUDAK

20.05.2014

ROMANYA’NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI**Doktora Tezi****Togay Seçkin BİRBUDAK****GAZİ ÜNİVERSİTESİ****SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****Mayıs 2014****ÖZET**

Kuruluşunun ardından kısa bir süre içerisinde Balkanlarda hızla genişleyen Osmanlı Devleti, XV. yüzyıl içerisinde önce Eflak ve ardından da Boğdan’da hâkimiyet kurmuştur. Balkanların bu zengin ve geniş topraklarındaki Osmanlı hâkimiyeti Tuna Nehri’nin güneyine göre daha farklı bir şekilde tesis edilmiş; iç işlerinde bağımsız ve yerel bir voyvoda ile yönetilen Rumen beylikleri Osmanlı Devleti’ne sadık kalmak ve vergisini ödemekle yükümlü kılınmıştır. Kurulan bu düzen yaklaşık üç yüzyıl boyunca devam ettirilmiştir. Ancak XIX. yüzyılda hızla gerilemekte olan Osmanlı Devleti ile Rumen prenslikleri arasındaki bağlar giderek zayıflamış ve Rumen bağımsızlık hareketi başlamıştır. Söz konusu çalışmada ilk olarak 1853 yılına kadar olan dönemde Eflak ve Boğdan’daki tarihi gelişmeler, 1853-1856 yılları arasındaki Kırım Harbi ve sonrasındaki süreçte iki beyliğin Alexandru Ioan Cuza idaresinde birleşmesi, birleşik prensliklerde Cuza dönemi reformları ve Osmanlı Devleti ile olan ilişkiler, 1866 yılından sonra bir Alman prensi olan Carol idaresinde geçen yıllar ve nihayetinde de 1877-1878 yılları arasındaki Osmanlı-Rus Savaşı sırasında bağımsız Romanya’nın kuruluşu ele alınmaktadır.

Bilim Kodu : 1161.2.293**Anahtar Kelimeler** : Osmanlı Devleti, Eflak, Boğdan, Romanya, Balkanlar**Sayfa Adedi** : 246**Tez Danışmanı** : Prof. Dr. Necdet HAYTA

INDEPENDENCE OF ROMANIA**PhD Thesis****Togay Seçkin BİRBUDAK****GAZİ UNIVERSITY****INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES****May 2014****ABSTRACT**

Ottoman State, which was growing rapidly in Balkans after a short time after its origination, established dominance firstly on Wallachia and then Moldavia in the XV. century. This dominance of Ottoman State on the large and rich land of Balkans was different from the south of the Danube River; Romanian principalities, being managed by a local voivode, were independent in terms of internal affairs and they were obligated to remain faithful and to pay tax to Ottoman State. This system continued approximately for 3 centuries. However, the relationship between Romanian principalities and Ottoman State, which had been in decline age, reduced and the Romanian independence movement started in XIX. century. In this research firstly, historical events in Wallachia and Moldavia until 1853; secondly, Crimean War between 1853 and 1856 and unification of the two stereotypical under the control of Alexandru Ioan Cuza after the war; thirdly, Cuza reforms in the united principalities and relationship with Ottoman State; fourthly, the period under the control of German Prince Carol after 1866; finally establishment of independent Romania during Ottoman-Russian War between 1877 and 1878 were handled.

Science : 1161.2.293**Key Words** : Ottoman State, Wallachia, Moldavia, Romania, Balkans**Page** : 246**Supervisor** : Prof. Dr. Necdet HAYTA

TEŞEKKÜR

Söz konusu çalışmanın ortaya çıkmasında yardımlarını gördüğüm isimlere teşekkürlerimi sunmaktan mutluluk duyarım. Akademik hayatımın her aşamasında büyük yardım ve desteklerini gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. Necdet HAYTA'ya şükranlarımı, eserin her aşamasında desteğini esirgemeyen hocam Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürü Doç. Dr. Uğur ÜNAL'a, kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK'A, Romanya'ya gerçekleştirmiş olduğumuz seyahatte beni yalnız bırakmayan değerli arkadaşım, hocam Yrd. Doç. Dr. Bülent AKBABA'ya, kıymetli arkadaşım Dr. Mutlu Tahsin ÜSTÜNDAĞ'a, Romanya'da büyük yardımlarını gördüğüm Ali BİRBUDAK'a teşekkürlerimi sunarım. Yıllardan bu yana destekleyen aileme, bilhassa eşim Vesile BİRBUDAK'a şükranlarımı sunar, çalışmamı oğlum Mete Alp'e ithaf etmek isterim. Son olarak çalışmamızın Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında (04/2010-32 proje kodu) desteklendiğini ifade etmekle birlikte mensubu olmaktan gurur duyduğum üniversiteme de teşekkür borcum bulunduğunu belirtmek isterim.

ÖN SÖZ

Kurulduktan kısa bir süre sonra Balkan coğrafyasına adım atan ve yüzyıllar boyunca bölgeyi elinde bulunduran Osmanlı Devleti açısından Eflak ve Boğdan, XIV. Yüzyıldaki hızlı genişleme sürecinde doğal bir hedef haline gelmiştir. Bu yüzyılın ikinci yarısında başlayan ilk temasların ardından XV. Yüzyıla birlikte Eflak ve Boğdan'da Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti başlamıştır. Balkan yarımadasının bu verimli topraklarında kurulan Osmanlı yönetimi, diğer bölgelere göre farklı bir idarî tarzda tesis edilmiş olmasına rağmen, XIX. Yüzyıla kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan arasındaki tâbî-metbû ilişkisinin önce azalmaya ve sonrasında da kopmaya başladığı dönem XIX. Yüzyıl olmuştur. Bu döneme kadar zaman zaman isyan hareketleri ve yabancı devlet işgalleri yaşanmasına rağmen, Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan beylikleri arasında çok büyük bir sorun yaşanmadan sürdürülen ilişkiler bundan sonra farklı bir hal almıştır. Başlangıçtan bu yana iki ayrı idareye sahip olan bu topraklar 1853-1856 yılları arasında yaşanan Kırım Harbi sonrasında ilk olarak tek bir idare altında birleşmiştir. İdarenin Alexandru Ioan Cuza'nın liderliği altında birleşmesinden sonra geçen ilk yıllar iki beylik arasındaki kurumsal ve hukukî farklılıkların giderilmeye çalışıldığı ve kapsamlı reformların yürürlüğe konulduğu yıllar olmuştur. 1866 yılında Cuza'dan görevi devralan Alman prensi I. Carol'un iktidarında da benzer şekilde bir politika yürütülmeye devam edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin çok büyük bir darbe aldığı 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ise bağımsız Romanya'nın kurulmasını sağlamıştır.

Kırım Harbi'nden 93 Harbi'nin sonuna kadar geçen yaklaşık 25 yıllık bu süreç, uluslararası politikanın şekillendirdiği ve Osmanlı Devleti'nin büyük devletlerle mücadele vermek zorunda kaldığı bir dönemi ifade ederken, Romanya toprakları içinse karışıklık ve istikrarsızlığın hüküm sürdüğü ancak sonunda bağımsızlığın kazanıldığı yıllar olmuştur. Eflak ve Boğdan memleketlerinin önce birleşmesi ve sonrasında da bağımsızlığını konu edindiğimiz bu çalışma, tarihî altyapısı da göz önünde bulundurulmakla birlikte 1853-1878 yılları arasındaki gelişmeleri ele almaktadır. Çalışmamızın Giriş bölümü Osmanlı Devleti'nin bölgeyi hâkimiyeti altına almasından XIX. Yüzyılın ilk yarısının sonlarına kadar uzanan döneme genel bir bakış niteliğindedir.

Birinci Bölümde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yaşanan Kırım Savaşı sürecinde Eflak ve Boğdan memleketlerinde yaşanan gelişmeler değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda savaşın çıkışı, gelişimi, savaşın sonuçlanması ve bu dönem içerisinde Eflak ve Boğdan'daki Rus ve Avusturya işgalleri ele alınmaktadır.

İkinci Bölüm, Eflak ve Boğdan'ın işgalden arındırılmasının ardından yeniden yapılandırılması ve birleşmesi sürecine ayrılmıştır. Bu bölümde Eflak ve Boğdan'ın statüsünün yeniden düzenlenmesi ve beyliklerin Alexandru Ioan Cuza idaresi altında birleşmesi süreci ele alınmaktadır. Prens Carol dönemi ile birlikte yabancı bir yönetici idaresinde Osmanlı Devleti ile beylikler arasındaki bağlarının giderek zayıflaması ana gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü Bölümde, birleşen iki beyliğin ilk idarecisi ve birliği tesis eden Alexandru Ioan Cuza'nın iktidar yılları ve gerçekleştirdiği reformlar ele alınmakta ve sonrasında da gerçekleştirilen darbenin ardından Romanya'da Alman hanedanına üye Prens Carol'un yönetimi ile birlikte Osmanlı Devleti ile Romanya arasında giderek zayıflayan bağlar değerlendirilmektedir.

Çalışmamızın Dördüncü Bölümünde ise Romanya'nın bağımsızlığını kazanması ile neticelenecek olan gelişmeler ele alınmaktadır. Osmanlı Devleti'nin yaşadığı Balkan buhranı neticesinde çıkan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin çıkışı ve Romanya'nın Rusya ile birlikte savaşa katılarak bağımsızlığını ilan etmesi sürecinden başlayarak savaşın neticelenmesi, bağımsız Romanya devletinin kabulü ve bu yeni devletin ilk yıllarında yaşanan mühim gelişmelere bu bölüm içerisinde değinilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hâkimiyetinin sona erişti hakkında diğer ülkelere nazaran daha az ele alındığına inanarak başladığımız bu çalışma Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi'nde bulunan belgeler temelinde hazırlanmış, çalışmada dönemin Osmanlı basınından ve bu konuda kaleme alınmış tetkik-telif eserlerden de oldukça istifade edilmiştir. Çalışmamızın ilgili alanda bir boşluğu doldurması ümit edilmektedir.

Togay Seçkin BİRBUDAK

Ankara - 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
 1. GİRİŞ: İLKÇAĞLARDAN KIRIM HARBI'NE ROMANYA COĞRAFYASI	 1
 2. KIRIM SAVAŞI VE EFLAK-BOĞDAN'DA İŞGALLER DÖNEMİ (1853-1856)	 31
2.1.Kutsal Yerler Meselesi ve Prens Mençikov'un Elçiliği	31
2.2.Rusya'nın Memleketeyn'i İşgali ve Savaşın Başlaması	35
2.3.Avrupalı Devletlerin Rusya'ya Karşı Osmanlı Devleti'nin Yanında Yer Alması	44
2.3.1.İngiltere ve Fransa'nın Savaşa Katılması	44
2.3.2.Avusturya ile Memleketeyn Üzerine Bir Antlaşma İmzalanması	47
2.4.Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki İşgallerinin Sona Ermesi	50
2.5.Kırım Savaşı'nda 1855 Yılı Gelişmeleri ve Rusya Karşısı İttifakın Genişlemesi	53
2.5.1.Piyomente Krallığı'nın Savaşa Dâhil Olması	53
2.5.2.Viyana Görüşmeleri	54
2.5.3.Rusya'nın Savaştan Çekilmesi	57
2.6.Paris Kongresi ve Paris Barış Antlaşması	59
2.6.1.Paris Kongresi Görüşmeleri	59
2.6.2.Paris Barış Antlaşması (30 Mart 1856)	62
 3. MEMLEKETEYN'DEN MEMLEKETEYN-İ MÜCTEMİATEYN'E	 67
3.1.Avusturya'nın Memleketeyn Topraklarından Çekilmesi	67
3.2.Paris Antlaşması'ndan Sonraki Süreçte Yapılan Görüşmeler ve Büyük Devletlerin Eflak ve Boğdan Politikaları	70
3.3.Eflak ve Boğdan'ın Birleşmesine Giden Yol	72
3.3.1.Eflak ve Boğdan'da Yapılan İdarî Islahat	72

3.3.2.Eflak ve Boğdan'da 1857 Yılı Seçimleri	80
3.3.3.Paris Konvansiyonu (19 Ağustos 1858 Tarihli Mukâvelenâme)	88
4. MEMLEKETEYN-İ MÜCTEMİATEYN'DEN ROMANYA'YA	95
4.1.Eflak ve Boğdan'ın Fiilen Birleşmesi ve Alexandru Ioan Cuza Dönemi (5 Şubat 1859-22 Şubat 1866)	95
4.1.1.Alexandru Ioan Cuza'nın Eflak ve Boğdan Voyvodası Seçilmesi	95
4.1.2.Alexandru Ioan Cuza'nın 1860 İstanbul Ziyareti	100
4.1.3.Alexandru Ioan Cuza Dönemi Reformları ve 28 Haziran 1864 Tarihli Senet	104
4.2.Hohenzollern Prensi Karl'ın Romanya'nın Başına Geçışı	114
5. 1877-1878 OSMANLI-RUS HARBİ VE ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI	125
5.1.1866-1877 Yılları Arası Gelişmeler	125
5.2.1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Romanya'nın Bağımsızlık İlanı	129
5.2.1.Romanya'nın Bağımsızlık İlanı ve Savaşa Katılması	137
5.2.2.Osmanlı-Rus Savaşı ve Rumen Ordusu	141
5.2.3.Kızanlık Görüşmeleri, Edirne Mütarekesi ve Ayastefanos Antlaşması	149
5.2.4.Berlin Kongresi	155
5.3.Bağımsız Rumen Devleti'nin İlk Yılları	160
6. SONUÇ	165
BİBLİYOGRAFYA	177
EKLER	205
ÖZGEÇMİŞ	244

KISALTMALAR

A.} AMD.	Sadâret Âmedi Kalemî Belgeleri
A.} DVN.	Sadâret Dîvân (Beylikçi) Kalemî Belgeleri
A.} DVN. MHM.	Bâb-ı Âsâfî Mühimme Kalemî Belgeleri
A.} MKT. MHM.	Sadâret Mühimme Kalemî Evrâkı
A.} MKT. NZD.	Sadâret Mektûbî Kalemî Nezâret ve Devâir Yazışmalarına Âit Belgeler
A.} MKT. UM.	Sadâret Mektûbî Kalemî Umûm Vilâyet Yazışmalarına Dâir Belgeler
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
ATASE	Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
BEO.	Bâb-ı Âlî Evrak Odası (Arşivi) Belgeleri
bkz.	Bakınız
BN.	Belge Numarası
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C. (Vol.)	Cilt
C.H.	Cerîde-i Havâdis
Çev.	Çeviren
D.G.B.İ.T.	Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
Der.	Derleyen
DF.	Defter Numarası
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
E.T.	Erişim Tarihi
gös.yer.	Gösterilen yer
HR. HMS. İŞO.	Hâriciye Nezâreti İstişâre Odası Belgeleri
HR. MKT.	Hâriciye Nezâreti Mektûbî Kalemî Belgeleri
İ. DH.	İrâdeler Dâhiliye
İ. DUİT.	İrâdeler Dosya Usûlü
İ. HR.	İrâdeler Hâriciye
İ. HUS.	İrâdeler Husûsî

İ. MMS.	İrâdeler Meclis-i Mahsûs
İ. MSM.	İrâdeler Mesâil-i Mühimme
İ.A.	İslam Ansiklopedisi
K.	Klasör Numarası
KHK.	Kırım Harbi Kataloğu
KN.	Kutu Numarası
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
No	Numara
ORH.	Osmanlı-Rus Harbi Kataloğu
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
R.C.H.	Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis
S.	Sayı
s.	Sayfa
S.D.A.O.	Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye
Sad.	Sadeleştiren
ss. (pp.)	Sayfalar arası
T.A.	Tercümân-ı Ahvâl
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
T.E.	Tasvîr-i Efkâr
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
T.V.	Takvîm-i Vakâyî
trh.	Tarihsiz
vd.	ve diğerleri
Y. A. HUS.	Yıldız Sadâret Husûsî Marûzât Evrakı
Y. A. RES.	Yıldız Sadâret Resmî Marûzât Evrakı
Y. EE.	Yıldız Esâs ve Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı
Y. MTV.	Yıldız Mütenevvî Marûzât Evrakı
Y. PRK. HR.	Yıldız Perâkende Evrakı Hâriciye Nezâreti Marûzâtı
Y. PRK. PT.	Yıldız Perâkende Evrakı Posta ve Telgraf Nezâreti Marûzâtı
Yay. Haz.	Yayına Hazırlayan

1. GİRİŞ: İLK ÇAĞLARDAN KIRIM HARBİ'NE ROMANYA COĞRAFYASI

Romanya, ilk çağlardan günümüze kadar uzanan süreçte pek çok devletin hâkimiyeti altında kalmış bir coğrafyadır. Paleolitik çağdan bu yana yerleşimin bulunduğu Romanya toprakları üzerinde kendisinden ilk defa söz ettiren halk Traklar'dır. Ancak M.Ö. I. Yüzyılda Balkan yarımadasında Trak kabileleri üzerinde bir üstünlük kuran Dağlar kendi devletlerini, Dacia Devleti'ni, kurmuştur¹. Dacia Devleti'nin toprakları Bohemya'dan Balkan dağlarına ve Bug Nehri'nden Varna'ya kadar uzanmıştır².

Roma İmparatoru Traianus, M.S. 101 ve 105 yıllarında bu bölgeye iki sefer düzenleyerek Dacia Devleti'ni ortadan kaldırmış ve bölgeyi Roma'ya bağlı bir eyalet haline getirmiştir. Bölgenin Roma İmparatorluğu'na bağlanmasından sonra buraya muhacir yerleşimleri başlamış ve Dağlar ile Romalıların kaynaşmaları neticesinde Rumen kavmi ortaya çıkmıştır³. İmparator Traianus Daçya'daki toprakların işletilmesi için imparatorluğun dört bir yanından bu bölgeye nüfus nakletmiş ve burada 165 yıl süren (106-271) Roma hâkimiyeti süresince yerli kültür ile Roma kültürü kaynaşmıştır. Yerli halk ile yeni gelenler arasında iletişim Latinceyle sağlanmış ve bu sayede bölge Romalılaşılmaya başlamıştır⁴. Romalılar yerli halkı kontrol altında tutmak ve Daçya'yı dış saldırılardan korumak için buraya bir lejyon yerleştirmiştir. Daçya'nın Roma yönetimi altında geçirdiği 165 yıl boyunca kentlerde büyük binalar inşa edilmiş, bölgedeki altın madenleri işletilmiş, demir cevheri çıkartılmış, tuz madenlerinden istifade edilmiş, tahıl üretiminden bağcılığa dek her tür çiftçilik ve hayvancılık yapılmış, bölgede yoğun bir ekonomik yaşam ortamı oluşturulmuştur. Ayrıca halk gösterileri, politik seçimler, tüccar ve

¹ Abdulkadir Kaya, **Balkanların Dünü–Bugünü–Yarını**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1993, s. 133. Özcan, yerli halk olarak addedilen Dağların, İskitler ve Thrak aslından geldiğini belirtmektedir. Abdulkadir Özcan, “Boğdan”, **T.D.V. İ.A.**, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 269.

² Mihai Maxim, “Romanya Hakkında Kısa Bilgiler”, **Türk Edebiyatı**, Yıl: 28, S. 320, Haziran 2000, s. 32.

³ Aurel Decei, “Eflak”, **M.E.B. İ.A.**, C. 4, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 178–179.

⁴ İffet Tosun, “Ulahların – Romenlerin Ortaya Çıkışı”, **Balkanlar El Kitabı**, C. I, Karam-Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 254.

zanaatkâr örgütleri, dinî seremoniler, sportif aktiviteler ve gladyatör dövüşleri aracılığıyla çok yönlü sosyal bir yaşam ortaya çıkmış, Roma yaşamı anlamına gelen her şey bu bölgede de yaşanmıştır⁵. Roma idaresinde geçen yıllar boyunca Dacialılar üstün Roma (Latin) dili, kültürü ve ekonomisi karşısında ve Roma İmparatorluğu'nun askerlik, eğitim ve nüfus alanlarındaki sistematik politikaları neticesinde yavaş yavaş kendi dilini bırakarak Latin dilini kabul etmiş ve Romalılaştırmıştır. Bu suretle Rumenler, Fransız, İtalyan, İspanyol ve Portekiz halklarını da kapsayan Latin (Romen) halkları ailesine katılmıştır⁶.

M.S. 271-275 yılları arasında gerçekleşen Got akınları Roma İmparatorluğu'nu bölgeden çekilmeye mecbur bırakmıştır⁷. Bu tarihten XIII. Yüzyıla kadar geçen sürede Romanya toprakları Got, Hun, Avar, Slav, Kuman ve Tatarların istilalarına maruz kalmıştır⁸. İlk Rumen feodal devletleri ise X.–XIII. Yüzyıllar arasında sırasıyla Transilvanya, Dobruca, Doğu ve Güney Karpatya bölgelerinde kurulmuştur. Transilvanya bölgesinde kurulan devlet Macarların eline geçmiş ve Transilvanya Voyvodalığı 1526 yılına kadar Macar yönetimi altında otonom bir bölge olarak kalmıştır. Ancak Rumenler bu dönemde Eflak ve Boğdan bölgelerinde yaşamlarını sürdürmüşler ve Transilvanya bölgesi ile olan kültürel bağlarını koparmamışlardır⁹. XIV. yüzyıl başlarına kadar küçük siyasî teşekküllerden ibaret bir halde yaşayan Eflak'ta müstakil bir devlet olgusu ilk kez voyvoda Basarabia

⁵ C.C. Giurescu vd., **Yüzyıllık Bağımsızlık**, Çev.: Ayla Uzgören, Habora Kitabevi, İstanbul 1977, s. 66-68.

⁶ Maxim, *a.g.m.*, s. 32–33. Genel kanı bu yönde olsa da Karpat, Romen milletinin oluşumunu yalnız Dacialılar–Romalılar karışımına bağlayan teoriyi eksik bulmakta ve bu görüşün Eflak'ın nasıl Rumenleştiği sorusunu yeteri kadar açıklayamadığını ifade etmektedir. Kemal Karpat, “*Eflak*”, **T.D.V. İ.A.**, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 467.

⁷ Macid Güler, “*Romen Ulusunun Menşei ve Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri*”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 12, S. 7, Temmuz 1976, s. 60.

⁸ Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden önceki dönemde Türk topluluklarının Rumen toprakları üzerindeki faaliyetleri, etkileri ve katkıları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Ali Ekrem, “*Türk Medeniyetinin Romen Ülkelerindeki İzlerine Dair Bazı Mülâhazalar*”, **VIII. Türk Tarih Kongresi** (Ankara: 11–15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III, TTK Basımevi, Ankara 1983, ss. 1709–1722. Rumen coğrafyasının İskit, Hun, Avar, Bulgar, Macar, Peçenek ve Kuman toplulukları ile ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mihail Guboğlu, “*Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında*”, **VIII. Türk Tarih Kongresi** (Ankara: 11–15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara 1981, ss. 751–780; Tasin Gemil, “*Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı*”, **Türk Tarihinde Balkanlar**, C. I, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, ss. 71-99.

⁹ Kaya, *a.g.e.*, s. 133.

zamanında ortaya çıkmıştır. Macarlarla gerçekleştirilen mücadelelerde başarı elde eden Basarabia, 1330'lu yıllardan itibaren memleketin tek hâkimi olmayı başarmıştır. Müstakil Rumen devleti kurucusu olan Basarabia vefat tarihi olan 1352 yılına kadar hüküm sürmüştür¹⁰.

Coğrafi açıdan bakıldığında Romanya üç ana bölgeden oluşmaktadır. Bunlar Eflak (Wallachia, Valakya), Boğdan (Moldavia, Moldova) ve Erdel (Transilvanya) bölgeleridir. Bunlara bugün bir kısmı Moldova ve Ukrayna topraklarında kalan Besarabya ve Bucak (Güney Besarabya) ile yine bugün toprakların Macaristan, Sırbistan ve Romanya arasında paylaşıldığı Banat bölgeleri eklenebilir. Eflak (Tara Romaneasca), Transilvanya Alplerinden Tuna Nehri'ne kadar uzanan bir bölgeyi ifade etmektedir. İki ana bölgeye ayrılan Eflak'ta doğu kısmı Büyük Eflak (Muntenia) ve batı kısmı Küçük Eflak (Oltenia) olarak adlandırılmıştır¹¹. Slavca “*çam ırmağı*” anlamına gelen “*Molidova*”dan adını alan Moldova bölgesi Osmanlı kaynaklarında Boğdan yada Kara Boğdan olarak anılmıştır. Buradaki Boğdan ismi dönemin voyvodası Bogdan'dan gelirken, kara sıfatı “*boyun eğen*” anlamında kullanılmıştır¹². Türk kaynaklarında “*Erdil*” veya “*Erdelistan*” şeklinde de geçen Romence'de “*Ardeal*” veya “*Ardealul*” olarak Erdel Macarca kökenli bir kelime olup “*Orman ötesi*” anlamına gelmektedir¹³. Prut ve Turla (Dinyester) Nehirleri arasında kalan bölgeye Besarabya adı verilmiştir. Bu iki nehrin arasında kalan toprakların güneyini ise Bucak bölgesi oluşturmaktadır¹⁴. Akkerman (Cetatea Alba), Kili (Kiliya), Bender (Tighina), İsmail (İzmail) gibi kentlerin bulunduğu bu bölge Osmanlılar zamanında Bucak adıyla idari bir yapı olarak teşkilatlandırılmıştır¹⁵.

¹⁰ Decei, “*Eflak*”, s. 180. Kemal Karpat yerli dilini konuşan Hristiyan bir voyvoda olan Basarab'ın adının Kıpçak (Kuman) kökenli olduğunu yazmakta Basarab'ın babasının adını ise Tikomir (Tok Temir) olarak belirtmektedir. Kemal Karpat, “*Eflak*”, s. 467.

¹¹ İhsan Burak Birecikli, “*Balkanlarda Unutulmuş Bir Halk: Ulahların Kısa Tarihi*”, **Türk Tarihinde Balkanlar**, C. II, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, s. 953.

¹² Aurel Decei, “*Boğdan*”, **M.E.B. İ.A.**, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 697.

¹³ Kemal Karpat, “*Erdel*”, **T.D.V. İ.A.**, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 280. Ortaçağ'da Türk devletlerinin Erdel bölgesiyle münasebetlerine dair yapılmış bir çalışma için bkz. La Rasonyi, “*Ortaçağ'da, Erdelde Türklüğün İzleri*”, **Bellekten**, C. II, S. 5-6, II. Kânun-Nisan 1938, ss. 107-122.

¹⁴ Kemal Karpat, “*Bucak*”, **T.D.V. İ.A.**, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 341.

¹⁵ Aurel Decei, “*Bucak*”, **M.E.B. İ.A.**, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 742.

Bucak'ın merkezi Bender şehri olmuştur¹⁶. Temeşvar (Timișoara) kentinin de içerisinde yer aldığı Banat bölgesi ise, 1552-1716 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında kalmış, sonrasında Macaristan'ın denetimine geçmiş olup 1920 tarihinde imzalanan Trianon Antlaşması ile başlayan süreçte bugün Macaristan, Sırbistan ve Romanya devletlerinin egemenliği altında kalmıştır¹⁷. Bütün Banat ovasının kontrolü açısından önemli bir mevkide bulunan bu kent üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti, II. Viyana Kuşatması sonrasında 1683-1699 yılları arasındaki savaşlardan olumsuz etkilenmiş ve Ekim 1716'da Avusturya'nın denetimi altına girmiştir¹⁸.

Osmanlı Devleti'nin idaresi altında ayrı yönetimlerle idare edilen Eflak ve Boğdan beylikleri için XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte Osmanlı Türkçesi'nde “*iki memleket*” anlamına gelen “*Memleketeyn*” ifadesi de kullanılmaya başlanmıştır. Buradan yola çıkarak Avrupalılar da iki beylik anlamındaki “*Les Deux Principautés*” ismini Eflak ve Boğdan beylikleri için kullanmışlardır¹⁹. Bununla birlikte bu beylikler Tuna Prenslikleri olarak da anılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Rumenlerle olan ilk teması voyvoda Basarabia'nın vefatından kısa bir süre sonra, 1368 yılında, gerçekleşmiştir²⁰. Osmanlı Devleti'ne tâbi olan ve destek alan Tırnova'daki Bulgar Çarı Ivan Alexander (Şişman), Eflak voyvodası Vlaicu'nun akrabası olan Çar Sraçimir'in elinde bulunan Vidin'e saldırmış; birlikte

¹⁶ Cl. Huart, “Bender”, **M.E.B. İ.A.**, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 515. Osmanlı Devleti'nin serhad kalelerinden biri olan Bender İsveç Kralı XII. Charles (Demirbaş Şarl'ın)'in 1709 Poltava Savaşı sonrasında 1711'e kadar ikamet ettiği yerdir. 1711 yılında İsveç Kralı'nın adamları ile Bender muhafızı İsmail Paşa arasında yaşanan “*Kalabalık olayı*” sonrasında gözaltına alınan Kral Şarl buradan Edirne'ye gönderilmiştir. Semavi Eyice, “Bender Kalesi”, **T.D.V. İ.A.**, C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 432.

¹⁷ “Banat”, **M.E.B. İ.A.**, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 300.

¹⁸ Mihai Maxim, “Timişvar”, **T.D.V. İ.A.**, C. 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 94.

¹⁹ İsmet Parmaksızoğlu, “Memleketeyn”, **Türk Ansiklopedisi**, C. 23, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1976, s. 484.

²⁰ Mihail Guboğlu, “Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368–1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar”, **IX. Türk Tarih Kongresi**, Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara 1988, s. 829. 1368 yılından önceki bir münasebet olması adına 1364 yılındaki Sırpsındığı Savaşı'nda Eflak prensinin Osmanlı ordusunun karşısında savaşa girdiğine dair bir ihtimal de bulunmaktadır. Uzunçarşılı bu konuda şunları ifade etmektedir. “Eflak prensi Nikola Aleksandru'nun Sırpsındığı Muharebesi'nde asker bulundurduğu muahhar menbalarda yazılmakla beraber eski ve muasır menbalarla bu rivayeti tevsik etmek şimdilik kabil olmamaktadır”. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. I, TTK Yayınları, trh., s. 211.

hareket eden Sraçimir ve Vlaicu Vidin'in Osmanlı hâkimiyetine geçmesini engellemişlerdir. Bu olay Osmanlılar ile Rumenler arasındaki ilk temas olmuştur²¹.

1368-1451 yılları arasındaki dönemde Eflak toprakları bir yandan Macarlar ve diğer yandan da Balkanlarda hızlı bir şekilde büyümekte olan Osmanlılar tarafından sıkıştırılmıştır. Bu dönemde siyasî güç bakımından oldukça zayıf bir durumda bulunan Eflak voyvodaları kimi zaman Macar kimi zaman ise Osmanlı hâkimiyetini kabul ederek varlığını devam ettirmeye çalışmışlardır. Ancak bu dönem bölgede Osmanlı nüfuzunun giderek artmaya başladığı yıllar olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Eflak üzerinde ilk kez hâkimiyet kurduğu dönem voyvoda Mircea cel Batran zamanıdır. Voyvoda Mircea, Yıldırım Bayezid'in Anadolu seferinde bulunduğu sırada Tuna'nın güneyine inerek Silistre'yi ele geçirmiş ve Balkanlarda bulunan Osmanlı topraklarını taciz etmiştir²². Bunun üzerine 1391 yılında Edirne'de kuvvetlerini toplayarak Eflak seferine çıkan Yıldırım Bayezid, Arkuş Ovası'nda yapılan savaşta Mircea'nın ordusunu mağlup edip kendisini ise esir alarak Bursa'ya dönmüştür²³. Bir süre Bursa'da tutulan Mircea, Osmanlı Devleti'ne 3.000 duka altın, padişaha 30 at ile 20 av şahini vermeyi ve Osmanlı Devleti'nin Macarlarla olan mücadelesine yardımda bulunmayı taahhüt ederek serbest kalmış ve böylelikle ülkesine dönebilmiştir²⁴. Yaşanan gelişmeler neticesinde Eflak ilk kez olarak Osmanlı Devleti'ne haraç ile bağlı hale gelmiştir²⁵. Ancak ülkesine döndükten sonra verdiği sözleri tutmayan Mircea Osmanlı Devleti aleyhine Macarlarla ittifak yapmıştır. Bunun üzerine bir kez daha Eflak seferine çıkmak zorunda kalan Yıldırım Bayezid'in karşısında duramayan Mircea Erdel'e

²¹ İzzettin Çopur, **Tarihte Türk – Rumen İlişkileri**, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s. 24–25.

²² Decei, *“Eflak”*, s. 181.

²³ Çopur, **a.g.e.**, s. 28–29.

²⁴ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 1, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1947, s. 96.

²⁵ Eflak ile alakalı 1391 yahut 1393 tarihli vesikada Eflak halkının kendi voyvodasının idaresi altında, kendi âdet ve kanunları ile yaşadığı, savaş veya barışa karar verme hakkının da voyvodaya bırakıldığı hususları Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiştir. Sandor Papp, *“Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Ahidnâmeleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hristiyan Vassal Ülkeleri”*, **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 745.

sığınmak zorunda kalmıştır²⁶. Yıldırım Bayezid, Mircea'nın yerine Vlad adlı bir beyi Eflak'a voyvoda olarak tayin etmiş ve burayı vergiye bağlamıştır. Ancak Mircea 1396 yılında tahtını Vlad'dan geri almayı başarmıştır²⁷. 1396 Niğbolu Savaşı'ndan zaferle ayrılan Osmanlı ordusu bu savaşta kendisine karşı mücadele veren Eflak'a bir sefer daha düzenlemiş ve Mircea'yı bir kez daha mağlup etmiştir. Gerçekleştirilen bu üçüncü seferin ardından Mircea bir kez daha Osmanlı Devleti'ne bağlı kalıp her sene vergi vermeyi kabul etmiştir²⁸.

Yıldırım Bayezid zamanında gerçekleştirilen üç sefer neticesinde Eflak üzerinde kurulan bu üstünlük uzun ömürlü olmamıştır. 1402 yılındaki Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde taht mücadelelerinin yaşandığı "*Fetret Devri*"nin önemli siyasî figürlerden biri de Eflak voyvodası Mircea olmuştur. Mircea, taht için mücadele veren Yıldırım'ın halefleri arasından Musa Çelebi'ye destek vermesine rağmen Çelebi Mehmed'in tahta çıkmasına engel olamamıştır²⁹. Yine bu dönemin önemli simalarından olan Şeyh Bedreddin de Mircea'dan destek görmüştür³⁰.

Fetret devrinden zaferle çıkarak Osmanlı tahtına oturan Çelebi Mehmed, taht mücadeleleri sırasında rakiplerini destekleyen ve üç yıldır da vergisini ödememiş olan Eflak voyvodası Mircea'ya karşı 1416 yılında bir sefere çıkmış ve rakibini mağlup etmiştir. Bu suretle Osmanlı hâkimiyeti Bükreş'in 60 km. yakınına kadar yayılmıştır. Mircea üç yıldır ödemediği vergiyi ödemiş, bundan sonra vergisini zamanında ödeyeceği sözünü vermiş ve bir oğlunu da İstanbul'a, Enderun Mektebi'ne, göndermeyi kabul etmiştir. 1418 yılında vefat eden Mircea Eflak prensi

²⁶ Çopur, **a.g.e.**, s. 28–29.

²⁷ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. I, s. 213.

²⁸ Guboğlu, "*Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki ...*", s. 833.

²⁹ Viorel Panaite, "*Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehrinin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan*", **Türkler**, C. 9, Çev.: Numan Elibol, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 209.

³⁰ Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C. 1, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s. 333.

olarak bulunduğu müddet boyunca Osmanlı Devleti'ni en çok meşgul eden prens olmuştur³¹.

II. Murad devrinin önemli gelişmelerinden biri olan 1444 tarihli Edirne Segedin Antlaşması'nda Eflak voyvodasının tâbîlik görevini yerine getirerek yıllık vergisini ödemeye devam etmesi ve buna karşılık eskiden olduğu gibi şahsen Osmanlı sarayına gelmek zorunda kalmamasına karar verilmiştir³².

Fatih Sultan Mehmed devrine gelindiğinde Eflak beyliği ve başında bulunan voyvoda Osmanlı Devleti'nin batıdaki önemli meselelerinden biri olmuştur. Gençliğinde Osmanlı sarayında bulunan ve 1456 yılında Eflak'ın yönetimini eline alan III. Vlad Tepeş, ilk yıllarda vergisini düzenli olarak ödemişse de Fatih'in Trabzon seferine çıkmasını fırsat bilerek Macarlarla anlaşmış ve Bulgaristan topraklarına saldırmıştır³³. Bunun üzerine Niğbolu Sancak Beyi Hamza Bey ile Silistre Beyi Yunus Bey Fatih Sultan Mehmed tarafından görevlendirilerek Eflak'a gönderilmiş ancak Vlad Tepeş'in saldırısına uğrayan bu beyler yakalanarak kazığa vurdurulmuşlardır. İleri harekâta kalkışan Tepeş, Niğbolu, Vidin ve kıyı şeridindeki şehirleri tahrip ederek yağmada bulunmuş ve katliamlar yaptıktan sonra 25.000

³¹ Çopur, **a.g.e.**, s. 31. Romenlerin en ünlü şairlerinden olan Mihail Eminescu'nun en uzun tarihî şiirlerinden biri Mircea'nın Osmanlı sultanı ile yaptığı hayali bir konuşmayı ve sonrasında yapılan bir savaşı tasvir etmektedir. Karpaz, "Eflak", s. 467.

³² Çopur, **a.g.e.**, s. 33.

³³ Macarların "Dracul" (şeytan), Rumenlerin "Cepel-puç" (Cellat) ve Osmanlı Devleti'nin ise "Kazıklı Voyvoda" dediği Vlad Tepeş, kurbanlarını kazıklar üzerine oturtup öldürmesi ile meşhur olmuş ve kısa bir süre içerisinde 20.000'den fazla insanı öldürtmüştür. (Çopur, **a.g.e.**, s. 35–36.) Aurel Decei, Türk tarihinde "Kazıklı Voyvoda" olarak anılan Vlad Tepeş'in emri ile gerçekleştirilen idam şeklinin yani kazığa oturtma yönteminin sadece bu voyvodaya has olmadığını; bu yöntemin hem söz konusu dönemde ve hem de sonraki zamanlarda Avrupa'da da görüldüğünü belirtmektedir. (Decei, "Eflak", s. 183.) Wachtel, Vlad Tepeş'in insan kanı içtiğine yada bir tabutta uyuduğuna dair hiçbir kayıt bulunmasa da düşmanları kadar kendi tebaasına da dehşet salan olağanüstü acımasız ve sadist bir hükümdar olduğu görüşündedir. (Andrew Baruch Wachtel, **Dünya Tarihinde Balkanlar**, Çev.: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul 2009, s. 79.) Yücel ve Sevim'in eserlerinde konu ile ilgili olarak geçen ifade ise şu şekildedir: "Çok zalim olan Vlad, öldürmek istediği kişileri kazığa vurarak onların ortasında yemek yemekten zevk alıyor, hatta bir rivayete göre fakirlere şölen verip onları sofrasıyla birlikte yaktırıyordu. Kadınların memelerini keserek kesik yerlere çocuklarının başlarını çaktıracak kadar son derece acımasız, vahşi ve zalim bir kimse idi". (Yaşar Yücel – Ali Sevim, **Osmanlı Klâsik Döneminin Üç Hükümdarı: Fatih-Yavuz-Kanuni**, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 59.) Bununla birlikte Vlad Tepeş zamanına kadar Eflak'ın merkezi Targovişte kenti iken bu dönemde merkez Bükreş'e nakledilmiştir. Karasu, *a.g.m.*, s. 443.

esir ile birlikte Eflak topraklarına geri dönmüştür³⁴. Bu gelişmeler üzerine 1462 yılı baharında bizzat sefere çıkan Fatih karşısında tutunamayarak geri çekilen Vlad Tepeş, önce Boğdan'a ardından da Macaristan'a iltica etmiş ancak Macar Kralı tarafından hapsedilmiştir³⁵. Vlad Tepeş'in tahtını terk etmesinin ardından Fatih Sultan Mehmed, Radu cel Frumos'u (Güzel Radu) voyvoda olarak atamıştır. Vlad gibi Osmanlı sarayında yetişmiş olan Radul Osmanlı Devleti'ne bağlı kalarak her yıl 12.000 altın vergi vermeyi kabul etmiştir. 1462 yılındaki bu seferden sonra Eflak Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti haline getirilmiştir. Eflak'a ayrıcalıklı eyalet (eyalet-i mümtaze) statüsü verilmiş ve böylece iç işlerinde bağımsız dış işlerinde ise Osmanlı Devleti'ne bağlı bir Eflak oluşturulmuştur³⁶. Radu ve sonrasında uzun bir müddet iş başına gelen tüm Eflak beyleri vergilerini muntazaman ödemiş, icap ettiği zamanlarda da askerleri ile Osmanlı ordusuna katılmışlardır³⁷.

Osmanlılar ile Boğdan arasındaki ilk askerî temas ise 1420 yılında olmuştur. Çelebi Mehmed zamanında Eflak'a giden ve voyvoda Mircea'yı mağlup eden Osmanlı askerleri Dobruca ve aşağı Tuna'yı hâkimiyetleri altına aldıktan sonra Boğdan topraklarına girmiş ve Akkerman'ı kuşatmıştır³⁸.

İstanbul'un fethinden sonraki süreçte ise Boğdan voyvodası III. Petru Aron Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini kabul etmiştir. 1455 yılı Ekim ayında Boğdan voyvodasına gönderilen Slavca bir mektupla 2.000 Macar altını haraç istenmiş ve

³⁴ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. II, s. 75.

³⁵ Selâhattin Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 164–168. Âşıkpaşaoğlu Tarihi'nde Fatih Sultan Mehmed'in Eflak topraklarına girmesinin ardından halkın sultana itaat ettiği, Kazıklı Voyvoda'nın ise ortadan kaybolduğu ve bir gece baskını ile Osmanlı ordusuna saldırmasına rağmen başarısız olduğu ve bundan sonra Fatih'ten aman dilediği yazmaktadır. Atsız, **Âşık Paşaoğlu Tarihi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s. 138.

³⁶ Çopur, **a.g.e.**, s. 37. Jorga, Fatih Sultan Mehmed'in Eflak'ın idarî düzeni için Mora despotluğunda, Sırp topraklarında ve Trabzon'da uygulanan yönetim şeklini yani birkaç subaşının bağlı olduğu bir sancakbeyi ve en iyi toprakların sipahiler arasında dağıtılması usulünü uygulamayı uygun gördüğünü ve bu doğrultuda ahlâkî zaaflarından dolayı "Güzel" diye anılan Radul'u voyvoda atadıktan sonra memnun bir şekilde geri döndüğünü belirtmektedir. Nicolae Jorga, **Büyük Türk-Fatih ve Dönemi**, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007 s. 140.

³⁷ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. II, s. 428.

³⁸ Decei, "Boğdan", s. 698.

bu talep 1456 yılında karşılanmıştır. Bu suretle Boğdan'dan alınan ilk haraç hazineye ulaşmış ve Boğdan Osmanlı Devleti'ne bağlı hale gelmiştir³⁹.

Petru Aron'dan sonra 1457 yılında Boğdan voyvodası olan Stefan cel Mare, hükümdarlığının ilk senelerde vergisini muntazaman ödemiş ancak bir müddet sonra Osmanlı Devleti'ne karşı istiklalini kazanmaya çalışmıştır. Vergilerini aksatan Boğdan voyvodasına karşı Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa görevlendirilmiştir. Voyvoda Stefan, 10 Ocak 1475'te yaklaşık 30.000 kişilik ordusu ile gerçekleştirdiği ani bir baskınla Süleyman Paşa'yı mağlup etmeyi başarmıştır⁴⁰. Bu mağlubiyet üzerine 1476 yılında bizzat sefere çıkan Fatih Sultan Mehmed, Alba Valea'da (Akdere) Boğdan kuvvetlerini mağlup etmiş, ancak Stefan'ı ele geçirememiştir⁴¹. Seferine devam etmek isteyen Fatih, Stefan'a ait kuvvetlerin geri çekilirken her yeri tahrip etmeleri, yeniçerilerin arasında veba çıkması ve Macaristan'ın savaş hazırlıklarına başladığının haber alınması üzerine İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır⁴². Stefan cel Mare daha sonra padişaha müracaat ederek 6.000 Florin ödemeyi ve yeniden Osmanlı Devleti'nin müttefiki olmayı teklif

³⁹ Mihail Guboğlu, "Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki ...", s. 841. Guboğlu 1969 yılında yayımlanan bir makalesinde bu mektubun belgesini ve tam metin çevirisini yayımlamıştır. (Mihail Guboğlu, "Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in Boğdan Voyvodalarına Yazdıkları Slavca Mektuplar", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 19, Nisan 1969, s. 33–34.) Panaite, XVII. yüzyıl tarihçisi Grigore Ureche'nin bu durumu "*Haracı ıcat eden ve Türklere ilk olarak ödeyen voyvoda Petru'ydu*" şeklinde kaydettiğini belirtmektedir. (Panaite, a.g.m., s. 211.) Fatih Sultan Mehmed 1456 yılında Boğdan voyvodalığına "*Akkerman'daki tüccarların gemileriyle denizden gelip Edirne, Bursa ve İstanbul'da serbestçe ticaret yapmalarına*" müsaade eden bir ayrıcalık vermiş, böylece Kili ve Akkerman limanları aracılığıyla Boğdan'ın kalkınmasını hedeflemiştir. Halil İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300–1600)**, Çev.: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.135.

⁴⁰ Jorga, **Büyük Türk...**, s. 195-196. Osmanlı ordusuna karşı gösterdiği başarılarından dolayı Papa tarafından Stefan cel Mare'ye "*İsa'nın Pehlivanı*" unvanı verilmiştir. M. Alaaddin Yalçinkaya, "*Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)*", **Balkanlar El Kitabı**, C. I, Karam-Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 387.

⁴¹ Halil İncalcık, "*Mehmed II*", **T.D.V. İ.A.**, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 404.

⁴² Decei, "*Boğdan*", s. 699. Fatih'in iki aydan daha uzun bir süreyi kapsayan bu seferi esnasında Eflak voyvodası da padişahın yanında yer almış ve ganimetten pay almıştır. Mustafa Nuri Paşa, **Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**, C. I-II, Sad.: Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 51.

etmiş ve bu teklif İstanbul tarafından kabul görünce affedilmiştir⁴³. Böylece Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne tâbiyeti yeniden tesis edilmiştir.

Erdel'in Osmanlı akınlarına hedef olması Osmanlı-Macar ilişkilerinin ilk devrine rastlamaktadır. I. Murad, Yıldırım Bayezid ve Çelebi Mehmed zamanında Erdel'e akınlar düzenlenmiştir⁴⁴. Osmanlı Devleti'nin Erdel'i hâkimiyeti altına aldığı dönem ise Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı zamanında olmuştur. 1526 yılındaki Mohaç muharebesine katılmayan Erdel voyvodası Szapolyai Janos Belgrad'da kendisini Macar Kralı ilan etmesine rağmen kısa bir süre sonra Ferdinand'a yenilmiş ve tahtını koruyabilmek için Osmanlı padişahının hakimiyetini kabul etmeye mecbur kalmıştır⁴⁵. Kanuni Sultan Süleyman ise 1530 yılında Janos'u Budin'de tahta oturtmuştur. Janos'un ölümünden sonra 1541 yılında Macaristan bir eyalet haline getirilmiş ve başına da oğlu Zsigmond getirilmiştir⁴⁶. Böylece Erdel, 1541 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlı muhtar bir voyvodalık haline gelmiştir. Bu tarihten sonra Erdel beylerine “Bey” yada “Kral” unvanı verilmiş ve Osmanlı Devleti'ne senelik bir haraç vermek ve gerektiğinde asker göndermek suretiyle iç işlerinde serbest kalmalarına izin verilmiştir. Ayrıca Erdel beylerinin halk tarafından seçilmesi ve Osmanlı Devleti tarafından onaylanması usulü benimsenmiştir⁴⁷. 1556 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından verilen ahidnâmeğe göre Osmanlı Devleti Erdel'i koruma görevini üstlenmiş, Eflak ve Boğdan'da olduğu gibi Erdel voyvodasına alamet olarak menşur, ferman ve berat ile tuğ, sancak ve topuz gönderilmiş; buna karşılık olarak Erdel voyvodasından Osmanlı hazinesine yıllık

⁴³ Çopur, **a.g.e.**, s. 41. Fatih Sultan Mehmed'in Boğdan üzerine gerçekleştirdiği bu sefer ile ilgili olarak Mihail Guboğlu tarafından yerli ve yabancı kaynakları değerlendirerek kaleme alınmış makale için bkz. Mihail Guboğlu, “*Fâtih'in Ştefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi (1474–1476)*”, **Belleten**, C. XLVII, S. 185, Ocak 1983, ss. 139–175.

⁴⁴ Karpat, “*Erdel*”, s. 281.

⁴⁵ Aurel Decei – Tayip Gökbilgin, “*Erdel*”, **M.E.B. İ.A.**, C. 4, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 298.

⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Ekos Barçkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında Bir Kaç Vesika*”, **Belleten**, C. VII, S. 27, Temmuz 1943, s. 361.

⁴⁷ Uzunçarşılı, “*Ekos Barçkay'ın...*”, s. 362. Uzunçarşılı'nın bu konudaki bir diğer çalışması için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Barcsay Akos'un Erdel Krallığına Ait Bazı Orijinal Vesikalar*”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C. IV, S. 7, 1953, ss. 51-68.

10.000 altını göndermesi taahhüdü alınmıştır⁴⁸. Bazı dönemlerde geçici suretle Habsburg denetimi altına girmesine rağmen Erdel, yaklaşık 150 yıl boyunca içişlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştır⁴⁹.

Fatih Sultan Mehmed zamanında Eflak ve Boğdan'da tesis edilen Osmanlı hâkimiyeti zaman içerisinde hem yayılma göstermiş hem de daha kuvvetli bir hale getirilmiştir. 1484 yılı Mayıs ayında sefere çıkan Sultan II. Bayezid, 15 Temmuz 1484'te Kili'yi fethetmiştir. 24 Temmuz'da başlayan Akkerman kuşatması ise Kırım Hanı Mengli Giray'ın da desteğiyle 17. gününde başarıya ulaşmıştır⁵⁰. Karadeniz ticaretini kontrol etmek, Dobruca ve Doğu Bulgaristan'ın güvenliğini sağlamak adına önemli bir gelişme olan Kili ve Akkerman'ın fethinden sonra bölge, Prut ile Turla nehirleri arasındaki kısım, Kanuni Sultan Süleyman zamanında, 1538 yılında, Bucak adı altında idari bir bölge olarak teşkilatlandırılmıştır. Bu tarihten itibaren Bucak zaman zaman Boğdan voyvodalarının hücumlarına maruz kalsa da 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti topraklarının bir parçası olarak kalmıştır⁵¹.

⁴⁸ Mihail Guboğlu, "Osmanlı Padişahları Tarafından Transilvanya'ya Verilen Ahidnameler Kapitülasyonlar (1541–1690)", **X. Türk Tarih Kongresi** (Ankara: 22–26 Eylül 1986), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. IV, TTK Basımevi, Ankara 1993, s. 1727.

⁴⁹ 1606 Zıttoruk Antlaşması'na kadar Erdel'de yaşanan karışıklıklarla ilgili olarak yapılmış bir çalışma için bkz. Tayyip Gökbilgin, "XVII. Asır Başlarında Erdel Hadiseleri ve Bethlen Gabor'un Beyliğe İntihabı", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C. I, S. 1, Eylül 1949, ss. 1–28.

⁵⁰ Danişmend, **a.g.e.**, C. 1, s. 382-383. N. Beldiceanu 1484 yılındaki bu sefer ile ayrıntılı bir değerlendirme yapmakla birlikte Akkerman'ın fetih tarihini 14 Ağustos 1484 olarak vermektedir. (N. Beldiceanu, "1484 Osmanlı Seferi Askeri Hazırlıkları ve Kronolojisi", **Belleten**, C. XLVII, S. 186, Çev.: Zeki Arıkan, Nisan 1983, s. 595, 598.) Mustafa Bilge ise Akkerman'ın fethinin 4 Ağustos 1484'te gerçekleştirildiğini yazmaktadır. (Mustafa L. Bilge, "Akkirman", **T.D.V. İ.A.**, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 269.) Kili ve Akkerman'ı Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmak adına bir takım girişimlerde bulunan Boğdan voyvodası Stefan cel Mare, Venedik'e gönderdiği bir raporda "Bu iki şehir bütün Moldova'dır. Moldova ise bu iki şehir ile birlikte Macaristan ve Lehistan için bir duvardır." diyerek Hristiyan ittifakı oluşturmaya çalışmış ancak beklediği desteği alamamıştır. Bununla birlikte makalesinde Kili ve Akkerman'ın önemine değinen Decei bu iki şehri "Boğdan'ın anahtarları ve kapıları" olarak nitelemektedir. (Decei, "Boğdan", s. 699.) Fetihlerin ardından Kili ve Akkerman sancak beyliği haline getirilmiştir. (Mihai Maxim, "Kili", **T.D.V. İ.A.**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 1-2.)

⁵¹ Kemal Karpat, "Bucak", **T.D.V. İ.A.**, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 341. 1538 seferi ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Mihail Guboğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. 645 H.)", **Belleten**, C. L, S. 198, Aralık 1986, ss. 727-805.

1538-1540 yıllarında ise bölgenin önemli liman kentlerinden biri olan Braila (İbrail) fethedilmiş ve bu bölge Silistre Sancağı'na bağlanmıştır⁵². 1540'lı yıllara gelindiğinde artık Osmanlı belgelerinin çoğunda Boğdan için “*memâlik-i mahrûse*”nin bir parçası; Boğdan halkı için ise “*zımni reaya*” ifadeleri kullanılmıştır⁵³.

1391'de Eflak'ı, 1456'da ise Boğdan'ı egemenliği altına alan Osmanlı Devleti, bu bölgelerde diğer Balkan topraklarında uyguladığından daha farklı bir yapı oluşturmuş, feodal sistemin devamına göz yumarak klasik Osmanlı toprak sistemini uygulamamıştır⁵⁴.

Eflak ve Boğdan'ın statüleri, Tuna'nın güneyindeki topraklardan önemli farklılıklar göstermiştir. Eflak ve Boğdan voyvodaları XIV. Yüzyıl gibi erken bir tarihte memleketlerinin statüsü ve Osmanlı Devleti ile ilişkileri üzerine anlaşma yapmış ve bunu daha sonraki yüzyıllarda birkaç defa yenilemişlerdir. Siyasal konum olarak da Tuna prenslikleri, Tuna Nehri'nin güneyindeki topraklara göre farklı tutulmuştur. Tuna Nehri'nin güneyindeki topraklar doğrudan doğruya merkezî yönetime karşı sorumlu Osmanlı memurları tarafından yönetilirken, Eflak ve Boğdan beylikleri XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla kadar kesintisiz bir biçimde iç işlerinde siyasal özerkliğe sahip olmuşlardır. Yöneticilerini bölgenin ileri gelen aileleri arasından Osmanlı Devleti'nin, göstermelik, onayıyla kendileri seçmişlerdir. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan'da, ticari bölgeler dışında, Müslümanların yerleşmesine izin verilmemiştir⁵⁵. Her iki beylikte de sikke bastırılmamış, devşirme sistemi

⁵² Mihai Maxim, “*İbrail*”, **T.D.V. İ.A.**, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 364. Maxim bir başka makalesinde Leh tarihçisi Bielski'nin Braila için “*Bu kent Türklerin hâkimiyeti altına girdikten sonra rahatça yaşamıştır ve bunun için orada büyük zenginlikler oluşmuştur*” şeklinde bir değerlendirme yaptığını belirtmektedir. Mihai Maxim, “*Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Braila)*”, **Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S. 12, 1998, s. 176.

⁵³ Panaite, *a.g.m.*, s. 213.

⁵⁴ Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 56-57. 1541 yılında hâkimiyet altına alınan Erdel, Eflak ve Boğdan'a benzer şekilde fakat daha gevşek bağlarla özerk haraçgüzar bir prenslik olarak tanımlanmıştır. Mihai Maxim, “*Romanya (Tarih)*”, **T.D.V. İ.A.**, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 169.

⁵⁵ Kemal Karpat, **Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, Çev.: Recep Boztemur, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 359, 361. Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ndeki statüsü üzerine bir çalışma yapan Papp, 1511 yılına ait bir belgede Boğdan'ın müstakil bir devlet olarak görüldüğünü, dininden dolayı bölge halkının rahatsız edilmeyeceğinin ve Boğdan'ın kendi âdet ve kanunları ile

uygulanmamıştır. Bu özerk statülerine karşılık olarak Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne düzenli olarak vergi ödemeleri, ticarete ayrıcalık tanınmaları, temel tarım ürünlerini sağlama ve politikalarını Osmanlı Devleti ile uyum içerisinde sürdürmeleri yükümlülükleri getirilmiştir. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan voyvodalarına sefere çıkan Osmanlı padişahlarına eşlik etmeleri, orduya yiyecek yardımı yapmaları, cephane, asker, zahire yüklü gemilerin Tuna'daki güvenliğinden sorumlu olmaları görevleri verilmiştir⁵⁶. Sonuçta Eflak ve Boğdan iktisadî, askerî ve siyasî bakımdan Osmanlı Devleti'ne entegre olmuştur. Askerî açıdan devletin Tuna kıyılarındaki önemli asker gücü tarafsız ve hatta müttefik yapılmış, Osmanlı Devleti ile Hristiyan devletler arasında bir tampon bölge oluşturulmuştur⁵⁷.

Bununla birlikte Kanuni Sultan Süleyman zamanında voyvodaların boyarlar ve beylikteki dinî zümre tarafından seçilip atanması uygulamasına sona ermiş, doğrudan İstanbul'dan atanan voyvodalar göreve getirilmeye başlanmıştır. Bölgede artan Osmanlı hâkimiyetinin bir tezahürü olarak ortaya çıkan bu durum beyliklerin dış siyasetine İstanbul'dan yön verme imkanını da sağlamıştır⁵⁸.

yönetileceğinin vurgulandığını belirtmektedir. 1529 tarihli bir başka belgede de Osmanlı Devleti ile Boğdan arasındaki ilişkilerin 13 maddede temellendirildiğini belirten Papp, bu kapsamda bölgenin imtiyaza ve serbest idareye sahip olduğu, Boğdan hudutlarına dokunulmayacağı, Müslümanların bölgede mülk edinemeyeceği, Osmanlı tüccarlarının avantaj sahibi olacağı, voyvoda seçiminin halk tarafından yapılacağı ve bunlara karşılık Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi vereceği konularının yer aldığını yazmaktadır. (Papp, *a.g.m.*, s. 745-746.) Karasu, Müslüman nüfusun bölgede iskanının önüne geçildiğini belirtmekle beraber Kalafat, Yergöğü, İbrail, Kalas gibi iskele kasabaları haricinde Tuna Nehri'nin kuzeyinde Osmanlı idarî, askerî, malî ve adlî teşkilatlarının kurulmadığını belirtmektedir. Cezmi Karasu, "XVI-XIX. Yüzyıllarda Eflâk ve Boğdan", **Türk Tarihinde Balkanlar**, C. I, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, s. 440.

⁵⁶ Zeynep Sözen, "Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi", **Türkler**, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 15.

⁵⁷ Mihai Maxim, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Buğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", **VII. Türk Tarih Kongresi** (Ankara: 25-29 Eylül 1970), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara 1973, s. 559.

⁵⁸ Decei, "Eflak", s. 184. Mustafa Ali Mehmet, Rumen kroniklerinde Eflak voyvodalarının atanmalarına dair ayrıntılı bilgiler bulunduğundan bahisle voyvodaların doğrudan doğruya Osmanlı padişahı tarafından atanması usulünün bazı dönemlerde uygulanmadığına değinmektedir. Mehmet 1665 yılında Boğdan'a ve 1669 yılında da Eflak'a voyvoda atanması sürecini bu duruma örnek olarak göstermekte ve boyarların kendi aralarında seçtikleri ismin Osmanlı sultanı tarafından onaylandığını belirtmektedir. (Mustafa Ali Mehmet, "Romen Vekayinâmelerine Göre Köprülü Sadrazamlar ve Bazı Olaylar", **Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi** (İstanbul: 23-28 Eylül

Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'da kurduğu düzen bazı dönemlerde yaşanan isyanlara rağmen uzun yıllar devam etmiştir. Yaşanan isyanlara rağmen merkezden atanan voyvodalar eliyle bu iki beylik yönetilmeye devam etmiştir.

Osmanlı Devleti tarafından atanan voyvodalara bir takım protokol merasimleri uygulanmıştır. Atanan voyvodalar Bâb-ı Âlî'ye davet edilerek önce sadrazamlar tarafından kabul edilmiş ve sonra da padişahların huzuruna çıkartılmışlardır. Voyvoda değişimlerinde geçici idare boyarlara verilmiştir⁵⁹. Voyvodaların İstanbul'daki işleri için "*kapıkethüdası*" isimli görevliler bulundurulmuştur⁶⁰. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan beylikleri Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan haber alma kaynağı rolünü üstlenmişler, Avrupa'daki gelişmelere dair elde ettikleri bilgileri İstanbul'a iletmışlerdir⁶¹.

Haraçgüzarlık kapsamında Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne ödediği vergilerin XVI. ve XVII. Yüzyıllarda artarak devam ettiği dikkati çekmektedir. 1391 yılında 3.000 duka altın ile başlayan Eflak vergisi 1460 yılına gelindiğinde 10.000 kuruşa ulaşmıştır⁶². 1558 yılında ise Eflak voyvodalığı Osmanlı Devleti'ne senelik

1985), Tebliğler, C. II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, s. 453.) Bu dönemin ilginç gelişmelerinden biri olarak Müslüman voyvodalar karşımıza çıkmaktadır. 1546-1551 yılları arasında Boğdan voyvodalığı yapan II. Ilie Rareş (İliaş) babası Petru'nun voyvodalığı zamanında 5 yıl müddetle İstanbul'da rehin kalmış ve bu dönemde İslam dinini benimsemiştir. Babasının ölümünün ardından Boğdan voyvodalığını eline alan İliaşi Mehmed adını kullanmıştır. İliaş'ın ölümünden sonra yerine kardeşi VII. Stefan voyvoda olmuş ancak Müslüman olmak istemesi üzerine 1552 yılında öldürülmüştür. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "*Onaltıncı Yüzyıl Ortalarında İslâmiyeti Kabul Etmiş Olan Bir Boğdan Voyvodası*", **Belleten**, C. XVIII, S. 69, Ocak 1954, s. 84-85.) 1577-1583 yılları arasında Eflak voyvodalığı yapan II. Mihnea Turcitul da Müslümanlığı seçmiştir. Decei, "*Eflak*", s. 184.

⁵⁹ Çopur, **a.g.e.**, s. 84. Atanan bir voyvodanın görevi müddetince oğlunun Osmanlı sarayında rehin tutulması âdeti uygulanmıştır. Rehin alınan bu zümre sarayda seçkin bir topluluk içerisinde yaşatılmış ve eğitime tâbi tutulmuştur. Örneğin Vlad Tepeş ve kardeşi Radu Sultan II. Murad zamanında sarayda rehin tutulmuş ve dönemin şehzadesi Mehmed (Fatih) ile birlikte eğitim almışlardır. (Sözen, *a.g.m.*, s. 16.) 1517 yılına kadar Eflak beyleri Boğdan beylerine nazaran daha itibarlı kabul edilmiştir. Fakat 1521 tarihli bir fermanla bu durum değişmiştir. Bu tarihte Eflak'ta voyvoda tayini sırasında yaşanan bir isyan sırasında Boğdan beyi IV. Stefan'ın İstanbul'a sadık kalması önemli rol oynamıştır. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. II, s. 430.

⁶⁰ Çopur, **a.g.e.**, s. 85.

⁶¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. I, TTK Yayınları, trh, s. 9.

⁶² Papp, *a.g.m.*, s. 745.

50.000 altın vergi vermektedir⁶³. 1456 yılına Osmanlı Devleti'ne 2.000 Macar altını ödemeye başlayan Boğdan voyvodalarının yıllık vergisi zaman içerisinde artış göstermiş ve 1562 yılına gelindiğinde 30.000 altından 40.000 altına çıkmıştır⁶⁴. 1572 yılında Boğdan voyvodalarına getirilen loan cel Cumplit zamanında ise bu rakam 60.000 dukaya çıkartılmıştır⁶⁵. Maxim, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Eflak'ın 104.000, Boğdan'ın 66.000 ve Erdel'in 15.000 altın haraç ödediğini yazmaktadır⁶⁶. XVII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Erdel'in Osmanlı Devleti'ne ödemekte olduğu yıllık vergi 40.000 altına ulaşmıştır⁶⁷.

Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'ne ödediği verginin yanı sıra erzak sağlamakla da yükümlü kılınmıştır. Uzunçarşılı, Eflak voyvodalarının her sene saray hayvanları için 8.000 mud (160.000 İstanbul kilesi) arpa, saray mutfağı için 20.000 koyun, balmumu, bal ve tuz gönderdiğini; Osmanlı sultanı için de cins atlar, av kuşları ve bazen de av köpekleri hediye ettiğini yazmaktadır⁶⁸. Benzer şekilde Boğdan'ın yükümlülüklerinden bahseden Ricaut ise Boğdan voyvodalarının her yıl 120 kese altının yanısıra 20.000 okka bal mumu, 10.000 okka bal, 30 ton iç yağı, 5 okka tabaklanmış deri, 500 parça kanaviçe kumaş gönderildiğinden bahsetmektedir⁶⁹. Görüldüğü üzere İstanbul'un iâşesinin önemli oranda Rumen beyliklerinden sağlanması yoluna gidilmiş ve Eflak-Boğdan beylikleri İstanbul'a koyun, sığır, hububat (buğday, arpa, darı, yulaf), iç yağı, bal, peynir ve kendir göndermekle yükümlü kılınmışlardır. Bu bölgeden gelen mahsullerin ulaşımında yaşanan aksaklıklar İstanbul'da kıtlık ve fiyat artışına sebep olmuştur. Bu nedenle XVIII. Yüzyılda Eflak ve Boğdan "*İstanbul'un yiyecek ambarı*" sıfatını almıştır⁷⁰.

⁶³ Nicolae Jorga, **Yenilmez Türk-Kanuni ve Dönemi**, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 184.

⁶⁴ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. II, s. 433.

⁶⁵ Çopur, **a.g.e.**, s. 52.

⁶⁶ Maxim, "*Romanya (Tarih)*", s. 169.

⁶⁷ Decei-Gökbilgin, **a.g.m.**, s. 298.

⁶⁸ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. II, s. 430.

⁶⁹ Karasu, **a.g.m.**, s. 445.

⁷⁰ Mihai Maxim, "*XVI. Asrın İkinci Yarısında ...*", s. 561-562, 566. Parmaksızoğlu Eflak'ın İstanbul'un ihtiyaçlarını karşılaması hususunda Braila'nın 1538 yılındaki fethinin önemli olduğunu belirtmektedir. (İsmet Parmaksızoğlu, "*Eflak*", **Türk Ansiklopedisi**, C. 14, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1966, s. 380.) İnalçık ise Giurgiu'nun (Yergöğü) öneminden bahsetmektedir. Eflak'ın günündeki bu kentte Eflak ve Boğdan tüccarları sığır, deri, tuz, at, keten, bal ve balmumunu

Osmanlı Devleti'nin 1683 yılında gerçekleştirdiği başarısız Viyana seferi ve sonrasında 1683-1699 yılları arasında gerçekleştirilen savaşlar sırasında Eflak ve Boğdan üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti ciddi bir biçimde sarsılmıştır. Bu süreçte Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Lehistan'da Kral III. Jan Sobieski, Kamaniçe, Podolya, Eflak, Boğdan ve Macaristan'ı Osmanlı Devleti'nin elinden almayı hedeflemiştir⁷¹. Avusturya orduları ise Macaristan ve Budin'i aldıktan sonra 1697 yılında Erdel'i işgal etmiştir. 1699 Karlofça Antlaşması neticesinde Erdel Avusturya'ya bırakılmıştır⁷².

Karlofça Antlaşması'ndan sonraki süreçte kuzeybatısındaki Avusturya, kuzey ve kuzeydoğusundaki Rusya ve güneyindeki Osmanlı Devleti'nin arasında sıkışan Eflak ve Boğdan XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda pek çok savaşta muharebe alanı olarak kullanılmıştır⁷³. Ortaya çıkan bu yeni durum, bölge üzerinde azalan Osmanlı nüfuzunun ikmali için bir takım idârî düzenlemelerin yapılması sonucunu doğurmuştur. 1711 Prut Savaşı, bu değişimin başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Savaşın hemen öncesinde, 1710 yılında, Boğdan voyvodalığına atanan Dimitrie Cantemir⁷⁴ ile Rus Çarı Petro arasında bir ittifak kurulmuştur. Buna göre;

güneyden gelen biber, yünlü, ipekli, pamuklu kumaşlar ile takas etmişlerdir. İnalıcık, Eflak ve Boğdan'da gerçekleşen kapsamlı ticaretin bir sonucu olarak bu bölgelerin Osmanlı ekonomisinin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmektedir. (Halil İnalıcık, **a.g.e.**, s. 139.) 1785-1786 yıllarında Eflak bölgesinde bulunmuş olan Elisabeth Craven, Eflak'ın İstanbul'a her sene hububat, y n ve koyun gönderdiğini, Eflak çobanlarının yağ ve peynir ile birlikte 80.000 deri yolladığını yazmaktadır. Elisabeth Craven, **1786'da Türkiye**,  ev.: Reşat Ekrem Koçu,  ağır Kitabevi, İstanbul 1939, s. 43.

⁷¹ Sabire Arık, "*Polonya Kralı III. Jan Sobieski Hükümdarlık Dönemi (1674-1696)*", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 24, S. 38, 2005, s. 226.

⁷² Karpat, "*Erdel*", s. 282. Habsburg ailesinin büyük bir hassa prensliğı şekline getirilen ve bir valinin idaresine bırakılan Erdel'in bu statüsü XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir. Decei-Gökbilgin, **a.g.m.**, s. 305.

⁷³ John Jessup, "*Romania Celebrates The Centennial of its Independence*", **Military Affairs**, Vol.: 42, No: 3, October 1978, s. 147.

⁷⁴ 26 Ekim 1673'te Yaş'ta dünyaya gelen Dimitrie Cantemir, iyi bir eğitim aldıktan sonra 1684'te babası Boğdan voyvodalığına getirilince gelenekler gereğı 1687'de rehin olarak İstanbul'a gönderilmiştir. İstanbul'da kaldığı dönemde Türkçe öğrenmiş ve eğıtımına devam etmiştir. (Bedrettin Tuncel, "*Dimitrie Cantemir ve Türkler*", **Dimitrie Cantemir**, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara 1975, s. 35.) 1711 Prut Savaşı'nda Rusya'nın başarısız olmasının ardından Cantemir için sürgün hayatı başlamıştır. Sırası ile Harkov, Moskova ve Petersburg'da kalan ve kendisine Rus İmparatorluğu prensliğı ve Rus senatosu  yelikleri verilen Cantemir 12 yıl Rusya'da

Boğdan'ın Tuna ve Karadeniz'de yayılması, Rusya'nın 10.000 Boğdan askerini maaşa bağlaması ve voyvodalığın ailesinde kalması karşılığında Cantemir Rusya'ya destek verme kararı almıştır⁷⁵. Bu süreçte Eflak voyvodası Constantin Brancoveanu da Rusya ile yakın ilişkilerde bulunmuştur⁷⁶. Osmanlı ordusu bu savaşta Rus birliklerine karşı üstünlük kurarak kuşatma altına almış ve neticede 22 Temmuz 1711'de iki taraf arasında imzalanan Prut Antlaşması ile savaş sona erdirilmiştir⁷⁷.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bu savaş sürecinde İstanbul'a ihanet eden bu beyler görevlerinden alınmışlardır. Cantemir Rusya'ya sığınırken, Brancoveanu ve dört oğlu İstanbul'a getirilerek idam edilmiştir⁷⁸. Prut Savaşı sürecinde Eflak ve Boğdan voyvodalarının Rusya'nın yanında yer alması Osmanlı Devleti'nin voyvoda tayini usulünde değişikliğe gitmesine neden olmuştur. Bu tarihten itibaren Fenerli Rum beyleri⁷⁹ "*hospodar*" adıyla Eflak ve Boğdan'da yöneticilik görevine

ikamet ettikten sonra ölmüştür. Mihai Berza, "*Kantemir'e Saygı*", **Dimitrie Cantemir (1673-1723)**, Çev.: Vildan A. Savaşır, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara 1975, s. 60.

⁷⁵ Yalçinkaya, *a.g.m.*, s. 391. Decei, Dimitrie Cantemir ile Rusya arasındaki bu ittifak ile Rusya'nın ilk defa Romanya siyasetine karışmış olduğunu belirtmektedir. (Decei, "*Boğdan*", s. 702.) Rusların Romanya üzerindeki ilk büyük siyasal hedeflerinin tasarımını Çar I. Petro yapmıştır. Rusya'yı sözü geçen büyük Avrupa devletlerinin arasına sokmayı başaran Büyük Petro'nun vasiyetnâmesi incelendiği zaman Rus Devleti'nin Eflâk ve Boğdan üzerindeki emelleri açıkça anlaşılmaktadır. Petro vasiyetnâmesinde Rusya'nın Baltık Denizi ve Karadeniz kıyıları boyunca genişlemesi gerektiğini, Hristiyanlığın Ortodoks mezhebine mensup bütün halkların hamiliğini üstlenmesi gerektiğini belirterek tüm Balkanlarda hâkimiyet kurma hedefini ortaya koymuştur. Mehmet Saray, **Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi**, M.E.B. Yayınları, İstanbul 2004, s. 62 – 66.

⁷⁶ Eflak voyvodası Brancoveanu'nun Rusya ile olan ilişkileri üzerine yapılmış bir çalışma için bkz. Adrian Tertecel, "*Eflâk Prensi Konstantin Brinkoveanu'nun Rus Çarı Deli Petro'ya 1698'de Gönderdiği Bir Mektupta Bulunan Osmanlı İmparatorluğuna Karşı Müşterek Bir Rus-Romen Askerî Harekâtının Plânı*", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 118, Ekim 1996, ss. 7-14. Bununla birlikte Osmanlı Devleti, Prut Savaşı sırasında Rusya ile diplomatik görüşmelerde bulunulması adına Eflak voyvodası Brancoveanu'yu görevlendirmiştir. Mustafa Ali Mehmet, "*Romen Vekâyinamelerine Göre Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut Seferi (1711)*", **Türk Kültürü Araştırmaları**, C. XXIII, S. 1-2, 1985, s. 430.

⁷⁷ Kemal Beydilli, "*Prut Antlaşması*", **T.D.V. İ.A.**, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 359-360.

⁷⁸ Yalçinkaya, *a.g.m.*, s. 391.

⁷⁹ Ortaylı "*Fenerli Rum beyleri*" ifadesi ile kastedilen zümrenin aslında çok farklı kültüre sahip insanların oluşturduğu bir topluluk olduğunu vurgulamaktadır. Patrikhane'nin Fener semtine taşınmasından sonra bölgeye yerleşen bu topluluk içerisinde sadece Rumlar yoktur. Fenerli Rum beyleri olarak adlandırılan bu zümre içerisinde Mavrocordato gibi eski Bizans soylularının yanı sıra Cantacuzenos gibi Arnavut asıllı Bizanslılar, Bogoridi gibi Bulgar asıllılar, Baltazzi gibi Rumen asıllı boyarlar, Petrasili gibi Latin kökenliler ve nadiren de olsa İtalyanlar yer almaktadır. Ortaylı bu

getirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda Fenerli Rum beyler arasında en yüksek parayı veren zat 3 yıl süre ile hospodar olarak atanmaya başlamıştır⁸⁰. Bu uygulama 1711 yılından itibaren Boğdan'da, 1716 yılından sonra ise Eflak'ta uygulamaya konulmuş ve 1821 yılına kadar devam ettirilmiştir⁸¹.

Eflak ve Boğdan'da gerçekleştirilen bu radikal değişim ve öngörülen yeni uygulama çok fazla başarı sağlamamıştır. Öyle ki, istikrarın sağlanması adına hospodar olarak atanan Fenerli Rum beylerinin 3 senede bir değiştirilmesi, iyi hizmette bulunanların sürelerinin uzatılması kararı alınmışsa da bu kişiler küçük ve ehemmiyetsiz bahaneler ve asılsız ihbarlarla sık sık görevlerinden azledilmiştir⁸². 1821 yılına kadar devam eden bu yönetim şekli kapsamında Eflak'ta 41, Boğdan'da ise 36 hospodar görev yapmıştır⁸³. Söz konusu uygulamayı verimsiz kalan bir diğer faktör ise atanan Fenerli Rum beylerinin görevlerini devam ettirebilmek için vergileri sürekli arttırmaları ve bu yüksek vergi bedellerini karşılayabilmek için halka ağır yükler yüklemeleridir. Bu durum yerli halk ile atanan Fenerli Rum beyleri arasındaki ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle Eflak ve Boğdan halkı Fenerli Rum beylerine itibar etmemişlerdir⁸⁴. İki tuğlu paşa rütbesi taşıyan hospodarlar ile yerli boyarlar arasındaysa daimi bir gerginlik yaşanmıştır. Artan vergi yükü nedeniyle bu dönemde pek çok Rumen köylü memleketini terk

karmaşık zümreyi birleştiren, bir nevi çimento vazifesi gören olgunun Rum–Ortodoks inancı olduğunu belirtmektedir. İlber Ortaylı, **Üç Kıtada Osmanlılar**, TİMAŞ Yayınları, İstanbul 2007, s. 176.

⁸⁰ Kutlu, **a.g.e.**, s. 57.

⁸¹ Decei, *“Eflak”*, s. 186. Boğdan'da Cantemir'den sonra Fenerli Rum beyi atama süreci başlatılmıştır. Ancak Eflak'ta Constantin Brancoveanu'dan sonra voyvodalık görevine getirilen Stefan Cantacuzen bir buçuk yıl kadar bu görevde kaldıktan sonra Avusturyalılarla gizlice görüşmelerde bulunduğu gerekçesiyle görevinden azledilmiş ve bu tarihten sonra Fenerli Rum beyleri Eflak'a atanmaya başlamıştır. Çopur, **a.g.e.**, s. 61.

⁸² Uzunçarşılı, **a.g.e.**, C. IV, s. 79.

⁸³ Süleyman Kocabaş, **Avrupa Türkiye'sinin Kaybı ve Balkanlarda Panislavizm**, Vatan Yayınları, İstanbul 1986, s. 157. Söz konusu tarihler arasında Fenerli Rum zümresine mensup Ghica ailesinden 10, Mavrocordato ailesinden 6, Callimachi (Kalimaki) ailesinden 4, Sutu, Cantacuzenos ailelerinden 3'er, Rosetti, Duka, Mourousi (Muruzi), Caradja (Karaca), Ypsilanti ve Hangerli (Hançerli) ailelerinden 2'şer ve Morogeni ailesinden 1 kişi voyvoda olarak görev yapmıştır. Serap Yılmaz, *“Boğdan Voyvodası Ligor Aleksandr Gika'nın Ölümü (1777)”*, **XII. Türk Tarih Kongresi** (Ankara: 12-16 Eylül 1994), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III, TTK Basımevi, Ankara 1999, s. 1009. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan'daki Fenerli Rum beyleri dönemine dair yapılmış bir başka çalışma için bkz. Cafer Çiftçi; *“Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”*, **Uluslararası İlişkiler**, C. 7, S. 26, Yaz 2010, ss. 27-48.

⁸⁴ Çopur, **a.g.e.**, s. 60.

etmiş, Karpatlar üzerinden Transilvanya'ya (Erdel) veya Tuna'nın güneyine, Bulgaristan'a, göç etmiştir⁸⁵. Bununla birlikte Osmanlı kültürü ve yaşam üslubu ile yoğrulmuş olan Fenerli hospodarlar bu kültürü Eflak ve Boğdan'a da yansıtmışlardır⁸⁶.

Fenerli Rum beylerinin idaresi altında geçen XVIII. Yüzyılda Memleketeyn üzerindeki Rus tehdidi işgale dönüşmeye başlamıştır. Öyle ki, 1768-1774 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus ordusu Kırım, Karadeniz'in kuzey kıyıları, Besarabya ve Eflak-Boğdan'ı işgal etmiş, Tuna Nehri'ni aşarak Bulgaristan'a ve Baltık Denizi'nden dolaşarak Ege adalarına kadar ulaşmıştır⁸⁷. Savaşı sonlandıran 17 Temmuz 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması ise Eflak ve Boğdan için yeni bir yapıyı beraberinde getirmiştir. Söz konusu antlaşmanın 16. maddesi ile Rus işgali altına giren Eflak ve Boğdan topraklarının Osmanlı Devleti'ne iade edilmesi, bölgede af çıkartılması, müsadere edilen malların iadesi, dinî hayat ile ilgili olarak serbestlik, ruhban sınıfına ise imtiyaz verilmesi, Rus elçilerinin Eflak ve Boğdan hakkındaki görüşlerine itibar edilmesi kararları alınmıştır⁸⁸.

⁸⁵ Kutlu, **a.g.e.**, s. 57.

⁸⁶ Bâb-ı Âlî'nin temsilcisi olarak voyvodalık görevine getirilen Fenerli Rum beyleri Osmanlılar gibi yaşadıklarından, Osmanlı saray düzeni ve teşrifatı hakkında bilgili olduklarından, giyim kuşam ve mutfak olarak Osmanlı tarzını tercih ettiklerinden Eflak ve Boğdan'ı çeşitli yönlerden etkilemeye başlamışlardır. Fenerli Rum beylerinin alışkanlıkları, görgüleri ve yetiştirme tarzları, Osmanlı mimari üslubunu da Eflak ve Boğdan'a yansıtmıştır. XVIII. yüzyıl ile birlikte Eflak ve Boğdan'da Osmanlı tarzında konaklar inşa edilmeye başlanmıştır. Sözen, **a.g.m.**, s. 18-20.

⁸⁷ Halil İnalcık, "*Yaş Muahedesinde Sonra Osmanlı-Rus Münasebetleri Rasih Efendi ve General Kutuzof Elçilikleri*", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. IV, S. 2, 1946, s. 195.

⁸⁸ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, C. I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953, s. 127-129. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan bir diğer sorun konsolosluklar meselesi olmuştur. Antlaşmanın 11. maddesi Rusya'ya Karadeniz'de ticaret izni vermekle birlikte, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde konsolosluk kurma hakkını tanımıştır. Rusya bu kapsamda 1774 ve 1775 yıllarında İzmir ve Selanik'te birer konsolosluk açmıştır. 1780 yılında Osmanlı Devleti'ne başvuran Rusya Eflak, Boğdan ve Bucaş'a konsolos atamak istediğini bildirmiş ancak bu istek bölgede yoğun bir Rus ticareti olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Rusya'nın bu konudaki ısrarı üzerine İstanbul'daki Fransız elçisi arabuluculuk yapmaya çalışmış ancak Osmanlı yönetimi Akkerman, Kalas ve İbrail'de Rus konsolosluğu açılması tekliflerini reddederek sadece Silistre'ye izin vermiştir. Ancak bu konudaki ısrarını sürdüren Rusya 1782 yılında amacına ulaşmış ve Eflak ile Boğdan'da konsolosluk açma iznini elde etmiştir. (Osman Köse, "*Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri*", **Turkish Studies**, Vol.: 1/2,

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 16. maddesinde yer alan, af çıkartılması, müsadere mallarının iadesi, dinî hayat serbestisi gibi konular Eflak ve Boğdan halkının mağduriyetlerini gidermeye amacı taşısa da Rus görüşlerinin İstanbul'da gündeme getirilmesi antlaşma maddelerinin Memleketeyn üzerindeki Rus nüfuzunu arttırmaktan başka bir şeye hizmet etmeyecek nitelikte konular olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu antlaşma sonrasında Rusya voyvoda atamalarına müdahale edebilme hakkını elde etmiştir. Keza Rusya bu fırsatı değerlendirmiş ve 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1853–1856 Kırım Savaşı'na kadar geçen süre içerisinde her fırsatta Eflak ve Boğdan yöneticilerinin atanması sürecine müdahil olmuştur.

1787-1792 yılları arasındaki Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşı'nda da Eflak ve Boğdan işgal altına girmekten kurtulamamıştır. Savaş müddetince Boğdan'ın merkezi olan Yaş şehri ilk önce Avusturya sonra da Rusya tarafından işgal edilmiştir. 1789 yılında İbrail, Akkerman ve Bender de Rus işgali altında girmiştir. Ertesi sene bu kayıplara Tuna Nehri kıyısındaki kalelerle İsmail ile Kili de eklenmiştir⁸⁹. Savaşı sonlandıran antlaşmalar 1791 Zıştovi ve 1792 Yaş Antlaşmalarıdır. Zıştovi Antlaşması'nın 4. Maddesi ile Avusturya, Eflak ve Boğdan'da işgal altında tuttuğu tüm yerleri Osmanlı Devleti'ne iade etmiştir. Rusya ile yapılan Yaş Antlaşması'nın 3. Maddesi ile Turla Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiş, 4. Madde ile de Bucak bölgesindeki Kili, Akkerman, Bender, İsmail ile birlikte Boğdan'da Rus işgali altında bulunan toprakların Osmanlı Devleti'ne

Fall 2006, s. 155-164.) Bununla birlikte 8 Mayıs 1775 tarihinde Boğdan'ın kuzeyindeki Bukovina bölgesi Avusturya'ya terk edilmiştir. Fikret Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", **Türkler**, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 545.

⁸⁹ Çopur, **a.g.e.**, s. 77-79. Kurat, bu savaş esnasında Rus Prensi Potemkin tarafından "Doğu Sisteminin Büyük Planı" adıyla bir proje hazırlandığını ve buna göre Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesiyle bir "Daçya Devleti" kurulmasının ve başına da planın hazırlayıcısı olan Potemkin'in geçirilmesinin hedeflendiğini belirtmektedir. (Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 32.) Efe ise Rusya'nın kurmayı hedeflediği bu bağımsız devlet hedefinde Eflak ve Boğdan ile birlikte Besarabya'nın da bulunduğunu yazmaktadır. (Ayla Efe, "Silistre Eyaleti'nde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", **OTAM**, S. 19, 2006, s. 141-142.) Koloğlu ise söz konusu planın 1782 yılında yapılan Avusturya-Rus Antlaşması'nda hazırlandığını yazmaktadır. Orhan Koloğlu, "Osmanlı Döneminde Balkanlar", **Balkanlar**, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 69.

iadesine karar verilmiştir⁹⁰. Yaş Antlaşması Eflak ve Boğdan üzerindeki Türk–Rus mücadelesine yeni bir boyut katmıştır. Savaşı sonlandıran bu antlaşmayla Rusya Boğdan’a sınır komşusu olmuştur⁹¹. Bu tarihlerden sonra Hotin, Bender, Özi, İsmail gibi şehir ve kasabalar Rus tehdidi altında bulunmaya başlamış ve Osmanlı Devleti tarafından tahkim edilmeye çalışılmıştır. Özellikle İsmail Ruslara karşı bölgede önemli bir üs haline gelmiştir⁹². Ancak bu önlemlere rağmen bundan sonra Eflak ve Boğdan’da sık sık Rus işgalleri görülmeye başlamıştır.

1806 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı Rus askerlerinin bir kez daha Eflak ve Boğdan’a girmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti’nin isyan hazırlığı içerisinde bulundukları gerekçesiyle Eflak ve Boğdan voyvodalarını görevden alması Bâb-ı Âlî ile İngiltere ve Rusya arasında büyük bir soruna neden olmuş, bu devletlerin baskısı neticesinde geri adım atılmasına rağmen Kasım 1806’da harekete geçen Rusya, Osmanlı topraklarına saldırmıştır⁹³. 22 Kasım 1806 günü Eflak ve Boğdan’ı yeniden ele geçirmek için Hotin, Yaş, Bender ve Tuna boylarına saldıran Rusya, 27 Aralık 1806 günü Bükreş’e girmiştir. 7 Ocak 1807’de savaş ilanında bulunan Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1812 yılına kadar sürecektir olan savaşta askerî mücadeleler kısıtlı olmuştur⁹⁴. 28 Mayıs 1812 tarihli Bükreş Antlaşması ile Prut Nehri ve Prut’un Tuna’ya ulaştığı yerden Kili boğazına kadar olan kısmının iki devlet arasında sınır olarak kabul edilmesi, Prut’un sol yakasının (Bucak)

⁹⁰ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 178-179, 188-189. Şıvgın, Osmanlı Devleti’ni Avusturya ve Rusya karşısında daha zor duruma düşmekten kurtaran gelişmenin Fransız İhtilali olduğunu ifade ederek, ihtilalin patlak vermesinden sonra Avusturya’da pek çok isyan ve karışıklığın yaşandığını vurgulamaktadır. Hale Şıvgın, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 128, Ağustos 1997, s. 53.

⁹¹ Decei, “*Boğdan*”, s. 703. Hale, bu savaş sonunda ilk defa Müslümanların oturduğu toprakların Hristiyanlarca işgale uğradığını belirterek Osmanlıların Avrupa’daki güçlerden birinden destek görmedikçe Rusya ile boy ölçüşmeyeceğinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. William Hale, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, Çev. Petek Demir, Mozaik Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2003, s. 10.

⁹² Feridun Emecen, “*İsmâîl*”, **T.D.V. İ.A.**, C. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 83.

⁹³ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, TTK Yayınları, Ankara 1997, s. 91.

⁹⁴ Ali Kemal Meram, **Türk-Rus İlişkileri Tarihi**, Kitaş Yayınları, İstanbul 1969, s. 149-150. Karal, Rusya’nın işgallerini bildiren yazının eline geçmesinin ardından padişahın vezirine şaşkınlığını bildiren sözlerini nakletmektedir. “*Benim vezirim,*

Boğdan beyinin şukkası nasıl şeydir? Gördüğüm gibi azim muzdarip oldum. Hasbinallah bu nasıl iştir. Sahi midir? Üzerimize ilan-ı harb mi etmiş? Yoksa Eflak ve Boğdan’a muhafaza ve iane suretiyle asker mi ithal edecek?” Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. I, s. 51; Enver Ziya Karal, **Selim III’ün Hatt-ı Humayunları**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 96-97.

Rusya'ya bırakılması kararlaştırılmıştır. Antlaşma ile Rusya'nın 3 ay içerisinde işgallerine son vermesine ve Eflak-Boğdan'da iki yıllık bir vergi muafiyetinin uygulanmasına karar verilmiştir⁹⁵.

Napoleon Bonaparte sonrası Avrupa düzeninin yeniden ele alındığı 1815 Viyana Kongresi'ne davet alması olmasına rağmen katılmama kararı alan Osmanlı Devleti büyük devletlerin bir araya geldiği bu uluslararası toplantıda Rusya ve Avusturya'nın Balkanlar üzerindeki politikalarından çekinmiş ve Sırbistan ile Rumen beyliklerinin bağımsızlığına yol açacak taleplerle karşı karşıya kalmamak adına bu büyük toplantıda yer almamıştır⁹⁶.

1821 yılında Eflak ve Boğdan'da baş gösteren Rum isyanı hem bağımsız Yunanistan'ın kurulmasını sağlamış hem de Memleketeyn topraklarındaki hospodarlık devrini sona erdirmiştir. 6 Mart 1821 tarihinde Boğdan'da bir isyan hareketini başlatan Philike Hetaireia (Filik-i Eterya) lideri Alexander Ypsilanti, Rusya'nın desteği ile Rum, Rumen, Sırp ve Bulgar halklarının Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmasını hedeflemiştir. Boğdan'daki isyanla eş zamanlı olarak Mora yarımadasında da bir isyan patlak vermiştir⁹⁷. Boğdan'da başlayan isyanda 3.000 kişilik bir kuvvetle Yaş şehrini ele geçirmek isteyen Ypsilanti başarısız olmuş ve bir süre sonra da Avusturya'ya kaçmak zorunda kalmıştır⁹⁸.

⁹⁵ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 249-250, 253. Bükreş Antlaşması'nın imzalanması sürecine dair yapılmış bir çalışma için bkz. Fehmi İsmail, "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812", **Belleten**, C. XLVI, S. 181, Ocak 1982, ss. 73-119.

⁹⁶ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1985, s. 41-42.

⁹⁷ Hamiyet Sezer, "Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı (1821-1829)", **Osmanlı**, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 90. Alexander Ypsilanti'nin Boğdan'da başlattığı isyana paralel olarak kardeşi Demetrios Ypsilanti de Mora'da bir isyan başlatmıştır. İsyancılar 1 Mayıs 1822'de Epidavros yakınlarında toplanmış ve Demetrios başkanlığında 59 üyeli bir senato ve 5 üyeli bir yürütme kurulu kurarak Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmişlerdir. (Refik Yurtseven, "Osmanlı İmparatorluğunda Yunan Ayaklanması (1821-1829)", **Askeri Tarih Dergisi**, Yıl: 1, S. 2, Eylül 1976, s. 41.) Bu isyana Rusya'nın destek verdiği konusunda Osmanlı idaresinin bir şüphesi yoktur. Arıkan 1821 isyanı ile ilgili olarak yapmış olduğu çalışmada Sultan II. Mahmud'un bir hatt-ı hümayûnunda "Rum milletinin ihtilal ile bu serbestiyet sevdasına düşüren Rusyalı olduğu cümleye malum belki sair düvelin dahi medhali vardır" ifadesinin bulunduğunu yazmaktadır. Zeki Arıkan, "1821 Yunan İsyanının Başlangıcı", **Askeri Tarih Bülteni**, Yıl: 12, S. 22, Şubat 1987, s. 111.

⁹⁸ Karal, **a.g.e.**, C. I, s. 112.

Boğdan'da Rum isyanının yaşandığı dönemde Eflak'ta da Tudor Vladimirescu liderliğinde bir isyan başlamıştır. Sosyal, siyasî ve millî karakter taşıyan bu isyan hareketi Osmanlı idaresine karşı değil Rumlara karşı bir isyan olmuştur. Ancak isyancı iki grup Bükreş civarında savaşmış ve bu mücadelede Vladimirescu hayatını kaybetmiştir⁹⁹. Neticede Eflak'taki bu isyan hareketi Vladimirescu'nun hayatını kaybetmesiyle sona ererken Boğdan'daki Rum isyanı da başarısız olmuştur. Eflak ve Boğdan'da Fenerli Rum beylerinin idaresine karşı duyulan şiddetli hoşnutsuzluk ve Rumen halkının Yunan devleti kurulması adına başlayan bir isyana teveccüh etmesi için bir nedenin olmaması Alexander Ypsilanti'nin başlattığı ayaklanmanın bölge halkından destek alamamasına neden olmuştur¹⁰⁰. Vladimirescu'nun Filik-i Eterya tarafından öldürülmesi de Rumenlerin Rum isyanına destek vermemesinin bir başka nedeni olmuştur¹⁰¹.

1821 yılındaki Rum isyanı Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn üzerindeki idari tasarrufunun bir kez daha değişmesine neden olmuştur. Bu tarih itibariyle Eflak ve Boğdan yönetimine Fenerli Rum beylerinin atanması âdetinden vazgeçilmiş ve yeniden yerli boyarlar arasından voyvoda atanması usulüne dönmüştür¹⁰². Bu

⁹⁹ Yalçınkaya, a.g.m., s. 393. Vladimirescu isyanı ile ve Rumen beyliklerindeki 1821 yılı gelişmeleri hakkında bkz. Valeriu Veliman, "Osmanlı Devleti ve Romen Prenslüklerinde 1821 Senesi Olayları", **IX. Türk Tarih Kongresi** (Ankara: 21-25 Eylül 1981), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara 1988, ss. 967-975. Rumen tarihçi Iscru, Tudor Vladimirescu'yu millî bir kahraman, ideolog, yetenekli bir asker, keskin görüşlü bir devlet adamı ve zamanının sosyo-ekonomik-politik yapısını sorgulayan bir kişi olarak nitelemektedir. Gheorghe Iscru, "The Romanian Revolution of 1821 Led By Tudor Vladimirescu", **Romania Foreign Sources on The Romanians**, Ed.: Silvia Popovici, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest 1992, s. 119.

¹⁰⁰ Ferhat Pirinççi, "Yunan Ulusal Kimliğinin Oluşumu Sürecinde İçsel ve Dışsal Parametrelerin Analizi", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. 46, S. 1, 2006, s. 60.

¹⁰¹ Uçarol, a.g.e., s. 105. Ahmed Cevdet Paşa, Rum isyanına destek vermeyen Bükreş metropolitlerinin Rumların eziyetinden kurtulmak için Osmanlı Devleti'nin daha güçlü ve etkili davranması gerektiğini haber gönderdiklerini yazmaktadır. Ahmet Cevdet Paşa, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C. II, İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 347.

¹⁰² Aslında Fenerli Rumlar ve Dîvân-ı Hümâyûn'da görev alan Rum elit ve tercüman kesimi 1821 yılındaki bu isyana katılmamışlardır. Ancak padişah ve Osmanlı yüksek idare kadrolarının bu isyan ile birlikte Fenerli Rum zümre ve İstanbul Rum Ortodoks Patrikliğine olan bakışı değiştiği için bu kişiler ihanetle suçlanmış ve bazıları görevlerinden alınmış, suçu sabit görülenlerse idam edilmiştir. (Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Yunan İhtilali ve II. Mahmud'un Politikaları", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 12, 2004, s. 54.) Herhalde bu konudaki en önemli hareket Fener Rum Patriğinin idamıdır. 22 Nisan 1821 günü Sadrazam'ın bir irâdesi ile Bâb-ı Âlî'ye çağrılan Patrik V. Grigorios daha sonra Kadıköy'de bulunan Patrikhane binasında idam edilmiştir. Yücel Özkaya,

kapsamda ilk olarak 1822 yılında Ioan Sandu Sturdza, Boğdan voyvodası olarak atanmıştır. Aynı yıl içerisinde Eflak voyvodalığına da Grigore Ghica atanmıştır¹⁰³.

Rum isyanının ardından Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan 7 Kasım 1826 tarihli Akkerman Antlaşması, Eflak ve Boğdan'da voyvodaların belirlenmesinde seçim sisteminin uygulanmasını, seçimlerin ardından Osmanlı Devleti'nin onay vermesi zorunluluğunu ve eğer onaylanmaz ise durumun Rusya'ya bildirilerek seçimlerin yenilenmesini öngören bir sistemi beraberinde getirmiştir. Yine bu antlaşma ile voyvodaların görev sürelerinin 7 yıl olması, tekrar seçilebilmeleri, Osmanlı Devleti'ne ödenecek olan vergiyi tespit edebilmeleri ve iki sene vergi ödememeleri kararlaştırılmıştır¹⁰⁴. Akkerman Antlaşması ile Eflak ve Boğdan'a voyvoda atama usulü belirli bir düzene konulmuşsa da artık Rusya'nın tamamıyla ortaya çıkmış olan Eflak ve Boğdan'ı ele geçirme siyaseti bu tarihten sonra da etkisini göstermiştir. Artık düzenli bir şekilde Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan üzerindeki tasarruflarına karışmaya çalışan Rusya, askerî mücadele dönemlerinde de bölgeye asker sokmuştur. Nitekim Akkerman Antlaşması imzalandıktan sadece 2 yıl sonra Rusya bölgeyi bir kez daha işgal etmiştir.

"1821 Yunan (Eflâk-Buğdan) İsyamları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", Üçüncü Askerî Tarih Semineri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s. 121-122.

¹⁰³ Özcan, *a.g.m.*, s. 271. Bu beylerin Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına atandıklarına dair resmî merâsim İstanbul'da değil Silistre'de gerçekleştirilmiş ve bu beyler memleketlerine döndükten hemen sonra, eskiden olduğu üzere, büyük oğullarını İstanbul'a göndermişlerdir. Ghica ve Sturdza'nın çocuklarına İstanbul'da başkapıkahyalık görevi verilmiştir. (Mihail Guboğlu, *"Eflak ve Buğdan Voyvodalarının Babîli ile Münasebetleri"*, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 1, Kasım 1967, s. 61.) Enver Ziya Karal, bu dönemde Eflak ve Boğdan'ın siyasî ve sosyo-ekonomik olarak gelişmemiş bir bölge olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Karal, XIX. Yüzyılın ilk yarısında Eflak ve Boğdan'daki siyasî hayatın iptidai bir halde bulunduğunu, iki merkez Yaş ve Bükreş dışında Tuna ve Prut Nehirleri kenarındaki birkaç ticaret limanı dışında önemli bir şehrin bulunmadığını, halkın geniş ovalarda ve köylerde oturduğunu, toprakların zengin zâdegânın malı olduğunu, köylülerin angarya usulüyle toprağı işlediğini ve sefilâne kulübelerde menkulden mahrum bir hayat sürdüğünü belirtmektedir. (Karal, *a.g.e.*, C. II, s. 43.) Stavrianos, 1805 yılında Moskova'da çıkan Vestnik Europy Gazetesi'nde yayımlanan bir makalede Eflak ve Boğdan'da sadece halkın değil boyar kesiminin bile kendini tehlikede gördüğünü, faizler %30-40'lara ulaştığını yazmaktadır. L.S. Stavrianos, *"Antecedents to the Balkan Revolutions of Nineteenth Century"*, **The Journal of Modern History**, Vol.: 29, No: 4, December 1957, s. 342.

¹⁰⁴ Ferhat Başdoğan, *"Romanya ve Türk Rumen İlişkileri"*, **Stratejik Etütler Bülteni**, Yıl: 26, S. 87, Eylül 1992, s. 31. Akkerman Antlaşması ve buna bağlı Eflak-Boğdan ve Sırbistan senetlerinin tam metni için bkz. Erim, *a.g.e.*, C. I, s.263-273; Ahmed Lûtfî Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi**, C. 1, Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 156-163.

1828 yılında çıkan Osmanlı-Rus Savaşı'nda sadece Eflak ve Boğdan değil, Bulgaristan ve Edirne de dâhil olmak üzere neredeyse bütün Doğu Rumeli Rus işgali altına girmiştir. Kafkaslarda ise Ahalcık (Ahıska) ve Kars sancakları ile Anapa ve Poti limanları Rusya'nın denetimine girmiştir¹⁰⁵. 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile Prut Nehri Rusya ile Osmanlı Devleti arasında sınır olarak kabul edilmiş, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne tâbi kalmasına, Rusya'nın ise Memleketeyn'in refahına kefil olmasına karar verilmiştir¹⁰⁶. Antlaşmanın imzalanmasının ardından iki taraf arasındaki savaşa son verilmiş olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin savaş tazminatı konusundaki mali yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle Eflak ve Boğdan'daki Rus işgali 1834 yılına kadar devam etmiştir¹⁰⁷.

Eflak ve Boğdan'ın Rus işgali altında kaldığı 6 yıllık dönemde oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. Rusya tarafından vali sıfatıyla yönetici olarak atanan General Kiselev, Eflak ve Boğdan boyarlarından oluşan bir heyet kurmuş ve bu heyet "*Regulamentul Organic*" adını taşıyan bir anayasa metnini kabul etmiştir. Bu anayasaya göre köylüler dışında kalan her zümrenin temsil edildiği 132 üyeden

¹⁰⁵ Alexander Bitis, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 711.

¹⁰⁶ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 280-281. Karal, Edirne Barışı'nın Osmanlı Devleti'nin Karlofça'dan sonra imzaladığı en ağır anlaşma olduğunu yazmaktadır. (Karal, **a.g.e.**, C. I, s. 121.) Şerafettin Turan ise Edirne Antlaşması ile "*istihkâmları yıkılmış olan Osmanlı Devleti*"nin Rus müdahalelerine karşı her yönden açık bir hale geldiğini ifade etmektedir. (Şerafeddin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. IX, S. 1-2, 1951, s. 143.) Bununla birlikte Şirokorad Rusya'nın Edirne Antlaşması'ndan karlı çıkmadığı kanaatindedir. Şirokorad söz konusu antlaşmayı şu şekilde yorumlamaktadır: "*Ne yazık ki I. Nikolay korkaklık etti ve 2 Eylül 1829'da Osmanlı ile Rusya arasında, adını anlaşmanın yapıldığı yerin adından alan Edirne Antlaşması imzalandı. Barış anlaşmasının Rusya'ya kazandırdıkları bir hiç mesabesindeydi.*" (A.B. Şirokorad, **Osmanlı-Rus Savaşları**, Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 346.) Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Edirne Antlaşması Avrupa devletleri tarafından da tepki ile karşılanmıştır. Avusturya Başbakanı Metternich antlaşma şartlarının bir devlete dayatılabilecek en sert koşullar olmakla kalmayarak, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığına ve varlığına ölümcül bir darbe vurduğu gerekçesiyle tepki göstermiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen de Kafkaslardaki Rus ilhakı ile Anadolu'nun kaderinin Rusya'nın kontrolüne geçtiği, Tuna Nehri'ndeki ilhaklarınsa söz konusu nehirdeki ticaret ve denizcilik alanında kontrolü Rusya'ya bıraktığı gerekçesiyle tepki göstermiştir. Bitis, *a.g.m.*, s. 715-716.

¹⁰⁷ Osmanlı Devleti Edirne Antlaşması ile ödemeyi kabul ettiği 11.500.000 Macar altını borcu ödemekte sorun yaşadığı için 26 Nisan 1830 tarihinde Rusya ile yeni bir senet imzalanmış ve bu borç 8.000.000 Felemenk altınına indirilmiştir. Bu borç Ocak 1834'te 5.000.000 altına indirilmiştir. Bu nedenle Eflak ve Boğdan 1834 yılına kadar Rus işgali altında kalmıştır. Şerafettin Turan, "*Edirne Antlaşması*", **T.D.V. İ.A.**, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 443.

oluşan bir meclisin kurulmasına karar verilmiş ve bu meclisin çıkaracağı kanunların geçerlilik kazanması için de Rusya ve Osmanlı Devleti'nin onayından geçirilmesi şartı getirilmiştir. Bu anayasa Rumen köylüsüne yönetimin hiçbir kademesinde hak tanımamış ve halkta Rusya'ya karşı büyük bir nefret uyanmasına neden olmuştur¹⁰⁸.

Osmanlı Devleti ile birlikte tüm Avrupa'da etkili olan 1848 ihtilalleri sırasında Eflak ve Boğdan beylikleri Bâb-ı Âlî'nin gündemini oldukça meşgul etmiştir. 1848 yılının Şubat ayında Paris'te başlayan ihtilal, Mart ayında Boğdan'da etkisini hissettirmiştir. 27 Mart 1848'de, ileride Romanya tarihinde önemli yer tutacak olan Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogalniceanu gibi isimler Boğdan voyvodası Mihail Sturdza'ya bir dilekçe vererek kişisel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, meclise karşı sorumlu bir hükümet yapısının getirilmesi, ulusal bankanın kurulması, sansürün kaldırılması gibi isteklerde bulunmuştur. Ancak söz konusu dilekçeye Sturdza sert tepki göstermiş ve bir çok gösterici yakalanarak içinde Cuza'nın da bulunduğu bir kısmı sürgüne gönderilmiştir¹⁰⁹. Ancak aldığı önlemlere rağmen devrimci hareketi önleyemeyen Sturdza bir müddet sonra görevinden çekilmek zorunda kalmıştır.

Boğdan'da bu gelişmeler yaşanırken Eflak'ta tam anlamıyla bir ihtilal gerçekleştirilmiştir. Nicolae Balcescu, Ion Bratianu, Constantin Rosetti gibi bir dönem Paris'te yaşamış isimler bazı liberal boyarlar ile işbirliği yaparak Bükreş'te

¹⁰⁸ Decei, “*Boğdan*”, s. 703. Dan Berindei, Regulamentul Organic adlı anayasal girişimin Rumenlerde Rusya karşıtlığı konusunda büyük bir nefret uyandırdığını belirtmekle kalmayıp bu anayasa metninin “*demir bir boyunduruk*” olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. (Dan Berindei, “*Osmanlı Devleti ve Eflâk'taki 1848 İhtilali*”, **XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, (Ankara: 4-8 Ekim 1999), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III, K.I, TTK Basımevi, Ankara 2002, s. 133.) Pamaksızoğlu ise bu anayasanın Eflak ve Boğdan halkları tarafından tepki ile karşılanmış olmasına rağmen iki beyliğin tek bir çatı altında birleşmesini hedefleyen millî akımın kökleşmesine katkı sağladığını ifade etmektedir. Pamaksızoğlu, “*Memleketeyn*”, s. 484.

¹⁰⁹ Georges Castellani, **Balkanların Tarihi**, Çev.: Ayşegül Yaraman-Başbuğu, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995, s. 295. 1848 İhtilalleri kapsamında ilk olarak Transilvanya'daki Rumenler, ardından da Eflak ve Boğdan halkı isyan etmiştir. (Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 47.) Sturdza'nın elinden kurtulabilen Boğdanlı ihtilalcilerin bir kısmı Erdel'e kaçmış ve oradaki gruplarla birleşerek toprakların köylülere dağıtılması, feodal imtiyazlara son verilmesi ve eyaletlerin tek bir bağımsız devlette bir araya getirilmesini hedefleyen bir program kaleme alarak mücadelelerine devam etmişlerdir. Vasile Maciu, “*1848 Devrimi Sırasında Türk-Rumen İlişkileri*”, **Bellekten**, C. XXXV, S. 139, Temmuz 1971, s. 404.

bir devrim komitesi teşkil etmişler ve 9 Haziran 1848'de harekete geçmişlerdir¹¹⁰. Söz konusu tarihte Islaz'da bir meclis toplanmış ve ihtilalciler tarafından bir bildiri yayımlanmıştır. Boğdan'dakine benzer bir yapıda olan bu bildiride yabancı himayesinin kaldırılması ve tüm halkı temsil eden bir meclisin voyvoda seçmesi istenmiş, bu doğrultuda geçici bir hükümet kurulmuştur¹¹¹. Eflak voyvodası Gheorghe Bibescu, "*Islaz Islahatçı Programı*" kabul ettiğini ilan etmişse de Rus konsolosluğunun baskıları neticesinde bir müddet sonra Boğdan voyvodası gibi görevinden ayrılmak zorunda kalmış ve böylece yönetim ihtilalcilere geçmiştir.

Eflak ve Boğdan'da yaşanan karşısında Osmanlı idaresi gelişmelerden rahatsız olmakla birlikte ılımlı bir politika izlemeye eğilim göstermiştir. Ancak yaşananlar karşısında bölgeye müdahale etme fırsatını yakalayan Rusya, 1829 tarihli Edirne Antlaşması'nın 5. maddesine aykırı bir biçimde Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan yetkileri gasp etmiş ve Temmuz 1848'de kuzeyden işgal hareketini başlatmıştır¹¹². Aynı dönemde bölgeye bir komiser göndermeye karar veren Bâb-ı Âlî ise bu iş için Ticaret ve Nâfia Nâzırı Süleyman Paşa başkanlığında bir heyeti görevlendirmiştir¹¹³. Süleyman Paşa ilk iş olarak isyancılar tarafından oluşturulan

¹¹⁰ Castellan, **a.g.e.**, s. 295.

¹¹¹ Castellan, **a.g.e.**, s. 296. İsyancılar, hazırlamış oldukları ihtilal bildirgesinde Eflak idaresi ve kanunlarının bağımsız olmasını, iç meselelerde Eflak'ın egemenlik haklarının korunmasını talep etmiştir. Bildirgede Bâb-ı Âlî ile ilişkilerin sıkı bir şekilde sürdürülmesinin istendiği de vurgulanmıştır. Berindei, "*Osmanlı Devleti...*", s. 134.

¹¹² Abdullah Saydam, "*Osmanlıların Siyasi İlticalara Bakışı Ya da 1849 Macar-Leh Mültecileri Meselesi*", **Belleten**, C. LXI, S. 231, Ağustos 1997, s. 342.

¹¹³ Paris sefirliği görevinde bulunduktan sonra İstanbul'a dönen Süleyman Paşa Temmuz 1848'de Ticâret ve Nâfia Nâzırlığı'na atanmıştır. (**B.O.A. İ. HR. 46/2184; A.} DVN. MHM. 5-A/88; A.} DVN. 38/11.**) Ancak görüldüğü üzere Süleyman Paşa'nın nâzırlık dönemi oldukça kısa olmuştur. Kendisi bu görevinde bir ay dahi kalamadan Eflak'a görevlendirilmiş ve yerine Meclis-i Vâlâ azalarından Sâdullah Enverî Efendi atanmıştır. (**B.O.A. A.} DVN. 38/81; İ. MSM. 65/1864.**) Bu dönemde komiser olarak Bükreş'e gönderilen Fuad Efendi (Paşa) bir müddet burada görev yaptıktan sonra Petersburg'a giderek Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki müzakereleri yürüten isim olmuştur. İlerleyen yıllarda sadrazamlık görevine de gelecek olan Ahmed Vefik Efendi (Paşa) de bu dönemde Fuad Efendi ile birlikte Bükreş'te görev yapmıştır. (Abdurrahman Şeref Efendi, **Tarih Musahabeleri**, Sad.: Enver Koray, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 82, 179.) 1849 yılı Aralık ayında komiser olarak atanan Ahmed Vefik Efendi Mart 1850'de Bükreş'e gitmiş, halktan yana bir idare tesis etmiştir. 18 ay süren bu memuriyetindeki başarıları nedeniyle Sultan Abdülmecid tarafından hususî bir takdimnâme ile ödüllendirilmiştir. (Ömer Faruk Akün, "*Ahmed Vefik Paşa*", **T.D.V. İ.A.**, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 144.) Ahmed Vefik Paşa'nın bu dönem ve sonrasında Rumenlerle olan münasebetlerine dair bkz. Ion Matei, "*Ahmed Vefik Paşa'nın Rumenlerle Münasebeti (1)*", Çev.: Zeynep Kerman, **İstanbul Üniversitesi**

geçici hükümetin dağıtılmasını ve isyana neden olan şikayet konularının kendisine arzını istemiştir¹¹⁴. Rusya'nın baskılarından dolayı ihtilalci zümre ile müzakereleri ilerletme fırsatı bulamayan Osmanlı Devleti Rifat Paşa komutasında bir birlik ile Eflak'a asker sokmuş ve böylece 1851 yılına kadar devam edecek olan Osmanlı işgali başlamıştır¹¹⁵. Neticede 25 Eylül 1848'de Bükreş'in Osmanlı ordusu tarafından işgali ve ihtilalci yöneticilerin tutuklanmasıyla ihtilal hareketi sona ermiştir¹¹⁶. Beyliklerdeki isyanın bastırılmasından sonra Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki görüşmeler neticesinde 1 Mayıs 1849'da Balta Limanı Antlaşması imzalanmıştır. Buna göre Osmanlı Devleti'nin Rusya tarafından onaylanan iki yeni

Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XX, Ankara 1972, ss. 49–91; Zeynep Kerman, “*Ahmed Vefik Paşa'nın Rumenlerle Olan Münasebetlerine Dair (II) Ahmed Vefik Paşa ve Kuleli Vakası*”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 20, Ekim 1982, ss. 123–164.

¹¹⁴ Berindei, “*Osmanlı Devleti...*”, s. 136. Süleyman Paşa nezdinde Osmanlı Devleti ile müzakerelerde bulunan ihtilalciler aynı zamanda İstanbul'a da bir heyet göndermiş ve liberal–ılımlı bir anayasanın Bâb-ı Âlî tarafından onaylanmasına çalışmışlardır. Ancak Rusya'nın baskısı nedeniyle İstanbul'a gelen bu heyet ne padişahın huzuruna çıkabilmiş ne de sadrazamla görüşme imkânı bulabilmiştir. Maciu, *a.g.m.*, s. 406.

¹¹⁵ Çopur, *a.g.e.*, s. 103. Poole, 1848 yılında Eflak'ta ihtilal hareketi baş gösterdiğinde Türk nâzırlarının İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi Canning'e başvurduğunu ve İngiliz büyükelçinin Eflaklıların ihtilalci olarak değil, sadece anayasayı değiştirmeyi amaçlayan bir zümre olarak değerlendirilmesini, şikâyetlerin dinlenmesini ve askerî müdahaleden kaçınılmasını tavsiye ettiğini belirtmektedir. (Stanley Lane Poole, **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, Çev.: Can Yücel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 112.) Ancak Bâb-ı Âlî'nin bu yöndeki politikadan Rus baskısı nedeniyle vazgeçmesi Rumen kamuoyunda endişeye neden olmuştur. Rumenler yeni anayasanın Osmanlı Devleti'ne karşı bir hareket olmadığını ve eski statünün bozulmasının istenmesindeki amacın Osmanlı Devleti ile olan bağların koparılması değil iç baskıların ortadan kaldırılması olduğunu vurgulamıştır. Çopur, *a.g.e.*, s. 103.

¹¹⁶ Berindei, “*Osmanlı Devleti...*”, s. 138. Berindei, 1848 yılında Eflak ve Boğdan'da yaşanan ayaklanmaları Avrupa kıtasındaki ihtilaller sürecinin bir parçası olarak değerlendirmekle birlikte, modern Romanya'nın kuruluşunda unutulmayacak olaylardan biri olarak nitelendirmektedir. (*a.g.m.*, s. 133.) Apostol, Avrupa'daki 1848 ihtilallerinin en doğu örneği olan Eflak ve Boğdan ihtilallerinin halkın sosyal ve millî arzularına yönelik yol gösteren bir hareket olduğu değerlendirmesini yapmaktadır. (Stan Apostol, “*The Romanian Revolution of 1848*”, **Romania Foreign Sources on The Romanians**, Ed.: Silvia Popovici, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest 1992, s. 149.) Glenny ise “*1848 olayları daha sonra Romanya'da liberalizmin en güçlü savunucuları olacak bu genç ve deneyimsiz grup için fırtınalı bir vaftiz töreni olmuştu.*” sözleriyle 1848 yılı olaylarının önemine değinmektedir. (Misha Glenny, **Balkanlar 1804-1999**, Çev.: Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul 2001, s. 72.) Florescu ise 1848 Eflak ihtilalinin sadece 3 ay sürdüğünü ve 200 kişinin hayatını kaybettiğini belirterek bu olayın Rumen tarihçiler tarafından gereğinden fazla vurgulandığını, Batılı tarihçiler tarafındansa büyük ölçüde göz ardı edildiğini ifade etmektedir. Florescu bu süreçte Rusya'yı izinsiz jandarmaya, Osmanlı Devleti'ni Rusya'nın isteksiz ortağına, büyük devletleri ise ilgisiz gözlemcilere benzetmiştir. (Radu R. Florescu, “*Stratford Canning, Palmerston and The Wallachian Revolution of 1848*”, **The Journal of Modern History**, Vol: 35, No: 3, September 1963, s. 227-228.) Castellan ise Rumen beyliklerindeki 1848 ihtilal girişimlerinin başarısızla neticelenmesinin nedeni olarak Rusya ve Osmanlı Devleti'nin bir araya gelmesini göstermektedir. Castellan, *a.g.e.*, s. 297.

ismi Eflak ve Boğdan'a 7 yıl müddetle voyvoda atamasına, her iki beylikte de boyarlardan oluşan birer meclisin kurulmasına, memleketlerde sükunet sağlanana kadar iki devletin de bölgede (25.000-30.000 kadar) asker bulundurmasına ve her iki devletinde beyliklerde birer komiserinin bulunmasına karar verilmiştir¹¹⁷. Bu voyvodalara vezir yada müşir payesi verilmiştir¹¹⁸. Ancak bu yeni düzenlemeye rağmen Eflak ve Boğdan üzerindeki Rus baskısı azalmayacaktır. Son yüzyıllık süreçte yaşanan gelişmelerde de görüldüğü üzere Memleketeyn topraklarını ele geçirmek için fırsat kollayan Rusya, 1853 yılındaki diplomatik krizde yine harekete geçecek ve bölgeyi işgal edecektir.

¹¹⁷ **Mecmûa-i Muâhedât**, C. IV, s. 112-115; Coşkun Üçok, **Siyasî Tarih Dersleri**, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1957, s. 171; Apostol, *a.g.m.*, s. 172-174. Petersburg'da gerçekleştirilen görüşmelerde Osmanlı Devleti'ni Fuad Efendi (Paşa) temsil etmiştir. Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki meselelerin barış yoluyla halledilmesini sağlayan Fuad Efendi'ye bu başarısından dolayı 29 Kasım 1849'da bâlâ rütbesi verilmiştir. Orhan Köprülü, "*Fuad Paşa, Keçecizâde*", **T.D.V. İ.A.**, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 202.

¹¹⁸ **Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye (S.D.A.O.)**, **Sene 1263**, s. 81; **Sene 1264**, s. 110; **Sene 1265**, s. 72; **Sene 1266**, s. 41; **Sene 1267**, s. 69; **Sene 1268**, s. 67; **Sene 1270**, s. 75; **Sene 1271**, s. 65; **Sene 1272**, s. 62; **Sene 1273**, s. 61; **Sene 1274**, s. 69; **Sene 1275**, s. 67.

2. KIRIM SAVAŞI VE EFLAK-BOĞDAN'DA İŞGALLER DÖNEMİ (1853-1856)

1774 yılındaki Küçük Kaynarca Anlaşması sonrasındaki süreçte Osmanlı topraklarındaki Ortodoksların hamisi rolünü oynayarak Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale hakkını elde eden Rusya 1787, 1806, 1828 ve 1848 yıllarında Eflak ve Boğdan'a asker sevk etme politikasını 1853-1856 yılları arasında yaşanan Kırım Savaşı'nda da devam ettirmiştir. Aslında Kırım Harbi'nin ortaya çıkış nedeni ele alındığında Eflak ve Boğdan ile ilgili olarak doğrudan bir neden bulunmamaktadır. Ancak Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkilerin bozulduğu dönemlerde Eflak ve Boğdan beylikleri Rusya için ilk hedef haline gelmektedir ki 1853-1856 yılları arasındaki Kırım Harbi'nde de böyle olmuştur. Rusya, Osmanlı toprakları üzerindeki hâkimiyet hedefi doğrultusunda bu sefer Osmanlı Ortodoks nüfusu ve kutsal mekânları üzerinden Bâb-ı Âlî ile sorunlar yaşamış, sorunun çözümü adına bir formül bulunamayınca da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan eder etmez ilk olarak Memleketeyn topraklarını işgal etmiştir.

2.1. Kutsal Yerler Meselesi ve Prens Mençikov'un Elçiliği

Temelleri 1847 yılına dayanan kutsal yerler meselesi ve Osmanlı Devleti içerisindeki Hristiyanların himayesi konusu¹¹⁹ 1852 yılına gelindiği vakit uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Osmanlı Devleti bir yandan Fransa'nın diğer yandan Rusya'nın talepleri ile uğraşırken mesele kısa bir süre içerisinde Rusya'nın savaş ilanına sebep olacak kadar büyütülmüştür.

Kutsal yerler meselesinin başlangıcını oluşturan ilk sorun 1847 yılında ortaya çıkmıştır. 1 Kasım 1847'de Beytullahim'deki bir Ortodoks ayini sırasında Hristiyanlarca tarihî ve dinî önemi büyük olan bir yıldızın kaybolması ile başlayan Katolik–Ortodoks gerilimi giderek büyümüş ve neticede 28 Mayıs 1850 tarihinde

¹¹⁹ Rusya, 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 7. maddesine istinaden Osmanlı tebaası içindeki Ortodoksların üzerine himaye hakkı olduğunu iddia etmiştir. Fransa ise 1535 ve 1740 tarihli kapitülasyon antlaşmalarının kendisine Katolik Osmanlı vatandaşları üzerinde haklar verdiği iddiasında bulunmuştur. Bekir Sıtkı Baykal, “*Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Babıâli*”, **Belleten**, C. XXIII, S. 90, Nisan 1959, s. 244.

Fransa'nın İstanbul elçisi General Aupick Osmanlı Hâriciye Nâzırı Âlî Paşa'ya bir nota vererek 1740 tarihli kapitülasyonlarla Katoliklere bırakılan ancak daha sonra Ortodokslar tarafından zapt edilen 9 mahallin iadesini talep etmiştir. Bâb-ı Âlî, Fransa'nın talebini bir müddet oyalamaya çalışmış ancak General Aupick'in ısrarları karşısında 22 Aralık 1851'de cevap notası yazarak konuyu bir komisyon incelemesine havale etmiştir. Kurulan komisyon Fransa'nın taleplerine olumlu bakmıştır. Osmanlı Devleti'nin Fransa ile görüşmelerde bulunduğu bu dönemde Rusya, konu üzerindeki görüşünü bildirerek statükonun devamından yana olduğunu bildirmiştir. Osmanlı Devleti iki devletin de kabul edeceği bir formül aramış ve bütün ziyaretgâhların müşterek olmasını talep etmişse de olumsuz cevap almıştır. Bunun üzerine yeni bir komisyon kurulmuş ve kutsal yerlerde müşterek ibadete ve ortak yönetime yol açacak kararlar almıştır. Rusya bu karara sert tepki vermişse de toplanan Meclis-i Meşveret alınan kararın arkasında durmuştur. Bu durum karşısında da Rusya İstanbul'a bir elçi göndermeye karar vermiştir¹²⁰.

Kutsal yerler meselesinde taleplerini kabul ettirmek ve Ortodoks Hristiyanların hamiliği rolünü sürdürmek isteyen Rusya, Denizcilik Bakanı ve Baltık Filo Komutanı olan, aynı zamanda Finlandiya Valiliği görevini de üstlenmiş bulunan Prens Menshikov (Mençikov)'un başkanlığında bir heyeti İstanbul'a göndermiştir¹²¹. Prens 28 Şubat 1853 tarihinde İstanbul'a gelmiş ve kendisine verilen Ortodoksların kutsal yerlerdeki iddialarıyla ilgili Rus himayesinin yasallaşmasını öngören bir anlaşmanın Bâb-ı Âlî'ye onaylatılması görevini yerine getirmek adına girişimlerde bulunmuştur. Prens, Rus isteklerinin kabul edilmemesi durumunda devletin Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine son vereceğini ve bazı

¹²⁰ Baykal, *a.g.m.*, s. 244-253.

¹²¹ Yahya Okçu, **Türk-Rus Mücadelesi Tarihi**, Yeni Matbaa, Ankara 1949, s. 119. Anderson, İstanbul'a elçi gönderme fikrinin Çar Nikola'dan değil, Kont Nesselrode'dan geldiğini belirtmektedir. Buna göre Nesselrode'un fikrini benimseyen Çar, Prens Mençikov'u görevlendirmiş ve Prens 11 Şubat 1853'te St. Petersburg'dan ayrılarak İstanbul'a hareket etmiştir. (M. Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, Çev.: İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 138.) Prens bu seyahatinde Rus donanmasındaki "*Donnerer*" isimli buharlı gemiyi kullanmıştır. Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 375.

Osmanlı topraklarının işgal edileceğini ve belki de Eflak-Boğdan'da bağımsız devlet kurulacağını Bâb-ı Âlî'ye bildirmiştir¹²².

Prens Mençikov'un baskı altına almaya çalıştığı Bâb-ı Âlî, ilk olarak Fransız ve Rus taleplerinin telif edildiği bir ferman yayımlamış ancak yine de Rusya'nın tepkisi ile karşılaşmıştır. Rusya, Osmanlı Devleti'ne statükonun devamını talep eden bir ultimatom vermiştir. Bu ultimatom Rifat Paşa başkanlığında toplanan Meclis-i Vükelâ'da tartışılmış ve reddedilmesi yönünde karar çıkmıştır¹²³. Bu gelişme üzerine Prens Mençikov, 5 Mayıs günü ikinci bir ultimatom vererek Osmanlı idaresine 5 gün süre tanımış ve taleplerinin kabul edilmemesi halinde iki devlet arasındaki ilişkilerin kesileceğini bildirmiştir¹²⁴. İkinci ultimatomun ardından Osmanlı Devleti'nde Mehmed Ali Paşa sadrazamlıktan alınmış yerine Giritli Mustafa Nâilî Paşa getirilmiştir. Mustafa Reşid Paşa da Hâriciye Nâzirliği'ne atanmıştır. Sultan Abdülmecid, Girit'teki valilik görevi sırasında Fransızların sempatisini kazanan Mustafa Nâilî Paşa'yı sadrazamlığa ve İngiliz politikalarına yakınlığı ile tanınan Mustafa Reşid Paşa'yı Hâriciye Nâzirliği'ne atayarak İngiltere ve Fransa'nın desteğini almaya çalışmıştır¹²⁵.

¹²² David M. Goldfrank, "Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Savaşı'nın Çıkış Nedeni: Kaynaklar ve Stratejiler", *Türkler*, C. 12, Çev.: Mustafa Çufalı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 830. Prens Mençikov'un bu ziyaretinde protokol ve nezaket kurallarını hiçe saydığı açıkça görülmektedir. Prens, büyük bir debdebe ile İstanbul'a gelmiş, birkaç gün sefarette temaslarda bulunduktan sonra, protokol gereği kendisini resmî kıyafetle bekleyen Hâriciye Nâzırı Fuad Paşa ile değil doğrudan Sadrazam Mehmed Ali Paşa ile görüşmüştür. Bununla yetinmeyen Mençikov, Rus Çarı'nın Osmanlı padişahına yazdığı mektubu iletmek için saraya gittiğinde de resmî üniformasını giymemiştir. (Baykal, *a.g.m.*, s. 254.) Bekir Sıtkı Baykal Mençikov'un görüşmeleri ile ilgili olarak bir tarih vermezken, Danişmend Prens Mençikov'un 10 Mart 1853'te padişahın huzuruna çıktığını ve 16 Mart günü de Bâb-ı Âlî'ye ilk şifahi notasını verdiğini yazmaktadır. (Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 142.) Jorga ise Mençikov'un padişah ile görüşmesinden bahsederken 8 Mart 1853 tarihini vermektedir. (Jorga, ... *Tarihi*, C. 5, s. 376.) Cerîde-i Havâdis Gazetesi'nin haberine göre ise 28 Şubat 1853 tarihinde İstanbul'a gelen Prens Mençikov 2 Mart günü Bâb-ı Âlî'yi, 7 Mart günü Hâriciye Nezâreti'ni ziyaret etmiş; 8 Mart günü de padişahın huzuruna kabul edilmiş ve Rus Çarı'nın mektubunu Osmanlı padişahına sunmuştur. *Cerîde-i Havâdis (C.H.)*, No: 614, 29 Cemaziyelevvel 1269/10 Mart 1853, s.1.

¹²³ Baykal, *a.g.m.*, s. 256.

¹²⁴ Bilal Şimşir, "Kırım Savaşı Arifesinde Mustafa Reşid Paşa'nın Yazışmaları", *Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri*, s. 79. Danişmend ve Üçok ikinci ultimatomun tarihinin 19 Nisan 1853 olduğunu belirtmektedirler. Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 142; Üçok, *a.g.e.*, s. 175.

¹²⁵ Abdurrahman Şeref, *a.g.e.*, s. 66, 117. Osmanlı idaresindeki bu değişiklikte Prens Mençikov'un da önemli bir rolü vardır. Şöyle ki, Mençikov'un ikinci ultimatomunun ardından Osmanlı vükelâ

Gerçekleştirilen bu hükümet değişikliğinin ardından 13 Mayıs 1853 tarihi itibarıyla Hâriciye Nâzırı olan Mustafa Reşid Paşa, Mençikov'dan meseleyi iyice tetkik edebilmek adına birkaç gün süre istemiş ve Prens kendisine 15 Mayıs tarihi itibarıyla iki ülke arasındaki ilişkilerin sona erdirildiğini ancak yine de bir müddet bekleyebileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine 17 Mayıs tarihinde Bâb-ı Âlî'de kurulan 46 kişilik mecliste gerçekleştirilen müzakereler neticesinde Rus isteklerinin kabul edilemeyeceği neticesine varılmıştır¹²⁶. Karar Reşid Paşa'nın oğlu Salih Bey tarafından gayri resmi olarak Prens'e iletilmiştir. Mençikov ise yeni bir metin kaleme alıp, bu metnin aynen kabulünü istemiştir. Ancak Mençikov'un bu yeni takriri daha Bâb-ı Âlî'de görüşülmeden, Prens İstanbul'dan ayrılmıştır¹²⁷. Taleplerinin kabul edilmemesi üzerine Rus yönetiminin aldığı tek karar Prens Mençikov'un İstanbul'dan ayrılması olmamıştır. 26 Mayıs 1853 tarihi itibarıyla Rusya'nın İstanbul'da bulunan elçilik personeli de ülkelerine dönmüştür. Elçilikte sadece sefaret başkatibi, kançılar ve posta memuru bırakılmıştır¹²⁸.

Rusya ile bir anlaşma zemini bulunamayacağının anlaşılması üzerine 26 Mayıs 1853'te, Rusya'nın elçilik personelinin geri çektiği günde, Osmanlı Devleti Avusturya, İngiltere, Fransa ve Prusya devletlerine birer nota vererek, kendisini korumak adına Tuna ve Anadolu kıyıları ile Boğazlarda bir takım askerî tedbirler almaya başladığını bildirmiştir¹²⁹. Mençikov'un İstanbul'dan ayrılmasının ardından Rusya Dışişleri Bakanlığı Osmanlı Hâriciye Nâzırı Reşid Paşa'ya yeni bir

heyeti Prens'e mesele hakkında müzakerede bulunmak ve sorunu halletmek için bir davette bulunmuş ve Prens bu davete olumlu cevap vermiştir. Ancak Mençikov görüşme günü vükelâ heyetinin yanına gitmemiş, izin almaksızın saraya giderek padişahın huzuruna çıkmış ve burada Mehmed Ali Paşa'dan şikâyetçi olmuştur. Bu görüşmenin ardından padişah hükümet değişikliğine gitmiştir. Baykal, *a.g.m.*, s. 257.

¹²⁶ Şimşir, *a.g.m.*, s. 80-81.

¹²⁷ Baykal, *a.g.m.*, s. 257-258. Erim'e göre Prens Mençikov'un İstanbul'dan ayrılış tarihi 19 Mayıs 1853'tür. (Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 317.) Ancak Çavlı ve Danişmend Prens'in 21 Mayıs 1853'te İstanbul'u terk ettiğini bildirmektedir. Emin Âli Çavlı, **Kırım Harbi Paris Muahedesi 1856**, Kılmi Kitabevi, İstanbul 1957, s. 10-11; Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 143.

¹²⁸ C.H., No: 625, 21 Şaban 1269/30 Mayıs 1853, s. 1.

¹²⁹ Erdoğan Keleş, "*Kırım Savaşı'nda (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi*", **OTAM**, S. 23, 2008, s. 163.

Ültimatom göndererek Mençikof'un isteklerinin 8 gün içerisinde kabul edilmesini istemiş, aksi halde Rus askerinin Osmanlı sınırını geçeceği bildirilmiřtir¹³⁰.

2.2. Rusya'nın Memleketeyn'i İşgali ve Savaşın Başlaması

Osmanlı Devleti'nden istediklerini diplomatik yollarla elde edemeyen Rusya'da Prens Gorchakov (Gorçakov) kumandasındaki Rus ordusu 3 Temmuz 1853 tarihinde harekete geçerek önce Prut Nehri'ni aşmış ve ardından da Boğdan'ı işgale başlamıştır. Bu haber hemen ertesi gün Silistre Valisi Mehmed Said Paşa tarafından Sadâret'e ve Hâriciye Nezâreti'ne bildirilmiřtir¹³¹. nce Boğdan'a ve sonrasında da Eflak'a asker sokan Rusya, yaklaşık 50.000 askerini bölgeye yerleřtirmiřtir¹³². Prens Gorçakov kumandasında Prut Nehri'ni aşan Dördüncü ve Beşinci Süvari Fırkaları, Onuncu ve Onbeşinci Piyade Takımları, Otuzdört ve Yedinci Kazak Atlı Alayları ile Dördüncü Ordu Takımı Boğdan topraklarına girmiştir. Daha sonrasında ise Beşinci Süvari Fırkası ve Otuzdördüncü Kazak Atlı Alayı Boğdan'dan Bükreş'e hareket etmiřtir¹³³. 7 Temmuz günü Prens Gorçakov,

¹³⁰ ok, **a.g.e.**, s. 176. ltimatomda Mençikof'un bu 8 günlük sürede Hocabey'de bekleyeceği bildirilmiştir. Baykal, *a.g.m.*, s. 258.

¹³¹ **BOA. İ. DH. 274/17189**. Söz konusu arşiv belgesinin evirisi Ekler kısmında sunulmaktadır. Begede Silistre Valisi Mehmed Said Paşa'nın Sadâret'e ve Hâriciye Nezâreti'ne gönderdiği arizaların sunulma tarihi olarak 11 Temmuz 1853 kaydı yer almaktadır. (**BOA. İ. DH. 274/17189**.) Akdes Nimet Kurat, Rusya'nın Prut'u aşarak Boğdan'ı işgal etmeye başlamasıyla ilgili olarak 21 Haziran tarihini vermektedir. Ancak söz konusu 21 Haziran tarihi mildî değil rûmî olsa gerektir. Zira 21 Haziran 1269 tarihi mildî takvimde 3 Temmuz 1853'e denk gelmektedir. (Kurat, **a.g.e.**, s. 73.) Adolphus Slade, Rusya'nın Prut Nehri'ni geçtiğine dair haberin 3 gün sonra İstanbul'a ulaştığını belirtmektedir. (Adolphus Slade, **Türkiye ve Kırım Harbi**, ev.: Ali Rıza Seyfi, Askeri Matbaa, İstanbul 1943, s. 66.)

¹³² Rumeli Ordusu Müşiri Ömer Lütfi Paşa, 22 Temmuz 1853 tarihli yazısında Memleketeyn'i işgal eden Rus kuvvetlerinin sayısı hakkında 75.000, 50.000, 30.000 gibi rakamlardan bahsedildiğini belirttikten sonra kendi fikrini beyan ederek bölgede 50.000 Rus askerinin bulunduğu kanaatinde olduğunu ifade etmiştir. Ömer Lütfi Paşa ayrıca bu Rus birliklerinin Tuna'yı geçme ihtimalleri karşısında Vidin bölgesindeki kuvvetlerin güçlendirilmesi gerektiğini de belirtmektedir. (**Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006, s. 115-118. (Belge No: 35 – **HR. MKT. 61/59_2**). Ekinci alışmasında, 3 Temmuz itibarıyla General Gorçakov'a bağlı, General Danenberg komutasında Rus birliklerinin 35.000 asker ve 72 topla Eflak ve Boğdan'ın işgalinin gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Mehmet Rezan Ekinci, **Osmanlı-Rus İlişkileri erevesinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 20.

¹³³ **C.H.**, No: 641, 26 Zilkâde 1269/31 Ağustos 1853, s. 2. Eflak ve Boğdan'ın Rus askerlerince işgali hususunda Avrupa'nın telgraf vasıtasıyla haberdar olduğuna dair gazete haberi için bkz. **C.H.**, No: 632, 16 şevval 1269/23 Temmuz 1853, s. 2. Cerfide-i Havâdis'in bir sonraki sayısında ise

Osmanlı Hâriciye Nezâreti'ne bir mektup göndererek emir ve idaresi altında bulunan Rus ordusunun Eflak ve Boğdan'a girdiğini haber vererek bu askerî harekâtın iki ülke arasındaki diplomatik münasebetlerden sonuç alınamaması nedeniyle gerçekleştirildiğini bildirmiştir. Rus ordusunun Tuna'nın diğer tarafına saldırmayacağını belirten Gorçakov, Osmanlı Devleti'nin de Tuna'nın Eflak tarafına geçmemesi talebini dolaylı olarak ifade etmiştir¹³⁴.

Rus ordusunun Prut Nehri'ni geçerek Osmanlı topraklarına girmesinin ardından, 8 Temmuz 1853 tarihinde bir beyanname yayımlayan Rus Çarı I. Nikola, Ortodoks inancının hamisi olarak tedbiren ve teminat olarak Eflak ve Boğdan'ı işgal etmek zorunda kaldığını ilan etmiştir¹³⁵. Rus yönetimi ayrıca Eflak ve Boğdan'daki kocabaşılara bir bildiri dağıtarak; Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin bölgede adalet ve hakkaniyetle davranması için çok girişimde bulunduğu ancak bu konuda gösterilen çabalar boşa çıktığı için Eflak ve Boğdan'a girmek zorunda kaldığını anlatmıştır¹³⁶.

Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgalinin İngiltere gazetelerinde gündeme getirildiği bildirilmektedir. **C.H.**, No: 633, 20 Şevval 1269/27 Temmuz 1853, s. 1.

¹³⁴ **BOA. A.} AMD. 46/95; İ. HR. 329/21242.** Bölgede yönetimin ele geçirilmesinin ardından Rus Çarı, Eflak'ta bulunan konsolosuna mükâfat olarak bir nişan vermiştir. **C.H.**, No: 642, Gurre Zilhicce 1269/5 Eylül 1853, s. 3.

¹³⁵ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 382. Acar, bazı araştırmacılara göre, Rusya'nın kutsal yerler meselesindeki bu tavrının ve arkasından gelen savaş kararı ve işgallerin ardında yatan en önemli sebebin 1833 Hünkar İskelesi Anlaşması ile Boğazlar konusunda kazandığı avantajı 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi ile kaybetmesi olduğunu, diğer bir görüşe göre ise de Çar Nikola'nın Eflak ve Boğdan'ı işgal kararı vermesinin nedeninin Rusya'nın bölgedeki ekonomik çıkarları olduğunu belirtmektedir. (Kezban Acar, **Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 234.) Yuluğ Tekin Kurat da Hünkar İskelesi Antlaşması'nın önemine dikkat çekerek Prens Mençikov'un Bâb-ı Âlî'den asıl isteğinin 1833 yılındaki bu antlaşma şartlarına geri dönülmesi ve 1.500 kadar Rus askerinin koruma amaçlı olarak Çanakkale Boğazı'na yerleştirilmesi olduğunu ifade etmektedir. (Yuluğ Tekin Kurat, "XIX. Yüzyılda Rusya'nın Balkanlar'daki Panslavizm ve Panortodoks Politikası Karşısında Osmanlı Diplomasisi", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, (Ankara: 15-17 Ekim 1997), Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 174.) Haluk Gürsel Türk-Rus ilişkilerini ele aldığı eserinde Kırım Savaşı'nın tarihini yazan C. Rousset'in "*Tarih ve dünya önünde hiçbir zaman, hiçbir imparator, I. Nikola kadar açık bir şekilde harbin sorumlusu olmamıştı.*" yorumunu yaptığını belirtmektedir. Halûk Gürsel, **Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri**, Baha Matbaası, İstanbul 1968, s. 109.

¹³⁶ Cezmi Karasu, "XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri", **Türkler**, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 744. Memleketeyn topraklarını işgal eden Rus askerleri ikametleri müddetince gerekli olan zahire ve sair ihtiyaç malzemesi için yerli tüccarlar ile 9 aylık bir kontrat imzalamıştır. Bu gelişme Rus devletinin Eflak ve Boğdan'daki işgal planlarının uzun ömürlü olduğunun açık bir göstergesidir. **C.H.**, No: 635, Selh-i Şevval 1269/5 Ağustos 1853, s. 3.

Rus işgali altına giren Boğdan'da görevde bulunan voyvoda Grigore Ghika, 7 Temmuz tarihinde bir mektup yazarak bölgesindeki durumu Bâb-ı Âlî'ye bildirmiş ve Rus ordusunun kendisinden İstanbul ile olan münasebetlerine son vermesini ve İstanbul'a gönderilecek olan vergiyi geciktirmesini istediğini bildirmiştir¹³⁷. Gelişmeler üzerine 11 Temmuz 1853 tarihinde toplanan Osmanlı divanı, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgalini mevcut anlaşmaları bozan bir hareket olarak değerlendirmiş ancak bu durum iki devlet arasında bir savaş nedeni olarak sayılmamıştır¹³⁸. Mustafa Reşid Paşa ile birlikte 19 devlet adamının imzası bulunan belgede Rusya'nın protesto edilmesine ve bu kararının sefaretlere bildirilerek, dâhili ve hârici tedbirlerin alınmasına karar verilmiştir¹³⁹.

Görüldüğü üzere toprakları işgal edilmesine rağmen Osmanlı yönetimi Rusya'ya savaş ilan edememiştir. Ayrıca 25 Temmuz 1853 tarihinde Bâb-ı Âlî tarafından Eflak ve Boğdan beylerine bir emirnâme gönderilmiş ve bu beylerden başında bulundukları beylikleri Osmanlı Devleti adına yönetmelerine imkân olmadığının anlaşıldığı belirtilerek, bölgedeki Rus işgali sona erene kadar, Memleketeyn topraklarından ayrılmaları istenmiştir. Her iki voyvoda da halktan gelen talep nedeniyle görevden ayrılmak istemediklerini Bâb-ı Âlî'ye bildirmişse de Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa 30 Ağustos 1853'te Stirbei ve Ghica'ya bir kez daha

¹³⁷ Karasu, "XIX. Yüzyılda ...", s. 744. Eylül 1853 tarihli gazete haberinde Eflak ve Boğdan'ın her sene Osmanlı Devleti'ne ödemiş olduğu vâridâta el konulduğu bildirilmiştir. C.H., No: 643, 5 Zilhicce 1269/9 Eylül 1853, s.1.

¹³⁸ Hasan Şahin, "Kaynarca'dan (1774) Paris Barışı'na (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 540.

¹³⁹ **BOA. İ. HR. 329/21242**. Gencer, Kırım Harbi sırasındaki Alman basınına incelediği çalışmasında Berlin Gazetesi'nin bu sürece dair görüşlerine yer vermiştir. Gazeteye göre Mustafa Reşid Paşa sayesinde mesele Osmanlı-Rus anlaşmazlığından öte bir hal alarak bir Avrupa meselesi haline gelmiştir. Çünkü Bâb-ı Âlî'nin işgallerden sonra ılımlı bir protesto metni kaleme alması ve Osmanlı yönetiminin Müslüman halka çağrıda bulunarak gayrimüslim vatandaşlara karşı toleranslı davranılmasını istemesi, Avrupa kamuoyunda Rus karşıtlığının oluşmasına neden olmuştur. (Mustafa Gencer, "Alman Basınında Kırım Savaşı", **Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)**, (İstanbul: 22-23 Mayıs 2006), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2007, s. 161.) Savaş sürecine girilmesine ve resmî ilişkilerin kesilmesine rağmen Osmanlı ülkesindeki gayrimüslimlere iyi davranıldığının en büyük delili Eylül 1853'te Rusya'nın Osmanlı topraklarındaki Ruslara karşı iyi davranılmasından duyduğu memnuniyeti bildirmesidir. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 25-27. (Belge No: 7 – İ. HR. 21290)

görevlerinden ayrılmalarına dair emirleri bildirmiştir¹⁴⁰. Bu gelişme üzerine görev yerlerini terk eden Eflak ve Boğdan voyvodaları Viyana gitmişlerdir¹⁴¹. Rus işgali müddetince Eflak ve Boğdan Baron Budberg tarafından yönetilmiştir¹⁴².

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkilere dair gazetelerde yayımlanan ilanda bazı meselelerden dolayı iki devlet arasında anlaşma sağlanamadığı için Rusya'nın Osmanlı Devleti ile olan resmî ilişkilerine son verdiği, İstanbul'daki sefarethanesini kapattığı, bununla birlikte Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgal etmek için askerini Prut Nehri'nin öte yakasına geçirdiği ve bu iki beyliği rehin olarak elinde tutmak amacıyla olduğu, bu gelişmelerin Osmanlı Devleti tarafından hayretle ve esefle karşılanarak derhal protesto edildiği ve bu konuda İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Avrupa devletlerinin de Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldığı duyurulmuştur¹⁴³.

Rusya'nın uzlaşmaz diplomatik tutumu ve arkasından gelen işgal hareketi karşısında Osmanlı Devleti aynı sertlikte tepki gösterememiş olsa da Avrupa devletleri yaşananlar karşısında Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. Daha Memleketeyn'in işgalinden önce Osmanlı Devleti'nin Londra'da bulunan seffiri Kostaki Musurus İstanbul'a gönderdiği tezkiresinde Rusya'nın Memleketeyn'e girmesi durumunda İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacağını bildirmiştir¹⁴⁴. Paris'teki Osmanlı seffiri Rif'at Veliyüddin Efendi de Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgalinden kısa bir süre sonra, 19 Temmuz 1853'te, gönderdiği yazıda İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacağını ve her türlü yardımda bulunacaklarını, Avusturya'nın da bu devletlere yakın bir fikirde

¹⁴⁰ Şimşir, *a.g.m.*, s. 87. Jorga, voyvodalar Stirbei ve Ghica'nın 28-30 Ekim tarihleri arasında memleketlerinden ayrıldıklarını bildirmektedir. Jorga ... **Tarihi**, C. 5, s. 386.

¹⁴¹ Glenny, *a.g.e.*, s. 73. Memleketini terk etmek zorunda kalanlar sadece Eflak ve Boğdan voyvodaları olmamıştır. Memleketeyn'de bazı büyük aileler de yurtlarını terk ederek Viyana, Prusya ve Erdel taraflarına gitmişlerdir. **C.H.**, No: 653, 2 Safer 1270/4 Kasım 1853, s. 3.

¹⁴² Costin Scorpan, **Istoria Romaniei**, Editura Nemira, Bucureşti 1997, s. 221.

¹⁴³ **C.H.**, No:634, 27 Şevval 1269/3 Ağustos 1853, s. 1-2; **Takvîm-i Vakâyi (T.V.)**, No: 491, 8 Zilkâde 1269/13 Ağustos 1853, s. 2-3. Söz konusu ilan metninin altında başta Sadrazam Mustafa Nâilî Paşa ve Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa olmak üzere 63 kişinin isimlerine yer verilmiştir.

¹⁴⁴ **BOA. A.} AMD. 46/48.**

bulunduğunu bildirmiştir¹⁴⁵. Tüm Avrupa'yı etkileyecek bir savaştan kaçınan Avusturya'nın girişimleri ile 12 Temmuz 1853'te Viyana'da büyük devletlerin katıldığı bir konferans tertip edilmiştir¹⁴⁶. Avusturya, Prusya, Fransa ve İngiltere yetkilileri arasında yapılan görüşmelerin ardından 28 Temmuz 1853 tarihinde "*Viyana Notası*" adıyla anılan bir tasarı hazırlanmış ve her iki tarafa da bildirilmiştir¹⁴⁷. Bu nota ile büyük devletler Osmanlı Devleti ile Rusya'ya "*Rusya imparatorları, Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoks kilisesinin imtiyaz ve masunluğunun korunması için ne zaman aracılık ettilerse padişahlar bu imtiyaz ve masunluğu yeni ve resmî vesikalarla yenilemekten asla çekinmemişlerdir.*" şeklinde bir metni barış formülü olarak sunmuştur¹⁴⁸.

Osmanlı Devleti söz konusu dört devletin bu girişiminden memnuniyet duyduğunu belirtmekle birlikte Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgallerine son vermeden ve metinde değişiklik yapılmadan bu teklifi kabul etmeyeceğini bildirmiştir¹⁴⁹. Osmanlı Devleti, Viyana Notası'nda yanlışlıklar olduğunu iddia ederek, Osmanlı topraklarındaki Rumların himaye ve muhafazasının çok daha önceden, daha Rus devleti kurulmadan önce, sağlandığı gerekçesiyle Rusya'nın aracılığı ifadesine itiraz etmiştir¹⁵⁰. 21 Ağustos 1853'te Osmanlı Devleti'nin nota üzerinde düzeltmeler talep eden cevabı İstanbul'dan gönderilirken; 21 Eylül tarihinde ise Rusya'nın

¹⁴⁵ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 11-14. (Belge No: 3 – **HR. MKT. 61/35**) Bâb-ı Âlî, Londra'da bulunan sefir Kostaki Musurus Bey'e emir vererek kendisinden İngiltere'de Osmanlı Devleti lehine olan kamuoyunu daha da güçlendirmek için bir takım gizli çalışmalarda bulunmasını istemiştir. (**Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 24-25. (Belge No: 6 – **HR. SYS. 903/2-26**). Kostaki Musurus için Eflak ve Boğdan'ın özel bir yeri vardır. Babası Pavlaki Bey Eflak ve Boğdan beyleriyle ticarî ilişkilere sahipken, kayınpederi olan Stefan Vogorides Boğdan kaymakamlığı ve Eflak voyvodalığı görevlerinde bulunmuştur. Keza bacanağı Nikola Vogorides de 1860'lı yıllarda Boğdan kaymakamlığı yapmıştır. Nurdan Şafak, **Bir Tanzimat Diplomati Kostaki Musurus Paşa**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 116.

¹⁴⁶ Keleş, *a.g.m.*, s. 173.

¹⁴⁷ Şahin, *a.g.m.*, s. 540. Türkgeldi, bu metnin Fransa İmparatoru III. Napoleon tarafından kaleme alınarak Viyana'ya gönderildiğini belirtmektedir. Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye**, C. I, Yay. Haz.: Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s. 25.

¹⁴⁸ Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 318.

¹⁴⁹ **T.V.**, No: 492, Gurre Zilhicce 1269/5 Eylül 1853, s.1. Takvîm-i Vakâyi'nin söz konusu haberi ile ilgili olarak; Viyana Notası'nın görüşüldüğü Meclis-i Mahsûs toplantısında alınan kararların lüzumu kadarının halka duyurulmasına ve bu doğrultuda hazırlanan gazete haberinde büyük devletlere dokunacak bir ifadeden kaçınılmasına karar verilmiştir. **BOA. İ. DH. 1288/101338**.

¹⁵⁰ Özcan Yeniçeri, "*Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Barış Antlaşması*", **Türkler**, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 845.

Viyana Notası'nda herhangi bir değişiklik yapılmasını kabul etmediği haberi İstanbul'a ulaşmıştır¹⁵¹. Böylece Viyana'daki bu girişimden herhangi bir sonuç sağlanamamıştır.

Büyük devletlerin aracılığında tesis edilmeye çalışılan barış girişiminden bir sonuç alınmaması ve Memleketeyn'deki Rus işgallerinin devam etmesi nedeniyle Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş ilan etmek zorunda kalmıştır. 26-27 Eylül 1853 (h. 22-23 Zilhicce 1269) tarihlerinde toplanan Meclis-i Umûmî'de yapılan görüşmeler neticesinde oy birliğiyle Rusya'ya savaş ilan edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁵². Meclis-i Umûmî'nin bu kararının ardından Şeyhülislâm'dan fetva alınmış ve karar Sultan Abdülmecid'in onayına sunulmuştur. Sultan, 4 Ekim 1853'te savaş kararını onaylayan bir hatt-ı hümayûn yayımlamış ve savaş emrini vermiştir¹⁵³.

Sultan Abdülmecid, savaş ilanını bir beyannâme ile tüm memlekete duyurmuştur. Ayrıca söz konusu karar, büyük devletlerin İstanbul'daki elçilerine bildirilmiştir. Rumeli'deki askerî makamlara da bilgi verilmiş ve bir ültimatomla Rus devletinden işgallerin sona erdirilmesinin talep edilmesi, eğer bu talep kabul görmezse 15 gün sonra savaşa başlanması emri verilmiştir¹⁵⁴. Bu doğrultuda Rumeli Ordusu

¹⁵¹ Slade, **a.g.e.**, s. 70, 78. Viyana Notası ve bu nota üzerindeki Osmanlı talepleriyle ilgili belge için bkz. Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 309-315. (Belge No: XVII – Viyana Müsveddesinin Suret-i Mütercemesi)

¹⁵² **T.V.**, No: 493, Gurre Muharrem 1270/4 Ekim 1853, s. 1; **C.H.**, No: 648, 6 Muharrem 1270/9 Ekim 1853, s. 1. Söz konusu iki gazetede yer alan haberden: "...*Kâffe-i vükelâ ve vüzerâ ve ulemâyı kirâm ve ümerâ-yı askerîyye ve sâir me'mûrîn-i Devlet-i Aliyye'nin ittîfâk-ı ârâsı ile Rusya Devleti'ne ilân-ı harb olunması husûsuna karâr verilip cânib-i meşihat-penâhiden itâ olunan fetvâyı şerîfe dahî bu karârı te'yîd eylemiş olduğuna ...*". Bununla birlikte Karasu, söz konusu toplantıda 163 kişinin hazır bulunduğunu ifade etmektedir. (Karasu, "*XIX. Yüzyılda ...*", s. 744.) Savaş ilanına karar verilen Meclis-i Umûmî toplantısına ait zabıt metni için bkz. Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 315-320. (Belge No: XIX – Kırım Muharebesi'nin İlanına Karar Verilen Meclis-i Umûmî'nin Zabıtname'si)

¹⁵³ **T.V.**, No: 493, Gurre Muharrem 1270/4 Ekim 1853, s. 1. Meclis-i Umûmî'nin görüşünün bildirildiği mazbata ve Şeyhülislâm İsmet Beyzâde Ârif Hikmet el-Hüseynî'nin fetvasını içeren arşiv belgesi için ise bkz. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 126-128. (Belge No: 37 – **İ. HR. 21300**).

¹⁵⁴ Karasu, "*XIX. Yüzyılda ...*", s. 744. Bu dönemde padişah tarafından yayımlanan ve 26 Ekim 1853 tarihli Takvîm-i Vakâyi Gazetesi'nde de neşredilen bir ferman mühimdir. Söz konusu fermanda Rusya'nın Osmanlı topraklarına olan haksız saldırısı hakkında bilgi verildikten sonra oluşan savaş ortamında bütün tebaanın birbiriyle iyi geçinmeleri ve birbirlerini rencide edecek davranışlardan kaçınmaları istenerek gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarına savaş nedeniyle kötü muamele yapılmasının önüne geçilmek istenmiştir. (**T.V.**, No: 494, 23 Muharrem 1270/26 Ekim

kumandanı Ömer Lütfi Paşa, 4 Ekim 1853 tarihinde Gorçakov'a bir mektup göndererek Memleketeyn'in 15 gün içerisinde tahliye edilmesini talep etmiştir¹⁵⁵. Ömer Paşa'nın mektubuna Gorçakov'un cevabı 18 Ekim tarihinde gelmiştir. Prens Gorçakov cevabî mektubunda savaş, barış ve tahliye gibi konularda müzakere yapma iznine sahip olmadığını ifade etmiştir¹⁵⁶. Bu cevap Bâb-ı Âlî tarafından red olarak kabul edilmiş ve Ömer Paşa'dan Rus tarafı ile münasebetlerine son vermesi istenmiştir¹⁵⁷. 26 Ekim 1853 günü de Harbiye Nezâreti tarafından Ömer Paşa'ya taarruz emri verilmiştir¹⁵⁸.

Eflak ve Boğdan'ın işgalinden sonra hareketini meşrû bir zemine oturtmak isteyen Rus yönetimi tarafından 1853 yılı Ekim ayında yeni bir ilan yayımlanmış ve Osmanlı Devleti ile anlaşma zemini bulunamadığından Rusya'nın silaha davranmaktan başka çaresinin kalmadığı belirtilmiştir. 1774 Küçük Kaynarca ve 1829 Edirne Antlaşmalarına atıfta bulunularak Eflak ve Boğdan işgallerine değinilen metinde Prens Gorçakov'un emri ile Barbu Stirbei ve Grigore Ghica'nın görevlerinden alındıkları da bildirilmiştir¹⁵⁹. 20 Ekim tarihinde de Rus Çarı I. Nikola bir beyannâme yayımlamış ve Osmanlı Devleti'nin savaş ilan etmesi ile birlikte ülkesinin antlaşmalara uyma zorunluluğunun kalmadığını ve silaha başvurmak zorunda kaldığını duyurmuştur¹⁶⁰.

1853, s. 1-2.) Mahir Aydın, Kırım Savaşı'ndaki kronolojiye dikkat çekmekte; Rusya'nın savaşa Temmuz ayında başladığını buna karşılık Osmanlı Devleti'nin 3 ay sonra savaş ilan ettiğini ve İngiltere'nin ise savaşa 14 ay sonra dâhil olduğunu belirterek bu durumu trajikomik olarak nitelendirmektedir. Mahir Aydın, *"Barışı Olmayan Savaş: Kırım"*, **Savaştan Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)**, (İstanbul: 22-23 Mayıs 2006), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2007, s. 3.

¹⁵⁵ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 39-40. (Belge No: 9 – HR. SYS. 903/2-78a). Söz konusu arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

¹⁵⁶ **BOA. İ. HR. 331/21313**. Söz konusu arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

¹⁵⁷ **ATASE KHK, K.8/ D.2/ BN.2**.

¹⁵⁸ Karasu, *"XIX. Yüzyılda ..."*, s. 745.

¹⁵⁹ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 40-42. (Belge No: 10 – HR. MKT. 50/81_1). Eflak voyvodası Barbu Stirbei de Boğdan voyvodası Grigore Alexandru Ghica da 1849 yılındaki Balta Limanı Antlaşması sonrasında göreve gelmiş, Rusya'nın 1853 yılındaki bu işgalinin sona ermesinden sonra görevlerine geri dönerek 1856 yılına kadar görev yapmışlardır. Nicolae Constantin, **Diçtionar de Personalitati Istorică Românești**, Editura Cetatea de Scaun, Targoviște 2011, s. 124, 283.

¹⁶⁰ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 42-43. (Belge No: 11 – HR. MKT. 50/81_2)

Savaş sürecine bakıldığında ve iki ordu kıyaslandığında Osmanlı ordusunun Rus ordusuna sayıca denk olduğu görülmektedir. Ancak talim ve terbiye açısından Osmanlı ordusu Ruslar karşısında oldukça yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte Rus topçu birlikleri Osmanlı topçularından çok daha kuvvetli teşkilatlanmıştır¹⁶¹. Kırım Savaşı'nda görev yapan Osmanlı birlikleri Rumeli cephesinde Müşir Ömer Lütfi Paşa¹⁶² kumandasında 140.000, Anadolu cephesinde ise Abdülkerim Paşa kumandasında 150.000 askerden oluşmaktadır. Buna mukabil Balkanlarda bulunan 148.000 kişilik Rus askerinin komutası General Gorçakov'a verilmiştir. Anadolu'da ise General Voronzov komutasında 160.000 Rus askeri savaşa katılmıştır¹⁶³.

İki ordu arasındaki çarpışmalar 23 Ekim 1853'te Galatz'da (Kalas) başlamıştır¹⁶⁴. 4 Kasım'da Oltenia'da Ruslar ağır bir mağlubiyete uğratılmıştır¹⁶⁵. Harbiye Nezâreti'nin emri sonrasında Şumnu'dan harekete geçen Ömer Paşa'ya bağlı birlikler Tuna Nehri'ni aşarak Küçük Eflak bölgesini ele geçirmeye başlamıştır. Ancak aynı dönemde Kafkas cephesi de açılmış ve Osmanlı-Rus Savaşı'nda yeni

¹⁶¹ A. Tevfik Gürel, **Kırım Savaşı**, Askeri Matbaa, İstanbul 1935, s. 28.

¹⁶² Asıl adı Michel Lattas olan Ömer Lütfi Paşa, 1806 yılında Hırvatistan'ın Plaski kasabasında dünyaya gelmiştir. Avusturya'da Harp Okulu'nda okumakta iken kaçarak Osmanlı Devleti'ne sığınmış, Müslüman olarak adını değiştirmiş ve saraya girmiştir. Abdülmecid'in velihtliği sırasında kendisine hocalık yapmış olan Ömer Lütfi Paşa 1848 yılında Memleketeyn'e görevlendirilmiş, Arnavutluk'ta ıslahatlarda bulunmuş, Anadolu'daki Kürt isyanının bastırılmasında görev almıştır. Kırım Harbi'nde önemli roller üstlenmiş olan Ömer Lütfi Paşa, 1861'de Hersek isyanının bastırılmasını sağlamış, Girit'te görev almıştır. 1871 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. (Fahrettin Öztoprak, "Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfü Paşa I", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 207, Mart 2004, s. 37; Fahrettin Öztoprak, "Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfü Paşa II", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 208, Nisan 2004, s. 62-64.) 1848 yılında Fuad Efendi ile birlikte görevli olarak Bükreş'e giden Ömer Lütfi Paşa, Mayıs/Haziran 1849'da "müşir" rütbesini almıştır. (Abdurrahman Şeref, **a.g.e.**, s. 189.) 1848 yılında yaşanan Eflak olayları sırasında bölgeyi askerî denetimi altına alan Ömer Lütfi Paşa ile o tarihlerde bir görüşme yapan Ubicini, Ömer Paşa'yı şu sözlerle tarif etmektedir. "... Beş yıl sonra Avrupa'nın dikkatini üzerine çekecek olan kişiyi üçüncü görüşümdü. O devirde Osmanlı ordusunun en iyi generallerinden biri olarak bilinmekle beraber ileriki şerefli rolün habercisi sayılabilecek hiçbir özellik sezilmiyordu. ... Boylu posluydu; bakışlarındaki derinlik, alnındaki kırışıklar ve 4 yıl sonra İstanbul'da yeniden karşılaştığımızda grileşmiş olarak bulacağım siyah sakalı duruşuna erkekçe bir vakar kazandırıyor. Konuşma kah İngilizce, kah İtalyanca yapıyordu; General her iki dili de aynı derecede rahatlıkla konuşuyordu." J.H.A. Ubicini, **1855'te Türkiye**, C. II, Çev.: Ayda Düz, Kervan Matbaacılık, İstanbul 1977, s. 10-11.

¹⁶³ Saim Besbelli, "1853-1855 Türk – Rus ve Kırım Harbî", **Ordu Dergisi**, S. 181, 1957, s. 47. Danişmend Ekim 1853 itibarıyla Memleketeyn'deki Rus askeri mevcudunun 128.000'i bulunduğunu belirtmektedir. Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 146.

¹⁶⁴ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 146.

¹⁶⁵ Üçok, **a.g.e.**, s. 178.

bir dönem başlamıştır¹⁶⁶. Doğu Anadolu gerçekleştirilen muharebelerde Rus ordusuna karşı direnemeyen Osmanlı birlikleri Kars'a kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu cephede ve Kafkasya'da durumun Osmanlı lehine değişmesi ancak müttefik birliklerin savaşa askerî olarak dahil olmasından sonra gerçekleşecektir¹⁶⁷.

Osmanlı ordusunu Tuna'nın öte yakasına geri atmak ve Memleketeyn topraklarında kalıcı olabilmek için taarruza kalkan Rus birlikleri başarısız olmuştur. Bu nedenle 1854 yılı Ocak ayı içerisinde verilen 5 günlük mücadelenin başarısızlıkla neticelenmesi üzerine Rus ordusunda komutanlık görevi Gorçakov'tan alınarak Paskevich (Paskeviç)'e verilmiştir¹⁶⁸.

Öte yandan Balkanlar ekseninde başarısız olan Rusya'nın 30 Kasım 1853 tarihinde Sinop'ta bulunan Osmanlı donanmasını imha etmesi çok önemli bir başarı olmuştur. İstanbul'dan Batum'a deniz yolu ile sevkiyat yapılırken Patrona Osman Paşa komutasındaki bir Osmanlı filosu fırtına nedeniyle Sinop Limanı'na sığınmış, bunu haber alan Rus amirali Nahimov ani bir baskın düzenleyerek 3 saat içerisinde Osmanlı filosunu imha etmiştir¹⁶⁹. Ancak Osmanlı donanmasının Sinop'ta imhası olayının Rusya'ya büyük avantaj sağlaması beklenirken yaşanan gelişmeler bunun tam tersini ortaya çıkaracaktır. Çünkü Rusya'nın Osmanlı Devleti karşısında fazlaca üstünlük kurduğunu anlayan İngiltere ve Fransa bu olaydan kısa bir süre sonra açık bir biçimde Osmanlı Devleti'nin yanında yer almaya başlayacak ve 1854 yılı Mart ayında da Rusya'ya savaş ilan edeceklerdir.

¹⁶⁶ Yeniçeri, *a.g.m.*, s. 846.

¹⁶⁷ Okçu, *a.g.e.*, s. 121-122.

¹⁶⁸ Yeniçeri, *a.g.m.*, s. 846.

¹⁶⁹ Besim Darkot, "*Sinop*", **M.E.B. İ.A.**, C. 10, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 687.

2.3. Avrupalı Devletlerin Rusya'ya Karşı Osmanlı Devleti'nin Yanında Yer Alması

2.3.1. İngiltere ve Fransa'nın Savaşa Katılması

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bu savaşa son vermek adına arabuluculuk rolünü üstlenen büyük devletlerin iki tarafı barışa ikna etmek için yaptıkları tek girişim Temmuz 1853'deki Viyana Notası olmamıştır. İngiltere ve Fransa 1853 yılı Kasım ayında bir kez daha Osmanlı Devleti'ne başvurarak Viyana Notası temelinde barış teklifinde bulunmuştur. İngiltere ve Fransa devletlerinin müşterek teklifi 16 Kasım 1853 günü Rauf Paşa'nın evinde kurulan Meşveret Meclisi'nde görüşülmüş ve teklifin kabul edilemeyeceğine karar verilmiştir. 18 Kasım günü hazırlanan cevap metni Sadrazam Mustafa Nailî Paşa tarafından padişahın onayına sunulmuş ve sonrasında da İngiltere ve Fransa elçilerine red cevabı iletilmiştir¹⁷⁰. Yine bu tarihlerde, Kasım 1853'te, İngiliz-Fransız deniz filosu İstanbul'a ulaşmış ve Beykoz önlerine demir atmıştır¹⁷¹.

Osmanlı Devleti'nin savaşa devam etme kararını ilettiği cevabından kısa bir süre sonra, 30 Kasım 1853 tarihinde gerçekleşen Sinop baskını Rusya'ya Karadeniz'e tamamen hâkim olma ve İstanbul'a çıkarma yapma imkânını vermiştir. Ancak bu ortamda İngiltere ve Fransa sürece daha fazla müdahil olarak Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz şartların düzelmesine yardımcı olmuştur. Rusya'nın Karadeniz ve İstanbul üzerindeki bu önemli avantajından çekinen İngiltere ve Fransa, Rusya'nın karşısında yer almaya başlamıştır. Aralık 1853'te yeniden bir araya gelen büyük devletler savaş sonunda sınır değişikliklerini kabul etmeyeceklerini ilan etmiş ve barış programı olarak Viyana Notası'nı bir kez daha Osmanlı Devleti'ne teklif etmiştir. 16-18 Aralık 1853 tarihlerinde yapılan görüşmeler neticesinde Meclis-i Vükelâ, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı boşaltması, Ortodoks halk üzerindeki iddialarından vazgeçmesi ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün dört Avrupa devleti tarafından garanti edilmesi şartlarını koşarak

¹⁷⁰ BOA. İ. HR. 331/21326.

¹⁷¹ Besbelli, *a.g.m.*, s. 47.

Viyana Notası'nı bir kez daha kabul etmemiştir¹⁷². Bununla yetinmeyen Bâb-ı Âlî 31 Aralık 1853 tarihinde Avrupalı devletlerin elçilerine Memleketeyn'in Rusya tarafından boşaltılmasının barış müzakereleri için esas şart olduğunu bildirmiştir¹⁷³.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında barışın sağlanması için aracı olmaya çalışan ancak iki taraftan da olumsuz karşılık alan İngiltere ve Fransa Rusya'ya bir ültimatoma vererek Eflak ve Boğdan'dan çekilmesini ve Ortodoksların hamiliği iddiasından vazgeçmesini istemiştir. Bu adımlara karşılık olarak da Osmanlı Devleti'nden de tüm vatandaşlarına eşit davranmasını, karma mahkemelerin kurulmasını ve reayadan alınan haracın kaldırılmasını talep etmişlerdir¹⁷⁴. Rusya'ya karşı baskı uygulamaya devam eden İngiltere'de Dışişleri Bakanı Lord Clarendon, Rus Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'a bir mektup yazarak 30 Nisan 1854 tarihine kadar Memleketeyn'in boşaltılmasını talep etmiş ve bu talebine 6 gün içerisinde bir cevap verilmesini istemiştir¹⁷⁵. 13 Nisan 1854 günü Petersburg'a ulaşan bu ültimatoma 5 gün sonra cevap veren Nesselrode, Rus İmparatoru'nun hiçbir cevap vermemeyi münasip gördüğünü bildirmiştir¹⁷⁶.

Rusya'nın İngiltere ve Fransa tarafından uygulanan baskı ve taleplerine olumlu bir cevap vermemesi üzerine 12 Mart 1854 tarihinde Osmanlı Devleti ile İngiltere ve Fransa arasında İstanbul'da bir ittifak anlaşması imzalanmıştır. Osmanlı Devleti

¹⁷² Keleş, *a.g.m.*, s. 174.

¹⁷³ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 32.

¹⁷⁴ Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 318. Fransa İmparatoru III. Napoleon tarafından Rus Çarı I. Nikola'ya gönderilen 29 Ocak 1854 tarihli mektupla, Nikola'nın Napoleon'a gönderdiği 8 Şubat 1854 tarihli cevap mektubuna ulaşan Türkgeldi, bu mektupları bizzat kendisi Türkçe'ye çevirerek eserinde yayımlamıştır. Napoleon tarafından gönderilen mektupta barış için Eflak ve Boğdan'daki işgallerin sona erdirilmesi gerektiğine vurgu yapılarak bu adım karşılığında bir konferans tertip edilerek müzakerelerde bulunulacağı belirtilmektedir. Rus Çarı I. Nikola ise cevabî mektubunda Viyana Notası'nı kendi yönetiminin kabul etmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin kabul etmediğine atıfta bulunarak İngiltere ve Fransa'nın Bâb-ı Âlî'ye yeterince baskı yapmadığını vurgulamıştır. Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 329-336. (Belge No: XXII – Fransa İmparatoru III. Napoleon Tarafından Rusya İmparatoru I. Nikola'ya Yazılan Nâmenin Tercümesi); *a.g.e.*, s. 332-336 (Belge No: XXIII – Rusya İmparatoru I. Nikola Tarafından Fransa İmparatoru Napoleon'a Cevâben Yazılan Nâmenin Tercümesi).

¹⁷⁵ Abdurrahman Şeref, *a.g.e.*, s. 125-126. Karpat, İngiltere'nin 6 Şubat 1854 tarihinde Rusya ile olan diplomatik münasebetlerine son verdiğini yazmaktadır. Kemal Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, TİMAŞ Yayınları, İstanbul 2012, s. 51.

¹⁷⁶ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 36.

adına Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa, İngiltere ve Fransa adına ise İstanbul'daki elçiler Lord Stratford de Redcliffe (Canning) ve General Baraguay d'Hilliers tarafından imza edilen 5 maddelik bu anlaşma ile Rusya'ya karşı bir birliktelik sağlanmıştır. Buna göre; Fransa ve İngiltere Osmanlı topraklarının muhafazası adına gereken miktarda askeri görevlendirmeyi kabul etmiştir. Bu ittifak sürecinde İngiliz ve Fransız askerlerinin Osmanlı askerî makamlarına tâbi olmadığı ancak Osmanlı kanunlarına ve bölgenin âdetlerine riayet etmekle mükellef kılındıkları hususunda anlaşılmış ve üç devlet başkumandanlarının müzakerelerde bulunarak savaş harekâtını yürütmelerine karar verilmiştir. Rusya ile herhangi bir ateşkes görüşmesi yapılması durumunda tarafların birbirini haberdar etmesi ve Osmanlı padişahının onayı olmaksızın bir mütareke imzalanmaması prensibi kabul edilmiştir. Yine bu antlaşma ile savaşın sona ermesi ve barış yapılmasının ardından İngiltere ve Fransa'ya ait kara ve deniz birliklerinin en geç 40 gün içerisinde Osmanlı topraklarını terk etmeleri konusunda taraflar anlaşmaya varmıştır¹⁷⁷. 12 Mart'ta imzalanan bu anlaşmadan çok kısa bir süre sonra, 28 Mart 1854'te, İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmışlardır¹⁷⁸.

İngiltere ve Fransa'nın savaş ilan etmesine rağmen geri adım atmayan Rusya, 1 Nisan 1854'te Kalas, İbrail ve Tulça üzerinden Dobruca bölgesini işgale başlamıştır¹⁷⁹. 1854 yılı Mayıs ayında Rus ordusu Silistre'ye kadar ilerlemiş ve kenti muhasara altına almıştır. Ancak Osmanlı kuvvetlerine nazaran oldukça güçlü olmasına rağmen Rus ordusu ağır zayıat vererek geri çekilmek zorunda kalacaktır¹⁸⁰. Bununla birlikte Rus birliklerinin Silistre önlerine kadar gelmesinin ardından Fransa ve İngiltere Gelibolu üzerinden Varna'ya asker sevk etmek

¹⁷⁷ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 151-152. **T.V.**, No: 506, 7 Şevval 1270/3 Temmuz 1854, s. 1-2; Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 321-324. Söz konusu antlaşmanın maddeleri Ekler kısmında sunulmaktadır.

¹⁷⁸ Anderson, **a.g.e.**, s. 148. Gencer, Avrupa'daki güç dengesinin ve İngiliz ticarî menfaatlerinin korunması ile Hindistan'a giden yolların Rus kontrolü altına girmesinin engellenmesi adına İngiltere'nin savaşa dahil olduğunu yazmaktadır. (Gencer, *a.g.m.*, s. 155-156.) İngiltere ve Fransa'nın Rusya'ya savaş ilan ettiğine dair haber 31 Mart günü Belgrad Muhafızı Ahmed İzzed Paşa tarafından İstanbul'a bildirilmiştir. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 52-53. (Belge No: 15 – **İ. HR. 5284_2,3**).

¹⁷⁹ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 391.

¹⁸⁰ Okçu, **a.g.e.**, s. 121.

zorunda kalmıştır¹⁸¹. Osmanlı Devleti'nin müttefikleri her ne kadar Mart ayında Rusya'ya savaş ilan etmişlerse de bu iki devlete bağlı askerî birlikler ancak Eylül 1854'te Kırım'a ayak basacaklardır¹⁸².

2.3.2. Avusturya ile Memleketeyn Üzerine Bir Antlaşma İmzalanması

İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti ile birlik olarak Rusya'ya karşı savaşa girmesinden sonra Prusya ve Avusturya da Rusya'ya karşı bir ittifak kurmuştur. 20 Nisan 1854'te iki ülke arasında Berlin'de bir antlaşma yapılmış ve Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgaline karşı birlikte hareket etme kararı alınmıştır¹⁸³.

Savaşa dâhil olmayan ancak Rusya'nın Panislavist politikasından rahatsız olduğu için Osmanlı Devleti'ne yakın duran Avusturya 3 Haziran 1854 tarihinde Rusya'ya bir ültimatoma vermiştir. Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Buol, Eflak ve Boğdan'ın boşaltıp Rus askerlerinin geri çekilmesini talep etmiştir¹⁸⁴. Rusya'dan Prut Nehri'nin gerisine çekilmesini istemekle kalmayan Avusturya 14 Haziran 1854 tarihinde Osmanlı Devleti ile bir antlaşma da imzalamıştır. Savaşa doğrudan katılmamış olmasına rağmen Osmanlı-İngiliz-Fransız ittifakından yana bir politika izleyen Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında İstanbul'da imzalanan bu antlaşmanın müzakereleri sırasında Osmanlı yetkilileri İngiltere ve Fransa elçileri ile irtibat halinde kalmış ve neticede 13 Haziran 1854 tarihinde Sahilhâne'de gerçekleştirilen Meclis-i Meşveret'te antlaşma maddeleri uygun görülerek, muahedenin bir an önce imzalanmasına karar verilmiştir¹⁸⁵. Osmanlı Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa ile Avusturya'nın İstanbul'daki elçisi Baron Karl de

¹⁸¹ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 319.

¹⁸² Çavlı, **a.g.e.**, s. 42.

¹⁸³ Fuat Andıç-Süphan Andıç, **Kırım Savaşı**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 44. Avusturya ve Prusya'nın İngiltere ve Fransa'nın yanında yer almalarından daha önce Rusya yönetimi bu iki devletle bir ittifak yapabilmenin yollarını aramıştır. Üçok, savaşın başlaması ile birlikte İngiltere ve Fransa'nın kendi tarafında yer almayacağını bilen Rus Çarı Nikola'nın 1853 yılı Eylül ayında ilk önce Olmütz'de Avusturya İmparatoru ile görüştüğünü, çok geçmeden de Prusya Kralı ile Varşova'da buluştuğunu ancak bu görüşmeler neticesinde herhangi bir antlaşmanın gerçekleşmediğini yazmaktadır. Üçok, **a.g.e.**, s. 177-178.

¹⁸⁴ Anderson, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁸⁵ **BOA. İ. DH. 301/19100.**

Bruck arasında 14 Haziran 1854 tarihinde imza edilen antlaşma 7 maddeden oluşmaktadır. Söz konusu antlaşmaya göre¹⁸⁶;

- Avusturya İmparatoru işgal altında bulunan Eflak ve Boğdan'daki işgalci Rus askerlerini çıkartmak için müzakerede bulunmayı ve hatta gerekirse bölgeye lüzumu kadar asker sevk etmeyi taahhüt etmiştir. (1. Madde)
- Avusturya Devleti'nin bölgeye askerî harekatta bulunması durumunda konuyu Osmanlı ordusunun başkumandanına bildirmesi kararlaştırılmıştır. (2. Madde)
- Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'ın idaresi hususunda Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmesine ve Osmanlı Devleti'nin içişleri konusunda Memleketeyn'e verdiği imtiyazlara riayet edilmesine karar verilmiştir. (3. Madde)
- Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin hükümdarlık hakları ve toprak bütünlüğü konuları kabul edilmeksizin Rusya ile hiçbir barış girişiminde bulunmaması taahhüt edilmiştir. (4. Madde)
- Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir barış yapılması ve bu antlaşmanın hedeflerinin sağlanması yani Eflak ve Boğdan'daki Rus işgalinin sona erdirilmesi durumunda Avusturya'nın askerlerini Memleketeyn'den çekmek için hemen gerekli hazırlıklara başlaması kararlaştırılmıştır. (5. Madde)
- Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'ı geçici olarak işgal etmesi durumunda Osmanlı Devleti'nin Avusturya askerlerinin hareket ve ikametlerinde her türlü yardım ve kolaylığı göstermesi ve Avusturya askerinin ihtiyaçlarının ya İstanbul'daki Avusturya elçisi vasıtasıyla Bâb-ı Âlî'ye bildirilmesi ya da doğrudan doğruya Memleketeyn'deki memurlar tarafından giderilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte Avusturyalı askerlerin disiplin ve asayişlerinin sağlanmasına Avusturyalı komutanların özen göstermeleri ve Avusturya birliklerinin bölgedeki emlak sahiplerinin haklarına, Memleketeyn'in kanun ve âdetlerine riayet etmeleri kararlaştırılmıştır. (6. Madde)

¹⁸⁶ BOA. İ. DH. 301/19100. Söz konusu antlaşmaya ait arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

- Antlaşmanın imzalanmasının ardından 4 hafta içerisinde, fakat mümkünse daha önce, İstanbul yahut Viyana’da teati edilmesine karar verilmiştir¹⁸⁷. (7. Madde)

Yapılan bu anlaşmanın ardından kumandan Ömer Lütfi Paşa durumdan haberdar edilmiş ve kendisinden Avusturyalı komiserin idaresine yardımcı olması istenmiştir¹⁸⁸. Bu antlaşmaya destek veren İngiltere ve Fransa devletleri 14 Aralık 1854’te Avusturya ile bir antlaşma imzalayarak Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan bu antlaşmayı teyit etmişlerdir. Bu antlaşmada Eflak ve Boğdan’ın statüsünün düzenlenmesi adına bir komisyon kurulmasına da karar verilmiştir¹⁸⁹.

İlk olarak Avusturya Dışişleri Bakanı Buol’ün ultimatomu ve hemen ardından gelen Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan ittifak antlaşması Rusya’nın büyük tepkisine neden olmakla beraber geri adım atmasını da sağlamıştır. Prusya’nın da aracılığı sayesinde Rus yönetimi 29 Haziran’da Eflak ve Boğdan’dan geri çekilmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır¹⁹⁰. Kont Buol’ün Rusya’nın Eflak ve Boğdan’ı boşaltmasını isteyen 3 Haziran 1854 tarihli ultimatomu ile ilgili olarak Prens Gorçakov yeni Rus elçisi unvanıyla 6 Temmuz 1854’te Viyana’ya gelmiştir. 9 Temmuz’da Avusturya İmparatoru Franz Joseph, 11 Temmuz’da da Dışişleri Bakanı Kont Buol ile görüşen Gorçakov, Avusturya’nın taleplerinin tamamen kabul edilmemekle birlikte devletin barıştan yana olduğunu

¹⁸⁷ Bâb-ı Âlî söz konusu antlaşmanın bir an evvel imzalanmasını istemiştir. Hatta bu yüzden antlaşmanın 7. Maddesinde Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında gerçekleştirilecek olan antlaşma teatisi uygulamasının İstanbul’da yapılması durumunda zaman kaybı yaşanacağı düşünülerek bu protokolün Viyana’da teatisine karar verilmiş ve bu işle ilgili olarak Viyana’daki Osmanlı sefirî Ârif Efendi görevlendirilmiştir. (BOA. İ. DH. 301/19100.) Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan bu anlaşma 7. Madde gereğince yetkililer arasında mübadele edildikten sonra 25 Temmuz 1854 tarihli Takvîm-i Vakâî Gazetesi’nde neşredilmiştir. (T.V., No: 507, Selh-i Şevval 1270/25 Temmuz 1854, s. 1-2.) Söz konusu antlaşma metni Muâhedât Mecmûası’nda da yayımlanmıştır. **Mecmûa-i Muâhedât**, C. III, s. 172-174.

¹⁸⁸ Cezmi Karasu, “XIX. Yüzyılda ...”, s. 745.

¹⁸⁹ Scorpan, **a.g.e.**, s. 639. Avusturya Devleti’nin İngiltere ve Fransa ile “*tecâvüzî ve tedâfû’î*” bir muâhede akdettiğine dair 17 Aralık 1854 tarihli belge için bkz. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 53-54. (Belge No: 16 – İ. HR. 5672)

¹⁹⁰ Anderson, **a.g.e.**, s. 150.

bildirmiştir¹⁹¹. Gorçakov'un temaslarının ardından Avusturya, Rus hükümetine 4 maddelik yeni bir teklifte bulunarak; Memleketeyn üzerindeki Rus hamiliğinin Avrupalı büyük devletlere devredilmesini, Tuna Nehri üzerinde serbest seyir hakkının büyük devletlerin kontrolüne bırakılmasını, Karadeniz ile ilgili olarak 1841 Antlaşması'nın Avrupa'daki dengelere göre gözden geçirilmesini ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoks tebaanın hamiliğinin değiştirilerek Osmanlı Devleti'ndeki tüm Hıristiyanların hukukunun büyük devletlerin ortak garantörlüğü altına alınmasını istemiştir¹⁹². 23 Temmuz 1854'te sunulan bu teklif Rusya tarafından küçük düşürücü olarak değerlendirilmiş ve 26 Ağustos tarihinde reddedilmiştir¹⁹³.

2.4. Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki İşgallerinin Sona Ermesi

Diplomatik görüşmelerin devam ettiği ve Rusya'nın işgalleri sonlandırmamak için çıkış yolu aradığı bu dönemde askerî mücadeleler de devam etmiştir. 13 Haziran 1854'te Silistre'de yapılan muharebede Ömer Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu başarı sağlamış ve Rus ordusunu tekrar Tuna'nın kuzeyine çekilmeye zorlamıştır¹⁹⁴. 8 Temmuz'da gerçekleşen savaş sonrasında ise Yergöğü'nü kaybeden Rusya Eflak'tan çekilmeye başlamıştır¹⁹⁵. 1854 yılı Temmuz ayı boyunca Küçük Eflak bölgesi Rus işgalinden kurtarılarak Osmanlı denetimine girmiştir. Vidin Valisi Abdurrahman Sâmî Paşa 4 Temmuz tarihli tahrîrâtında bölgede düzenin sağlanmaya başladığını bildirmiştir¹⁹⁶. Boğdan'a doğru gerileyen Rus ordusunu takip eden Osmanlı birlikleri 6 Ağustos 1854'te de Bükreş'i denetimi

¹⁹¹ BOA. İ. HR. 111/5447. Söz konusu bilgi Osmanlı Devleti'nin Viyana Sefiri Mehmed Ârif Bey tarafından İstanbul'a bir tahrîrâtla ulaştırılmıştır.

¹⁹² Şirokorad, a.g.e., s. 400 – 401.

¹⁹³ Üçok, a.g.e., s. 180.

¹⁹⁴ Üçok, a.g.e., s. 180.

¹⁹⁵ Danişmend, a.g.e., C. 4, s. 157.

¹⁹⁶ BOA. İ. DH. 304/19288.

altına almıştır¹⁹⁷. Bükreş'in yeniden Osmanlı hakimiyeti altına girmesi halkta büyük bir memnuniyete sebep olmuştur¹⁹⁸.

Böylece 1854 yılı Haziran ayının sonunda Silistre kuşatmasına son vermek zorunda kalan Rusya, bir aylık bir süre içerisinde Eflak ve Boğdan'dan da çekilmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın bölgeden çekildiği ve yerini Osmanlı askerlerinin doldurduğu bu dönemde Bâb-ı Âlî Eflak'a bir komiser göndermeye karar vermiştir. Söz konusu görev için 16 Temmuz 1854 tarihinde Ferik Derviş Paşa seçilmiştir¹⁹⁹. Derviş Paşa'nın yanına Tercüme Odası hulefasından Hurşid Efendi görevlendirilmiştir²⁰⁰. Derviş Paşa için bir talimatnâme hazırlanmış ve buna uygun bir politika izlemesi istenmiştir. Söz konusu talimatnâmede Rus askerinin bölgeden ayrılmasının ardından Avusturya birliklerinin Eflak ve Boğdan'a gireceği belirtilerek, kendisine antlaşmanın bir sureti gönderilmiş ve Avusturya askerlerinin işgalinin geçici olduğunun halka bildirilerek halkta Avusturya askerlerine karşı oluşması muhtemel hasmane bir tutumun önlenmesi istenmiştir. Yine söz konusu talimatnâmede Derviş Paşa'dan Avusturyalı komutan ile birlikte hareket etmesi ve Avusturya askerlerinin erzak ve benzeri ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olması istenmiştir²⁰¹. Talimatnâme ekseninde halka hitaben bir ilan hazırlanmış ve Derviş Paşa'nın Bükreş'e ulaştığında halka duyurması istenmiştir²⁰². Söz konusu ilanda Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bütün antlaşmaların savaş nedeniyle feshedilmiş olmasına rağmen Eflak ve Boğdan'a daha önceden tanınan bütün imtiyazların devam edeceği maddesi de eklenmiştir²⁰³.

Osmanlı Devleti Rusya'nın çekilmesinden sonra bölgede yeniden kurulacak olan düzen için bu adımları atarken, Avusturya ordusu 14 Haziran 1854 tarihli antlaşma gereğince Eflak-Boğdan topraklarına yönelmiştir. Bu süreçte Osmanlı Devleti

¹⁹⁷ Besbelli, *a.g.m.*, s. 52.

¹⁹⁸ Danişmend, 6 Ağustos 1854'te Osmanlı ordusunun Bükreş'e girmesinden sonra 14 Ağustos günü Bükreş halkının kilisede ayin yaparak Ruslardan kurtuldukları için şükrettiklerinden bahsedildiğini belirtmektedir. *a.g.e.*, C. 4, s. 158.

¹⁹⁹ BOA. İ. HR. 111/5449.

²⁰⁰ BOA. İ. MMS. 2/51.

²⁰¹ BOA. İ. HR. 112/5463.

²⁰² BOA. İ. HR. 113/5491.

²⁰³ BOA. İ. HR. 112/5463.

Avusturya askerlerinin bölgeye ulaşmasına yardım etmiştir. 13 Temmuz 1854'te Ömer Lütfi Paşa ile birlikte Vidin, Belgrad ve Silistre valilerine gönderilen tahrirâtlarda bir kıta Avusturya askerinin Eflak'a doğru yola çıktığı bildirilerek yardımcı olunması istenmiştir²⁰⁴. Ancak iki vapur ve dört-beş gemi ile Tuna'nın diğer tarafına geçerek Orşova ve Küçük Eflak taraflarına ulaşan Avusturya askerlerine bazı subayların mukavemet göstermesi üzerine 17 Temmuz 1854'te bir ferman yayımlanmış ve bölgeye gelen Avusturyalı memur–askerlere saygı gösterilmesi ve gerekli kolaylığın sağlanması istenmiştir²⁰⁵. Bu ferman Belgrad'da bulunan Ahmed İzzet Paşa, Rusçuk'ta bulunan Ömer Lütfi Paşa ve Vidin'de bulunan Abdurrahman Sâmi Paşalar aracılığıyla uygulamaya konulmuştur²⁰⁶. Böylece 20 Ağustos 1854 günü Avusturya askerleri Memleketeyn'deki yerlerini almıştır²⁰⁷. Avusturya askerlerinin Memleketeyn'e girmesiyle birlikte bir bildiri yayımlayan Avusturya 3. ve 4. Ordular komutanı Baron de Hess, Memleketeyn'de idarenin geçici olarak General Kont Coronini tarafından yürütüleceğini ilan etmiştir²⁰⁸.

1854 yılı Eylül ayına gelindiğinde Rus askerlerinden arındırılan Eflak ve Boğdan'da Avusturya askerlerinin yönetimi devralmaya başlaması ile sıra Eflak ve Boğdan beylerinin sürgünden dönmelerine gelmiştir²⁰⁹. Komiser Derviş Paşa yaklaşık 1 yıldır zorunlu olarak Viyana'da ikamet etmekte olan Eflak ve Boğdan eski beylerini memleketlerine çağırmıştır. 1854 yılı Ekim ayında Eflak eski voyvodası Barbu Stirbei'ye mektup gönderen Derviş Paşa, kendisini Bükreş'e davet etmiştir. Söz konusu davet mektubunda Rus işgalinin son bulmasının ardından bölgede yeniden düzenin tesis edilmeye başlandığı ve bu nedenle Bükreş'e gelerek görevine başlaması istenmiştir²¹⁰. Kont Coronini'nin onayıyla yola çıkan Avusturya'nın

²⁰⁴ ATASE KHK, K.46/ D.1/ BN.33; BOA. A.} MKT. UM. 160/49.

²⁰⁵ BOA. A.} MKT. UM. 160/82.

²⁰⁶ BOA. A.} MKT. UM. 160/82; 161/8; 161/15.

²⁰⁷ Anderson, a.g.e., s. 150.

²⁰⁸ Karasu, "XIX. Yüzyılda ...", s. 745. Takvîm-i Vakâyi'de yer alan bir haberde Serdâr-ı Ekrem Ömer Lütfi Paşa'nın 80.000 asker ve 180 topla Eflak topraklarına girdiği, Halim ve Sâdık Paşaların ise bir miktar asker ile Bükreş'e giderek yönetimi ellerine aldıkları; Halim Paşa'nın askerî, Sâdık Paşa'nın ise mülkî işlerden sorumlu olduğu bilgisi yer almaktadır. T.V., No: 511, 6 Muharrem 1271/29 Eylül 1854, s. 2.

²⁰⁹ BOA. A.} MKT. UM. 169/52.

²¹⁰ BOA. A.} MKT. UM. 166/61; İ. HR. 114/5573.

Bükreş konsolosu Viyana'ya giderek Stirbei'ye davet mektubunu götürmüştür²¹¹. 2 Kasım 1854 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre voyvoda Barbu Stirbei Eflak'taki görevine geri dönmüştür. Boğdan beyi Grigore Ghica'nın yakında memleketine dönerek göreve başlaması beklenmektedir²¹². Eflak ve Boğdan'daki Rus işgali büyük devletler desteği ile sona erdirildikten ve bölge Avusturya'nın denetimi altında bırakıldıktan sonra ortaya çıkan ortamda Osmanlı, Avusturyalı ve Eflak–Boğdanlı yöneticiler arasında bir yetki karmaşası ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan anlaşmazlıkların giderilmesi adına Bâb-ı Âlî, İngiltere ve Fransa elçileriyle de görüşmeler yaparak meseleyi halletmeye çalışmıştır. Memleketeyn'deki görevli bütün memurların görevlerinin kesin çizgilerle belirlenmesini hedeflenmiş ve bu doğrultuda Avusturya Devleti ile görüşmelerde bulunulması kararlaştırılmıştır²¹³.

2.5. Kırım Savaşı'nda 1855 Yılı Gelişmeleri ve Rusya Karşıtı İttifakın Genişlemesi

2.5.1. Piyomente Krallığı'nın Savaşa Dâhil Olması

Tuna boylarında büyük bir gerileme yaşamasına ve Memleketeyn topraklarından çıkmak zorunda kalmasına rağmen Rusya'nın uzlaşmaz tutum sergilemesi nedeniyle savaş 1855 yılına sarkmıştır. Yaklaşık 50.000 kişilik İngiliz ve Fransız kuvvetleri 1854 yılı Eylül ayından itibaren Kırım'da savaşımaya başlamıştır²¹⁴. 1855 yılı başında Osmanlı-İngiliz-Fransız ittifakına bir devlet daha dâhil olmuştur. 26 Ocak 1855'te İngiltere ve Fransa ile Piyomente arasında Torino şehrinde bir ittifak tesis edilmiş ve Kral II. Victor Emmanuel Rusya'ya karşı gerçekleştirilen Kırım seferine katılmayı taahhüt etmiştir²¹⁵.

²¹¹ BOA. HR. MKT. 90/32.

²¹² BOA. A.} MKT. UM. 169/90. Bu dönemde Ghica Memleketeyn'in ıslahını konu edinen bir lâyiha kaleme alarak padişaha arz etmiştir. BOA. A.} MKT. UM. 166/61.

²¹³ BOA. A.} MKT. UM. 169/90.

²¹⁴ Anderson, a.g.e., s. 151.

²¹⁵ Danişmend, a.g.e., C. 4, s. 163. Danişmend, Kral Victor Emmanuel'in büyük devletler arasında yer alabilmek ve millî birliğini kurma noktasında İngiltere ve Fransa'dan destek alabilmek adına Kırım Savaşı'na katıldığını belirtmektedir. gös.yer.

Bu doğrultuda 15 Mart 1855 tarihinde Osmanlı Devleti ile Piyomente Krallığı arasında bir ittifak anlaşması imzalanmıştır²¹⁶. Osmanlı Devleti adına Sadrazam Mustafa Reşid Paşa ve Hâriciye Nâzırı Âlî Paşa'nın, Piyomente Krallığı adına ise İstanbul elçisi Baron Tecco'nun imzaladığı 4 maddelik anlaşma ile İtalyan devleti savaş bölgesine asker göndermeyi taahhüt etmiştir. Kurulan bu ittifak üzerine Kral Victor Emmanuel Kırım cephesine Harbiye Nazırı General de la Marmora komutasında 15.000 kişilik bir kuvvet göndermiştir²¹⁷.

2.5.2. Viyana Görüşmeleri

Rusya'ya karşı ittifak kuran devlet sayısının giderek arttığı bir dönemde Rus Çarı I. Nikola'nın 2 Mart 1855 tarihinde vefat etmesi ve yerine II. Aleksandr'ın tahta çıkması barış ihtimalini biraz olsun güçlendirmiştir²¹⁸. Yeni Rus çarı ile birlikte Rus yönetimi, esasları 1854 yılı Temmuz ayında Viyana'da belirlenen dört maddeyi kabul etmiş ve konuyla ilgili olarak Viyana'da müzakerelerde bulunulması kararı alınmıştır. Böylece barış yapılabilmesi için bir şans daha doğmuştur²¹⁹.

İngiltere, Fransa, Avusturya, Osmanlı ve Rus murahhaslarının bir araya gelmesi ile 15 Mart 1855 tarihinde Viyana'da görüşmelere başlanmıştır²²⁰. 1854 yılında yine Viyana'da gerçekleşen görüşmelere Avusturya Dışişleri Bakanı başkanlığında İngiltere, Fransa ve Prusya'nın Viyana'daki elçileri katılırken, bu seferki görüşmelerde ülkelerin dışişleri bakanları murahhas olarak yer almışlardır. Bu durumun tek istisnası Osmanlı Devleti olmuştur. Bâb-ı Âlî, görüşmelerde

²¹⁶ a.g.e., C. 4, s. 164.

²¹⁷ a.g.e., C. 4, s. 165. Andıç savaşa katılan İtalyan asker sayısını 18.000 olarak belirtmektedir. (Andıç–Andıç, a.g.e., s. 42.) Ancak 8 Mart 1855 tarihli bir arşiv belgesinde 15.000 askerın ittifak birliklerine katılacağı bildirilmektedir. (**Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 53-54. (Belge No: 17 – İ. HR. 5799_5) Bu katılımıla birlikte Kırım'da savaşan müttefik birliklerin asker sayısı 200.000'in üzerine çıkmıştır. Besbelli, a.g.m., s. 53.

²¹⁸ Yeniçeri, a.g.m., s. 849. Kurat, Rus Çarı I. Nikola'nın Kırım Harbi'ndeki mağlubiyet nedeniyle öldüğünü belirtmektedir. Akdes Nimet Kurat, "Panslavizm", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. XI, S. 2-3-4, Haziran-Eylül-Aralık 1953, s. 256.

²¹⁹ Türkgeldi, a.g.e., C. I, s. 43.

²²⁰ Scorpan, a.g.e., s. 140. Viyana'daki bu görüşmelerde toplam 14 oturum gerçekleştirilmiştir. Şirokorad, a.g.e., s. 400.

Viyana'da bulunan Osmanlı sefiri Ârif Efendi'nin katılmasını uygun bulmuştur²²¹. 6 Şubat 1855 tarihinde Ârif Efendi'ye Osmanlı Devleti'ni temsilen toplantılarda bulunmasına imkân tanıyan ruhsatnâmenin verilmesine karar verilmiştir²²². Ârif Efendi yabancı dil bilmediği için yanına Tercüme Odası hulefasından Rıza Bey, sefaret müsteşarı unvanıyla, görevlendirilmiştir²²³.

15 Mart 1855 günü gerçekleştirilen ilk oturumda ev sahibi bakan Kont Buol başkanlık makamına seçilmiş ve görüşmelere başlanmıştır. İlk gündem maddesi Eflak ve Boğdan meselesi olmuştur. Bu kapsamda Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki himayesine son veren ve Osmanlı Devleti'nin bu eyaletlere verdiği imtiyazları büyük devletlerin ortak kefaletine bırakan 9 maddelik bir taslak metin hazırlanmıştır²²⁴.

²²¹ Hamdi Akalın, "Viyana Konferansları", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 13, S. 5, Mayıs 1977, s. 80-81. Aslında Ârif Efendi bu görev için yeterli olmadığını anladığından bu iş için daha yetkili ve donanımlı birinin murahhas olmasına çalışmıştır. Bu konuda Türkgeldi, Ârif Efendi'nin İstanbul'a gönderdiği iki tahrirden bahsetmektedir. Ârif Efendi tarafından 14 Mart 1855 tarihinde Bâb-ı Âlî'ye gönderilen ilk tahrirde görüşmelerde İngiltere'nin John Russell gibi ünlü bir diplomat tarafından temsil edileceği bildirilmekte ve Osmanlı Devleti adına görüşmelere Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın ya da Âlî Paşa'nın katılmasının beklendiği bildirilmektedir. Bir sonraki tahrirde ise Fransa'nın murahhas olarak Dışişleri Bakanı Drouyn de Lhuys'u atadığı, Rusya'nın Prens Gorçakov ile beraber eski İstanbul elçisi M. Titov'u murahhas tayin ettiği ve Avusturya heyetinde Dışişleri Bakanı Buol'ün yanında Baron Prokesh'in görüşmelere katıldığını belirten Ârif Efendi kendisinin bu hizmeti tek başına yürütmesinin zor olduğunu bildirmiştir. Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 48-49, 336-339. (Belge No: XXIV – Bâb-ı Âlî'ce Viyana Sefiri Ârif Efendi'ye Verilen Talimât)

²²² **BOA. İ. HR. 117/5758.**

²²³ **BOA. İ. MMS. 4/125; A.} AMD 59/77; HR. MKT 100/67.** Türkgeldi, Osmanlı Devleti'nin bu önemli konferansa yabancı dil bilmeyen birini murahhas olarak atamasını şu şekilde eleştirmektedir: "*Ne garip karar! Rusya Devleti ile büyük bir muhârebe açılıp Viyana merkez-i müzâkerât şeklini almış olduğu sırada Viyana'da o vakte kadar muamelât-ı siyâsiyede istihdâm olunmamış, lisan bilmez bir sefirimiz bulunduruluyor; bilâhare mukaddemât-ı müzâkere için küşâd edilen konferansta da Devlet-i Aliyye'yi temsile o memur ediliyor; ve güyâ konferansça cereyân edecek müzâkerât bize ait olmayıp Çin devletine müteallikmiş gibi müzâkereye karışmayarak sâmi' sıfatıyla bulunması emrolunuyor; sonra da söze karışması fâideden hâli olmayacağından bahisle müzâkereyi kendisine anlatmak üzere peşine bir de tercümân takılıyor.*" (Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 45.) Anlaşılan o ki yabancı dil bilmeyen bir temsilciden diğer devletler de rahatsız olmuşlardır. Lord Palmerstone 28 Mart 1855 tarihinde Viyana Konferansı'nda Osmanlı Devleti adına hâlâ yabancı dil bilen bir yetkilinin bulunmayışından esef duyduğunu bildirmiştir. Yine İngiltere murahhası olan Russell de Osmanlı heyetinin görüşmelerde aktif bir rol oynamadığından ve Rus murahhaslarının iddialarına cevap veremediklerinden hareketle Fransa ve İngiltere'nin de Osmanlı çıkarlarını açıktan açığa savunamadıklarını belirtmiştir. Hamdi Akalın, "Viyana Konferansları 2", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 13, S. 6, Haziran 1977, s. 84.

²²⁴ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 49-50.

Viyana'daki görüşmeleri devam ederken, diğer devletlerin de etkisiyle, Osmanlı heyetinde değişikliğe gidilmiştir. Ârif Efendi'nin yerine 22 Mart 1855 tarihinde Âlî Paşa, Viyana Konferansı'na murahhas olarak atanmıştır²²⁵. Osmanlı Devleti'ni Ârif Efendi'nin temsil görüşmelerde Eflak-Boğdan meselesi ve Tuna'da seyir serbestisi konuları görüşülmüştür. Ancak diğer iki maddenin görüşmeleri esnasında Osmanlı Devleti'nin murahhası Âlî Paşa olmuştur²²⁶. 9 Nisan 1855 tarihinde gerçekleştirilen 9. oturumdan, 4 Haziran 1855 tarihinde yapılan 14. son oturuma kadar Âlî Paşa görev yapmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerde 3. madde olan Karadeniz üzerinde bir anlaşma zemini bulunamamış, Osmanlı topraklarındaki gayrimüslimler konusunu içeren 4. madde ise kapsamlı bir şekilde görüşülememiştir²²⁷. Herhangi bir anlaşmaya varılamaması üzerine yaklaşık iki buçuk aydır Viyana'da olan Âlî Paşa'nın Trieste üzerinden geri dönmesine karar verilmiştir²²⁸.

Viyana Konferansı'ndan savaşa son veren bir kararın çıkmaması ve Âlî Paşa'nın İstanbul'a geri dönmesi üzerine İstanbul'daki Avusturya elçisi M. Müller Bâb-ı Âlî'ye gelerek konferanstan bir netice alınamamasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiş ve denetimleri altında bulunan Eflak ve Boğdan'ı muhafazaya devam

²²⁵ Keleş, *a.g.m.*, s. 181. Ârif Efendi 1855 yılı Ekim ayında Viyana Sefâreti'nde görevli iken verdiği hizmetlerden dolayı rütbe terfii almış ve kendisine ikinci dereceden bir Mecîdî Nişânı kendisine ihsân buyrulmuştur. (T.V., No: 531, 21 Muharrem 1272/3 Ekim 1855, s. 2.) Âlî Paşa'ya 500.000 kuruş yolluk ve Viyana'da bulunduğu müddetçe geçerli olmak üzere 7.500 Florin geçici maaş tahsis edilmiştir. Âlî Paşa'nın Viyana'ya ulaşması için devlet tersanesinden vapur tahsisi imkânı olmamış, sıradan posta vapuru ile gitmesi de uygun görülmediğinden Avusturya kumpanyasından bir vapur kiralanmıştır. Âlî Paşa'nın maiyetine birinci başkâtip olarak Âmedi hulefâsından Ârifî Bey, ikinci katip olarak Meclis-i Tanzîmât ketebesinden Celal Bey verilmiş ve baş tercüman olarak da Bâb-ı Âlî Tercüme Odası memurlarından Mösyö David görevlendirilmiştir. (Akalın, "... Konferansları 2", s. 84.) Âlî Paşa'ya verilen talimat için bkz. Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 339-348. (Belge No: XXV – Viyana Konferansı'na Memur Olan Âlî Paşa'ya Verilen Talimât)

²²⁶ Akalın, "... Konferansları 2", s. 84. Fevkalade memur ve büyükelçi unvanlarıyla görevlendirilen Âlî Paşa 1 Nisan 1855'te Viyana'ya ulaşmıştır. T.V., No: 521, 18 Receb 1271/6 Nisan 1855, s.1.

²²⁷ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 55-77. Görüşmeler esnasında Rus temsilcisi Gorçakov, Osmanlı topraklarındaki bütün Hristiyanların Avrupa devletlerinin ortak teminatı altına alınması fikrini gündeme getirmiştir. Bâb-ı Âlî bu teklifi kesin bir dille reddetmekle kalmamış 7 Mayıs 1855 tarihinde yayımladığı bir nizâmname ile ülkesindeki Hristiyanların haklarında bir takım düzenlemelere gitmiştir. Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, Türkçesi: Ali Reşad, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 127-128.

²²⁸ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 55-58. (Belge No: 18 – İ. HR. 5947)

edeceklerini, Rusya'nın yeniden bu eyaletlere göz dikmeye kalkması durumunda ise Avusturya askerlerinin mukavemet edeceğini bildirmiştir²²⁹.

2.5.3. Rusya'nın Savaştan Çekilmesi

Rusya ile müttefik devletlerin diplomatik görüşmelerinden bir sonuç alınamaması askerî mücadelelere devam edilmesini zorunlu kılmıştır. Ancak tek başına mücadele veren Rusya'nın bu dönemde mukavemeti kırılmaya başlamıştır. Neticede müttefikler, 9 Eylül 1855'te Kırım Cephesi'nin önemli mevkielelerinden biri olan Sivastopol'u denetimleri altına almıştır²³⁰.

1855 yılı sonlarına gelindiğinde siyasetten tamamen izole edilmiş bir durumda kalan Rusya, içinde bulunduğu askerî ve malî şartların da olumsuz etkisi ile savaşı sürdüremez hale gelmiştir²³¹. İşte böyle bir ortamda 16 Aralık 1855 günü Avusturya, Rus hükümetine yeni bir ultiatom vermiştir²³². Bu ultiatomda bir kez daha esasları Temmuz 1854'te Viyana'da belirlenen 4 maddelik barış şartları tekrarlanmıştır. Rusya'nın Eflak ve Boğdan'da biten işgallerine ek olarak Tuna Nehri'nde seyrüsefer serbestliğinin sağlanması, Karadeniz'in tarafsız ve savaş gemilerine kapalı olması ve Rusya'nın Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki Ortodoks Hristiyanların hamiliği arzusunu bırakması barış için ön koşul olarak sunulmuştur²³³. Rusya ile olan savaşın sonlandırılması hususu müttefikler

²²⁹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 80.

²³⁰ Ali İhsan Gencer, "*Kırım Harbî*", **D.G.B.İ.T.**, C. 11, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, s. 474. Eylül 1854'te yaklaşık 60.000 kişiden oluşan İngiliz-Fransız-Osmanlı müttefik birlikleri Kırım yarımadasına çıkmış ve 20 Eylül'de Alma Muharebesi'nde sonrasında da Şubat 1855'e kadar olan dönemde sırasıyla Balaklava, İnkerman ve Gözleve Muharebelerinde Rus birliklerini mağlup etmişlerdir. Buna karşılık harekete geçen Rus birlikleri Kasım 1855'de Kars'ı ele geçirmeyi başaracak, ancak Paris Antlaşması ile şehri terk etmek zorunda kalacaktır. Okçu, **a.g.e.**, s. 122.

²³¹ Kemal Beydilli, "*Paris Antlaşması*", **T.D.V. İ.A.**, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 170.

²³² Üçok, **a.g.e.**, s. 182. Söz konusu ultiatom Avusturya'nın Petersburg elçisi Kont Esterhazy tarafından Rus hükümetine sunulmuştur. (Anderson, **a.g.e.**, s. 156.) Temperley Sivastopol'un düşmesinden sonra Rusya'ya bir ultiatom vermiş olan Avusturya'nın önünde iki ihtimal bulunduğunu belirterek Rusya'nın bu arabuluculuk teklifini reddetmesi halinde Avusturya için tek seçeneğin İngiltere ve Fransa'nın yanında savaşa katılmak olduğunu belirtmektedir. Harold Temperley, "*The Treaty of Paris of 1856 and Its Execution*", **The Journal of Modern History**, Vol.: 4, No: 3, September 1932, s. 389.

²³³ Andıç-Andıç, **a.g.e.**, s. 45.

arasında bir takım fikir ayrılıklarına da neden olmuştur. İngiltere savaşa devam etmekten yana iken Fransa savaş ile hedeflenen amaca ulaşıldığını düşünmüştür²³⁴. Bununla birlikte savaşa son verilmesi için müttefiklerin Rusya'ya yapmış olduğu bu teklif Bâb-ı Âlî tarafından da olumlu karşılamıştır. 4 maddelik bu teklif sayesinde Eflak, Boğdan ve Sırbistan üzerindeki Rus baskının ortadan kalkacağı, Rusya'nın Tuna'nın öte tarafına atılacağı beklentisi oluşmuştur²³⁵. Rus Çarının barış için önkoşulları kabul ederek ateşkesi kabule hazır olduğunu açıklamasıyla Kırım Savaşı'nın askerî mücadeleler kısmı sona ermiştir.

Avusturya'nın diplomatik girişimi üzerine 1 Ocak 1856 günü toplanan Çarlık Konseyi'nde yapılan görüşmelerin neticesinde barış yanlısı bir karar alınmış ve buna binaen Rus hükümeti, 5 Ocak günü Avusturya hükümetine barış şartlarını kabul ettiğini bildirmiştir. Ancak bu bildiride Rusya'nın işgal ettiği hiçbir toprağı bırakmayacağı vurgulanmıştır. Bir hafta sonra Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Buol, Rusya'nın barış şartlarını kayıtsız şartsız kabul etmemesi durumunda 18 Ocak tarihinde diplomatik ilişkilere son verileceğini açıklayınca 15 Ocak 1856'da bir kez daha toplanan Çarlık Konseyi, Avusturya'nın barış teklifini tamamıyla kabul etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine 1 Şubat tarihinde bir ön protokol imzalanmıştır²³⁶. Avusturya'nın Paris elçisi Baron Hübner ile Fransa'nın Viyana elçisi Baron Bourqueney tarafından hazırlanan bu protokolde Eflak ve Boğdan hakkında ortak garantörlük, Tuna'da sefer serbestliği, Karadeniz'deki Rus donanmasının sınırlandırılması, Osmanlı Devleti'ne tazminat ödenmesi, işgal edilen Rus topraklarının iadesi ile Besarabya'nın bir kısmının Rusya'dan alınması konuları yer almıştır²³⁷. Söz konusu protokolde Eflak ve Boğdan'daki Rus işgali ve müdahalelerinin tamamen sonlandırılması, bu iki beyliğin Osmanlı Devleti hakimiyeti altında mevcut imtiyazlarını korumaları, Osmanlı padişahının bölgenin ihtiyaç ve isteklerini göz önünde bulundurarak bir takım düzenlemelere gitmesi maddelerinde anlaşma sağlanmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın müttefik devletler tarafından işgal edilen topraklarına karşılık olarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki sınırlarında düzenleme yapılması kabul edilmiştir. Yeniden düzenlenecek bu

²³⁴ Yeniçeri, *a.g.m.*, s. 848.

²³⁵ **BOA. İ. HR. 124/6239-1.**

²³⁶ Anderson, *a.g.e.*, s. 157.

²³⁷ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 86.

sınırın Hotin civarından başlayarak güneydoğu istikametinde çizilmesi ve Rusya'nın bu sınır boyunca terk edeceği arazinin ise Eflak ve Boğdan'a bırakılması Rusya tarafından kabul edilmiştir²³⁸. 1 Şubat'ta imzalanan Viyana Protokolü gereğince 3 hafta içinde toplanması planlanan Paris Konferansı 3 günlük bir gecikme ile 25 Şubat 1856'da toplanabilmiştir²³⁹.

2.6. Paris Kongresi ve Paris Barış Antlaşması

2.6.1. Paris Kongresi Görüşmeleri

Paris Kongresi, Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya ve Piyomente temsilcilerinin katılımı ile 25 Şubat 1856'da Fransa Dışişleri Bakanlığı binasında çalışmalarına resmen başlamıştır. Kongrenin başkanlığına ev sahibi ülkenin Dışişleri Bakanı Kont Walewski seçilmiştir²⁴⁰. Paris Kongresi kapsamında 25 Şubat 1856'dan 16 Nisan 1856 tarihine kadar toplam 21 oturum gerçekleştirilmiştir²⁴¹. Bu konferans 1815 Viyana Konferansı'ndan sonraki en büyük çaplı Avrupa forumu olmuştur²⁴². Görüşmelerde Rusya'nın karşısında birleşmiş bir Avrupa görünümü vardır. Görünürde Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı savunmak ve korumak amacıyla olan ve bu nedenle bir araya gelmiş gibi görünen bu devletler aslında kendi ülkelerinin gelecekleri ve çıkarlarını garanti altına almaya çalışmıştır²⁴³.

²³⁸ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 373. (Belge No: XXIX A – Viyana'da Tanzim Olunan Prokol Tercümesi)

²³⁹ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 177.

²⁴⁰ Andıç–Andıç, **a.g.e.**, s. 66.

²⁴¹ Beydilli, “*Paris Antlaşması*”, s. 171.

²⁴² Şirokorad, **a.g.e.**, s. 401.

²⁴³ Meram, **a.g.e.**, s. 190. Ancak amaç her ne olursa olsun, Kırım Savaşı ve Paris Kongresi Hristiyan Avrupa'nın Müslüman Türklerle birleşmek suretiyle Hristiyanlığa ait bir ihtilaftan dolayı Hristiyan bir devlete karşı mücadele ettiği bir dönem olmuştur. (Besbelli, *a.g.m.*, s. 51.) Kumkale, bu durumu ve Kırım Harbi sürecini şu şekilde ifade etmektedir: “*Tarihte ilk defa ve günümüze kadar örneği görülmediği için son olarak, Avrupa devletleriyle Osmanlı İmparatorluğu arasında Rusya'ya karşı bir ittifak cephesi meydana getirildi.*” Tahir Tamer Kumkale, **Tarihten Günümüze Türk–Rus İlişkileri**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 1995, s. 39.

Paris'teki görüşmelerde görev yapan temsilciler şu isimlerden oluşmaktadır²⁴⁴:

Osmanlı Devleti:	Sadrazam Mehmed Emin Âlî Paşa ²⁴⁵ Paris sefîri Mehmed Cemil Bey
Rusya:	Meclis üyesi General Kont Aleksej Orlov Paris ortaelçisi Baron Filipp I. Brunnov
Fransa:	Dışişleri Bakanı Kont Florian Colonna Walewski Viyana büyükelçisi Baron François Adolphe de Bourqueney
İngiltere:	Dışişleri Bakanı Lord George Clarendon Paris büyükelçisi Lord Henry Richard Charles Cowley
Avusturya:	Dışişleri Bakanı Kont Charles Ferdinand de Boul Paris ortaelçisi Josef Alexander Hübner
Piyomente:	Başvekil ve Maliye Bakanı Camillo Benso (Kont Cavour) Paris ortaelçisi Markquis Salvator de Villamarina
Prusya:	Dışişleri Bakanı Baron Theodore de Manteuffel Paris ortaelçisi Kont François Hatzfeldt

²⁴⁴ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 177; Beydilli, "Paris Antlaşması", s. 171; Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 93,109. Kongreye iştirak eden diplomatların tamamı prens, dük, kont ve lord iken ve sadece kendi aldıkları değil atalarından miras kalan madalyalar taşıırken, yalnız Osmanlı heyeti halktan gelen ve asaletle değil kendi çabalarıyla bu mevkilere gelen kişilerden oluşmuştur. (Andıç–Andıç, **a.g.e.**, s. 66,68.) Prusya Devleti Boğazlar meselesinin görüşüldüğü 18 Mart 1856 tarihine kadar görüşmelere katılmamıştır. Temperley, *a.g.m.*, s. 402.

²⁴⁵ Âlî Paşa'nın Paris'teki barış görüşmelerinde Osmanlı Devleti'ni temsil etmesi için 2 Şubat 1856 tarihinde bir hatt-ı hümayûn yayımlanmıştır. (**T.V.**, No: 538, 7 Cemaziyelahir 1272/14 Şubat 1856, s. 1.) Dîvân-ı Hümayûn Beylikçisi Afif Bey ile Dîvân-ı Hümayûn tercümânı Nureddin Bey'in Âlî Paşa'nın maiyetiyle birlikte Paris'e gitmeleri, serkâtib olarak yine Dîvân-ı Hümayûn hulefâsından Ârifî Bey'in görevlendirilmesi ve bunlarla birlikte Meclis-i Tanzîmât katiblerinden Celâl Bey ile Fransızca kâtib olarak Tercüme Odası memurlarından Kostaki'nin tayinlerine karar verilmiştir. **T.V.**, No: 539, 25 Cemaziyelahir 1272/3 Mart 1856, s. 3.

Osmanlı Devleti'ni temsilen kongreye katılan Âlî Paşa'ya müzakerelere esas olmak üzere, Viyana Protokolü'ne de uygun şekilde, 4 maddelik bir talimat verilmiştir. Bu talimatta Eflak ve Boğdan ile ilgili olarak bölgedeki Rus işgal ve himayesine son verilmesi, Osmanlı Devleti'nin yeniden Eflak ve Boğdan'a hâkim olması ve bölgede bir takım ıslahatlar yapılmasını kabul etmesi üzerinde durulmuştur. Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'a daha önceden verdiği imtiyaz ve muafiyetleri sürdürmek konusunda tereddüdünün olmadığı vurgulanarak beyliklerin saadeti adına mevcut nizâmnâmelerin ıslahının arzu edildiği belirtilmiştir. Talimatta, Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi ve yabancı bir prens idaresine verilmesi gibi konularsa tamamen reddedilmiştir²⁴⁶.

Her ne kadar Osmanlı idaresi tarafından kabul edilemez olarak nitelendirilmiş olmasına rağmen Paris Konferansı sırasında Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi hususu gündemden düşmemiştir. Bu doğrultuda Paris'te bulunan Osmanlı murahhası Âlî Paşa ile Fransız İmparatoru III. Napoleon arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. İmparator bu görüşmede Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi fikrini savunmuş, bölge halkının genel isteği olan bu birleşme sağlanırsa Rusya karşısında daha güçlü bir set oluşacağını belirtmiştir. Âlî Paşa ise birleşmenin birkaç büyük toprak sahibi boyara fayda sağlayacağını, halkın birleşme konusu ile değil ziraat ile meşgul olduğunu savunarak, iki beyliğin birleşmesi durumunda bölgedeki Rus nüfuzunun daha da artacağını iddia etmiştir²⁴⁷. Halkının aynı ırktan olduğu, aynı dili konuştukları ve aynı sosyal ve siyasî yapıya sahip oldukları gerekçesiyle Eflak ve Boğdan'ın birlikteliğinden yana olan Fransa, Paris'teki görüşmeler esnasında bu iki beyliğin yabancı, Hristiyan bir prens idaresinde birleştirilmesi fikrini öne sürmüş ve bu görev için Parma Dukası'nı önermiştir²⁴⁸. Âlî Paşa ise görüşmeler sürecinde Eflak ve Boğdan'ın çok uzun zamandan beri ayrı ayrı idare edildiğine vurgu yaparak, her iki beyliğin ayrı kültür ve âdetlere sahip

²⁴⁶ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 375. (Belge No: XXX – Paris Kongresi'ne Esnâ-yı Azimetinde Âlî Paşa'ya Verilecek Talimâtı Havi Tezkire-i Maruzâ Sureti)

²⁴⁷ Cezmi Karasu, "Uluslararası Diplomasi İle Osmanlı Devleti'nden Ayrılma Modeli Olarak Romanya'nın Bağımsızlığı", **Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri**, C. II, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s. 132.

²⁴⁸ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 54.

olduğunu belirtmiş ve birleşmeye şiddetle karşı çıkmıştır²⁴⁹. Neticede Fransa tarafından ortaya atılan Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi fikri Piyomente ve Rusya tarafından desteklenirken Osmanlı Devleti, İngiltere ve Avusturya tarafından reddedildiği için anlaşmada yer almamıştır²⁵⁰. Yapılan görüşmeler neticesinde Paris Barışı'nda Eflak ve Boğdan ile ilgili maddelerin belirlenmesi işi Avusturya Dışişleri Bakanı Buol, Fransa'nın Viyana elçisi Bourqueney ve Âlî Paşa'dan oluşan bir komisyona havale edilmiştir²⁵¹. Meclis-i Vükelâ'nın 21 Mart 1856 tarihli oturumunda yapılan görüşmelerde Paris'teki müzakereler neticesinde Eflak ve Boğdan meselesi için kurulması planlanan komisyon ve divanlar için olumlu görüş bildirilmiştir. Yalnız büyük devletlerin üyelerini göndereceği komisyonun İstanbul'da teşkil edilmesinin daha uygun olacağı belirtilmiştir²⁵².

2.6.2. Paris Barış Antlaşması (30 Mart 1856)

Tüm görüşmelerin ardından imzalanan 30 Mart 1856 tarihli Paris Barışı ile Kırım Savaşı resmen noktalanmıştır²⁵³. Bu anlaşma ile hem müttefik devletler hem de Rusya işgal ettiği yerleri ve savaş esirlerini iade etmiş, genel bir af kararı almıştır. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti, Avrupa devletler topluluğunun bir üyesi olarak

²⁴⁹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 103.

²⁵⁰ **BOA. İ. HR. 130/6592-2.** Âlî Paşa'nın iki beyliğin birleştirilmesi yolundaki tekliflere büyük bir dirayetle ve kesin bir dille karşı çıktığı anlaşılmaktadır. Örneğin 11 Mart 1856 tarihinde Fransa Dışişleri Bakanlığı'ndan elçiliğe gönderilen mektupta Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi hususunda yapılan görüşmelerde Âlî Paşa'nın kesin bir red cevabı verdiği vurgu yapılmaktadır. **BOA. İ. HR. 130/6592-2.**

²⁵¹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 106.

²⁵² Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 389-390. (Belge No: XXXII – Memleketeyn'in Şekli-i İdâresi Hakkında Paris Kongresi'nce İttihâz Olunan Mukarrerât Üzerine Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtını Havi Tezkire-i Maruzâ Sureti)

²⁵³ Paris Barış Antlaşması'nın tam metni için bkz. Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 341-353; Ahmed Lûtfî, **a.g.e.**, C. IX, s. 230-244; **Mecmûa-i Muâhedât**, C. IV, s. 242-258; **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 66-79. (Belge No: 23 – **A.} DVN. NMH. 12/157**). Kırım Savaşı modern çağın ilk mevzi savaşı olmuştur. Bu savaşta silah teknolojisi açısından da bir ilk yaşanmış ve mayın ve zırhlı gemiler ilk kez kullanılmıştır. Gencer'e göre bu savaş uluslararası ilişkilerde ideallerin yerine menfaatlerin ön plana çıktığı ve gerçekçi siyaset modelinin uygulandığı bir savaş olmuştur. Gencer, **a.g.m.**, s. 152.

kabul edilmiştir²⁵⁴. Paris Barış Antlaşması'nın 20-27. Maddeleri Eflak ve Boğdan ile ilgilidir. Buna göre²⁵⁵:

- Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki Besarabya sınırı yeniden belirlenmiş; Rusya'nın Besarabya'nın bir kısmını terk etmesine ve bu toprakların Boğdan'a eklenmesine karar verilmiştir. (20.-21. Maddeler)
- Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı kalıp imzacı devletlerin ortak kefaleti altında alınmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte bu iki beyliğin sahip oldukları imtiyaz ve muafiyetlerin devamına ve hiçbir devletin Eflak ve Boğdan beyleri üzerinde hakimiyet kurmaya yada iç işlerine karışmaya kalkmamasına karar verilmiştir. (22. Madde)
- Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'ın özerk idare biçimi, dinî serbestlik ile ticaret ve seyrüsefer haklarını vermeyi taahhüt etmiş, yürürlükte olan kanun ve nizamların yeniden ele alınmasını kabul etmiştir. Bu doğrultuda bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. (23. Madde)
- Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan'da birer "dîvân-ı mahsûs" kurulmasını kabul etmiştir. (24. Madde)
- Kurulacak divanların fikirlerinin önce antlaşmanın 23. maddesi gereğince kurulacak komisyon tarafından değerlendirilmesi, komisyonun konuyu

²⁵⁴ Antlaşmanın yukarıda ifade edilen ilk 6 maddesindeki kararların dışında; Osmanlı Devleti'nin Avrupa genel hukuk ve topluluğunun bir üyesi olduğu vurgulanarak, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının imzacı devletler tarafından ortak bir taahhüt altına alınmasına (7. Madde), Osmanlı Devleti ile imzacı devletlerden biri arasında bir ihtilaf çıkması durumunda savaş kararından önce diğer devletler ile temasa geçilmesine (8. Madde), Karadeniz'in tarafsız bir deniz olmasına ve bütün ticaret gemilerine açık olmasına (11.-19. Maddeler), Tuna Nehri üzerindeki ulaşımın serbest ve vergiden muaf olmasına ve bu konuda bir komisyonun kurulmasına (15.-19. Maddeler), Sırbistan'ın da Eflak ve Boğdan gibi Avrupalı devletlerin ortak garantisi altına alınmasına (28. Madde) müttefik devlet askerlerinin daha önceki antlaşmalar gereğince Osmanlı topraklarını terk etmelerine (31. Madde) karar verilmiştir. (Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 341-353; Ahmed Lûtfî, **a.g.e.**, C. IX, s. 230-244.) Bununla birlikte Paris Barış Antlaşması'nın imzalanmasından iki hafta sonra, 15 Nisan 1856'da, Avusturya, Fransa ve İngiltere arasında Osmanlı Devleti'nin sınırlarının dokunulmazlığını garanti altına alan bir gizli antlaşma daha imzalanmıştır. (Üçok, **a.g.e.**, s. 184-185.) Osmanlı Devleti'nin Paris Antlaşması'nın 7. Maddesine istinaden Avrupa Uyumuna dahil olmasına dair yapılmış bir çalışma için bkz. A. Nuri Yurdusev – Esin Yurdusev, "Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa Devletler Sistemine Girişi ve 1856 Paris Konferansı", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç** (Ankara: 15-17 Ekim 1997), Tebliğler, TTK Yayınları, Ankara 1999, ss. 137-147.

²⁵⁵ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 349-351; Ahmed Lûtfî, **a.g.e.**, C. IX, s. 239-241. Paris Antlaşması'nın Eflak ve Boğdan ile ilgili maddeleri Ekler kısmında sunulmaktadır.

mükaleme meclisinin merkezi olan Paris'e arz etmesi ve burada yapılacak değerlendirmelerin ardından bir hatt-ı hümayun ile Memleketeyn nizamının tesisi hedeflenmiştir. (25. Madde)

- Eflak ve Boğdan'ın iç güvenlik ve sınır muhafazası için bir millî askerî kuvvet oluşturmaya ve Osmanlı Devleti'nin bu konuda beyliklerle işbirliği yapmasına hükmedilmiştir. (26. Madde)
- Memleketeyn'de bir huzursuzluk veya asayiş sorununun çıkması durumunda Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle müzakere etmeksizin müdahale etmemesi kararlaştırılmıştır. (27. Madde)

Antlaşma maddeleri incelendiğinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşa son verilirken Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmediği, aksine Besarabya bölgesinden bir kısım toprağı Rusya'dan aldığı görülür. Bununla birlikte Eflak, Boğdan ve Sırbistan'ın Avrupalı devletlerin ortak garantisi altına girmesi ve Memleketeyn'de bir revizyona gidilmesi öngörülmüştür. Osmanlı Devleti Tuna prensliklerindeki Rus baskısını ve işgalini kırmayı hedeflerken aslında daha karmaşık bir yapı ile karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki Eflak ve Boğdan'da kurulacak olan divanların alacağı kararların üzerinde diğer devletlerin de söz hakkı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Paris Antlaşması ile Rusya'nın Eflak ve Boğdan hakimiyet hedefi bir müddet daha ötelenmiştir. Buna karşılık olarak Osmanlı Devleti'nin bu iki beylik üzerindeki hâkimiyeti ise bir nebze daha azalmıştır. Bu yönü ile bakıldığında hem Osmanlı Devleti hem de Rusya bu antlaşma ile savaştan zararlı çıkmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin şan, şeref ve menfaatlerine uygun bir anlaşma olarak nitelendirilen²⁵⁶ Paris Antlaşması ile ilgili olarak Enver Ziya Karal, Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan üzerindeki hâkimiyetinin vergi almak ve antlaşma ile kurulan komisyonda üye bulundurmaktan ibaret bir hale geldiği yorumunu yapmaktadır²⁵⁷. Sonuç olarak Kırım Savaşı ile ortaya çıkan uluslararası kriz ortamı

²⁵⁶ C.H., No: 682 (İlâve), 24 Receb 1272/31 Mart 1856, s. 1.

²⁵⁷ Karal, a.g.e., C. II, s. 50. Oreşkova bu süreci Rusya açısından değerlendirdiğinde ise Kırım Savaşı'nın ve 1856 Paris Barış Antlaşması'nın sonuçlarının Rus toplumunda utançla karşılandığını belirtmektedir. (S. F. Oreşkova, "Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Arasındaki Savaşlar: Sebepleri ve Kimi Tarihi Sonuçları", **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya: Politik, Ekonomik, Kültürel İlişkiler**, Der.: Gülten Kazgan, Natalya Ulçenko, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 30.) Tuncer, Kırım Harbi'nin ardından en büyük kayba uğrayan devletin Rusya olduğu

Eflak ve Boğdan'a bir fırsat sunmuş ve Paris Antlaşması ile bu beylikler üzerindeki Rus himayesi kaldırılırken, halka gelecekleri ile ilgili kendi kendilerine karar alabilecekleri bir mekanizma tesis edilmiştir²⁵⁸. Ancak Paris Antlaşması bölgedeki Rus koruyuculuğunu sona erdirirken, Osmanlı Devleti ile birlikte antlaşmanın tarafları olan İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya'nın kolektif garantisini beraberinde getirmiştir²⁵⁹. Bu da Paris Antlaşması'ndan sonraki süreçte Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan gelişmelerinde sadece Rusya ile değil tüm Avrupa devletleri ile resmen muhatap olmak zorunda kalması sonucunu doğurmuştur.

görüşündedir. Avusturya'nın savaş boyunca tarafsız bir politika izlemesi ise 1879 yılına kadar büyük güçler arasında hiçbir dostunun olmaması sonucunu doğurmuş, ilerleyen yıllarda Piyomente ve Fransa ile olan rekabetinde yalnız kalan Avusturya, İtalya'daki topraklarını kaybetmiştir. Öte yandan, Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi Avusturya topraklarındaki halklar için bir örnek teşkil etmiştir. (Hüner Tuncer, **Doğu Sorunu ve Büyük Güçler (1853-1878)**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003, s. 66.) Küçük ise Rusya'nın tek başına Osmanlı Devleti'nden istifade etmesini engellemek adına savaşa müdahil olan Avrupa devletlerinin Paris Antlaşması ile bu yardımlarının karşılığını fazlasıyla almaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Mustafa Küçük, "*Şark Meselesi Çerçevesinde ve İkinci Meşrutiyet'e Kadar Olan Dönemde Osmanlı Devleti'nin Siyasî Vaziyeti*", **Osmanlı**, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 52.

²⁵⁸ Keith Hitchins, "*Historiography of The Countries of Eastern Europe: Romania*", **American Historical Review**, Vol: 97, Issue: 4, October 1992, s. 1065.

²⁵⁹ Ion Bulei, **Romanii in Secolele XIX-XX**, Editura Litera, Bucureşti 2011, s. 53.

3. MEMLEKETEYN'DEN MEMLEKETEYN-İ MÜCTEMİATEYN'E

Kırım Savaşı'nın çıkışında herhangi bir rolü olmamasına rağmen Rusya tarafından işgal edilen Eflak ve Boğdan, savaş müddetince Rus ve Avusturyalı askerlerin denetiminde kaldıktan sonra Paris Antlaşması'nın imzalanması ile birlikte yeniden Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmeye başlamıştır. Ancak bu süreç antlaşma maddelerinde belirtildiği kadar kolay olmamıştır. 1856 yılı itibariyle Eflak ve Boğdan meselesi ile ilgili olarak idarî düzenlemeler ve Avusturya askerinin bölgeden çıkarılması konuları Osmanlı Devleti'nin çözmesi gereken meseleler olmuştur.

3.1. Avusturya'nın Memleketeyn Topraklarından Çekilmesi

30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşması'nın 31. maddesi müttefik devletlerin Osmanlı topraklarında bulunan askerlerini, daha önceki antlaşmalarda alınan kararlara binaen geri çekmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan 14 Haziran 1853 tarihli antlaşmanın 5. maddesi de mevcut durum itibariyle Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'daki askerî varlığına son vermesi gerekliliğine hükmetmektedir. Ancak Avusturya savaş sırasında işgal ettiği bu toprakları terk ederken işi ağırdan almış ve ayak diremiştir.

Yapılan antlaşmalarda çekilme süreci belirtilmiş olmasına rağmen Avusturya, Eflak ve Boğdan'daki askerlerini son derece yavaş bir şekilde geri çekmiş ve bu süreçte bölge halkına iyi davranmamıştır. Bu yüzden Eflak ve Boğdanlılar Avusturyalılardan şikâyet ederken, Osmanlı kuvvetlerinin geri gelişini memnuniyetle karşılamıştır²⁶⁰. Geri çekilme sürecinde Avusturyalı askerler ile halk arasında bir takım sorunlar yaşanmıştır. Örneğin 1856 yılı Haziran ayı başında Bükreş'ten ayrılmakta olan Avusturya askerleri ile Bükreş'ten İbrail'e gidecek olan bir tabur Eflak askeri arasında tartışma yaşanmıştır. Avusturyalı askerlerin askerî malzemelerini taşımak için gerekli olan arabaları temin edememeleri ve Eflak askerlerinin araçlarını gasp etmeye çalışmaları üzerine iki taraf arasında çatışma çıkmış ve 3 Eflak askeri hayatını kaybetmiş, 13 Eflaklı ve 3 Avusturyalı asker de

²⁶⁰ Andıç–Andıç, a.g.e., s. 73.

yaralanmıştır. Bu olay üzerine Eflaklı miralayın konağına saldıran Avusturyalı askerler, miralayı konağında bulamamış ancak yakaladıkları uşağını idam etmişlerdir. Bâb-ı Âlî yaşanan bu olayları teftiş için bir memur atamıştır²⁶¹.

Antlaşma hükümlerine rağmen Memleketeyn'deki işgallerini uzatmak için çaba gösteren Avusturya yönetimi, 1856 yılı sonbaharında Eflak ve Boğdan'da bulunan birliklerin komutanı General Coronini'yi görevden alarak idareyi Korgeneral Marziani'ye devretmiştir. Bu süreçte Avusturya devleti askerlerini Eflak ve Boğdan'dan çekmekten ziyade 1856 Paris Antlaşması'nda kararı alınan Güney Besarabya'nın Boğdan'a verilmesini beklemeye ve bu sayede Memleketeyn topraklarındaki işgallerini uzatmaya çalışmıştır²⁶². Bu arada Avusturya ile ortaya çıkan anlaşmazlıktan dolayı Bâb-ı Âlî, Eylül 1856'da Boğdan hududunun belirlenmesi işini halletmek adına bir memurun görevlendirilmesine ve bu iş için erkân-ı harbiye zabitlerinden birinin seçilerek ivedilikle bölgeye gönderilmesine karar vermiştir²⁶³.

Görüldüğü üzere Avusturya, Paris Antlaşması'nda yer alan sınır değişikliği konusunu gerekçe göstererek Eflak ve Boğdan'daki işgal sürecini uzatmayı hedeflemiştir. Ancak Avusturya'nın Memleketeyn'de kalma çabası başarılı olamayacaktır. Zira 1857 yılı Ocak ayında Paris'te yapılan görüşmelerde bu konu gündeme gelmiş ve Avusturya'nın 26 Mart tarihine kadar Eflak ve Boğdan'ı tamamen boşaltmasına karar verilmiştir²⁶⁴. 1857 yılı Şubat ayı içerisinde Cerîde-i Havâdis Gazetesi'nde de Avusturya askerlerinin Mart ayı içerisinde Eflak ve Boğdan'ı terk ederek memleketlerine dönecekleri yazmıştır²⁶⁵. Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'nin izniyle işgal eden Avusturya, bölgede kalıcı olmak için uğraşmasına rağmen İngiltere ve Fransa'dan destek alamayınca 1857 yılı Mart ayında bu iki beylikteki askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştır²⁶⁶. 19 Mart 1857 tarihinde İstanbul'dan Seraskerlik makamına gönderilen tezkirede Avusturya askerlerinin Memleketeyn topraklarından çekildiği sadece Bükreş'te komutanları ile

²⁶¹ BOA. İ. HR. 132/6782.

²⁶² Jorga, ... Tarihi, C. 5, s. 412-413.

²⁶³ BOA. HR. MKT. 159/77; 160/9.

²⁶⁴ Karal, a.g.e., C. II, s. 55.

²⁶⁵ C.H., No: 822, 14 Cemâziyelâhir 1273/10 Şubat 1857, s. 1.

²⁶⁶ Anderson, a.g.e., s. 158.

birlikte küçük bir birliğin kaldığı belirtilerek bunların da 24 Mart tarihine kadar Bükreş'ten ayrılacakları bildirilmiş ve bu küçük birliğin Bükreş'i terk etmesinin hemen ardından Osmanlı ordusunun Tuna Nehri'ni aşarak Eflak topraklarına girmesi istenmiştir²⁶⁷. Avusturya askerinin çekilmesinin ardından belirlenecek olan mahallerde Osmanlı askerlerinin muhafaza görevini üstlenmesine karar verilmiştir²⁶⁸. 26 Mart 1857 tarihinde Bükreş'te bulunan Süleyman Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafta Avusturya birliklerinin 23 Mart tarihi itibarıyla Memleketeyn topraklarını tamamen terk ettiği bildirilmiştir²⁶⁹. Nitekim 29 Nisan 1857 tarihli Takvîm-i Vakâyi Gazetesi'nde İngiltere'nin Boğaziçi'nde bulunan savaş gemilerinin Malta'ya gitmek üzere yola çıktığı, Avusturya'nın da Memleketeyn'de bulunan askerlerini tahliye ettiği duyurulmuştur²⁷⁰.

Avusturya'nın Memleketeyn'deki askerlerini çekmeye başlaması ile birlikte bölgede yeniden söz sahibi olmak isteyen Bâb-ı Âlî, Eflak ve Boğdan'a yönetici atamıştır. 29 Temmuz 1856 tarihinde Eflak'a eski voyvodalardan Alexandru Ghica, Boğdan'a ise muhafazakâr bir boyar olan Theodor Balş kaymakam olarak atanmıştır²⁷¹. Bu dönemde Paris Antlaşması hükümleri gereğince Osmanlı Devleti ile Rusya'nın Tuna'daki sınırı yeniden belirlenmiş ve Besarabya bölgesinde yeniden çizilen sınır kapsamında Rusya'nın terk ettiği topraklar Boğdan'a ilave edilmiştir²⁷².

²⁶⁷ BOA. HR. MKT. 182/39.

²⁶⁸ ATASE KHK, K.9/ D.11/ BN.2,3.

²⁶⁹ ATASE KHK, K.9/ D.11/ BN.11. Söz konusu belgenin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

²⁷⁰ T.V., No: 552, 5 Ramazan 1273/26 Nisan 1857, s. 1.

²⁷¹ Constantin Giurescu vd., **Chronological History of Romania**, Editura Enciclopedica Romana, Bucharest 1974, s. 191. Ghica ve Balş'ın atandıklarına dair fermanlar Kâmil Bey tarafından götürülmüştür. (Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 411.) Eflak'a kaymakam olarak atanan Alexandru Ghica, 1834-1842 yılları arasında Eflak voyvodalığı görevinde bulunmuştur. (Constantin, **a.g.e.**, s. 123.) Ghica'nın söz konusu atamadan dolayı teşekkürünü bildiren arşiv belgesi için bkz. **BOA. A.} AMD. 71/82.**

²⁷² **BOA. A.} AMD. 67/16.** Boğdan hududunun tahkik ve tespiti için ilk olarak Binbaşı Hamdi Efendi görevlendirilmiştir. (**BOA. HR. MKT. 163/28.**) Ancak Aralık 1856'da Avusturya elçiliğinin sınır boyunun tespiti işinin gecikeceğini bildirmesi üzerine Hamdi Efendi'nin Boğdan'a gönderilmesi kararı ertelenmiştir. (**BOA. HR. MKT. 170/78.**) 1857 yılı Şubat ayına ait Maliye Nezâreti'ne yazılan bir buyrukduda ise Besarabya hududunun belirlenmesi işine memur edilen Derviş Paşa'nın yolda hastalandığı için görev mahalline gidemediği kaydedilmektedir. (**BOA. HR. MKT. 178/53.**) 1857 yılı Mart ayına gelindiğinde ise Rusya tarafından Boğdan'a terk edilen arazinin Osmanlı memurlarınca teslim alındığı bilgisi gazetelerde yer almıştır. (**C.H.**, No: 825, 6 Receb 1273/3 Mart 1857, s. 1.)

3.2. Paris Antlaşması'ndan Sonraki Süreçte Yapılan Görüşmeler ve Büyük Devletlerin Eflak ve Boğdan Politikaları

Kırım Savaşı'na son vermek için Paris'te görüşmelerin yapıldığı sırada Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi fikri ortaya atıldığında Osmanlı Devleti, İngiltere ve Avusturya'nın muhalefeti Paris Antlaşması'na böyle bir konunun girmesini engellemiş olmasına rağmen Avrupalı büyük devletlerin bu konuda bir fikir birliğinin bulunmaması konunun gündemde yer tutmaya devam etmesine neden olmuştur. Fransa, gerek Paris Kongresi sürecinde ve gerekse Paris Barışı'nın imzalanmasından sonra Eflak ve Boğdan ile en çok ilgilenen devlet olmuştur. Yerasimos'un deyiimiyle Kırım Savaşı sırasında “*Tuna kıyısındaki Latin kız kardeşi Romanya*”yı keşfeden Fransa²⁷³, millî devletlerin kurulmasını destekleyerek hem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu zayıflatmayı hem de Rusya'nın Doğu Avrupa'daki yayılma yolunu kapatmayı hedeflemiştir²⁷⁴. Fransa imparatoru 1848 İhtilalleri sonrasında ülkesine sığınan Rumen mültecilerin propagandasından, Fransız kamuoyunun Rumen meselesine gösterdiği sempatiden, Latinlere duyduğu yakınlıktan ve her milletin birlik içinde bir devlet kurma hakkı olduğunu savunan teoriden etkilenererek Eflak ve Boğdan'ın birleşmesinden yana politika izlemiştir. Bununla birlikte Kırım Harbi'ndeki Fransız yardımından dolayı Osmanlı Devleti'nin bu fikre karşı çıkmayacağını ummuştur²⁷⁵. Fransa'nın Viyana elçisi Bourqueney tarafından Kırım Harbi sırasında hazırlanan raporda Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi ve tek bir kişinin idaresine bırakılması öngörülmüştür ki Fransa, savaş sonrasındaki diplomatik görüşmelerde bu doğrultuda hareket etmeye devam etmiştir²⁷⁶.

İngiltere de Fransa gibi Rusya'nın Avrupa içlerine sokulmasını istememekle beraber, Fransa'dan farklı olarak, daha güçlü bir Osmanlı Devleti düşündüğünden

Neticede 1857 yılında gerçekleştirilen seçimlere kadar sınır konusu halledilmiş ve bu bölgede yaşayan halk seçimlere iştirak edebilmiştir. **BOA. HR. MKT. 191/79.**

²⁷³ Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar**, Çev.: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 57-58.

²⁷⁴ Tuncer, **a.g.e.**, s. 93.

²⁷⁵ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 407.

²⁷⁶ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 156-157.

Eflak ve Boğdan'ın birliği fikrine çok da taraftar olmamıştır. İngiltere, birleşik Romanya'nın kurulması halinde Avrupa'da Fransız nüfuzunun artacağından endişelenmiştir²⁷⁷.

Çeşitli ırk ve mezheplerden oluşan kozmopolit bir yapısı bulunan Avusturya, milliyetçi fikirlere ve millî devletlerin kurulmasına şiddetle karşı olduğu için Eflak ve Boğdan'ın birleşmesine de karşı çıkmıştır. Avusturya, Osmanlı Devleti'ndeki Rumenlerin birleşmesinin ardından kendi ülkesindeki Rumenlerin de bu birlik için harekete geçeceğinden ve bunun diğer milletlere de örnek olacağından çekinmiştir²⁷⁸. İstanbul'daki Avusturya elçisi Prokesch-Osten, birleştirilmiş bir Eflak-Boğdan'ı Rusya'nın elinde tehlikeli bir araç olarak değerlendirmiş ve bu beyliği Erdel, Banat ve Bukovina'yı kapsayacak bir devletin başlangıcı olarak görmüştür²⁷⁹.

Rusya, hem Avusturya ile Balkanlar için mücadele ettiğinden hem de Romanya üzerinde hâkimiyet kurmak istediğinden dolayı birlik taraftarı bir politika izlemiştir²⁸⁰. Bu birlikteliğin sağlanması ile Osmanlı Devleti'nin zayıflayacağını ve bölge üzerinde daha rahat nüfuz kurabileceğini umut eden Rusya ayrıca böyle bir birlikteliğin gerçekleşmesiyle birlikte Avusturya sınırları içerisinde kalan Transilvanya ve Bukovina'daki Rumenlerin de harekete geçerek ayaklanacağını ve Avusturya'nın sarsılacağını hesaplamıştır²⁸¹.

Henüz milli birliklerini oluşturma çabasında olan iki Avrupa devleti Prusya ve Piyomente ise Avusturya karşıtı bir politika izlediklerinden ve milli devlet taraftarı olduklarından Eflak ve Boğdan'ın birleşmesinden yana tavır takınmışlardır²⁸². Piyomente Krallığı kısmen ideolojik dayanışma ve kısmen de Avusturya'ya sorun yaratacağı inancıyla Romanya'nın birliğinden yana bir politika izlemiştir²⁸³.

²⁷⁷ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 52.

²⁷⁸ Glenny, **a.g.e.**, s. 74.

²⁷⁹ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 409.

²⁸⁰ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 52.

²⁸¹ Gürsel, **a.g.e.**, s. 115.

²⁸² Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 52.

²⁸³ Glenny, **a.g.e.**, s. 74.

Eflak ve Boğdan'ın birleşmesini hararetle savunan Fransa, 1855 yılında Viyana gerçekleştirilen görüşmelerde Avusturya'ya Memleketeyn'i ilhak etmesini, karşılığında Lombardiya'yı Piymonte'ye bırakmasını teklif etmiş ancak bu teklifine olumlu cevap alamamıştır²⁸⁴. Paris Antlaşması sürecinde de bu politikasından vazgeçmeyen ancak barış metnine bu yolda bir karar aldırılmayan Fransa, 1857 yılında Eflak ve Boğdan'da düzenlenen seçimlerle birlikte başlayan yeni dönemde yeniden Osmanlı Devleti'nin karşısında yer almış ve Eflak-Boğdan birliği meselesinde Bâb-ı Âlî'yi çok zor duruma düşürmeyi başarmıştır. Neticede III. Napoleon tarafından savunulan Tuna prensliklerinin birliği tezi, bizzat Rumen halkın girişimleri neticesinde somutlaşacak ve Yaş ile Bükreş arasındaki ayrılığın sona ermesi sağlanacaktır²⁸⁵.

3.3. Eflak ve Boğdan'ın Birleşmesine Giden Yol

3.3.1. Eflak ve Boğdan'da Yapılan İdarî Islahat

Paris Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından 8 Nisan 1856 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda Eflak ve Boğdan'daki ıslahatlar gündeme alınmıştır. İngiltere adına görüşmelerde yer alan Lord Clarendon voyvodalar değişmedikçe Eflak ve Boğdan halkının arzu ve isteklerini serbestçe ifade edemeyeceklerini belirterek toplanacak divanların hükümsüz kalacağını ve uygulamaya geçemeyeceğini ileri sürmüştür. Buna karşılık Osmanlı temsilcisi Âlî Paşa, voyvodaların hemen değiştirilmesinin kargaşaya yol açacağını belirterek bu kapsamda Bâb-ı Âlî'nin şartlar müsaade ettiğinde değişikliğe gideceğini bildirmiştir. Yapılan müzakereler neticesinde Âlî Paşa'nın fikri kabul edilmiş ve böylece Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan'da ıslahatta bulunmayı kabul ederken, ıslahatların tarihi konusunda zaman kazanmıştır²⁸⁶.

Memleketeyn'de yapılacak ıslahatları konu edinen 28 Ağustos 1856 tarihli bir tezkirede; Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi konusunun Avusturya, İngiltere ve Osmanlı Devleti tarafından Paris Barış Antlaşması'na girmesinin engellendiği

²⁸⁴ Çopur, **a.g.e.**, s. 105.

²⁸⁵ Bulei, **a.g.e.**, s. 53.

²⁸⁶ Andıç-Andıç, **a.g.e.**, s. 73.

vurgulanmakta ve bu iki beylikte gerçekleştirilecek olan ıslahatlar konusunda halkın taleplerinin incelenmesi gerektiği belirtilmektedir²⁸⁷. Memleketeyn'in statüsü ve yönetim şekliyle ilgili devletler arasında görüşmelerin devam ettiği bu süreçte özellikle Boğdan halkından Bâb-ı Âlî'ye gönderilen mahzarlardan halkın mühim bir kesiminin iki beyliğin birleşmesine karşı olduğu anlaşılmaktadır. Yaş, Roman, Kalas, Fokşani gibi şehirler ve bazı kazalardan gönderilen mahzarlarda boyar, tüccar ve emlak sahibi kesim ile birlikte halkın Eflak ve Boğdan'ın birleşmesine karşı oldukları bildirilmiş ve halk Boğdan kapıkethüdası aracılığıyla bu görüşünü Bâb-ı Âlî'ye ulaştırmaya çalışmıştır²⁸⁸.

Paris Antlaşması'nın 23. maddesi gereğince Eflak ve Boğdan'ın kanun ve nizamlarının yeniden ele alınması ve divanlar konusunun çözülmesi için kurulması planlanan komisyon için büyük devletler temsilcilerini seçerek 1856 yılı sonbaharında İstanbul'a göndermişlerdir. Söz konusu komisyonda görev almak üzere İstanbul'a gelen üyeler padişah tarafından kabul edilmiştir. Fransız üye Talleyrand Prigor 1 Eylül 1856 günü padişahın huzuruna davet edilmiştir²⁸⁹. Prusyalı temsilci Baron Richthofen ile Rus üye Basili 13 Eylül günü ayrı ayrı heyetler halinde padişah tarafından kabul edilmiştir²⁹⁰. İngiliz Henry Bulwer ve Piyomenteli Benzi de 13 Eylül günü padişahın huzuruna çıkmışlardır²⁹¹. İstanbul'da bir araya gelerek çalışmalarına başlayan komisyon üyeleri ilk olarak divanların birleştirilmesi hususunda bir ferman müsveddesi üzerinde çalışmaya

²⁸⁷ BOA. A.} AMD. 67/16.

²⁸⁸ BOA. A.} AMD. 73/44; 80/37; 80/41; 80/42; İ. HR. 136/7009.

²⁸⁹ BOA. İ. HR. 134/6913.

²⁹⁰ BOA. İ. HR. 135/6951; A.} AMD. 72/94.

²⁹¹ BOA. İ. HR. 135/6954; A.} AMD. 74/87. 1801 Londra doğumlu olan Henry Lytton Bulwer, Balta Limanı Antlaşması'nın imzalanması sürecinde de görev almış bir İngiliz diplomatıdır. 1843 yılında İspanya'ya elçi atanmış, 1849-1852 yılları arasında ise Amerika'da elçilik görevinde bulunmuştur. Kırım Savaşı sonrasındaki barış müzakerelerinde de rol alan Bulwer'in 1858-1865 yılları arasında da yapmış olduğu İstanbul büyükelçiliği görevi son diplomatik faaliyeti olmuştur. Bulwer, 23 Mayıs 1872'de Naples'te ölmüştür. "Henry Lytton Bulwer." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/84565/Henry-Lytton-Bulwer>>, (E.T.: 21.02.2012). Bulwer, Eflak ve Boğdan'ın Avrupa siyasetinde önemli bir yere sahip olduğu 1858 yılında bu iki beyliği ele alan bir rapor da kaleme almıştır. Söz konusu raporda bu iki beyliğin tarihi geçmişi, idari yapısı, nüfus durumu, mali durumu, dini hayat unsurları, sosyal yapısı üzerine ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. (**British Documents On Foreign Affairs**, Part 1, Series B, Vol. 1, s. 29-90. Doc. 13) Sir Henry Bulwer'in 13 Mayıs 1858 tarihinde, İstanbul'a büyükelçi olarak atanmasına dair bkz. BOA. A.} AMD. 82/67.

başlamıştır. 3 Ocak 1857'de İstanbul'daki İngiliz elçiliğinde, 10 Ocak günü de Fransız sefaret binasında 6 ülkenin temsilcileri Memleketeyn'in nizâmnâmesini ve divanların durumunu tartışmışlardır. Bu görüşmelere Osmanlı Devleti adına Sadrazam ve Hâriciye Nâzırı katılmıştır²⁹². Bu görüşmelerde Fransız elçisi Thouvenel tarafından hazırlanan bir metin üzerinde müzakerelerde bulunulmuştur²⁹³. Yapılan görüşmelerin ardından divanların birleştirilmesine hükmeden bir metin Meclis-i Vükelâ'da gündeme getirilmiş ve buradaki müzakerelerin ardından 21 Ocak 1857'de padişahın onayına sunulmuştur²⁹⁴. Ocak ayında yayımlanan fermanla Eflak ve Boğdan divanları birleştirilmiş ve söz konusu kararı içeren fermanlar 1857 yılı Mart ayında Bükreş ve Yaş'a gönderilmiştir²⁹⁵.

İstanbul'daki görüşmelerin divanların birleştirilmesine hükmeden bir fermanla neticelendirilmesinin ardından komisyon üyeleri Bükreş'e gitmek üzere hareket etmeden önce 24 Ocak 1857 günü topluca padişahın huzuruna çıkmışlardır²⁹⁶. Bükreş'e giden bu heyette Fransa adına Talleyrand Prigor, İngiltere adına İstanbul elçisi Henry Bulwer, Avusturya adına M. Heitzmann, Prusya adına Baron de Richthofen, Rusya adına M. Basili, Piyomente adına M. Benzi'nin dışında Osmanlı Devleti'ni temsilen Sadâret Müsteşarı Safvet Efendi (Paşa) yer almıştır²⁹⁷. Eflak ve Boğdan'daki seçimleri denetlemek üzere Bükreş'e ulaşan Avrupa komisyonunda yer alan üyelerden bazıları halk tarafından büyük bir coşku ile karşılanmıştır.

²⁹² BOA. İ.HR. 139/7201; 139/7209; A.} AMD. 74/36. Söz konusu arşiv belgelerine göre İngiltere ve Fransa sefaret binalarında 3 ve 10 Ocak 1857 tarihinde gerçekleştirilen toplantıların akşamında katılımcılar hep birlikte akşam yemeklerini yemişlerdir. Yine ayı belgelerden anlaşıldığına göre 10 Ocak'ta Fransa sefaretinde gerçekleştirilen toplantıdan birkaç gün sonraki oturumun Osmanlı Devleti'nin ev sahipliğinde yapılmasının ve bu iş için Sadrazamın sâhilhânesinin seçilerek akşam yemeği verilmesinin planlandığı anlaşılmaktadır.

²⁹³ Türkgeldi, a.g.e., C. I, s. 184-185. Alan Palmer'a göre Paris Barışı'ndan sonraki dönemde Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi sürecinde Rumenler, İstanbul büyükelçiliği ve Dışişleri Bakanlığı görevlerinde bulunan Fransız Dışişleri Bakanı Edouard de Thouvenel'e çok şey borçludur. Alan Palmer, **Osmanlı İmparatorluğu Son 300 Yıl**, Çev.: Belkıs Çorakçı Dişbudak, Sabah Kitapları, İstanbul 2005, s. 148.

²⁹⁴ BOA. İ. HR. 139/7288-1. Nisan ayında Hâriciye Nezâreti'ne verilen bilgide Eflak ve Boğdan'da idarenin tesis ve ıslahı için gerekli çalışmaların yapıldığı ve talimatnameye tamamen mutabık olarak hareket edildiği bildirilmiştir. BOA. Y. EE. 41/46.

²⁹⁵ Jorga, ... Tarihi, C. 5, s. 414. Scorpan söz konusu fermanın 13 Ocak 1857'de yayımlandığını belirtmektedir. (Scorpan, a.g.e., s. 245.) Kaymakamlara hitaben yazılmış olan bu fermân-ı âlîleri götürmek üzere Hâriciye Teşrîfâtçısı Kâmil Bey Eflak'a; Dîvân-ı Hümâyûn Tercümânı Kabûlî Efendi ise Boğdan'a görevlendirilmiştir. C.H., No: 825, 6 Receb 1273/3 Mart 1857, s. 1.

²⁹⁶ BOA. İ. HR. 139/7288-1.

²⁹⁷ Türkgeldi, a.g.e., C. I, s. 185.

Fransız Talleyrand ve Piyomenteli Benzi büyük coşku ile karşılanan üyeler olmuştur. Benzi'ye “*frate*” (kardeş) lakabı verilmiştir. İngiliz ve Prusyalı temsilcilere de resmî karşılama töreni gerçekleştirilirken; Safvet Efendi'nin huzuruna çıkanlarsa sadece protokol temsilcileri olmuştur. Rum kökenli olan Rusya temsilcisi Basili de sadece Rum, Rus ve Bulgar tebaa ile görüşmüştür²⁹⁸. Bu komisyon 1858 yılı Nisan/Mayıs ayına kadar Memleketeyn'de çalışmalarını sürdürecektir²⁹⁹.

Eflak ve Boğdan'da gerçekleştirilecek düzenlemelerle ilgili olarak sadece İstanbul'da bir komisyon toplanmakla kalmamış, Paris'te de bir konferans tertip edilmiştir. Paris'teki görüşmeler 6 Ocak 1857'de başlamıştır³⁰⁰. Bu görüşmelerde Osmanlı Devleti adına Hâriciye Nâzırı Fuad Paşa tarafından hazırlanan; Eflak ve Boğdan'ı yerli ya da Hristiyan olup müşir payesine haiz olacak ve Osmanlı Devleti tarafından ömür boyu görevde kalmak üzere atanacak voyvodaların idare etmesini öngören bir esasa oturtulan bir layiha diğer devletlerin temsilcilerine sunulmuştur³⁰¹. Fuad Paşa hazırlamış olduğu layihada Rusya'nın Memleketeyn'deki Osmanlı hâkimiyetini kâğıt üzerinde bırakmaya çalıştığını ve bu iki beylik üzerinde kendi hâkimiyetini kurmaya çalıştığını belirterek bu planı hayata geçirirken büyük devletlerden çekindiği için Memleketeyn'i doğrudan işgal etmek yerine manevî olarak kendisine bağlamaya çalıştığını belirtmiştir. Nitekim 1829 tarihli Edirne Antlaşması'ndan sonra Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı bir müddet idaresi altında tuttuğuna değinen Fuad Paşa bu süre içerisinde Rusya'nın bölgeyi kendi politikasına göre şekillendirmeye çalıştığını layihasında ifade etmiştir.

Fuad Paşa, bölgedeki Rus emellerine set çekmek için tam tersi yönde bir politika izlenmesi gerektiğini savunarak bunun için ilk adım olarak bu iki beyliğin Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında bulunduğunu hem Rusya'ya hem de beylik halkına göstermek gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda Eflak ve Boğdan beylerinin

²⁹⁸ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 415.

²⁹⁹ **BOA. Y. EE. 44/10**. Riker, kurulan bu komisyonun çalışma süresi boyunca araştırma ve danışma hizmeti verdiğini, Eflak ve Boğdan'daki fikir akımları ve aksaklıkları bildiren bir servis olarak çalıştığını ifade etmektedir. T.W. Riker, “*The Concert of Europe and Moldova in 1857*”, **The English Historical Review**, Vol: 42, No: 166, April 1927, s. 236.

³⁰⁰ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 55.

³⁰¹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 177.

doğrudan doğruya Osmanlı Devleti tarafından atanması, herkesin çıkarına olacak yeni bir nizâmnâme hazırlanması, hazırlanacak olan bu yeni nizamnameyi müzakere etmek için boyarlar, meslek ve ticaret erbaplarından oluşan birer meclis kurulması, beyliklerin idaresinin beylerle beraber müdürler tarafından yürütülmesi öngörülmüştür. Fuad Paşa, bu yapıda Eflak ve Boğdan beylerinin memleket kurallarına aykırı davranışlarını denetlemek adına bu meclislere görev verilebileceğini öne sürmekle beraber; bu gibi bir durumla karşı karşıya kalındığında hem beyleri uyarmak hem de büyük devletleri bilgilendirmekle görevli, Osmanlı Devleti tarafından atanacak ve divan memuru gibi bir isimle görev yapacak, bir komiserlik makamı fikrini de ortaya atmıştır. Fuad Paşa'nın layihasında maddeler halinde bir çözüm planı sunulmuştur. Buna göre;

- Eflak ve Boğdan beylerinin yerli yada Hıristiyan tebaadan olması ve ömür boyu görev yapmak üzere voyvoda unvanı ile Osmanlı Devleti tarafından seçilmesi, vatana ihanet veya nizama aykırı davranışlar dışında görevlerinden azledilmemeleri,
- Müdürler ve diğer memurların voyvodalar tarafından seçilmesi, bu müdürlerin meclislere karşı sorumlu olmaları,
- Kurulacak olan meclislerin hazırlayacakları nizâmnâmeyi voyvodalara sunmakla ve memleketin gelir-gider, vergi işleri ile görevli olmaları,
- Voyvoda ve müdürlerin maaşlarının uygun bir biçimde yeniden belirlenmesi,
- Her iki beylikte de boyarlara verilen rütbelerden iki veya üçüncü derecede olanların voyvodaların arzı üzerine padişah tarafından ihsân buyrulması, askerî rütbelerde ise binbaşılıktan üst rütbelerin padişah tarafından tevcih edilmesi, Memleketeyn ahalisinden birisine yabancı devletlerden biri tarafından nişan verilmesi durumundaysa voyvoda aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin iznine başvurulması,
- Osmanlı Devleti tarafından atanacak olan divan memurlarının Eflak ve Boğdan'ın iç işlerine asla müdahale etmeyip sadece kanunlar ve genel imtiyazlara aykırılık yaşanması durumunda voyvodayı uyarmakla yükümlü olması teklif edilmiştir.

Fuad Paşa söz konusu layihasında Eflak ve Boğdan ile ilgili olarak iki beyliğin birleştirilmesi ve başına da yerli yada yabancı bir prensin getirilmesi ihtimalinden de bahsetmiş ancak her hal ve şartta bu seçeneklerin faydalı olamayacağını izah etmiştir. Eflak ve Boğdan'ın birleştirilerek yabancı bir prensin idaresine verilmesi durumunda bu iki beylikteki Osmanlı hâkimiyetinin zayıflayacağını, komşularının, özellikle de Rusya'nın baskısı altında kalacağını belirtmiştir. Eflak ve Boğdan'ın yerli bir prens idaresinde birleştirilmesi durumunda ise seçilecek olan prensin Rusya'ya meyletmek zorunda kalabileceği vurgulanmıştır. Fuad Paşa, layihasının son kısmında Rusya'nın Memleketeyn'den el çektirilebilmesi adına iki voyvodalı ve Osmanlı Devleti'nin desteği altında bir idarenin benimsenmesi gerektiğini, belirli noktalara kaleler yapılarak Rusya ile Memleketeyn arasında set çekilebileceğini belirtmiştir³⁰².

Paris'te görüşmeler devam ederken Fransa, Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi yolundaki girişimlerine devam etmiştir. Öyle ki, Fransa hükümetinin resmi yayın organı olan Moniteur 5 Şubat 1857'de yayınladığı bir nota ile Fransa'nın daha Kırım Muharebesi sona ermeden, Viyana Konferansı'nda Eflak ve Boğdan'ın birliğine taraftarlığını açıklamış olduğuna, bu düşüncesini Paris Kongresi'nde de savunmuş bulunduğuna işaret ederek, birliğin gerçekleşmesiyle Bâb-ı Âlî'nin Eflak ve Boğdan üzerindeki hâkimiyetine halel gelmeyeceğini, böyle bir birliğin Eflak ve Boğdanlıların güven ve refahlarını sağlayacağını iddia etmiştir. Fransa bu bildiri ile hem bölgedeki seçimleri hem de Bükreş'e gidecek olan Avrupa komisyonu üyelerini etkilemeye çalışmıştır³⁰³. Neticede Paris'te gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 11 Şubat 1857 tarihinde bir protokol imzalanmıştır. Toplam 30 maddeden ibaret olan bu protokolde şu kararlar alınmıştır³⁰⁴:

³⁰² Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 419-426. (Belge No: XL – Fuad Paşa'nın Eflak ve Boğdan Hakkındaki Lâyihası)

³⁰³ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 55-56.

³⁰⁴ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 427-431. (Belge No: XLI – Eflak ve Boğdan Tanzimatı Hakkında Bâb-ı Âlî ile Düvel-i Selâse Süferâsı Beyninde Tanzim Olunan 11 Şubat 1857 Tarihli Protokolün Tercümesi); **British Documents On Foreign Affairs**, Part I, Series B, Vol.: 1, s. 5-7 (Doc. 5).

- Osmanlı Devleti, Yıldırım Bayezid ve Fatih Sultan Mehmed dönemlerinde Eflak ve Boğdan'a vermiş olduğu imtiyazları bir kez daha tasdik etmiş ve bu imtiyaz ve muafiyetleri güncellemeyi kabul etmiştir. (1. Madde)
- Eflak ve Boğdan'ın daha öncesinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne bağlı bir şekilde ve ayrı ayrı idare edilmeye devam edilmesi, voyvodaların memleketin en mümtaz aileleri arasından ömür boyu görev yapmak üzere seçilmesi kararlaştırılmıştır. (2. Madde)
- İki beyliğin de yabancı bir devletin himayesinden uzak tutulması ve diğer devletlerle olan ilişkilerini Osmanlı Devleti vasıtasıyla sürdürmesi kararlaştırılmıştır. (3. Madde)
- Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu antlaşmaların Eflak ve Boğdan'da da geçerli olmasına karar verilmiştir. (4. Madde)
- İki beylikle Bâb-ı Âlî arasındaki münasebetlerin voyvodalar tarafından seçilen ve Osmanlı padişahı tarafından onaylanan kapı kethüdaları veya memurlar tarafından yürütülmesi kararı alınmıştır. (5. Madde)
- Her iki beylik de Osmanlı Devleti'ne vergi vermekle yükümlü kılınmış, bunun dışında hiçbir mükellefiyete tâbi tutulmamıştır. (6. Madde)
- Eflak ve Boğdan'a memleketin asayiş ve düzenini sağlamak için asker bulundurma yetkisi verilmiştir. Asker sayısının Bâb-ı Âlî ile görüşülerek karara bağlanması ve Bâb-ı Âlî'den onay alınmadan asker sayısının arttırılamaması kararlaştırılmıştır. (7. Madde)
- Eflak ve Boğdan gemilerinin Bâb-ı Âlî tarafından verilen imtiyaz bayrakları ile serbestçe sefer yapmalarına hak tanınmıştır. (8. Madde)
- Beyliklerde asayişin bozulması durumunda asker gönderme yetkisi Osmanlı Devleti'ne verilmiş, fakat bu konuda Osmanlı Devleti'nin anlaşmacı devletlerle müzakerede bulunması şartı konulmuştur. (9. Madde)
- Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan beylikleri ile anlaşma yapmaksızın bölgede istihkâm kurması engellenmiştir. (10. Madde)
- Osmanlı padişahının geçmişten gelen imtiyazlarına uygun olarak beyliklerin içişlerine müdahalede bulunmaması kararlaştırılmıştır. (12. Madde)

- Bütün din ve mezheplere mensup olanların özgür ve eşit oldukları belirtilmiştir. (13. Madde)
- Bir kişi yada cemaatin adil bir yargılama olmaksızın mal ve emlakine el konulmamasına karar verilmiştir. (14. Madde)
- Eflak ve Boğdan'daki yabancıların yerlilerle aynı vergi mükellefiyetine sahip olmalarına ve kanunlara uymak şartıyla gayrimenkul edinebilmelerine izin verilmiştir. (15. Madde)
- Emlak sahipleri ile köylüler arasındaki ilişkilerin gözden geçirilmesine ve 1 yıl içerisinde çıkarılacak bir kanunla angarya ve şahsî hizmetlere bağlı yükümlülüklerin kaldırılarak bedele bağlanmasına karar verilmiştir. (17. Madde)
- Eflak ve Boğdan'da yaşanan halkın hukuk önünde eşit olması kararlaştırılmıştır. (18. Madde)
- Bütün emlak sahiplerinin vergiye tâbi olmalarına karar verilmiştir. (19. Madde)
- Her çeşit sanayi serbest kılınmış ve bütün üretim tekelleri kaldırılmıştır. (20. Madde)
- Eflak ve Boğdan voyvodalarının hayat boyu görevde kalmak üzere atanmalarına, ihanet ettikleri kanunen sabit görülmedikçe görevlerinden alınamamalarına karar verilmiştir. (21. Madde)
- Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'da yapılacak seçimler neticesinde belirlenen üç adaydan birini ataması usulü benimsenmiştir. (22. Madde)
- Eflak ve Boğdan ile ilgili olarak yeni düzenlemelere dair esasların belirlenmesinin ardından voyvoda seçimi sürecine başlanması o zamana kadar da beyliklerin geçici hükümet veya kaymakamlık aracılığı ile idare edilmesi kararlaştırılmıştır. (23. Madde)
- Voyvodalara müdürleri atama-görevden alma, askerî birlikleri yönetme, meclisi toplama-görüşmelere ara verme yetkileri ile birlikte af çıkarabilme hakkı tanınmıştır. (25. Madde)
- Meclis-i Nizâmât'ın her sınıf ahalinin menfaatini göz önünde bulundurarak karar verecek bir şekilde teşkil edilmesi ve askerî, idarî, malî, adlî işlerle birlikte eğitim, emlak ve imar konularında kanunları kabul ve tasdikle yetkili olması kararlaştırılmıştır. (26. Madde)

- Meclis-i Nizâmât'ın memleketin ileri gelenlerinden oluşan bir senato meclisini de içermesine karar verilmiştir. (28. Madde)
- Eflak ve Boğdan'ın kanun usullerinin aynı olması lazım geldiğinden kurulacak komisyonun kaymakamlar tarafından seçilen üyelerden oluşması ve üyelerin yarısının Eflaklı diğer yarısının ise Boğdanlı olması kararlaştırılmıştır. (29. Madde)

3.3.2. Eflak ve Boğdan'da 1857 Yılı Seçimleri

Yapılan tüm düzenlemelerin ardından sıra voyvoda seçimine gelmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen seçimlerde Eflak'ta çok fazla sorun yaşanmamıştır. Ancak Boğdan'daki seçim süreci oldukça sancılı olmuştur.

Gerçekleştirilecek olan seçimler öncesinde Boğdan kaymakamı Theodor Balş 1 Mart 1857 tarihinde ölmüş, yerine Nicolae Conachi-Vogorides atanmıştır³⁰⁵. Ancak yeni kaymakam Vogorides'in bir takım girişimleri Boğdan seçimlerine gölge düşürmüştür. Seçim öncesindeki dönemde Eflak ve Boğdan'da birleşme yanlıları da birleşmeye karşı olanlar da seçimlerden zaferle ayrılmak için faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ancak bu süreçte seçimi yönlendirmek isteyen tek unsur yerli halk olmamıştır. Osmanlı Devleti seçimler sürecinde birleşmenin karşısında yer alırken, Avrupalı devletler gerek Bükreş'teki temsilcileri ve gerekse kamuoyları aracılığıyla seçimin sonucunu etkilemeye çalışmışlardır. Örneğin, boyar ve emlak sahibi kesim içerisinde Eflak ve Boğdan'ın birleşmesine karşı olanlar seçim sürecinde de faaliyetlerine devam etmiştir. Daha önce Boğdan kapıkethüdalığı aracılığıyla fikirlerini İstanbul'a ulaştırmaya çalışan bu kesim bu sefer Nisan 1857'de, bir arzuhal kaleme almış ve padişaha sunulmak üzere hazırlanan bu metni halkın imzasına açmıştır³⁰⁶. Bu dönemde Eflak Kaymakamı Ghica'nın birleşme taraftarı kesimlere karşı kayıtsız kaldığı Bâb-ı Âlî tarafından tespit edilmiş ve 1857 yılı Nisan'ında Ghica'nın kendisinden ve makamından beklenen işleri layıkıyla yapması için uyarılmasına karar verilmiştir. "*Eflak kaymakamı Ghica Bey her ne mütâlaaya mebnî ise kaymakamlığa memuriyetinden beri içtima efkârında*

³⁰⁵ BOA. İ. HR. 140/7365; İ. HR. 142/7434; HR. MKT. 180/55; Giurescu vd., *Chronological ...*, s. 191.

³⁰⁶ BOA. Y. EE. 41/52.

bulunanlara müsâit görünüp ... bu efkârın intişârına meydân vermemek icâb eylediği hâlde bunda dahî kayıtsızlık göstermekle" suçlanmıştır³⁰⁷. Çünkü Bâb-ı Âlî için Eflak ve Boğdan'ın birleşmesinden yana olanların ve bu yolda faaliyet gösterenlerin asıl amacı bağımsızlıktır³⁰⁸. Eflak ve Boğdan'ın birliğinden yana olan kesim Avrupa'da gazeteler aracılığıyla kamuoyu oluşturmaya çalışırken Osmanlı Devleti karşı hamle yapmak istemiş ve Avrupa'daki bazı gazete ve gazetecilere birleşme karşıtı Osmanlı görüşlerini köşelerinde konu edinmeleri ve kamuoyu oluşturmaları için tahsisat ayırmıştır³⁰⁹.

Eflak ve Boğdan'da gerçekleştirilen seçimler sürecinde Avrupalı devletlerin konuya ilgi gösterdiklerini de belirtmek gerekir. Öyle ki, seçimler öncesinde, 26 Mayıs 1857 tarihinde, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Sardunya ve Prusya devletlerinin İstanbul'da bulunan elçileri ile Osmanlı devlet adamları sadrazamın sahilhânesinde Memleketeyn meselelerini görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir³¹⁰.

Büyük devletlerin konu ile ilgili hassas bir tavır sergiledikleri bu dönemde Boğdan'da gerçekleştirilen seçimler oldukça tartışmalı geçmiştir. Bu süreçte Boğdan kaymakamının faaliyetleri bu beylikte gerçekleştirilen seçimlere gölge düşürmüştür. Giurescu, Boğdan kaymakamının seçimler öncesinde Eflak ve Boğdan'ın birliğinden yana olanları gözaltına aldığını, işlerinden atılmalarını sağladığını, pek çok birlik yanlısının seçmen kayıtlarına işlenmemesini sağlayarak sandığa gitmelerine engel olduğunu yazmaktadır³¹¹. Cevdet Paşa, konuyla ilgili olarak Boğdan kaymakamı Vogorides'in kendisine hususî olarak yazılmış olan evrakın bir kısmını düşürdüğünü, bir kısmını çaldığını bir kısım evrakınsa değerini anlamadığını belirterek bazı devlet sırlarının yabancı devletler tarafından öğrenilmesine neden olduğunu belirtmekte ve bu yüzden de Fransa ve Rusya'nın

³⁰⁷ BOA. Y. EE. 41/51. Bununla birlikte 18 Nisan 1857 tarihli bir başka belgede Eflak ve Boğdan'da idarenin tesis ve ıslahı konusunda gönderilen talimatnameye mutabık olarak hareket edildiğinin bildirilmesi Eflak Kaymakamı hakkındaki şikâyetlerle çelişki oluşturmaktadır. BOA. Y. EE. 41/46.

³⁰⁸ BOA. Y. EE. 41/64.

³⁰⁹ BOA. Y. EE. 41/74. Örneğin Osmanlı Devleti'nin görüşlerini Avrupa gazetelerinde yayımlatması için Alman gazeteci Lahmann'a 7.500 kuruşluk bir ödenek ayrılmıştır. BOA. A.} AMD. 78/100.

³¹⁰ BOA. İ. HR. 143/7514.

³¹¹ C.C. Giurescu vd., *Yüzyıllık ...*, s. 158.

seçimlere itiraz ettiğini ifade etmektedir³¹². Jorga da kaymakam Vogorides'in tehdit, tutuklama, idarî baskı ve sahte seçim listeleri ile seçim sonuçlarına etki ettiğini yazmaktadır. Jorga'nın verdiği rakamlara göre; 48 manastır başrahibinden 5'i, 3.263 papazdan sadece 29'u ve birkaç bin arazi sahibinden sadece 28'inin oy kullanabildiğini belirtmektedir³¹³. Kaymakam Vogorides'in tavrı nedeniyle Boğdan başmetropolidi liderliğindeki ruhban sınıfı seçimi protesto etmiş ve oy kullanmamıştır. Bununla birlikte Fransız konsolos M. Palace, birleşme yanlılarının seçilmesi için kamuoyu oluşturmaya çalışmış aynı zamanda Boğdan Kaymakamı Vogorides ve ekibinin seçimlerde halka baskı uygulayıp zor kullandığı iddiasını gündeme getirmiştir³¹⁴. Bu arada belirtmek gerekir ki, bu seçimlerde Paris Barış Antlaşması ile Rusya'dan alınarak Boğdan'a eklenen yerlerde yaşayan halk da seçimde oy kullanmıştır³¹⁵.

Haziran 1857'de Boğdan'da düzenlenen seçimleri birleşme karşıtları kazanmıştır. Ancak Fransa, Rusya, Prusya ve Piyomente devletleri bu karara itiraz etmiştir. Boğdan kaymakamının tanzim ettiği sahte listelerle birlik yanlılarının seçime alınmadığı ileri sürülerek Osmanlı Devleti ile Avusturya'nın bu sonucun çıkması için çalıştıkları iddia edilmiştir. Bâb-ı Âlî ise seçimlerin düzgün bir şekilde gerçekleştiğini savunmuştur³¹⁶. Fransa, İstanbul'daki elçisi Thouvenel aracılığıyla Bâb-ı Âlî'den seçimlerin geçersiz sayılmasını talep etmiştir. Bu teklifi Rusya, Piyomente ve Prusya da desteklemiştir³¹⁷. Neticede 25 Haziran 1857 tarihinde Fransa, Rusya, Prusya ve Piyomente elçileri Bâb-ı Âlî'ye bir nota vererek Boğdan kaymakamının halka karşı haksız ve keyfî hareket ettiğinden ve şiddet uyguladığından şikâyetçi olarak seçimlerin iptali ve tekrarını talep etmişlerdir³¹⁸. Bu talebe karşılık olarak Osmanlı Devleti ilk etapta Boğdan'daki seçimlerin

³¹² Cevdet Paşa, **Tezâkir**, C. 13-20, Yay.: Cavid Baysun, TTK Basımevi, Ankara 1960, s. 25.

³¹³ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 416.

³¹⁴ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 185. Riker, Vogorides'in Bâb-ı Âlî tarafından gizlice tahrik edildiğini ifade etmektedir. Riker, *a.g.m.*, s. 238.

³¹⁵ **BOA. HR. MKT. 191/79.**

³¹⁶ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 56.

³¹⁷ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 56-57. Karal, Thouvenel'i bu süreçteki tavrı nedeniyle Kırım Savaşı öncesinde İstanbul'a gelen Prens Mençikov'a benzetmiştir.

³¹⁸ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 438-440. (Belge No: XLIII – Fransa, Prusya, Rusya ve Sardunya Süferâsı Tarafından 25 Haziran 1857 Tarihinde Müttehidül-Meal Olarak Bâb-ı Âlî'ye İta Edilen Birinci Notanın Tercümesi)

yenilenmesi hususunda ayak diremiş ve seçim konusunda Bâb-ı Âlî'nin yerel yönetime karışma yetkisinin olmadığı tezini ileri sürmüştür. Hâriciye Nâzırı Ali Gâlib Paşa 28 Temmuz 1857 tarihinde bir takrirle söz konusu devletlere cevap vermiştir. Ali Gâlib Paşa Boğdan'daki seçim işinin mesuliyetinin Bâb-ı Âlî'ye yüklenmek istenmesine itiraz ederek, Eflak ve Boğdan'ın içişlerinde özerk olduğuna değinmiş ve buradaki kaymakamların işine karışamayacaklarını ifade ederek eğer kanuna aykırı bir durum var ise bunun incelenmesi işinin de Paris Antlaşması'na imza atan devletlerin ortak yükümlülüğü altında olduğuna vurgu yaparak Osmanlı Devleti'nin Boğdan kaymakamının hareketlerine göz yumduğu iddiasını reddetmiştir³¹⁹.

Hâriciye Nâzırı Ali Gâlib Paşa'nın takririnden istediği cevabı alamayan Fransa, İstanbul'daki elçisi Thouvenel aracılığıyla aynı gün içerisinde bir nota daha vererek bir kez daha Boğdan seçimlerinin geçersiz sayılmasını talep etmiş ve en kısa sürede cevap verilmesini istemiştir³²⁰. İki gün sonra, 30 Temmuz 1857 tarihinde Thouvenel'e cevap veren Ali Gâlib Paşa, devletin Paris Antlaşması hükümleri dışında hareket etme yetkisinin olmadığını bildirerek seçimlerin feshi gibi mühim bir konuda Bâb-ı Âlî'nin tek başına mesuliyet kabul edemeyeceğini bir kez daha bildirmiş ve konunun bütün devletlerin bir araya gelmesi ile çözülebileceğini ifade etmiştir³²¹.

Görüldüğü üzere Boğdan'da gerçekleştirilen seçimlerin ardından Fransa'nın başını çektiği Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'nden seçimlerin yenilenmesi talebinde bulunmuş ve bu doğrultuda Bâb-ı Âlî'yi diplomatik yollardan sıkıştırmaya çalışmışlardır. Ancak Osmanlı idaresi geri adım atmak istememiş ve 1856 yılında imzalanan uluslararası antlaşmaya atıfta bulunarak konunun kendi yetki sınırları içerisinde yer almadığını bildirmiştir. Daha sonrasında Fransa'nın tek başına verdiği nota da Osmanlı Devleti'nin bu konudaki kararını değiştirmemiştir. Ancak

³¹⁹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 440-444. (Belge No: XLIV – Süferâ-yı Erbaa'nın Birinci Notasına Cevaben Hâriciye Nâzırı Ali Gâlib Paşa Tarafından 28 Temmuz 1857 Tarihinde İta Olunan Takririn Tercümesi)

³²⁰ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 444. (Belge No: XLV – Fransa Sefiri Thouvenel Tarafından 28 Temmuz 1857 Tarihiyle Bâb-ı Âlî'ye İta Olunan İkinci Notanın Tercümesi)

³²¹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 445. (Belge No: XLVI – M. Thouvenel'in İkinci Notasına Cevaben Ali Gâlib Paşa Tarafından 30 Temmuz 1857 Tarihiyle İta Olunan Takririn Tercümesi)

Boğdan'daki seçim meselesi burada kapanmayacaktır. Çünkü bu konuda kararlı bir şekilde hareket eden Fransa Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya devam etmiştir.

Thouvenel'in baskılarının bir neticesi olarak 2 Ağustos 1857 günü Sadrazamlık makamı Mustafa Reşid Paşa'dan alınarak Giritli Mustafa Nâilî Paşa'ya verilmiştir. Âlî Paşa da Hâriciye Nâzırlığı görevine atanmıştır³²². Kaptan Paşa'nın sahilhânesinde toplanarak konu yeniden müzakere edilmiş ve Osmanlı padişahının Fransa İmparatoru'na bir nâme-i hümayûn yazması kararı alınmıştır³²³. Yeni hükümette Hâriciye Nâzırlığı görevine getirilen Âlî Paşa, 5 Ağustos 1857 tarihinde büyük devletlerin elçilerine bir takrir sunmuş ve mevcut dostane ilişkilere hâlel gelmemesi için Osmanlı padişahının, hükümdarlara birer mektup ile bu konudaki politikasını açıklayacağını ifade etmiştir³²⁴. Ancak bu girişim de sonuçsuz kalmış ve Fransa, Prusya ve Sardunya devletleri Osmanlı Devleti ile olan diplomatik münasebetlerine son verdiklerini bildirmişlerdir³²⁵. Bununla yetinmeyen Fransa, Osmanlı Devleti üzerindeki baskıyı arttırmak ve Bâb-ı Âlî'ye seçimlerinin yenilenmesi kararını aldirtmak adına İngiltere'den de destek almayı başarmıştır. Fransa Kralı Napoleon ile İngiltere Kraliçesi Victoria 6 Ağustos tarihinde Wight Adası'nda bir araya gelmiş ve yapılan görüşmeler neticesinde hazırlanan Osborne Memorandumu ile Eflak ve Boğdan'da seçimlerin yenilenmesi hususunda anlaşmaya varmışlardır. 9 Ağustos 1857 günü hazırlanan Osborne Memorandumu ile Osmanlı Devleti'nin seçimleri iptal etmesi istenmiş ve yenilenecek seçimler için 15 gün içinde seçmen listelerinin yenilenmesi, bu iş için kaymakamlık makamı ile Bükreş'te bulunan uluslararası komisyonun uyum içinde çalışması talep edilmiştir³²⁶.

³²² BOA. İ. DÜİT. 190/28; C.H., No: 847, 22 Zilhicce 1273/13 Ağustos 1857, s. 1; T.V., No: 555, 28 Zilhicce 1273/19 Ağustos 1857, s. 1.

³²³ Cevdet Paşa, **Tezâkir**, C. 13-20, s. 27.

³²⁴ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 446-447. (Belge No: XLVII – Hâriciye Nâzır-ı Cedîdi Âlî Paşa Tarafından Süferâ-yı Erbaa'nın Protestonâmesine Cevaben 5 Ağustos 1857 Tarihiyle İta Olunan Notanın Tercümesi)

³²⁵ BOA. HR. MKT. 118/83.

³²⁶ W.G. East, "The Osborne Conference and Memorandum of August 1857", **The English Historical Review**, Vol: 43, No: 171, Jul. 1928, s. 409, 411-412. Karal, III. Napoleon'un kendi politikalarına destek alabilmek için Wight Adası'na giderek burada bulunan İngiltere Kraliçesi ile

10 Ağustos 1857 günü İngiltere'deki Osmanlı sefîri Kostaki Musurus Paşa ile İngiltere Dışişleri Bakanlığı müsteşarı arasında gerçekleşen görüşmede İngiltere ve Fransa devletlerinin seçimlerin yenilenmesi hususunda anlaşmaya vardıkları Musurus Paşa'ya bildirilmiştir. Musurus Paşa, ertesi gün İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Clarendon ile görüşmüş ve bu görüşmede İngiliz bakan, Fransa'nın Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi konusundaki ısrarından feragat ettiğini bildirerek Almanya'daki prenslikler tarzında askerî, malî ve adlî kurumların ortak hale getirilmesinden bahsetmiştir³²⁷. Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti, İngiltere'den de beklediği desteği alamamıştır. İngiltere'nin de seçimlerin tekrarından yana tavır alması üzerine tamamen tecrit edilmiş duruma düşen Osmanlı Devleti mecburen politikasını değiştirmek zorunda kalmıştır.

Bâb-ı Âlî'nin seçimler konusundaki bütün direniş ve girişimlerinin sonuç vermemesi üzerine Âlî Paşa, seçimlerin yenilenmesi emrini vermek zorunda kalmıştır. Kostaki Musurus Paşa'dan gelen tahriratlar neticesinde Fransa'nın Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi fikrinden vazgeçmesi halinde seçimlerin feshedilmesi kararının çok bir önemi kalmayacağından hareketle konunun vükelâ arasında tartışıldıktan sonra 13 Ağustos 1857'de padişaha arz edilmesine karar verilmiştir³²⁸. Sonrasında ise Âlî Paşa, 24 Ağustos 1857'de Boğdan Kaymakamlığı'na gönderdiği telgrafla Bâb-ı Âlî'nin Paris Antlaşması'nı imzalayan devletlerle Boğdan seçimlerinin feshi ve yenilenmesi hususunda mutabakata vardığı bildirilmiş ve seçimlerin tekrarlanması için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir³²⁹. Bu gelişme üzerine Fransa, Rusya,

görüştüğünü, bu görüşmede Türkleri Avrupa'dan atarak Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasını ve Avrupa'nın ırk düzeninde yeniden şekillendirilmesini teklif ettiğini belirtmekte ancak bu teklifin Kraliçe Victoria ve kocası Albert tarafından reddedildiğini yazmaktadır. Karal, İngiltere'nin Boğdan seçimlerinin yenilenmesi konusunda verdiği desteği ise Kraliçe'nin ayağına kadar gelen Fransa Kralı'nı büsbütün boş döndürmeme isteğinden kaynaklandığını belirtmektedir. (Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 57.) Anderson söz konusu görüşmenin tarihini 6-10 Ağustos 1857 olarak yazmaktadır. (Anderson, **a.g.e.**, s. 170.) Giurescu vd. ise eserlerinde görüşmenin 28 Temmuz – 9 Ağustos 1857 tarihleri arasında gerçekleştiğini belirtmektedir. (Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 192.) Jorga ise konuya daha farklı bir açıdan değinmekte ve Fransa İmparatoru ile İngiliz Kraliçesi arasındaki bu görüşmeye ait fikrin İngiltere tarafından ortaya atıldığını yazmaktadır. Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 417.

³²⁷ **BOA. HR. MKT. 118/83.**

³²⁸ **BOA. İ. MSM. 37/1039.**

³²⁹ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 58; Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 192.

Prusya ve Piyomente yeniden Osmanlı Devleti ile diplomatik münasebetlerde bulunma kararı almışlardır³³⁰.

Seçimlerin yenilenmesi kararının ardından 19 Eylül 1857'de Boğdan'da; 26 Eylül 1857'de ise Eflak'ta seçimler yeniden tertip edilmiştir. Gerçekleştirilen bu seçimlerin neticesinde divan üyeliklerinin büyük bir kısmını birlik taraftarları elde etmiştir³³¹. Boğdan divanı 66 birlik yanlısı ve 6 birlik karşıtı üyeden oluşmuştur³³².

Yapılan seçimlerden sonra 4 Ekim 1857'de açılan Boğdan divanının 19 Ekim 1857 tarihli oturumunda Mihail Kogalniceanu tarafından bir teklif sunulmuştur. Bu teklifte Eflak ve Boğdan'ın haklarının ve özellikle özerkliğinin sağlanması, iki beyliğin "*Romanya*" adı altında birleşmesi, Avrupa hanedanlarından birine mensup bir prensin bu ülkenin başına getirilmesi ve bu kapsamda babadan oğula geçecek bir hükümranlılığın tesisi, bir ulusal meclisin kurulması ve yasama gücünün tesisi konuları gündeme getirilmiş ve bu adımların Paris Barış'ını imzalayan devletlerin kefilliği altında gerçekleşmesi talep edilmiştir. Mihail Kogalniceanu tarafından Boğdan divanına sunulan ve kabul edilen söz konusu teklifin bir benzeri 12 Ekim 1857'de çalışmalarına başlayan Eflak divanının 20 Ekim tarihli oturumunda Constantin Kretzulescu tarafından gündeme getirilmiş ve kabul edilmiştir³³³. Yine aynı ay içerisinde Eflak divanında alınan bir kararla memleket idaresinin yabancı bir prensin emrine verilememesi durumunda Boğdan ile birleşme kararının da iptal edilmesine dair bir karar alınmıştır³³⁴.

Osmanlı Devleti için Eflak ve Boğdan divanlarında alınan bu kararlar, divanın toplanma amaçlarına ve Paris Antlaşması hükümlerine aykırı olarak değerlendirilmiştir. Memleketin iç işleri ile ilgili kararlar alması beklenen bu divanların yetkisini aşarak tamamen siyasî kararlar alması Osmanlı Devleti

³³⁰ Türk geldi, **a.g.e.**, C. I, s. 192. Boğdan seçimlerinin yenilenmesi kararının ardından İngiltere ile birlik fikrinin karşısında yer alan Avusturya'nın dışişleri bakanları Lord Clarendon ve Kont Buol alınan bu karardan duydukları memnuniyetleri Osmanlı Devleti'nin Londra ve Viyana'da bulunan elçileri Kostaki Musurus Paşa ve Kalimaki Bey'e bildirmişlerdir. **BOA. İ. MSM. 37/1042**.

³³¹ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 58.

³³² Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 419.

³³³ Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 159; Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 193.

³³⁴ **BOA. İ. HR. 150/7914**.

tarafından tepki ile karşılanmıştır³³⁵. Bu duruma İngiltere de tepki göstererek Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. Osmanlı Devleti'nin Londra'da bulunan sefiri Kostaki Musurus Paşa, 20 Ekim 1857 tarihinde Hâriciye Nezâreti'ne gönderdiği telgrafta İngiltere hükümetinin Eflak ve Boğdan divanlarının yabancı bir prens seçilmesi konusunu tartışmaya yetkisi olmadığı kanaatinde olduğunu Bâb-ı Âlî'ye bildirmiştir³³⁶.

Memleketeyn divanlarının kendi yetkilerini aşan böyle bir karar alması üzerine karşı hamle olarak sert bir karar alan Bâb-ı Âlî, Eflak ve Boğdan divanlarının kapatılmasına hükmetmiştir. 5 Ocak 1858 günü Eflak ve Boğdan kaymakamlarına yazılan emirle 30 Mart 1856 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 23 ve 24. maddelerine istinaden, Memleketeyn'de halkın taleplerini beyan etmek ve Avrupa komisyonuna yardımcı olmak adına kurulmuş olan Eflak ve Boğdan divanlarına artık ihtiyaç kalmadığı belirtilmiş ve bu divanların kapatılmasına karar verildiği bildirilerek kaymakamlardan gereğini yapmaları istenmiştir³³⁷. Divanların kapatılmasını emreden ferman 1858 yılı Ocak ayı sonlarında Bükreş ve Yaş'a ulaşmıştır. Tercüme edilen ferman Eflak ve Boğdan kaymakamları vasıtasıyla metropolit, manastır ve meclislere bildirilmiştir. Kararın ilanından sonra ne Eflak'ta ne de Boğdan'da herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır³³⁸. Buna karşılık Bükreş'te bulunan Avrupa komisyonu 3 Nisan 1858 tarihinde nihaî raporunu tamamlamış ve böylece devletler Mayıs ayında Paris'te bir kez daha bir araya gelmiştir³³⁹.

³³⁵ Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 58-59.

³³⁶ **BOA. İ. HR. 149/7835; 149/7867.**

³³⁷ **BOA. İ. HR. 151/8004.** Söz konusu arşiv belgesinden Osmanlı idaresinin bu kararı almadan önce 1857 yılı Aralık ayı sonlarında Memleketeyn Komisyonu ile komisyon üyesi Safvet Efendi vasıtasıyla görüşmelerde bulunduğu ve komisyondan Bükreş ve Yaş'taki divanların kapatılması konusunda onay aldığı anlaşılmaktadır. Avrupa komisyonu üyeleri Bükreş'teki Eflak divanının hemen kapatılmasına onay vermiş ancak Yaş'taki Boğdan divanının bir müddet daha çalışması gerektiğini bildirmiştir. Ancak bu kararın hemen arkasından Boğdan divanının tatile girmesi üzerine Bâb-ı Âlî her iki divanın da kapatılmasına hükmetmiştir.

³³⁸ **BOA. İ. HR. 152/8035; 152/8053.**

³³⁹ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 421.

3.3.3. Paris Konvansiyonu (19 Ağustos 1858 Tarihli Mukâvelenâme)

Bükreş'teki komisyonun çalışmalarını noktalamasının ardından 22 Mayıs 1858'de Paris'te başlayan görüşmeler 19 Ağustos 1858'e kadar devam etmiştir³⁴⁰. Görüşmelerde yer alan murahhaslar şunlardır: Kont Walewski (Fransa), Lord Cowley (İngiltere), Kont Hubner (Avusturya), M. Kiselev (Rusya) ve M. Villamarina (Piyomente Krallığı) ile Osmanlı Hâriciye Nâzırı Fuad Paşa³⁴¹.

Paris'teki bu görüşmelerde Eflak ve Boğdan seçimleri sırasında Bükreş'te bulunan Avrupa komisyonunun hazırladığı rapor ile Eflak ve Boğdan divanlarında alınan kararlar tartışılmış ve neticede iki ayrı fikir ortaya çıkmıştır. Fransa delegesi Kont Walewski, Eflak ve Boğdan'ın yabancı bir prens idaresinde birleştirilmesi tezini savunurken; Fuad Paşa, bir kez daha Eflak ve Boğdan'ın gelenek üzere ayrı yönetilmesi usulünün devamını savunmuş buna karşılık bölgenin refahının sağlanması adına yapılacak iyi niyetli tekliflerin Osmanlı Devleti'nce dikkate alınacağını belirtmiştir³⁴². Rusya, Prusya ve Piyomente devletleri Fransız tezini desteklerken, İngiltere ve Avusturya Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır³⁴³. Görüldüğü üzere büyük devletler Kırım Savaşı'nın sonlarında ortaya koydukları Eflak ve Boğdan politikalarını 1858 yılında da devam ettirmişler; İngiltere, Avusturya ve Osmanlı Devleti bir tarafta diğer büyük devletler ise diğer yanda saf tutmuşlardır.

Paris'te gerçekleştirilen müzakerelerin neticesinde 19 Ağustos 1858 tarihinde Eflak ve Boğdan'ı yeniden yapılandıracak olan bir mukavele imzalanmıştır. Toplam 50 bendden oluşan ve Fransızca kaleme alınan mukavele tercüme edilerek Osmanlı

³⁴⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 193.

³⁴¹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 193. Fuad Paşa'nın görevlendirilmesine dair arşiv belgesi ve gazete haberi için bkz. **BOA. A.} AMD. 85/92; T.V.**, No: 562, 9 Şevval 1274/23 Mayıs 1858, s. 2. Paris'te Osmanlı Devleti'ni temsilen görev yapan Fuad Paşa 1858 yılı sonunda İstanbul'a dönmüştür. **T.V.**, No: 566, 26 Rabiulahir 1275/3 Aralık 1858, s. 1.

³⁴² Karal, **a.g.e.**, C. II, s. 60.

³⁴³ Anderson, **a.g.e.**, s. 170.

padişahının onayına sunulmuş ve 9 Ekim 1858 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir³⁴⁴. Buna göre³⁴⁵;

- Eflak ve Boğdan yine Osmanlı hâkimiyeti altında kalmak kaydıyla bundan böyle “*Eflak ve Boğdan Emâreteyn-i Müctemiası*” adını almıştır. (1. Bend)
- Eflak ve Boğdan’ın iç işlerinde tamamen serbest olacağı ve Osmanlı Devleti tarafından hiçbir müdahalede bulunulmayacağı ilan edilmiş, Yıldırım Bayezid zamanından bu yana Eflak ve Boğdan’a verilen imtiyaz ve muafiyetlerin devam edeceği vurgulanmıştır³⁴⁶. (2. Bend)
- Memleketeyn’in her birinde bir voyvoda ile birlikte halk tarafından seçilen bir Meclis-i Umûmiye’nin görev yapmasına, bunun yanı sıra iki beylik için ortak olan bir merkezî komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. Voyvodanın yürütme işini yerine getirmesi, kanunların ise voyvoda, meclis ve merkezî komisyon tarafından birlikte yürütülmesine karar verilmiştir³⁴⁷. (3.-4.-5. Bendler)
- Eflak ve Boğdan’ın Osmanlı Devleti’ne senelik bir vergi ödemesi; bu doğrultuda da Eflak’tan 2.500.000 kuruş, Boğdan’dan ise 1.500.000 kuruş senelik vergi alınmasına karar verilmiştir. (8. Bend)
- Memleketeyn’in imtiyaz ve muafiyetlerinin ihlali durumunda voyvodaların Osmanlı Devleti’ne müracaat etmeleri, sonuç alamazlarsa kapı kethüdaları aracılığıyla büyük devletlerin İstanbul’daki elçilerine başvurmaları usulü

³⁴⁴ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 83-84. (Belge No: 28 – A.} DVN. DVE. 80/4)

³⁴⁵ **Mecmûa-i Muâhedât**, C. V, s. 2-18; **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 84-94. (Belge No: 28 – A.} DVN. DVE. 80/4); Ioana Burlacu, “*The Union of The Principalities*”, **Romania Foreign Sources on The Romanians**, Ed.: Silvia Popovici, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest 1992, s. 200-206.

³⁴⁶ Söz konusu maddede Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve II. Süleyman zamanlarında Eflak ve Boğdan’ın Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini düzenleyen ve iç işlerindeki serbestisini kabul eden hatt-ı hümayûnlar ile verilen ve 1834 yılında yayımlanan hatt-ı hümayûn ile tekrarlanan haklara ve Paris Barış Antlaşması’nın 22. ve 23. maddeleri ile tesis edilen Avrupalı devletlerin garantörlüğüne ve Osmanlı Devleti’nin ıslahat yapmayı taahhüt ettiğine dair maddelere atıfta bulunulmuştur.

³⁴⁷ Mukavelenin 6. Bendinde kanun çıkartma süreci hakkında izlenecek olan süreç açıklanmıştır. Buna göre; kanunların voyvoda tarafından hazırlanması, Meclis tarafından oylanıp onaylanması ve yürürlüğe girmesi usulü benimsenmiştir. Eflak ve Boğdan için müşterek olan kanunların ise merkezî komisyon tarafından hazırlanması ve voyvodalar aracılığıyla Meclis’in onayına sunulması kararı alınmıştır.

kabul edilmiştir. Bu doğrultuda voyvodaların padişah nezdinde kapı kethüdalarının olması kararlaştırılmıştır³⁴⁸. (9. Bend)

- Voyvodaların meclisler tarafından seçilmeleri ve ömür boyu görevde kalmaları kararı alınmıştır. Memleketin voyvodasız kalması durumunda yeni bir voyvoda seçilmesine kadar geçen sürede beylik idaresinin Müdürân Meclisi'nde olmasına karar verilmiştir³⁴⁹. (10.-11.-12. Bendler)
- Voyvoda olmak için, Eflak veya Boğdan'da doğmuş birinin oğlu olmak, en az 35 yaşında olmak, 3.000 Macar altını tutarında bir emlak gelirin sahip olmak ve 10 sene müddetle beylik hizmetinde çalışmak veya cemiyetlerde aza olmak şartları getirilmiştir. (13. Bend)
- Eflak ve Boğdan'da seçimle oluşturulacak olan meclislerin 7 yıl süre ile görev yapmaları benimsenmiştir. Meclislerin voyvodaların daveti ile her senenin Kânûn-ı Evvel ayının ilk Pazar günü toplanmasına ve voyvodaların meclisi olağanüstü toplantıya çağırma hakkı olmasına karar verilmiştir. Bunun yanı sıra voyvodalara meclisi feshetme yetkisi de verilmiştir. Böyle bir durumda yeni kurulacak olan meclisin 3 ay içerisinde toplanması şartı getirilmiştir³⁵⁰. (16.-17. Bendler)
- Eflak ve Boğdan metropolidleri ile piskoposlar söz konusu meclislerin üyesi olarak kabul edilmişlerdir. Meclis başkanlığı görevi metropolidlere verilmiştir. (18. Bend)
- Meclis müzakerelerine dair icmal mazbatalarının (özet kararlarının) hazırlanıp resmî gazetede yayımlanması kararlaştırılmıştır. (19. Bend)

³⁴⁸ Aynı maddede söz konusu kapı kethüdalarının Eflak ve Boğdan'da doğmuş ve hiçbir yabancı devlet tahtında bulunmayan kişilerden seçilerek Osmanlı Devleti'nin onayına sunulması usulü benimsenmiştir.

³⁴⁹ 12. Bendde voyvoda seçim süreci ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir. Buna göre, voyvodalık makamının boşalması durumunda Meclisin, eğer görevdeyse 8 gün içerisinde yeni bir voyvoda seçmesi, eğer toplanmış durumda değilse 10 gün içinde toplanması ve yeni voyvodayı seçmesi kararlaştırılmıştır. Eğer Meclis feshedilmiş ise 15 gün içinde üye seçiminin yapılarak yeni Meclis üyelerinin belirlenmesi ve hemen voyvoda seçimi sürecine geçilmesine karar verilmiştir. Meclis'te oylama yapılabilmesi için üyelerin 3/4'ünün hazır bulunması şart koşulmuştur. Ancak 8 günlük süreç içerisinde söz konusu üye oranının tutturulamaması durumunda 9. günkü oturumda üye sayısına bakılmaksızın voyvoda seçiminin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

³⁵⁰ Meclis üyeliği için yapılacak olan seçimlere dair temel ilkeler söz konusu ahidnamenin 50. bendinden sonra zeyl olarak yayımlanmıştır.

- Her bir beyliğin gelir ve giderlerine ait cetvellerinin voyvodalar tarafından düzenlenmesi, bu cetvellerin Meclis'ten onay almasının ardından kesinleştirilmesine karar verilmiştir. (22. Bend)
- Meclis kararı ve izni olmadan hiçbir yeni vergi tesisine ve tahsiline izin verilmemiştir. (25. Bend)
- Merkezî komisyonun Fokşani'de kurulmasına, 16 üyeden oluşmasına ve daimî müddetle görev yapmasına karar verilmiştir³⁵¹. Komisyon başkanının üyeler arasından ve üyeler tarafından seçilerek atanması usulü benimsenmiştir³⁵². (27.-28.-29.-30.-31. Bendler)
- Eflak ve Boğdan'daki adalet işleri ile ilgili olarak Fokşani'de bir büyük mahkemenin kurulmasına, Eflak ve Boğdan mahkemelerinin kararlarına itiraz durumunda bu büyük mahkemeye müracaat edilmesine karar verilmiştir³⁵³. (38.-39. Bendler)
- Eflak ve Boğdan'daki askerî birliklerin ihtiyaç anında birleştirilerek bir ordu oluşturulabilmesi adına müşterek bir kanunun hazırlanması ve içeriden veya dışarıdan bir tehlikenin ortaya çıkması anında bu askerlerin birleşerek yerli bir komutan idaresinde bulunması ve mevcut bayraklarını kullanmaları esasları kabul edilmiştir³⁵⁴. (42.-43.-44.-45. Bendler)

³⁵¹ Adı geçen merkezî komisyon 22 Mayıs 1859 tarihinde Fokşani'de çalışmalarına başlayacaktır. Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 194.

³⁵² Mukavelenin 27. Bendinde söz konusu komisyonda görev yapacak 16 üyenin 8 tanesinin Eflaklı 8 tanesinin de Boğdanlı olmasına karar verilmiştir. Bir beylikten seçilecek olan 8 üyenin yarısının voyvodalar tarafından diğer yarısının da meclisler tarafından meclis üyeleri arasından seçilmesi usulü benimsenmiştir. 28. Bendde merkezî komisyona seçilen meclis üyelerinin voyvoda seçimlerinde oy kullanmalarına hak tanınmıştır. 29. Bendde ise daimî olarak görev yapacak olan bu komisyonun imkânlar dâhilinde çalışmalarına ara verebileceği ancak bu sürenin yılda 4 ayı geçemeyeceği belirtilmiştir. Aynı bendde üyelerin görev süreleri ve seçimlerine dair esaslara da yer verilmiştir. 31. Bendde merkezî komisyon başkanının seçimine dair esaslar izah edilmiştir. Bununla birlikte 32., 33., 35., 36. ve 37. Bendlerde merkezî komisyonun görev ve yetkileri ifade edilmektedir.

³⁵³ 40. Bend ile bu büyük mahkemenin il divanları ile diğer mahkeme kararlarını teftiş edebilmesine imkân tanınmıştır. 41. Bend ile de müdürleri yargılama görevi bu mahkemeye verilmiştir.

³⁵⁴ 42. Bendde söz konusu orduda görev yapacak asker sayısının Osmanlı Devleti ile beraber karar verilmedikçe 1/3'ten fazla arttırılamamasına karar verilmiştir. 43. Bendde tehlike anında Eflak ve Boğdan'daki askerleri birleştirmek için iki voyvodanın kendi arasında anlaşması ve durumdan Osmanlı Devleti'ni haberdar etmesi gerektiği ifade edilmiştir. 44. Bend ise komutanlık konusundadır. İki beylik askerlerinin birleşeceği vakit başkumandanlık makamına Eflak veya Boğdanlı bir kişinin voyvodalar tarafından nöbetleşe olarak atanması kararlaştırılmış, başkumandanı atayan voyvodaya azletme yetkisi de verilmiştir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde yeni başkumandanı diğer voyvodanın ataması kararlaştırılmıştır. 45. Bendde askerî birliklerin mevcut bayraklarını kullanmaları ancak bu tarihten itibaren bu bayrakların üzerinde mavi

- Eflak ve Boğdan halkının kanun önünde ve vergi öderken eşit olmaları kabul edilmiştir. (46. Bend)
- Paris Barış Antlaşması'nın 25. Maddesi gereğince bu mukâvelenâmenin 15 gün içerisinde tasdik edilerek imzacı devletler arasında teatfisine ve bu doğrultuda bir hatt-ı hümayûn ile halka duyurulmasına karar verilmiştir. (48. Bend)
- İlan edilecek olan hatt-ı hümayûndan sonra Eflak ve Boğdan'ın idaresinin geçici komisyonlara devredilmesi, bu komisyonların 5 hafta içerisinde seçmen defterlerini hazırlaması, defterlerin neşrinden 3 hafta sonra da seçimlerin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Seçimler yapıldıktan 10 gün sonra Eflak ve Boğdan'da mebusların toplanarak voyvoda seçimini gerçekleştirmelerine karar verilmiştir. (49.-50. Bendler)

Bu mukâvelenâmenin ekli bendlerinde ise yapılacak olan seçimlere dair bilgilere ve temel ilkelere yer verilmiştir. Buna göre; Eflak ve Boğdan'daki meclislerin sancak ve şehirlerde yapılacak seçimler sonucunda seçilen üyelerden oluşacağı, metropolit ve piskoposların meclis üyesi olmaları, seçilen azaların gelirleri ile orantılı olarak iki dereceli olmaları kararı alınmıştır. Ayrıca 25 yaşını doldurmamayan ve Eflak veya Boğdan'da doğmayanların üye olması engellenmiştir³⁵⁵.

Görüldüğü üzere 19 Ağustos 1858 tarihli mukavele Eflak ve Boğdan için yeni bir dönemi ifade etmektedir. Paris Konvansiyonu ile "*Eflak ve Boğdan Birleşik Memleketleri*"nde 1864 yılına kadar yürürlükte kalacak olan temel yasalar belirlenmiştir³⁵⁶. İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Clarendon, Eylül 1858'de Londra sefiri Kostaki Musurus Paşa'ya gönderdiği telgrafta söz konusu kanundan duyulan memnuniyeti dile getirmiştir³⁵⁷.

bir flandranın bulunması kararı alınmıştır. Bayrak konusundaki tartışmalarla ilgili olarak Fuad Paşa'nın Sadâret'e gönderdiği telgraf için bkz. **BOA. İ. HR. 156/8338-B.**

³⁵⁵ **Mecmûa-i Muâhedât**, C. V, s. 18-23; **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 94-97. (Belge No: 28 – A.} DVN. DVE 80/4).

³⁵⁶ Florina Fodac, **National Military Museum**, Military Publishing House, Bucharest 2002, s. 16.

³⁵⁷ **BOA. İ. HR. 148/7790.** Aynı dönemde İngiltere Kraliçesi ve Fransa İmparatoru ile süreçte Osmanlı Devleti'ne destek veren Avusturya İmparatoruna birer nâme-i hümayûn yazılması kararlaştırılmıştır. (**BOA. İ. HR. 159/8514; 159/8520; 163/8741.**) Kasım 1858 tarihli bir başka arşiv

Toplam 50 maddelik bu mukâvelenâme ile Memleketeyn toprakları Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmaya devam etmiştir ancak bu iki beylik neredeyse yeniden yapılandırılmıştır. Beyliklerin adının dahi değiştirildiği bu tarihi belge ile Eflak ve Boğdan'da voyvoda, meclis ve merkezî komisyondan oluşan yeni bir yapı kurulmuştur. Osmanlı padişahlarının yüzyıllar öncesinden itibaren Eflak ve Boğdan'a vermiş oldukları imtiyazlar ve muafiyetler bir kez daha kabul edilmiş olmakla birlikte söz konusu iki beyliğe bu mukâvelenâme ile daha rahat hareket etme imkânının tanındığı söylenebilir.

Söz konusu tarih itibariyle Osmanlı Devleti ile beylikler arasında yıllık vergi ödemesi maddesi dışında net ve daimî bir bağ kaldığını söylemek zordur. Her ne kadar beyliklerin ayrı voyvoda ve meclisler tarafından yönetilmesi kararı alınmışsa da kurumsal anlamda birleşme süreci başlatılmıştır. Özellikle askerî ve adlî konulardan başlayarak birleşmenin ilk adımları atılmıştır. Zaten 1859 yılındaki gelişmeler Eflak ve Boğdan'ın tek bir kişi tarafından yönetilmesini de sağlayacaktır. Çünkü 19 Ağustos 1858'de alınan kararlar ve öngörülen düzen çok kısa bir süre içerisinde işlevsiz hale gelecek, birleşik ve bağımsız Romanya için önemli bir aşama daha kaydedilecektir.

4. MEMLEKETEYN-İ MÜCTEMİATEYN'DEN ROMANYA'YA

4.1. Eflak ve Boğdan'ın Fiilen Birleşmesi ve Alexandru Ioan Cuza Dönemi (5 Şubat 1859- 22 Şubat 1866)

4.1.1. Alexandru Ioan Cuza'nın Eflak ve Boğdan Voyvodası Seçilmesi

19 Ağustos 1858 tarihinde Eflak ve Boğdan'ın yeni bir statü ve düzen ile tanımlanmasının ardından ilk gündem maddesi voyvoda seçimi olmuştur. Bu süreçte Paris Konvansiyonu'nun 49. Bendi uyarınca Eflak ve Boğdan'da geçici idarelerin kurulması ve seçim sürecinin işletilmesi gerektiğinden bir ferman hazırlanarak Bükreş ve Yaş'a gönderilmiştir. Söz konusu fermanla padişah, kurulacak olan geçici yönetimden memleketin asayiş ve rahatı ile halkın refah ve emniyetinin korunması konularına dikkat edilmesini ve bu doğrultuda seçim sürecinin düzgün işletilmesini istemiştir. Fermanları götürmek üzere Hâriciye teşrifatçısı Kâmil Bey başkanlığındaki bir heyet Bükreş'e; Dîvân-ı Hümâyûn beylikçisi Afif Bey'in başında bulunduğu diğer bir heyetse Yaş'a gönderilmiştir³⁵⁸.

Birleşik prensliğin kurulması sürecinde olduğu gibi tek bir voyvodanın seçilmesi sürecinde de ilk hamle Boğdan'dan gelmiştir. Boğdan Meclisi 17 Ocak 1859 günü Alexandru Ioan Cuza'yı voyvoda olarak seçmiştir. 5 Şubat 1859 tarihinde de Eflak Meclisi aynı karara imza atmış ve Cuza'yı kendilerine voyvoda olarak seçmiştir³⁵⁹. İlk yapılan seçimde Boğdan Meclisi'nde bulunan 48 üyenin tamamı Cuza'nın voyvoda olarak seçilmesi yönünde oy kullanmıştır. Bunun üzerine Yaş'ta bulunan Afif Bey ve Boğdan kaymakamı tarafından bu durum Hâriciye Nezâreti ve Sadâret'e bildirilmiş, bunun üzerine Cuza'nın Boğdan beyi olmak için yeterli şartları taşıyıp taşımadığının araştırılmasına karar verilmiştir³⁶⁰. Ancak bu süreçte

³⁵⁸ BOA. İ. HR. 161/8588; 161/8598; 161/8610; 164/8786; 165/8848; 168/9031; HR. MKT. 261/74; 262/61; 262/83; 274/63; 279/70; 291/75. Söz konusu arşiv belgelerinin önemli bir kısmı özel görevle ve heyet olarak bölgeye giden bu zümrenin masrafları ve ödeme talimatları ile ilgilidir.

³⁵⁹ Giurescu vd., *Chronological ...*, s. 194.

³⁶⁰ BOA. İ. HR. 164/8778. Söz konusu belgenin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

Eflak Meclisi'nin de aynı karara imza atması ile Eflak ve Boğdan fiilen Alexandru Cuza'nın beyliği altında birleşmiştir.

Önce Boğdan'a ve sonra da Eflak'a voyvoda seçilen Cuza, anlaşıldığı kadarıyla sürpriz bir isim olmuştur. Eflak'ta emlak sahipleri tarafından seçilen isimler Gheorghe Bibescu ile Barbu Stirbei olmuştur³⁶¹. Boğdan'da ise Mihail Sturdza ve oğlu Grigore voyvodalık için adı geçen isimler olmuştur³⁶². Hem Eflak ve hem de Boğdan'da bu önemli isimlerden birinin voyvoda olarak seçilmesi beklenirken yapılan seçim sonucunda Cuza voyvodalık görevine getirilmiştir. Bu durum Osmanlı yönetimi için de sürpriz olmuştur. Cevdet Paşa, Bâb-ı Âlî'nin Boğdan voyvodalığı görevine Sturdza'nın seçilmesini beklediğini belirterek, Sturdza'yı beklerken Miralay Cuza'nın voyvoda olarak seçildiği haberi gelince büyük bir şaşkınlık yaşandığını yazmaktadır. Bâb-ı Âlî, Cuza'nın Boğdan voyvodalığı görevine uygun olup olmadığını araştırırken aynı kişinin Eflak voyvodalığına da seçildiği haberi İstanbul'a ulaşmıştır³⁶³. Tabii Bâb-ı Âlî için asıl sürpriz Cuza'nın Boğdan voyvodası seçilmesi değil, sonrasında Eflak beyliğinin de başına getirilmesi olsa gerektir.

Cuza'nın iki beyliğin birden başına getirilmesi halkta büyük bir coşkuya neden olmuştur. Bu gelişme Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi yolunda büyük bir adım olarak görülmüştür³⁶⁴. Bununla birlikte ortaya çıkan bu durum tabii olarak Osmanlı Devleti'nin tepkisine neden olmuştur. Bâb-ı Âlî, bu durumun mevcut antlaşma hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle itirazda bulunmuştur. Ancak bununla birlikte Bâb-ı Âlî, Eflak ve Boğdan'da artık komiser bulundurmanın uygun olmayacağı gerekçesiyle 1859 yılı Şubat ayı ortasında heyetlerini geri çekmeye

³⁶¹ **BOA. İ. HR. 149/7852.** Gheorghe Bibescu, 1842-1848 yılları arasında Eflak voyvodalığı görevinde bulunmuş, Haziran 1848'de çıkan olaylar neticesinde tahtından feragat etmiştir. Barbu Stirbei ise 1849-1856 yılları arasında Eflak voyvodalığı yapmıştır. Constantin, **a.g.e.**, s. 33, 283.

³⁶² Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 165-167.

³⁶³ Cevdet Paşa, **Tezâkir**, C. 13-20, s. 75.

³⁶⁴ Burlacu, **a.g.m.**, s. 208. Berindei, Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi problemini "*Gordion düğümü*"ne benzetmekte ve Rumen halkının bu düğümü Büyük İskender gibi keserek meseleyi hallettiğini ifade etmektedir. Berindei, **Constituirea Romaniei Moderne**, Editura Enciclopedica, Bucureşti 2009, s. 389.

karar vermiştir³⁶⁵. Ancak 19 Ağustos 1858'de Paris'te alınan kararlarda her iki beylikte de aynı kişinin hükümdar olamayacağını belirten bir maddenin bulunmadığı da bir gerçektir³⁶⁶.

Osmanlı Devleti ne kadar karara tepki gösterse de Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi yolunda politika güden Fransa, 10 Şubat 1859 tarihinde Cuza'yı Eflak ve Boğdan'ın müşterek voyvodası olarak tanımıştır³⁶⁷. İngiltere ise bu konuda Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. Cuza'nın hem Eflak hem de Boğdan voyvodası olarak seçildiğine dair haberlerin Londra'ya ulaşmasından sonra İngiltere hükümeti avukatları bu durumun mevcut mukaveleye aykırı olduğunu iddia ederek itiraz etmiştir. İngiltere'nin politikasına göre bir ilannâme ile Boğdan voyvodalığını kabul eden Cuza, Eflak voyvodalığı görevini reddetmelidir³⁶⁸. Ancak Cuza'nın iki beyliğin birden başına geçmesi İngiltere için çok da sürpriz bir gelişme olmasa gerektir. Çünkü Yaş'ta bulunan İngiliz konsolosluk temsilcisi Ongley 1858 yılı Kasım ayından itibaren iki beyliğin başına aynı ismin geçirilmesi yönünde faaliyetlerde ve isim üzerinde tartışmalarda bulunulduğunu rapor etmiştir³⁶⁹. Nitekim İngiltere bu itirazında fazla ısrarcı olmayacak ve Osmanlı Devleti bu konuda İngiltere'den beklediği desteği alamayacaktır.

Cuza'nın iki beyliğe birden seçilmesi ile ortaya çıkan bu yeni kriz üzerine 1859 yılı Nisan ayında devletler bir kez daha Fransa'da bir araya gelmişlerdir. Görüşmelerde Osmanlı Devleti adına Londra sefiri Kostaki Musurus görev

³⁶⁵ BOA. İ. HR. 164/8819. "Eflak ve Boğdan'ın ahvâl-i hâzırası üzerine Devlet-i Aliyye komiserlerinin artık orada kalmaları münâsib olmayacağına ve Boğdan'da bulunan Beylikçi-i Dîvân-ı Hümayûn saâdetlu Afif Bey Efendi hazretleriyle Eflak'ta bulunan Dâver Efendi tarafından gelen tahrîrât-ı telgrâfiyyede dahî kendilerinin avdeti lüzûmu işâr kılındığına binâen ileride icâbına göre hareket olunmak üzere müşâr u mumâileyhümânın maiyyetleri memûrlarıyla beraber hemen bu tarafa avdet etmeleri ..." Söz konusu arşiv belgesindeki ifadeden de anlaşıldığı üzere bölgede bulunan Osmanlı memurlarının da orada bulunmaktan rahatsız oldukları anlaşılmaktadır.

³⁶⁶ Bulei, a.g.e., s. 55.

³⁶⁷ Karal, a.g.e., C. II, s. 62.

³⁶⁸ BOA. İ. HR. 164/8809; A.} AMD. 90/62.

³⁶⁹ Berindei, a.g.e., s. 194. İngiltere'nin seçim öncesinde edindiği bilgiye benzer bir bilginin Avusturya'nın da eline geçtiği anlaşılmaktadır. Avusturya devlet adamları arasında Cuza'nın iki beyliğin birden başına geçebileceği yolunda duyumlar alınmış ancak bu, çok fazla gerçekleştirilebilir bir ihtimal olarak görülmemiştir. a.g.e., s. 196.

almıştır³⁷⁰. Ancak Paris'te müzakerelerin başladığı 7 Nisan 1859 tarihi itibarıyla Alexandru Ioan Cuza, Avusturya ve Osmanlı Devleti dışındaki Avrupa devletleri için birleşik Eflak ve Boğdan'ın prensi olarak kabul edilmiştir³⁷¹. Nitekim Paris'teki görüşmelerde Osmanlı Devleti ve Avusturya'nın tüm muhalefetine rağmen bölgede yeni bir karışıklığa mahal vermemek adına Cuza'nın iki beyliğe birden voyvoda seçilmesinin kabul edilmesinden yana tavır takınılmıştır.

Kostaki Musurus tarafından ortaya konulan Osmanlı görüşleri üzerinde Avrupalı devletlerin temsilcileri bir takım değişiklikler yapmaya çalışmışlardır. Fransa Dışişleri Bakanı Kont Walewski'nin ev sahipliğinde yapılan müzakerelerde İngiltere Memleketeyn meselesinin bir an önce çözülmesinden yana tavır alırken, Osmanlı Devleti bir takım küçük değişikliklerin yapılmasına razı olmuştur. Bununla birlikte müzakereler sırasında iki beyliğin bir kişi tarafından idare edilememesi konusu ile birlikte Memleketeyn beyinin atanmasının ardından "*derha*" İstanbul'a gelmesi kuralı değiştirilmeye çalışılmıştır³⁷². Eylül ayına gelindiğinde Osmanlı Devleti, 1856 Paris Barış'ında da vurgulandığı üzere Eflak ve Boğdan üzerindeki hakkını bir kez daha diğer devletlere tescil ettirirken, Bâb-ı Âlî'nin bölgeye komiser gönderebilme hakkı ve atanacak voyvodanın İstanbul'a getirilebilmesi konularında Avrupa devletleri ile görüş birliğine varılmıştır³⁷³. Musurus Bey, Kont Walewski ve Rusya'nın Paris elçisi Kont Kiselev tarafından hazırlanan bir metin, diğer temsilcilerin onayına sunulduktan sonra İstanbul'a gönderilmiştir. Meşveret Meclisi'nde yapılan görüşmelerin ardından Paris'te alınan kararlar doğrultusunda bir mazbata hazırlanmasına karar verilmiştir. Mazbatada Avrupalı devletlerin tavsiyelerine riayet edilerek sadece Cuza'ya mahsus olmak üzere Eflak ve Boğdan beyliklerinin şahsına tevdi edilmesi, Cuza'nın 19 Ağustos 1858 Mukâvelesi'ne bağlı kalması ve İstanbul'a gelmesi, Eflak ve Boğdan'da ayrı bir idare anlayışı gütmesi konularının yer almasına karar verilmiştir³⁷⁴.

³⁷⁰ BOA. İ. HR. 165/8833.

³⁷¹ Jorga, ... *Tarihi*, C. 5, s. 423.

³⁷² BOA. İ. HR. 169/9165-M.

³⁷³ BOA. İ. MMS. 133/5695.

³⁷⁴ BOA. İ. MMS. 132/5671.

Neticede Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa devletlerinin karşısında duramayan Osmanlı yönetimi 25 Eylül 1859 günü Alexandru Ioan Cuza'yı voyvoda olarak atanmıştır³⁷⁵. Bâb-ı Âlî, Cuza'nın voyvodalığa atanması kararı için 2 ayrı emr-i âlî kaleme aldırılmış, Bükreş ve Yaş'a ayrı ayrı göndermiştir³⁷⁶. Miralay Sâmih ve Tâhir Beyler bu görev için seçilmişler ve yanlarına görevlendirilen Dîvân-ı Hümâyûn kalemi memurları ile birlikte Bükreş ve Yaş'a gitmişlerdir³⁷⁷. Cuza'ya müşir payesi verilmiştir³⁷⁸.

Prens Cuza'ya yazılan emirnâmede yukarıda alınan Meclis-i Meşveret kararları tekrarlanmıştır. Cuza'ya Avrupalı devletlerin tavsiyeleri neticesinde sadece kendisine mahsus olmak üzere iki beyliğin birden idaresinin verildiği vurgulanmış, 19 Ağustos 1858 tarihinde alınan kararlara uyması gerektiği ve olası bir ihlalde durumu İstanbul'daki elçilere ve Osmanlı yönetimine bildirmesi gerektiği bildirilerek, kendisinden iki beylikte ayrı ve birbirinden farklı bir yönetim sergilemesi istenmiştir³⁷⁹. Cuza, voyvodalık görevinin Osmanlı Devleti tarafından kabulünün ardından 23 Aralık 1858 tarihinde tüm Eflak ve Boğdan halkına hitaben bir bildiri yayımlayarak birleşmenin tamamlandığını ve Rumen milletinin tesis edildiğini resmen ilan etmiştir³⁸⁰.

³⁷⁵ **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 98. (Belge No: 28 – A. DVN. DVE 80/4). Cevdet Paşa Cuza'nın iki beyliğe birden voyvoda olarak atanması kararının Osmanlı Devleti tarafından kabulünü şu sözlerle ifade etmektedir: “*Ufk-ı politika pek bulutlu olduğundan (ve) bu bâbda ziyâde isrâra zaman müsâid olmamak hasebiyle nihâyet Kuza Bey'in iki memlekette dahî beyliği bâzı şerâit ile taraf-ı Devlet-i Aliyye'den kabul olunarak düvel-i Avrupa'ya teklif edilmiştir. Bu sûretle Fransa imparatoru nâil-i emel olmuştur.*” Cevdet Paşa, **Tezâkir**, C. 13-20, s. 75.

³⁷⁶ **BOA. HR. MKT. 305/74**. Söz konusu arşiv belgesinde Bükreş ve Yaş'a gidecek olan kişilerin kaymakam veya miralay rütbesinde olup, lisana aşına kişilerden seçilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

³⁷⁷ **BOA. HR. MKT. 306/48**. Adı geçen belgeye göre bu görev için Sâmih ve Tâhir beylere 15.000'er; Dîvân-ı Hümâyûn kalemi memurlarına da 5.000'er kuruş harcirah verilmiştir.

³⁷⁸ **S.D.A.O., Sene 1275**, s. 67; **Sene 1278**, s. 72; **Sene 1279**, s. 74; **Sene 1280**, s. 67; **Sene 1281**, s. 65; **Sene 1282**, s. 64-65.

³⁷⁹ **BOA. HR. MKT. 311/6**. Söz konusu belgenin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır. Prens Cuza'ya hitaben yazılan emr-i âlî 1859 yılı Ekim ayında kendisine iletilmiştir. Cuza, Sâmih Bey ile gerçekleştirmiş olduğu görüşmede memleketinin Osmanlı Devleti'ne sadık bir politika güdeceğini, askerlerinin Osmanlı ordusu ile birlikte hareket edeceğini vurgulayarak en kısa sürede İstanbul'a geleceğini bildirmiştir. **BOA. İ. HR. 171/9316**.

³⁸⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 196. Cuza'nın bildirisi ile ilgili olarak Giurescu eserinde “*Union is achieved and the Romanian nationality is founded*” ifadesinden bahsetmektedir. Türk geldi ise “*Ey Romanyalılar; ittihad tamam oldu. Romanya milleti teessüs etti. Bütün ümitlerinizi bir prence*

Yaşanan tartışmaların ardından Alexandru Ioan Cuza'nın Eflak ve Boğdan voyvodalığı görevine gelmesinden kısa bir süre sonrasına ait bir belge dikkati çekmektedir. 12 Ocak 1860 tarihinde voyvoda Cuza tarafından Hâriciye Nezâreti'ne gönderilen telgrafta Cuza memleketinin kalkınması için elinden geleni yapmakta olduğunu belirterek padişahın teveccühüne mazhar olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Buna mukabil 16 Şubat 1860'da Cuza'ya gönderilen tahriratta ise Memleketeyn'in iyi idaresinden dolayı Bâb-ı Âlî'de duyulan memnuniyet ifade edilmiştir³⁸¹. Bu belge Alexandru Cuza'nın kısa bir süre içerisinde Osmanlı Devleti'nin takdirini kazanacak kadar başarılı işlere imza attığını yada iki taraf arasındaki gerginliğe bir son verilerek ilişkilerin normalleşme sürecine girdiğini düşünmemizi sağlamaktadır.

4.1.2. Alexandru Ioan Cuza'nın 1860 İstanbul Ziyareti

Hem Eflak hem de Boğdan'ın yönetimini ele alan ve bu sayede bu iki beyliği fiilen birleştirmiş bulunan Alexandru Ioan Cuza, göreve atandıktan yaklaşık 1 yıl sonra İstanbul'a gelmiş ve padişahın huzuruna çıkmıştır. Prens Cuza, çıkmış olduğu İstanbul yolculuğunda maiyeti ile birlikte Kalas'a ulaşmış ve burada Osmanlı heyeti tarafından karşılanmıştır. Tabii Cuza'yı karşılamak için Bâb-ı Âlî de bir takım hazırlıklar yapmıştır. Her şeyden önce Cuza'nın İstanbul'a gelişinde uygulanacak olan teşrifata dair bir plan yapılmıştır³⁸². Hazırlanan teşrifat programına göre Cuza'nın bir vapur ile karşılanması, yanına bir yaver verilmesi, kendisinin Mirgün Sarayı'nda misafir edilmesi, saraydan bir kişi ile birlikte Sadrazam ve Hâriciye Nâzırı'nın Cuza'yı ziyaret ederek hoş geldiniz ziyaretinde bulunması ve ayrıca Sadâret ve Hâriciye Nezâreti'nin kendisine resmî bir ziyafet vermeleri kararlaştırılmıştır. Cuza'nın İstanbul'a varışının ertesi günü padişahın huzuruna çıkarılmasına karar verilmiştir. Saray ziyaretinin ardından Cuza'nın Bâb-ı Âlî'ye götürülmesi, burada askerî törenle karşılanması ve vekillerle görüştürülmesi ve

rabt etmişsiniz; işte intihab eylediğiniz prens de size bir Romanya bahşediyor. Yaşasın Romanya" şeklindeki bir metni eserinde kullanmıştır. Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 196; Türkgeldi, **a.g.e.**, C. I, s. 209.

³⁸¹ **BOA. İ. HR. 174/9498.**

³⁸² **BOA. İ. HR. 179/9857.**

sonrasında bir resmî ziyafet daha verilmesi teşrifat programının son aktivitesi olarak planlanmıştır³⁸³.

Teşrifat programının hazırlanmasından sonra sıra Cuza'nın İstanbul'a gelişi için bir mihmandar ve gemi tahsis edilmesine gelmiştir³⁸⁴. İlk olarak Cuza ve beraberindekileri Kalas'ta karşılamak üzere "*Beyrut*" adlı vapurun gönderilmesine karar verilmiştir. Ancak daha sonra Beyrut vapurundaki yatak sayısının azlığı nedeniyle ikinci bir vapurun, "*Hayreddin*" vapurunun, gönderilmesi gündeme alınmıştır³⁸⁵. Neticede Eflak kapıkethüdası ile yapılan yazışmalar neticesinde Cuza ve maiyetinin bir kısmının Beyrut vapurunda ağırlanmasına, diğer misafirlerinse posta vapuru ile gelmelerine karar verilmiştir³⁸⁶. Cuza ve maiyetinin Kalas'a yaklaştığı haberinin İstanbul'a ulaşmasının ardından Hâriciye Teşrifatçısı Kâmil Bey ve beraberindekilerin 26 Eylül 1860 günü Beyrut vapuru ile yola çıkmaları emri verilmiştir³⁸⁷.

Kalas Limanı'ndan alınarak maiyetinde bulunan 84 kişi ile birlikte İstanbul'a gelen Cuza Bey, Mirgün Sarayı'nda misafir edilmiş, kendisine refakat etmek üzere Hazine-i Hâssa kâtiplerinden Ali Efendi görevlendirilmiştir³⁸⁸. 9 Ekim 1860 günü saraya götürülen Prens Cuza, Osmanlı padişahı Sultan Abdülmecid tarafından kabul edilmiş ve huzura alınmıştır³⁸⁹. Padişah, Prens'e Mecidî Nişânı ile birlikte altın kabzalı bir kılıç hediye etmiştir. Prens Cuza, padişah ile gerçekleştirdiği görüşmenin ardından Sadrazam Âlî Paşa'nın sahildeki konutunda kendisi için düzenlenen bir ziyafete katılmıştır. 10 Ekim günü Kaptan ve Serasker paşaların

³⁸³ BOA. İ. HR. 178/9805.

³⁸⁴ BOA. HR. MKT. 348/24.

³⁸⁵ BOA. İ. HR. 178/9830. Konu ile ilgili belgelerde Prens Cuza'ya vapur tahsis edilmesi konusu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Buna göre, Cuza ve beraberinde 40'tan fazla zabıt ve boyarın gelecek olması nedeniyle 9 yataklı Beyrut vapuru yetersiz görülmüştür. Bunun üzerine Kaptan Paşalık makamından daha büyük bir vapur talep edilmiştir. Ancak Karadeniz'e daha büyük bir vapurun çıkmasına imkân olmadığı gerekçesiyle Beyrut vapuru ile birlikte Hayreddin vapurunun gönderilmesi fikri ortaya çıkmıştır.

³⁸⁶ BOA. HR. MKT. 349/84.

³⁸⁷ BOA. İ. HR. 179/9848. Söz konusu belgenin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır. Bu konudaki gazete haberi için bkz. T.V., No: 597, 28 Rebiülevvel 1277/14 Ekim 1860, s. 1.

³⁸⁸ BOA. İ. HR. 183/10195.

³⁸⁹ BOA. İ. HR. 179/9867; C.H., No: 1009, 3 Rebiülahir 1277/19 Ekim 1860, s. 1. Jorga, Sultan Abdülmecid'in huzuruna çıkan Cuza'yı birkaç adım atarak karşıladığını belirtmektedir. Jorga, a.g.e., C. 5, s. 244.

konutlarında görüşmelerde bulunan Cuza, 12 Ekim günü İngiliz elçiliğinde kendisi şerefine tertip edilen davete katılmıştır. 13 Ekim günü Dolmabahçe'deki Saray-ı Hümayûn Tiyatrosu'na davet alan Prens, 15 Ekim'de Fransız, 16 Ekim'de ise Rus elçiliklerinde verilen davetlere katılmıştır. 16 Ekim günü bir kez daha padişahın huzuruna çıkan Cuza, resmî veda ziyaretinde bulunmuş ve ertesi sabah İstanbul'dan ayrılmıştır³⁹⁰.

Bu ziyaret süresinde, Prens Cuza ve maiyetinde bulunan 35 kişiye çeşitli derecelerde Mecidî Nişânı verilmiştir³⁹¹. Prens Cuza'nın bu ziyaretindeki masrafların Hazine tarafından ödenmesi kararı alınmıştır³⁹². Bu kapsamda Memleketeyn beyinin İstanbul'da bulunduğu müddetçe yapılan masraflar bir deftere kaydedilmiş ve toplam 279.030 kuruş harcama yapılmıştır³⁹³.

Cuza'nın İstanbul'a gelmesi ve padişahın huzuruna çıkması ile ilgili olarak ünlü Rumen tarihçi Jorga, üst düzey protokole dikkat çekmektedir. Jorga'ya göre ülkesinde bulunan Türkleri yabancı olarak görmesine ve bu yönde muamele etmesine, Osmanlı sadrazamını serhat boylarına gerçekleştirdiği seyahatte ziyaret etmeyi reddetmesine rağmen Memleketeyn beyi Cuza İstanbul'da bağımsız bir prens gibi karşılanmıştır³⁹⁴. Bununla birlikte Cuza, İstanbul ziyaretinin ardından memleketine döndüğünde bu seyahati "*basit bir nezaket ziyareti*" olarak değerlendirmiştir³⁹⁵.

Cuza'nın iki beyliğin birden başına gelmesi ve İstanbul'a resmî bir ziyarette bulunarak Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını bildirmesinden sonraki süreçte Memleketeyn açısından en önemli mesele çift meclisli yapının kaldırılarak tek

³⁹⁰ C.H., No: 1009, 3 Rebiülahir 1277/19 Ekim 1860, s. 1.

³⁹¹ BOA. A.} DVN. MHM. 31/34; HR. MKT. 352/76. Cerîde-i Havâdis ve Takvîm-i Vakâyi'de yer alan haberlerden anlaşıldığına göre Memleketeyn Beyi Cuza'nın yanında İstanbul'a gelenlerden 8 kişiye 2. Rütbe, 4 kişiye 3. Rütbe, 11 kişiye 4. Rütbe ve 12 kişiye de 5. Rütbeden olmak üzere toplam 35 kişiye Mecidî Nişânı ihsan buyrulmuştur. C.H., No: 1011, 15 Rebiülahir 1277/31 Ekim 1860, s. 1; T.V., No: 600, 14 Cemaziyelevvel 1277/28 Kasım 1860, s. 1-2. Prens Cuza'ya verilen nişana dair arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

³⁹² BOA. HR. MKT. 375/10; A.} MKT. NZD. 324/52.

³⁹³ BOA. İ. HR. 184/10234.

³⁹⁴ Jorga, a.g.e., C. 5, s. 423.

³⁹⁵ Berindei, a.g.e., s. 393.

meclis sisteminin getirilmesi olmuştur. Ancak Cuza, bunun için 1861 yılına kadar beklemek zorunda kalmıştır.

Prens Cuza, 1 Mayıs 1861 tarihinde Osmanlı Devleti ile birlikte diğer büyük devletlere göndermiş olduğu muhtıradaki iki ayrı meclisle çalışmanın zorluğuna vurgu yaparak tek meclisli bir yapıya geçilmesini ve bu doğrultuda Eflak ve Boğdan meclislerinin birleştirilmesini talep etmiştir³⁹⁶. Cuza'nın bu teklifi yaklaşık 7 ay sonra Bâb-ı Âlî tarafından onaylanmış, 2 Aralık 1861 tarihinde yayımlanan Meclis-i Vükelâ mazbatasına ile Eflak ve Boğdan meclisleri geçici olarak, Cuza'nın hükümdarlığı müddetince, birleştirilmiştir³⁹⁷. Böylece Cuza'nın Eflak ve Boğdan voyvodası seçilmesi ile sağlanan “*şahsî birlik*” yerini gerçek bir birliğe bırakmıştır³⁹⁸. Yine aynı tarihte Cuza'nın voyvodalık görevinde bulunacağı müddet için geçerli olmak kaydıyla Fokşani'de bulunan merkezî komisyonun da kaldırılmasına karar verilmiştir³⁹⁹. Bu önemli gelişme üzerine 23 Aralık 1861 günü Prens Cuza Romanya'nın birliğini ilan etmiştir⁴⁰⁰. Meclis birleştirme kararının alınmasından sonra 5 Şubat 1862 tarihinde Bükreş'te birleşik meclis açılmış ve çalışmalarına başlamıştır. Kurulan ilk hükümetin başına Barbu Catargiu getirilmiştir. Bu tarihten itibaren iç yazışmalarda “*Birleşik Prenslıklar*” yerine “*Romanya*” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır⁴⁰¹. Aynı gün birliğin başkenti olarak Bükreş kenti ilan edilmiştir⁴⁰².

Yaşanan bu gelişmeler ve neticesinde ortaya çıkan Rumen birliği ile ilgili olarak Avrupa kamuoyunun izlenimini ve ortaya çıkan fiilî durumu anlamak adına

³⁹⁶ Nimet Ayşe Bakırcılar, **XIX. Yüzyılda Balkanlarda Dinsel Yapı ve Bunun Ayrılıkçı Hareketlere Etkisi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2003, s. 103. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yer alan Ağustos 1861 tarihli bir belgede Memleketeyn voyvodası Cuza'ya ait bir arizayı takdim için 3 kişinin mabeyn-i hümayûna çıkmak istedikleri bilgisi yer almaktadır. **BOA. İ. HR. 186/10370**.

³⁹⁷ **BOA. İ. HR. 333/21409**.

³⁹⁸ Üçok, **a.g.e.**, s. 210.

³⁹⁹ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 424.

⁴⁰⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 196.

⁴⁰¹ Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 169. Tuncer, birleşik meclisin çalışmalarına başlaması ile birlikte artık Romanya birliğinin ilan edildiğini belirterek Osmanlı Devleti ile Romanya arasında vergi dışında bir bağ kalmadığına vurgu yapmaktadır. (Tuncer, **a.g.e.**, s. 81.) Birleşik Romanya'nın ilk hükümet lideri olan Barbu Catargiu'nun iktidarı oldukça kısa ömürlü olmuştur. Catargiu, 20 Haziran 1862'de gerçekleştirilen bir suikast sonucu öldürülmüştür. Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 197.

⁴⁰² Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 197.

Osmanlı Devleti'nin Paris sefiri Rifat Veliyüddin Efendi'nin 1862 yılı Ocak ayında Hâriciye Nezâreti'ne göndermiş olduğu tahrirat oldukça mühimdir. Veliyüddin Efendi'nin ifadesine göre Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi kararı Prens Cuza'ya yaşamı müddetince olmak şartıyla verilmiş olmasına rağmen Paris gazetelerinde çıkan haberlerde bu şarta yer verilmemiş ve herhangi bir şart olmaksızın birliğin sağlandığı ifade edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Rifat Veliyüddin Efendi, Fransız Dışişleri Bakanı Thouvenel ile bir görüşme yapmış ve Fransız bakandan Cuza'nın uyarılmasını talep etmiştir⁴⁰³.

4.1.3. Alexandru Ioan Cuza Dönemi Reformları ve 28 Haziran 1864 Tarihli Senet

20 Mart 1820 tarihinde Huşi'de doğan, Paris, Pavia ve Bologna'da eğitim alan⁴⁰⁴ ve Boğdanlı zengin bir aileden gelen Alexandru Ioan Cuza, 1848 yılında Yaş'ta gerçekleştirilmeye çalışılan ihtilalde rol oynamış ve bu yüzden bir müddet sürgün hayatı yaşamıştır. Sürgünden dönüşte orduda görev yapmaya başlayan ve 1858 yılında albay unvanına yükselen Cuza, 1857 yılı seçim sürecinde Osmanlı Devleti ve Avusturya'nın etkilerine karşı protestolarda yer alarak ünlenmiştir⁴⁰⁵. Bununla birlikte belirgin bir politik görüşü olmayan Cuza, liberal ve mason kimliği ile tanınmıştır. Ancak 7 yıllık voyvodalığında modern Romanya'nın temellerini atmıştır⁴⁰⁶.

5 Şubat 1862'de Bükreş'te birleşik meclisin açılması ile birlikte Eflak ve Boğdan'daki kurumların bir düzene sokulması süreci başlatılmış ve bu yolda kanunlar hazırlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu dönemde mecliste politik kavgalar sıklıkla yaşanmaya başlamıştır⁴⁰⁷. Hatta bu problemlerden dolayı, Alexandru Cuza hakkında 1863 yılı başında istifa ettiğine dair bir şayia ortaya atılmıştır. Bâb-ı Âlî

⁴⁰³ BOA. İ. HR. 190/10643.

⁴⁰⁴ "Alexandru Ion Cuza." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/147668/Alexandru-Ion-Cuza>>, (E.T.: 21.02.2012).

⁴⁰⁵ Bulei, **a.g.e.**, s. 55.

⁴⁰⁶ Castellan, **a.g.e.**, s. 321.

⁴⁰⁷ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 8. Glenny Cuza'nın hükümdarlığı müddetince Liberal – Muhafazakâr parti çekişmeleri, komplolar ve koalisyonlarla uğraşmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Glenny, **a.g.e.**, s. 74.

konu ile ilgili olarak Paris, Londra ve Berlin sefâretlerinden bilgi talebinde bulunmuştur. Londra sefîri Kostaki Musurus 10 Şubat 1863 tarihli telgrafında İngiltere Dışişleri Bakanlığı ile yaptığı görüşmeler neticesinden istifa haberinin asılsız olduğunu bildirmiştir. Berlin'de bulunan Osmanlı sefîri Aristaki Bey de 11 Şubat 1863 günü söz konusu haberlerin asılsız olduğunu bildirmiştir. Paris sefîri Cemil Bey ise Prens Cuza tarafından Bükreş'ten gönderilen bir metnin 7 Şubat günü gazetelerde yayınlandığını bildirmiş ve konunun Prens ile Memleketeyn Meclisi arasındaki gerilimden kaynaklandığını ve Bükreş kaynaklı yalan bir haber olduğunu bildirmiştir⁴⁰⁸. Politik çekişmelerin devam etmesi ve kendisine karşı bir muhalefetin oluşmasıyla birlikte Cuza'nın otoriter bir idare kurmaya başladığı da görülmektedir. Bu dönemde Cuza'nın en büyük destekçisi ve yardımcısı 23 Ekim 1863–7 Şubat 1865 tarihleri arasında görev yapan Kogalniceanu hükûmeti olmuştur⁴⁰⁹. 1848 İhtilalleri sırasında ihtilal sözcüsü olarak ön plana çıkan Kogalniceanu başbakanlık görevinde iken Cuza'nın en büyük destekçisi olmuştur⁴¹⁰.

17 Kasım 1863 günü Başbakan Kogalniceanu ülkede reform öngören büyük bir program ilan etmiştir. 29 Aralık 1863 günü çıkartılan bir kanunla memleket topraklarının dörtte birine sahip olan manastır mülklerinin devletleştirilmesi süreci

⁴⁰⁸ BOA. İ. HR. 198/11279.

⁴⁰⁹ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 198. Giurescu, bu dönemi Romanya'nın sosyo-ekonomik kalkınmasının en verimli yılları olarak nitelendirilmektedir. (gös.yer.) 6 Eylül 1817'de Yaş'ta doğan Kogalniceanu, Eflak ve Boğdan'ın birliği ve Romanya'nın bağımsızlığı sürecinde etkin bir isimdir. 1840 yılında "*Dacia Literara*" adıyla bir edebiyat dergisi çıkartmaya başlamış, 1845-1852 yılları arasında Boğdan kroniklerini yayımlamıştır. 1848 yılında yayımladığı "*Boğdan'daki Ulusal Parti'nin İstekleri*" broşüründen dolayı Bukovina'ya kaçmak zorunda kalan Kogalniceanu, birlik mücadelesine devam etmiştir. 1863-1865 yıllarında Başbakanlık, 1876-1880 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı görevlerinde bulunan Kogalniceanu, Berlin Kongresi'nde ülkesini temsil etmiştir. 1 Temmuz 1891'de Paris'te vefat etmiştir. "*Mihail Kogălniceanu*." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/321023/Mihail-Kogalniceanu>>, (E.T.: 21.02.2012).

⁴¹⁰ Cezmi Karasu, "*Bağımsızlıktan I. Dünya Savaşı'na Romanya*", **Balkanlar El Kitabı**, C. I, s. 522-523. Celil Layıktez, Kogalniceanu'nun Cuza'nın en büyük destekçisi olmasını ortak bir mensubiyete bağlamaktadır. Öyle ki, Layıktez'in belirttiğine göre hem Alexandru Ioan Cuza hem de Mihail Kogalniceanu masonudur. Cuza, Yaş şehri Tuna Yıldızı Locası'nın birinci nazırı ve aynı adı taşıyan Galatzi Locası'nın da üstadıdır. Buna karşılık Kogalniceanu da masonudur. Layıktez, ayrıca Eflak ve Boğdan'da yapılan seçimler sürecinde ülkeye gelen Avrupalı komisyonun tamamının da mason olduğu iddiasındadır. Celil Layıktez, "*Romanya'nın Kuruluş ve İstiklâlinde Masonlar*", **Mimar Sinan**, S. 65, 1987, s. 29-31.

başlatılmıştır⁴¹¹. Bununla birlikte gerçekleştirilmek istenen toprak reformuyla Eflak ve Boğdan'da emlak ve arazinin önemli bir kısmını elinde bulunduran boyar kesiminin gücünü kaybetmesi ve bu topraklarda kiracı konumunda bulunan halkın toprak sahibi olması hedeflenmiştir⁴¹². Doğal olarak gerçekleştirilmek istenen bu toprak reformuna karşı muhalefet gösteren kesimler de ortaya çıkmıştır. Cuza'nın toprak reformu büyük toprak sahibi boyar kesimi tarafından haksız ve vakitsiz; Avrupa'da okumuş olan genç kesim tarafındansa yetersiz olduğu gerekçesiyle itiraz görmüştür⁴¹³. Bu karara manastırlar ve Rusya tarafından destek gören patriklik makamı da itiraz etmiş ancak Cuza ve Kogalniceanu geri adım atmamıştır⁴¹⁴.

İki taraf arasındaki anlaşmazlıkların giderek arttığı bir dönemde, 28 Mart 1864 tarihinde, Cuza yurt dışında iken bir isyan hareketi yaşanmıştır. Her ne kadar bu isyan hareketi süratle bastırılmışsa da yaşanan olaylar nedeniyle Bâb-ı Âlî ile olan ilişkilerde kısa süreli bir gerginlik ortaya çıkmıştır. Bâb-ı Âlî bu isyandan Cuza'yı sorumlu tutmuş ve Fuad Paşa kendisine gönderdiği mektupta isyanın gerçek nedenlerini bilmemekle beraber halkın meşrû taleplerinin yerine getirilmesini istemiştir. Cuza ise bu talebe cevap olarak Bâb-ı Âlî'nin memleketinin iç işlerine karışma yetkisi olmadığını bildirmiştir⁴¹⁵.

Yaşanan isyanın ardından hükümet desteğini elinde bulunduran Cuza, ordunun da yardımıyla 14 Mayıs 1864'te Meclis'teki muhalefeti ortadan kaldırmıştır⁴¹⁶. Söz konusu tarihte yapılan bir açıklama ile yeni meclis toplanana kadar Prens Cuza tarafından verilen kararların yasa hükmünde olacağı açıklanmıştır⁴¹⁷. Böylece toprak reformu kararı ve seçim kanunu değişikliğinde muhalefet tavrı takınan Meclis, Cuza tarafından kapatılmıştır. Bâb-ı Âlî bu kararı kabul edilemez olarak nitelemiş, Cuza'nın uyarılmasına ve büyük devletlerle bu konunun görüşülmesine

⁴¹¹ Constantin Giurescu vd., **Chronological History of Romania**, s. 198. Karar parlamentodan 93 evet oyuna karşın 3 muhalif oyla, ezici bir üstünlükle geçmiştir. Berindei, **a.g.e.**, s. 281.

⁴¹² **BOA. İ. HR. 207/11934-F**. Söz konusu belgede yapılan değişiklikten bahsedilirken eski kanun için "*esâsen adl ve hakka mugâyir olan kânûn-ı kadîm*" ifadesi kullanılmaktadır.

⁴¹³ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 8.

⁴¹⁴ Castellan, **a.g.e.**, s. 321.

⁴¹⁵ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 10.

⁴¹⁶ Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 172-173.

⁴¹⁷ **British Documents On Foreign Affairs**, Part 1, Series B, Vol. 1, s. 284. (Doc. 129).

karar vermiştir. Bu konuda İngiltere'yi yanına alan Osmanlı Devleti, Fransa'dan beklediği desteği alamamıştır. Fransız yönetimi Cuza'nın bu politikasının Osmanlı Devleti'nin metbûiyetine ve menfaatine aykırı olmadığı yolunda görüş bildirmiştir⁴¹⁸. Sonuç olarak yayımlanan bir irâde ile yaşanan gelişmeler hakkında izahta bulunması için Prens Cuza İstanbul'a çağırılmış ve kendisini Köstence'den İstanbul'a getirmesi için “*Beyrut*” adlı Osmanlı vapuru tahsis edilmiştir⁴¹⁹. Cuza'nın ağırlanması hususunda Kâmil Efendi görevlendirilmiş ve 60.000 kuruş tutarında bir bütçe tahsis edilmiştir⁴²⁰.

Memleketindeki muhalefeti bir şekilde ortadan kaldıran Prens Cuza, Osmanlı yönetimi ile olan sorunlara son vermesini de bilmiştir. 1864 yılı Haziran ayında bir kez daha İstanbul'a gelen Cuza, padişah ve devlet yetkilileri ile görüşmelerde bulunacak ve ilişkileri yeniden bir düzene oturtacaktır⁴²¹.

5 Haziran 1864 günü Bükreş'ten yola çıkan Prens Cuza, ilk olarak Yergöğü'ne gitmiş ve buradan Avusturya kumpanyası gemilerinden “*Arşidüşes Sofi*” adlı vapurla Boğazköy'e (Cernavoda) ulaşmış ve burada Sâlih Paşa ve Memleketeyn kapı kethüdası vekili tarafından karşılanmıştır. Ertesi gün demiryolu ile Köstence'ye gelen heyet, Beyrut vapuru ile İstanbul'a gitmek üzere yolculuğuna devam etmiştir. 7 Haziran günü sabah saatlerinde İstanbul'a ulaşan Cuza resmî törenle karşılanmış ve Göksu Kasrı'na götürülmüştür⁴²². Cuza Bey'in İstanbul'a ulaşmasının ardından İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya devletlerinin elçileri

⁴¹⁸ BOA. İ. HR. 207/11934-F.

⁴¹⁹ BOA. İ. HR. 207/11930; A.} MKT. MHM. 305/30.

⁴²⁰ BOA. A.} MKT. MHM. 303/52.

⁴²¹ Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'ndeki haberde Memleketeyn Prensi Cuza Bey'in Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını ve sadakatini göstermek için 14 Haziran 1864 Salı günü İstanbul'a geleceği haber edilmiştir. (Tasvîr-i Efkâr (T.E.), No: 202, 4 Muharrem 1281/8 Haziran 1864, s.1.) Fransız sefiri Moustier'in deyiimiyle Cuza, “*gerek kendi gerek bütün Romanya milleti namına sultanın hâk-i pâyine yüz sürmüş*”tür. Decei, “*Boğdan*”, s. 704.

⁴²² Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis (R.C.H.), No: 883, 2 Muharrem 1281/6 Haziran 1864, s. 1; No: 885, 4 Muharrem 1281/8 Haziran 1864, s. 1-2.

tercümanları aracılığıyla hoş geldiniz ziyaretinde bulunmuşlardır⁴²³. Prens, 8 Haziran 1864 günü Mabeyn-i Hümayûn'a çıkarak padişahla görüşmüştür⁴²⁴.

Ertesi gün Sadrazâm ve Hâriciye Nâzırı ile görüşmelerde bulunan Cuza, kendisine tahsis edilen vapurla Dolmabahçe'ye gelmiş ve buradan yine kendisine tahsis edilen araçla ziyaretine gelen yabancı elçiliklere iade ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Sefaretlerdeki görüşmelerin ardından Rumların İstanbul, Antakya, İskenderiye ve Kudüs patrikleri ziyaret edilmiştir. 10 Haziran 1864 günü konakladığı Göksu Kasrı'nda yabancı devlet elçilerini ağırlayan Cuza, bu görüşmelerinin ardından refakatindekilerle beraber Tersâne-i Âmîre ve bazı kışlaları gezmiş ve aynı günün akşamı Fransa elçiliğinde kendisi için verilen yemeğe katılmıştır⁴²⁵. 13 Haziran 1864 günü İngiltere elçiliğinde Cuza için bir yemek verilmiştir⁴²⁶. 15 Haziran günü akşamı ise Avusturya Devleti'nin İstanbul'daki elçilik binasında Cuza Bey şerefine bir ziyafet daha tertip edilmiştir⁴²⁷. Cuza'nın İstanbul seyahatinin bitiş tarihi olarak 16 Haziran günü öngörülmüş olmasına rağmen Memleketeyn hakkında yapılacak olan ıslahata dair kesin bir karar verilememesi üzerine dönüş tarihinin 20 Haziran'a ötelenmesine karar verilmiştir⁴²⁸.

20 Haziran 1864 Pazartesi günü bir kez daha padişahın huzuruna çıkan Memleketeyn beyine Birinci dereceden murassa "*Nişân-ı Âl-i Osmânî*" ihsân buyrulmuştur. Cuza Bey aynı gün deniz yoluyla İstanbul'dan ayrılmıştır⁴²⁹. 21 Haziran'da Köstence'ye ulaşan Cuza, demiryoluyla Boğazköy'e, Boğazköy'den yine vapurla Yergöğü'ne varmış ve oradan da Bükreş'e gitmek üzere yola çıkmıştır⁴³⁰. Neticede İstanbul'da yabancı bir devlet lideri gibi karşılanan, şerefine

⁴²³ R.C.H., No: 886, 6 Muharrem 1281/10 Haziran 1864, s. 1-2.

⁴²⁴ T.V., No: 752, 7 Muharrem 1281/11 Haziran 1864, s. 1; **Tercümân-ı Ahvâl (T.A.)**, No: 498, 4 Muharrem 1281/8 Haziran 1864, s. 1-2.

⁴²⁵ R.C.H., No: 886, 6 Muharrem 1281/10 Haziran 1864, s. 1.

⁴²⁶ R.C.H., No: 887, 8 Muharrem 1281/12 Haziran 1864, s. 1; T.A., No: 500, 9 Muharrem 1281/13 Haziran 1864, s. 1.

⁴²⁷ R.C.H., No: 890, 11 Muharrem 1281/15 Haziran 1864, s. 1.

⁴²⁸ T.A., No: 502, 14 Muharrem 1281/18 Haziran 1864, s. 1.

⁴²⁹ R.C.H., No: 893, 16 Muharrem 1281/20 Haziran 1864, s. 1; T.E., No: 206, 18 Muharrem 1281/22 Haziran 1864, s.1; T.A., No: 503, 19 Muharrem 1281/23 Haziran 1864, s. 1; Ahmed Lûtfî, **a.g.e.**, C. X, s. 120, 138.

⁴³⁰ R.C.H., No: 894, 17 Muharrem 1281/21 Haziran 1864, s. 1.

ziyafetler verilen ve padişah tarafından nişan ve hediyelerle onurlandırılan Cuza, bu ziyaretiyle ülkesindeki değişiklikler için Bâb-ı Âlî'nin onayını almayı başarmıştır.

Yaşanan gelişmeler 30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşması ve 19 Ağustos 1858 tarihli Paris Konvansiyonu üzerinde bir takım değişikliklerin yapılmasını zorunlu kıldığından Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'da bir kez daha yapısal değişiklikler yaşanmasına onay vermek zorunda kalmıştır. Âlî Paşa ve Prens Cuza arasında İstanbul'da gerçekleştirilen müzakereler sonrasında hazırlanan taslak Paris Antlaşması'nı imzalayan devletlerin İstanbul'da bulunan elçileri ile paylaşılmış ve bu devletlerin de onayları alındıktan sonra 28 Haziran 1864 tarihinde Paris Konvansiyonu'na ek olmak üzere 20 maddelik bir senetle yürürlüğe sokulmuştur. Bu senette alınan kararlar şunlardır⁴³¹:

- Hükümet idaresi ve yasama gücü voyvoda, Senato ve Meclis'e verilmiştir. (1.- 2. Maddeler)
- Voyvodaya kanun teklifinde bulunma hakkı verilmiş, kanun teklifinin müzakeresi ise Senato ve Meclis'e verilmiştir. Meclis ve Senato'nun onayı olmadan hiçbir kanunun voyvoda tarafından onaylanamamasına karar verilmiştir. (3. Madde)
- Seçimle belirlenen Meclis'te başkanlık görevini üstlenecek reisin voyvoda tarafından bir yıl süre atanmasına ve bu kişinin Meclis içerisinde biri olmasına karar verilmiştir. (4. Madde)
- Senato'nun ülkedeki metropolitler, diyakosluk piskoposları ve en üst kıdemli general gibi üst düzey yetkililere ek olarak 64 kişiden oluşması ve bu 64 üyenin yarısının 3 yılda bir değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Senato reisliği göreviyse başmetropolite verilmiştir. (7.-8.-11. Maddeler)
- Meclis'te görüşülen kanun taslağının Senato'ya sunulması ve kabul edilmesi halinde voyvodanın tasdikine sunulması yöntemi benimsenmiştir.

⁴³¹ BOA. İ. MMS. 133/5688. Söz konusu arşiv belgesinden Âlî Paşa ve Prens Cuza tarafından hazırlanan metnin Paris Antlaşması'nı imzalayan devletlerin İstanbul'da bulunan elçileri ile paylaşılması hususunda Rusya dışındaki devletlerin elçilerinin söz konusu taslağa destek ve onay verdikleri, sadece Rus elçisinin elinde bir talimat olmadığından dolayı devletine başvurmayla mecbur olduğunu beyan ettiği anlaşılmaktadır.

Senato'nun kanun taslağı üzerinde bir düzenleme yapması durumunda ise söz konusu taslağı Meclis'e iadesi yolu belirlenmiştir. (14. Madde)

- Memleketteki bütün memurların atanmasının ardından kanun ve nizamlara itaat edeceğine ve voyvodaya sadık kalacağına dair yemin etmeleri zorunluluğu getirilmiştir. (17. Madde)
- Voyvodaya bağlı olarak çalışmak üzere ehliyet ve tecrübe sahibi kişilerden oluşan bir idare meclisinin kurulmasına karar verilmiştir. Ancak bu meclisin hiçbir kuvvet ve iktidarı bulunmaksızın kanun taslaklarını incelemekle sorumlu olması kararlaştırılmıştır. (19. Madde)

Cuza'nın İstanbul ziyaretinde yapılan düzenlemelerden biri de Eflak ve Boğdan'daki seçim sürecine dair olmuştur. Buna göre seçimlerde aday olanların 100 duka irâd sahibi olduğunu kanıtlaması şart koşulmuştur. Bununla birlikte din adamı, öğretmen, doktor, avukat, mühendis ve mimar gibi iş kollarında çalışanların ise yıllık en az 3.000 kuruş maaş aldıklarını ispat etmeleri durumunda 100 duka irâda sahip olduklarını kanıtlamaları şartı aranmamıştır. Mebusların şehir ve kazaların büyüklük ve önemine oranla seçilmeleri kararı alınmış ve bu doğrultuda Bükreş'ten 6, Yaş ve ikinci derece şehirlerden 4, nahiyelerden de birer mebus seçilmesi kararlaştırılmıştır⁴³².

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'da 19 Ağustos 1858 tarihindeki mukavele temelinde yeni bir yapılanmaya gitmek durumunda kalmıştır. Ortaya çıkarılan metin Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn üzerindeki hâkimiyetini muhafaza eden, Cuza'nın girişimlerini protesto ettikten sonra Bâb-ı Âlî adına geri adım atmayı gerektirmeyen ve büyük devletlerle üzerinde anlaşılan bir metin olmuştur⁴³³. Neticede Bâb-ı Âlî, 28 Haziran 1864 tarihli bu senetle Eflak ve Boğdan'daki krizi bir kez daha geçiştirmeyi bilmiştir.

⁴³² BOA. İ. MMS. 133/5688.

⁴³³ BOA. İ. MMS. 133/5688. Bu durum arşiv belgesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “ ... evvelâ sened-i munazzım müsveddesi ile varaka-yı melfûfe ve mükâleme mazbatası kırâat olunduğunu müteakib cereyân eden müzâkerâtın fezlekesinde bu maddede Devlet-i Aliyye’ce en ziyâde gözetecek ve gâyet itinâ edecek üç mes’ele olup onların dahî biri Memleketeyn üzerinde olan hukûk-ı mukaddese-i hazret-i mülûkânenin muhâfaza-i tamâmiyyeti ve ikincisi Cuza'nın yaptığı şeylerin şekl ve nümâyişi karşısında protesto olunmuş ve bunların keenlemyekun hükmünde

Meclisi ekarte ettikten sonra reformlarına devam eden Cuza, 1864 yılı Mayıs ayında “*Statute*” adıyla hazırlanan yeni anayasayı halkoylamasına sunmuş ve ezici bir üstünlükle kabul almıştır⁴³⁴. Cuza, aynı yılın yaz aylarında büyük devletlerin de desteğini aldıktan sonra ülkedeki reform hareketlerine hız vermiştir. İlk olarak Ağustos 1864’te yeni toprak yasası yürürlüğe girmiş ve köylü halka toprak dağıtılmıştır⁴³⁵. Bu kararla 500.000 çiftçi aileye toplamda 2.000.000 hektardan fazla bir toprak dağıtılmıştır⁴³⁶. Ancak acele bir şekilde uygulanmaya çalışılan bu reform girişimi Rumen çiftçi kesiminin boyarların hâkimiyetinden kurtulmasını sağlayamamıştır⁴³⁷. Uygulama alanındaki sorunlarına rağmen toprak yasası XIX. Yüzyıl Romanya tarihinin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur⁴³⁸. Yine aynı tarihlerde bir siyasî af ilan edilmiştir⁴³⁹.

16 Aralık 1864 tarihinde Medeni Kanun kabul edilmiştir. Bu medeni kanun hazırlanırken eski Rumen yasaları ile birlikte Fransız ve İtalyan medeni kanunları

tutulduğu resmen bildirilmiş iken sonradan o şeklin kabûlüyle şân-ı saltanat-ı seniyyeye nâkısâ getirilmemesi ve üçüncüsü Eflak ve Boğdan’ın hâl-i hâzırını teşkil eden uhûdun halelden vikâyesiyle berâber yapılacak şeyde düvel-i zâminenin ittihâd-ı ârâsı hâsıl olması olup ...”

⁴³⁴ Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 173. Oylamada 682.621 evet oyuna karşılık 1.307 hayır oyu çıkmış, 70.022 seçmen ise oylamaya katılmamıştır. (T.E., No: 201, Selh-i Zilhicce 1280/4 Haziran 1864, s.1; Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 200.) Roderic H. Davison, Fransa’nın Osmanlı toprakları üzerindeki anayasal etkisinin sadece Romanya adını fiilen almış olan Birleşik Prenslüklerde olmadığını, Mısır ve Tunus’taki anayasal süreç ile bizzat İstanbul’u etkilediğini belirtmektedir. Roderic H. Davison, **Osmanlı-Türk Tarihi (1774–1923)**, Çev.: Mehmet Morali, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 159.

⁴³⁵ Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 173. Tasvîr-i Efkâr’a göre bu kanun 24 Nisan 1865 tarihinde yürürlüğe girecektir. (T.E., No: 229, 11 Rabiülahir 1281/12 Eylül 1864, s.1.) Aynı gazetenin Ekim 1864 tarihli nüshasında ise halka arazi dağıtılması işinin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirildiği bildirilmektedir. T.E., No: 237, 9 Cemaziyelevvel 1281/10 Ekim 1864, s.1.

⁴³⁶ Castellan, **a.g.e.**, s. 322.

⁴³⁷ Misha Glenny Cuza’nın toprak reformunu “*Romanya’nın kırsalında sosyal gerilimi ortadan kaldırmak için yapılan 19. yüzyılın en dürüst girişimi*” olarak değerlendirmekle birlikte bu reformun gelecekteki anlaşmazlıkların tohumlarını ektiğini iddia etmektedir. (Glenny, **a.g.e.**, s. 75.) Giurescu vd. eserlerinde, köylülere toprak dağıtılmasını esas alan bu reformun uygulamasının tartışmalı olduğuna vurgu yapmakla birlikte söz konusu reformun Rumen köylülerinin yaşamında belirleyici bir nokta olduğuna değinmektedirler. Giurescu vd., **Yüzyıllık ...**, s. 173.

⁴³⁸ Berindei, **a.g.e.**, s. 282.

⁴³⁹ Bükreş gazetelerine dayandırılarak verilen haberde Ağustos 1864’te çıkartılan bu af kanunu ile politik nedenlerde hapis bulunanlara genel bir af çıkartıldığı, Memleketeyn’de bulunan ecnebilerin de bu af kapsamına alındığı ancak yurdu terk etmeleri şartı koşulduğu belirtilmektedir. R.C.H., No: 933, 15 Rabiulevvel 1281/ 18 Ağustos 1864, s. 1; T.E., No: 224, 22 Rabiulevvel 1281/25 Ağustos 1864, s.1.

esas alınmıştır⁴⁴⁰. Aynı yıl içerisinde Belediyeler Kanunu ve Ceza Kanunu da çıkartılmış ve Sayıştay kurumu tesis edilmiştir⁴⁴¹. Rumen tarihçi Bulei, Cuza zamanında reform yapılmayan bir kamu alanı kalmadığını vurgulamaktadır⁴⁴².

Cuza döneminde eğitim alanında da önemli reformlar olmuştur. 1860 yılında Yaş ve 1864 yılında Bükreş üniversiteleri kurulmuş, 17 Aralık 1864 tarihinde kabul edilen Eğitim Kanunu ile ülkede eğitim parasız ve standart bir hale getirilmiştir. Bu kapsamda zorunlu ilköğretim 4 yıl, ortaöğretim 7 yıl ve üniversite eğitimi ise 3 yıl olarak belirlenmiştir⁴⁴³. 1864 yılında Bükreş ve Yaş'ta birer merkez kütüphanesi kurulmuş, ayrıca aynı yıl içerisinde Ulusal Eski Eserler Müzesi tesis edilmiştir⁴⁴⁴.

Cuza ülkedeki muhalefeti sindirerek önemli reformlara imza atmasına rağmen 1866 yılı başında gerçekleşen bir darbe ile görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Darbe öncesinde, 1865 yılı Ağustos ayında, Yaş şehrinde ve birkaç kasabada ihtilal girişimi gerçekleşmiş ve halk ile askerler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Yaşanan olaylarda 150 kadar kişi yakalanırken, Bükreş'ten gelen avcı alayları olayların bastırılmasını sağlamıştır⁴⁴⁵. Ancak tarıma dayalı bir mali sisteme sahip olan Romanya'da 1865 yılı hasadının kötü geçmesi ülkeyi ekonomik krize sokmuş ve kıtlığa yol açmıştır. Ordu desteği ile harekete geçen muhalifler 22 Şubat 1866 tarihinde gerçekleştirdikleri bir darbe ile Cuza'nın istifasını sağlamışlardır⁴⁴⁶.

⁴⁴⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 201.

⁴⁴¹ "*Principalele Reforme Din Timpul Domnei Lui Alexandru Ioan Cuza*", **Muzeul Militar National**, Bükreş. (01.07.2012 tarihinde ziyaret edilmiştir)

⁴⁴² Bulei, **a.g.e.**, s. 57.

⁴⁴³ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 195, 200-201.

⁴⁴⁴ "*Principalele Reforme Din Timpul Domnei Lui Alexandru Ioan Cuza*", **Muzeul Militar National**, Bükreş. (01.07.2012 tarihinde ziyaret edilmiştir)

⁴⁴⁵ **T.E.**, No: 325, 4 Rabiülahir 1282/25 Ağustos 1865, s. 1-2; No: 326, 8 Rabiülahir 1282/29 Ağustos 1865, s. 1-2; No: 327, 12 Rabiülahir 1282/2 Eylül 1865, s. 1; No: 328, 16 Rabiülahir 1282/6 Eylül 1865, s. 2.

⁴⁴⁶ Çopur, **a.g.e.**, s. 107-108. Gerçekleştirilen darbeden yaklaşık bir ay kadar sonra yayımlanan gazete haberinde Cuza'ya karşı gerçekleştirilen darbe hareketi 3 nedene bağlanmıştır. Buna göre Cuza'nın ruhban sınıfının emlakini zapt etmesi, yeni takvim düzenine geçmesi ve Rumen kilisesini İstanbul'dan ayırarak kadim âdetlere aykırı olarak dinî liderlerin seçimi işinde söz sahibi olmak istemesi gerçekleştirilen bu darbenin nedenlerini oluşturmaktadır. **T.A.**, No:790, 20 Şevval 1282/8 Mart 1866, s. 1.

22 Şubat 1866 günü sabaha karşı silahlı 30 kadar kişi Prens Cuza'nın konağına bir baskın düzenleyerek kendisine zorla istifasını imzalattırmıştır. Aynı gece Prens Cuza'nın taraftarı olarak kabul edilen birkaç kişi de yakalanarak hapsedilmiştir. Konağında baskına yakalanan Prens ilk önce elleri bağlanarak askerî hastaneye götürülmüş ve hapsedilmiştir. Cuza, 24 Şubat günü Bükreş'e bir saat mesafedeki bir manastıra nakledilmiş ve burada da hapis altında tutulmuştur⁴⁴⁷.

Tutuklu olarak bulunduğu manastırdan kurulan geçici idareye bir mektup yazan Cuza, yurtdışına gitmesi için izin talebinde bulunmuştur. Cuza'nın malları, eşyaları ve evrakları incelenmek üzere kurulan komisyona gönderilirken kendisine yol harcırahı olarak 3.000 Macar altını verilmiş ve Braşov üzerinden Viyana'ya gönderilmiştir. Bükreş'te bulunan ailesi de Cuza'nın arkasından Viyana'ya gönderilmiştir⁴⁴⁸. Gerçekleştirilen darbe sonrasında görevinden ve memleketinden ayrılmak zorunda kalan Alexandru Cuza, ömrünün kalanında Viyana ve Floransa'da yaşamış ve 15 Mayıs 1873 tarihinde Almanya Heidelberg'de vefat etmiştir⁴⁴⁹.

Sonuç olarak 1859 yılında diplomatik açıdan olaylı bir şekilde Eflak ve Boğdan'ın yönetimine gelen Alexandru Ioan Cuza'nın idaresi 1866 yılında gerçekleştirilen bir darbe neticesinde yine olaylı bir şekilde son bulmuştur. Ancak Cuza'nın yaklaşık 7 yıllık yönetiminde Eflak ve Boğdan'ın Romanya adı altında bir birlik haline geldiğini, başta anayasa olmak üzere devlet kurumlarının tesisi açısından da önemli adımların atıldığını ve ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da derin değişimlerin başladığını söylemek mümkündür.

⁴⁴⁷ **R.C.H.**, No: 351, 12 Şevval 1282/28 Şubat 1866, s. 1; No: 357, 20 Şevval 1282/8 Mart 1866, s. 1-2; **T.A.**, No: 782, 11 Şevval 1282/27 Şubat 1866, s. 1; No: 789, 19 Şevval 1282/7 Mart 1866, s. 1-2. Ahmed Sâki Cuza'nın yatak odasında baskına maruz kaldığını ve burada görevinden ayrılmaya mecbur edildiğini yazmaktadır. (Ahmed Sâki, "*Mahkeme-i Târîh Huzûrunda Romanya*", **Edebiyât-ı Umûmiyye Mecmûası**, Sene: 1, No: 2, 1332, s. 51.) Danişmend Cuza'yı devirmek için gerçekleştirilen darbe hareketine Romanul Gazetesi müdürü olan milletvekili Rosetti'nin liderlik ettiğini yazmaktadır. Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 206.

⁴⁴⁸ **R.C.H.**, No: 353, 14 Şevval 1282/2 Mart 1866, s. 1; No: 362, 27 Şevval 1282/15 Mart 1866, s. 1.

⁴⁴⁹ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 203. Cuza'nın ölümünden sonra kemikleri Romanya'ya geri getirilmiş ve Ruginoasa'ya defnedilmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında da Yaş'a nakledilmiştir. (Bulei, **a.g.e.**, s. 65.) Cuza'nın mezarı bugün Yaş'ta bulunan Trei Ierarhi (Üç Piskopos) Manastırı'ndadır. Aynı manastırda Dimitri Cantemir'in de mezarı bulunmaktadır. Buraya gerçekleştirmiş olduğumuz ziyarette kilise kuralları nedeniyle fotoğraf çekimine izin verilmemiştir. (T.S.B.)

4.2. Hohenzollern Prensi Karl'ın Romanya'nın Başına Geçışı

Alexandru Ioan Cuza'nın görevden alınması ile Romanya tarihi açısından yeni bir dönem başlamıştır. Ortaya çıkan bu yeni konjonktür Osmanlı Devleti için de oldukça karmaşık bir hal almıştır. Çünkü Cuza'nın hem Eflak hem de Boğdan beyi olarak atandığı süreçte söz konusu birlik halinin sadece Cuza'nın iktidarı ile sınırlı olması kararlaştırılmıştır. Ancak Cuza'nın iktidarına son verilmesiyle hem Romanya hem de Osmanlı Devleti açısından yepyeni bir karmaşa başlamıştır.

Cuza'nın devrilmesinin ardından ilk olarak geçici bir idare tesis edilmiştir. Geçici yönetim Nicolae Golescu, Lascar Catargiu ve Nicolae Haralambie'den oluşmuş, Ion Ghica riyasetinde bir idare tesis edilmiştir⁴⁵⁰. Geçici idare darbeden hemen sonra, 23 Şubat günü, halka hitaben bir ilannâme yayımlamıştır. Söz konusu metinde Cuza idaresine karşı Rumen halkının yeterince sabır gösterdiği vurgulanarak artık yeni bir dönemin başladığı ifade edilmiştir. İlanda Rumen askerlerine de hitapta bulunulduğu dikkati çekmektedir. Belçika tarzı bir idare anlayışı ve idare serbestîsi hedefinden bahsedilen ilanda yabancı bir prensin seçilmesi yönünde görüş beyan edilmiştir⁴⁵¹. Cuza'nın devrilmesi ve yerine geçici bir hükümetin kurulması Memleketeyn topraklarında herhangi bir karışıklığa neden olmaksızın gerçekleşmiştir⁴⁵². Oluşturulan geçici yönetim Eflak ve Boğdan'daki tüm kazalarda kabul görmüştür⁴⁵³. Ancak bundan sonraki süreçte yeni voyvoda seçimi süreci oldukça sancılı olmuştur.

Cuza'nın devrilmesinin ardından kurulan yeni yönetim Belçika Kralı'nın kardeşi Flandre Kontu Leopold'u "*I. Philip*" unvanıyla Memleketeyn beyliği görevine getirmek için girişimde bulunmuştur⁴⁵⁴. Ancak bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Çünkü Kont Leopold bu görevi reddettiğini ilan etmiş, bununla birlikte Belçika'nın

⁴⁵⁰ T.A., No: 783, 13 Şevval 1282/1 Mart 1866, s. 1; Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 203.

⁴⁵¹ R.C.H., No: 357, 20 Şevval 1282/8 Mart 1866, s. 2.

⁴⁵² T.A., No: 789, 19 Şevval 1282/7 Mart 1866, s. 1-2; R.C.H., No: 357, 20 Şevval 1282/8 Mart 1866, s. 1-2.

⁴⁵³ R.C.H., No: 357, 20 Şevval 1282/8 Mart 1866, s. 2.

⁴⁵⁴ T.A., No: 783, 13 Şevval 1282/1 Mart 1866, s. 1.

İstanbul'da bulunan olağanüstü elçisi ve ikamet elçisi Bâb-ı Âlî'ye resmen bildirimde bulunarak böyle bir planın gerçekleşmeyeceğini bildirmiştir⁴⁵⁵.

Osmanlı Devleti, Cuza'nın iktidarının yıkılmasının ardından hem oluşan yeni geçici idare oluşumunu hem de Eflak ve Boğdan'ın tek bir kişinin idaresi altına verilmesi yolunda gerçekleştirilen girişimleri tepki ile karşılamıştır. Yeniden iki ayrı voyvodalı idare biçiminin kurulmasından yana olan Bâb-ı Âlî, Memleketeyn'de kurulan geçici yönetimi meşrû görmediğini ilan etmiş, Memleketeyn üzerindeki hak ve menfaatlerinin korunması adına لازم gelen tedbirlerin alınması için büyük devletlerle irtibata geçmiştir. İlk olarak Hâriciye Nezâreti aracılığıyla büyük devletlerin İstanbul'da bulunan elçileri ile temaslarda bulunulmuştur⁴⁵⁶.

Ortaya çıkan yeni durum bir kez daha Paris'te uluslararası bir toplantıda masaya yatırılmış ve 4 Mart 1866'da görüşmelere başlanmıştır⁴⁵⁷. Görüşmelere Osmanlı Devleti'ni temsilen Paris sefiri Safvet Paşa katılmıştır⁴⁵⁸. Konferansta yabancı bir prensin Romanya tahtına seçilmesinin 1858 Paris Konvansiyonu'na aykırı olduğu, toplanacak olan yeni mecliste Eflak ve Boğdan delegelerinin ayrı ayrı oy kullanmak suretiyle birliğin devam edip etmemesine karar vermesi, birlik kararı çıkarsa yerli bir ismin prens seçilmesi hususlarında anlaşmaya varılmıştır⁴⁵⁹. Ancak bu sırada

⁴⁵⁵ **R.C.H.**, No: 352, 13 Şevval 1282/1 Mart 1866, s. 1; **T.A.**, No: 785, 14 Şevval 1282/2 Mart 1866, s. 1. Leopold'un Romanya tahtına çıkması için yapılan teklife resmî bir cevap alabilmek adına seçilen iki kişi Memleketeyn'den Belçika'ya gönderilmiştir. (**R.C.H.**, No: 390, 8 Zilhicce 1282/23 Nisan 1866, s. 2.) Anderson, Kont Leopold'un 15 Nisan 1866 tarihinde görevi reddettiğini yazmaktadır. Ancak gazete haberleri bu gelişmenin daha önce gerçekleştiğini göstermektedir. Anderson, **a.g.e.**, s. 172.

⁴⁵⁶ **R.C.H.**, No: 352, 13 Şevval 1282/1 Mart 1866, s. 1; **T.A.**, No: 785, 14 Şevval 1282/2 Mart 1866, s. 1.

⁴⁵⁷ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 11; **R.C.H.**, No: 361, 26 Şevval 1282/14 Mart 1866, s. 1.

⁴⁵⁸ **BOA. İ. HR. 219/12710.**

⁴⁵⁹ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 11. Memleketeyn'deki geçici yönetim devletler arasında müzakerelerin gerçekleştirildiği Paris'e 3 kişi göndermiştir. (**R.C.H.**, No: 373, 13 Zilkade 1282/30 Mart 1866, s. 2.) Aynı dönemde İstanbul'a da bir kişi gönderilmiştir. (**R.C.H.**, No: 366, 4 Zilkade 1282/21 Mart 1866, s. 1.) Büyük devletlerin yabancı voyvoda atanmasını reddetmesi, Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi konusunda kararı yerli halkın ve Eflak-Boğdan meclislerinin vermesi, buna karşılık geçici idarenin yabancı voyvoda konusunda ısrarcı olması hususları bu dönemde gazetelere konu olmuştur. (**T.E.**, No: 384, 17 Zilhicce 1282/2 Mayıs 1866, s. 1; **T.E.**, No: 385, 22 Zilhicce 1282/7 Mayıs 1866, s.2; **T.E.**, No: 386, 25 Zilhicce 1282/10 Mayıs 1866, s. 1.) Bununla birlikte Osmanlı basınında sabık voyvoda Cuza'nın müzakereler müddetince Floransa'da ikamet edeceğine dair bir haber de yer almıştır. (**R.C.H.**, No: 385, 2 Zilhicce 1282/17 Nisan 1866, s. 1.) Osmanlı Devleti'nin Eflak ve

Rusya Boğdan hududundaki asker sayısını arttırmaktan geri durmamıştır⁴⁶⁰. Rus ordusunun Boğdan sınırındaki asker sayısı 1866 yılı Mart ayının sonlarında 80.000'e ulaşmıştır. Bu gelişme üzerine Avusturya da Memleketeyn sınırındaki askerî birliklerinde bir takım düzenlemelere gitmiştir⁴⁶¹.

Paris'te devletler arasında görüşmelerin devam ettiği Mart ve Nisan aylarında Bükreş ve Yaş'ta da bir takım gelişmeler ve gerginlikler yaşanmıştır. Geçici yönetim ise bu dönemde birlikten yana kamuoyu oluşturmak adına faaliyetlerde bulunmuştur. Bu kapsamda hem birlik yanlısı olumlu haberlere gazetelerde yer verilmiş hem de eski döneme ait olumsuzluklar birer birer ortaya çıkartılmıştır. Öncelikle Belçikalı Kont Leopold'un görevi reddettiği halka duyurulmamış ve tam tersine Kont'un prenslik makamına meyil ve rağbet gösterdiğine dair haberlere yer verilmiştir⁴⁶². Hâlbuki Romanya tahtına ilgi göstermeyen Kont, 1866 yılı Mart ayı içerisinde kıtalararası bir seyahate çıkmış ve Roma üzerinden Meksika'ya gitmek üzere yola çıkmıştır⁴⁶³. Bununla birlikte bu dönemde gazetelerde gündeme gelen bir diğer konu Cuza devri idarecilerinin yolsuzlukları olmuştur. Dönemin Posta ve Telgraf Müdürü Librah (?) rüşvet, hırsızlık ve 1 milyondan fazla Ulah kuruşu çalmakla suçlanarak tutuklanmıştır⁴⁶⁴. Mayıs ayı içerisinde de Cuza döneminde görev yapan bazı bakanlar bir takım şüphelere istinaden geçici yönetim tarafından tevkif edilmişlerdir⁴⁶⁵. Bununla birlikte Cuza dönemindeki aksaklıklara vurgu yapılan haberlere de yer verilmiştir. Örneğin Cuza'nın 7 senelik iktidarı müddetinde 26 defa yönetim değişikliğine gittiği, 6 kere Meclis'i dağıttığı, halka 500 milyon

Boğdan'da ayrı bir yönetimden yana olduğu bu görüşmeler esnasında Rusya, kendi hanedan üyelerinden bir ismin prens olarak seçilmesi yönünde politika izlerken, Fransa prens seçimi ve birlik meselesinin halkoyuna sunulmasından yana tavır takınmıştır. İngiltere ise Kont Leopold'un prens olmaması halinde Fransız tezini desteklemiştir. **R.C.H.**, No: 367, 5 Zilkade 1282/22 Mart 1866, s. 3.

⁴⁶⁰ **R.C.H.**, No: 360, 25 Şevval 1282/13 Mart 1866, s. 3.

⁴⁶¹ **R.C.H.**, No: 365, 3 Zilkade 1282/20 Mart 1866, s. 3.

⁴⁶² **R.C.H.**, No: 375, 17 Zilkade 1282/3 Nisan 1866, s. 1.

⁴⁶³ **R.C.H.**, No: 361, 26 Şevval 1282/14 Mart 1866, s. 2.

⁴⁶⁴ **R.C.H.**, No: 377, 19 Zilkade 1282/5 Nisan 1866, s. 1; No: 381, 25 Zilkade 1282/ 11 Nisan 1866, s. 2; No: 385, 2 Zilhicce 1282/17 Nisan 1866, s. 1.

⁴⁶⁵ **R.C.H.**, No: 401, 27 Zilhicce 1282/12 Mayıs 1866, s. 2.

kuruş borç bıraktığı gibi Maliye Bakanlığı'nın da 167 milyon borç açığı bulunduğu yönünde haberler yayımlanmıştır⁴⁶⁶.

Geçici yönetim, Cuza dönemini kötülemek ve birlik yanlısı bir politika izlemekle birlikte hedefe ulaşabilmek adına bir takım önlemler almaktan da geri durmamıştır. Öyle ki, Bükreş'te faaliyet gösteren Rumen Meclisi'nde cumhuriyet rejimiyle ilgili görüşmelerin yapılmasından rahatsızlık duyan geçici yönetim Meclis'i tatil ederek, üyelerin yenilenmesi için seçimlere gidilmesine karar vermiştir⁴⁶⁷. Mart 1866'da Eflak ve Boğdan'ın ayrılmasından yana olanların faaliyetlerinden dolayı bir miktar süvari fırkası ile bir batarya topun Bükreş'ten Yaş'a gönderilmesine karar vermiştir⁴⁶⁸. Ancak bu önlemlere rağmen bir takım karışıklıklar da yaşanmıştır. 14 Nisan 1866 günü ise Yaş şehrinde Eflak ve Boğdan yönetimlerinin ayrılması talebiyle gösteriler gerçekleştirilmiş, yaklaşık 300 kişilik bir grupla askerler karşı karşıya gelmiştir. Çıkan olaylar neticesinde 10 eylemci ve 2 asker hayatını kaybederken 16 kişi de yaralanmıştır. Bu gelişme üzerine geçici yönetim bir miktar daha askerin Yaş'a nakline karar vermiştir⁴⁶⁹.

1866 yılı Nisan ayının sonuna gelindiğinde Memleketeyn meselesi hem büyük devletlerin hem de Bâb-ı Âlî'nin istek ve iradesi dışında olmak üzere hallolmuştur. İlk olarak 14–20 Nisan 1866 tarihleri arasında Karl Hohenzollern Sigmaringen'in Memleketeyn prensliği üzerine bir plebisit gerçekleştirilmiştir⁴⁷⁰. Yapılan halkoylamasında 808.000 kişi Carol'un prensliğinden yana oy kullanmış, karşı oy kullananların sayısı ise sadece 84'te kalmıştır⁴⁷¹. 21 Nisan 1866 günü de yeniden oluşturulan Memleketeyn Meclisi Prusya hanedanından Karl Hohenzollern-

⁴⁶⁶ **R.C.H.**, No: 365, 3 Zilkade 1282/20 Mart 1866, s. 2.

⁴⁶⁷ **T.E.**, No: 379, 23 Zilkâde 1282/9 Nisan 1866, s.1; **R.C.H.**, No: 380, 24 Zilkade 1282/10 Nisan 1866, s. 2.

⁴⁶⁸ **R.C.H.**, No: 362, 27 Şevval 1282/15 Mart 1866, s. 1.

⁴⁶⁹ **R.C.H.**, No: 386, 3 Zilhicce 1282/18 Nisan 1866, s. 1; No: 388, 5 Zilhicce 1282/20 Nisan 1866, s. 1; No: 391, 9 Zilhicce 1282/24 Nisan 1866, s. 1. Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'nde de benzer bir olaydan bahsedilmektedir. Gazetedeki habere göre 14 Nisan 1866 tarihinde Bükreş'te ayrılık yanlıları ile askerler arasında olaylar çıkmıştır. Aynı gün Yaş'ta çıkan çatışmada ise 3 kişi ölmüş ve pek çok kişi yaralanmıştır. **T.E.**, No: 382, 4 Zilhicce 1282/19 Nisan 1866, s.2.

⁴⁷⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 204.

⁴⁷¹ **R.C.H.**, No: 396, 20 Zilhicce 1282/5 Mayıs 1866, s. 1. Bulei bu referandumun sonuçlarına dair 685.000 evet oyuna karşılık 224 red oyunun çıktığını yazmaktadır. Bulei, **a.g.e.**, 66.

Sigmaringen'i Memleketeyn beyi olarak seçtiğini ilan etmiştir⁴⁷². Karl'ın Romanya prensliğine seçildiği Bükreş sokaklarına ilanlar yapıştırılarak halka duyurulmuştur⁴⁷³. Karal'ın belirttiğine göre İsviçre pasaportu ile gizlice seyahate çıkan Karl, Romanya'ya gelerek tahta oturmuştur⁴⁷⁴. Karl, prensliği Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmeden önce bir takım girişimlerde bulunarak Romanya tahtını sağlama almaya çalışmıştır. Ahmed Lütfî Efendi, Karl'ın Bâb-ı Âlî'nin onayını almadan harekete geçtiğini ve hükümeti denetimi altına alarak, askerlere rütbe dağıttığını, Meclis'in de Karl ile birlikte kardeşi ve babasına Rumen vatandaşlığı verdiğini belirtmektedir. Lütfî Efendi ayrıca Osmanlı Devleti'nin askerî harekâta bulunacağı söylentilerinin çıkması üzerine Karl'ın kendisini halktan göstermek adına Bükreş civarında bir çiftlik satın alıp yerleştiğini de yazmaktadır⁴⁷⁵. Yeni Romanya Prensi'nin kendisini halka sevdirmek adına gerçekleştirdiği faaliyetlerden belki de en önemlisi yıllık maaşı konusunda olmuştur. Rumen Meclisi Prens için yıllık 100.000 Macar altını tutarında bir tahsisat ayrılmasına karar vermiştir. Ancak Prens bu miktarı fazla bulmuş ve sabık Prens Cuza döneminde olduğu gibi 60.000 altın tahsisat ayrılmasını yeterli görmüştür⁴⁷⁶. Ancak tüm bu sempatik gösterme girişimlerine rağmen Boğdanlı

⁴⁷² Giurescu vd., **Chronological** ..., s. 204. Asıl adı Karl Eitel Friedrich olan bu zat, 20 Nisan 1839'da Sigmaringen'de doğmuştur. Dresden ve Bonn'da eğitim alan Karl, 1864 yılında Danimarka ile gerçekleştirilen savaşta Prusya ordusunda subay olarak görev yapmıştır. 1866-1881 yılları arasında "*Romanya Prensi*", 1881-1914 yılları arasında ise "*Romanya Kralı*" unvanıyla ülkenin yönetimini elinde bulunduran Carol 10 Ekim 1914'te Sinaia'da vefat etmiştir. "*Carol I.*" *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/96442/Carol-I>>, (E.T.: 21.02.2012). Paris'teki görüşmelere rağmen Carol'un Memleketeyn'in başına geçmesi Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis'te boşa harcanan bir emek olarak değerlendirilmiştir. Gazetede "...Memleketeyn ahalisinin bu babda çektiği emek yanlarına kalmıştır." yorumu yapılmıştır. **R.C.H.**, No: 398, 23 Zilhicce 1282/8 Mayıs 1866, s. 1.

⁴⁷³ **T.E.**, No: 382, 4 Zilhicce 1282/19 Nisan 1866, s. 2; **R.C.H.**, No: 387, 4 Zilhicce 1282/19 Nisan 1866, s. 1. Gazetelerde Memleketeyn'in başına getirilen Hohenzollern Prensi'nin göreve başlamasından hemen sonra büyük devletlerinin nasihati üzerine voyvodalık teklifini reddettiğine dair haberler yer almıştır. Ancak yaşanan gelişmeler bu haberi geçersiz kılmıştır. **R.C.H.**, No: 389, 7 Zilhicce 1282/22 Nisan 1866, s. 3; **T.E.**, No: 384, 17 Zilhicce 1282/2 Mayıs 1866, s.1. Gazete haberine göre; Memleketeyn beyliğini kabul etme konusunda kararsız olan Carol, Paris'te bulunan Rumen vekili Bratianu ile bir görüşme gerçekleştirmiş ve bu görüşme sonrasında prenslik görevini kabul etmeye karar vermiştir. **R.C.H.**, No: 397, 22 Zilhicce 1282/7 Mayıs 1866, s. 2.

⁴⁷⁴ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 12.

⁴⁷⁵ Ahmed Lütfî, **a.g.e.**, C. XI, s. 54. Gazete haberine göre Prens'in satın aldığı söz konusu çiftlik evi 70.000 Macar altını değerindedir. **R.C.H.**, No: 416, 18 Muharrem 1283/2 Haziran 1866, s. 2.

⁴⁷⁶ **R.C.H.**, No: 419, 22 Muharrem 1283/6 Haziran 1866, s. 2. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis'te yer alan söz konusu haberin altında yer alan yorum oldukça dikkat çekicidir: "... (*Carol*) şimdilik teklif olunan mikdar-ı küllî tahsîsât-ı seneviyyeyi istemeyip kırk bininin terkiyle altmış binini kabul

olan Cuza'nın görevinden zorla feragat ettirilip sonrasında Katolik bir Alman prensinin tahta geçirilmesi Boğdanlılar tarafından Ortodoksluğun ve Yaş'ın gücünün azaltılması olarak değerlendirilmiştir⁴⁷⁷.

Karl, 22 Mayıs 1866 günü açılan Meclis'te Romanya Prensi olarak seçilmiş ve "*I. Carol*" (Şarl) unvanını almıştır⁴⁷⁸. Yeni prensin seçilmesinden hemen sonra 23 Mayıs 1866 günü Lascar Catargiu hükümeti kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır⁴⁷⁹. Eflak ve Boğdan'ın yabancı bir prens idaresi altında birlik halinin devam etmesi adına gerçekleştirilen tüm bu girişimler Osmanlı Devleti başta olmak üzere büyük devletlerin tepkisine neden olmuşsa da bu tepkiler kısa süreli ve geçici olmuştur. Bâb-ı Âlî sefâretleri aracılığıyla Hohenzollern Prensi'nin Memleketeyn'in başına getirilmesini büyük devletler nezdinde protesto etmiş ve düvel-i muazzama da bu kararı Paris Antlaşması'na uygun bulmadığını bildirmiştir⁴⁸⁰. Ancak Carol'un Romanya Meclisi'nde taç giymesinden kısa bir süre sonra büyük devletlerin Bükreş'te bulunan konsolosları Prens ile resmî

edeceğini beyân eylemiş ve bunu kendisini ahâliye bir kat daha ısındırmak üzere tasni' olunmuş bir hal ve hareket olduğu anlaşılmıştır."

⁴⁷⁷ Glenny, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁷⁸ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 204. Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'nde Karl'ın Meclis tarafından resmen seçildiği ve Carol unvanını aldığı oturuma oldukça az sayıda Boğdanlı vekilin katıldığı yazmaktadır. (**T.E.**, No: 388, 2 Muharrem 1283/17 Mayıs 1866, s. 2.) Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis'te ise Boğdanlı vekillerin katılmadığı bilgisi yer almaktadır. (**R.C.H.**, No: 402, 29 Zilhicce 1282/14 Mayıs 1866, s. 2.) Sâbık prens Alexandru Ioan Cuza'nın memleketinin Boğdan'ın başkenti Yaş olduğu göz önüne alındığında Boğdanlı vekillerin katılımının az ya da hiç olması oldukça manidardır.

⁴⁷⁹ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 204. Ancak Catargiu hükümeti çok uzun ömürlü olmayacaktır. 1866 yılı Temmuz ayı sonunda kurulan yeni kabinede Ion Ghica Başbakan ve İçişleri Bakanı, Gheorghe Stirbei ise Dışişleri Bakanı olmuştur. (**R.C.H.**, No: 457, 19 Rebiulevvel 1283/1 Ağustos 1866, s. 1; **T.E.**, No: 410, 20 Rabiulevvel 1283/2 Ağustos 1866, s. 2.) Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'nin söz konusu haberinde Dışişleri Bakanı olarak Barbu Stirbei yazılmış olmasına rağmen doğrusu Gheorghe Stirbei'dir. (Constantin, **a.g.e.**, s. 284.) Aslen voyvoda soyundan gelen bir isim olan Ion Ghica, 1854 yılında Osmanlı Devleti'nin Sisam Valiliği görevinde bulunmuştur. 1866-1867 ve 1870-1871 yılları arasında ülkesinde Başbakanlık görevinde bulunana Ion Ghica, 1880-1887 yılları arasında Londra büyükelçiliği yapmıştır. "*Ion Ghica*", *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/232712/Ion-Ghica>>, (E.T.: 21.02.2012).

⁴⁸⁰ **T.E.**, No: 392, 16 Muharrem 1283/31 Mayıs 1866, s. 1. 1866 yılı Haziran ayına ait gazete haberinden İngiltere Dışişleri Bakanı'nın İngiliz Parlamentosu'nda bir konuşma yaptığı ve Carol'un Memleketeyn yönetimini ele geçirmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade ettiği anlaşılmaktadır. **R.C.H.**, No: 416, 18 Muharrem 1283/2 Haziran 1866, s. 2.

görüşmelerde bulunma için tebligat almışlardır⁴⁸¹. Tahta çıktıktan iki gün sonra Fuad Paşa'ya bir mektup yazan Carol, padişaha sadakatini sunmuş ve Bâb-ı Âlî'nin Romanya üzerindeki hükümler hakkını tanıdığını bildirmiştir. Askerî harekâtın bile gündeme geldiği bu ortamda Carol'un Romanya Meclisi'nde Osmanlı padişahı lehine sözler sarf etmesi ve İstanbul'a gelerek Sultan Abdülaziz'e saygılarını sunmak arzusunda olduğunu ifade etmesi üzerine durum Osmanlı Devleti'nce de kabul edilmiştir⁴⁸².

Carol'un İstanbul ziyareti öncesinde tek sorun bu durumun Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemesi olmamıştır. 1866 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında Memleketeyn topraklarında bir takım karışıklıklar meydana gelmiştir. Fransız basınından nakledilen haberlere göre Hohenzollern Prensi'nin kötü yönetiminden dolayı halkın memnuniyetsizlik içerisinde olduğu, Yahudilerle ilgili bir konu bahanesiyle birkaç bin kişinin Meclis'e hücum etmek istediği haberleri basında yer almıştır⁴⁸³. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan'ın ayrılmasından yana olanlar 10 Ağustos 1866'da olay çıkartmış⁴⁸⁴, 15 Ağustos'ta ise Rumen vekillerin tamamı görevlerinden istifa etmişlerdir⁴⁸⁵. Memleketeyn'de yaşanan karışıklıkların önünün alınamaması üzerine Osmanlı Devleti tarafından yabancı devletlere birer nota gönderilmiş ve mahalli idarenin bu karışıklıklara son verememesi durumunda Bâb-

⁴⁸¹ R.C.H., No: 411, 11 Muharrem 1283/26 Mayıs 1866, s. 1.

⁴⁸² Karal, a.g.e., C. III, s. 12. Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'nin 28 Mayıs 1866 tarihli nüshasında çıkan haberde ise daha farklı bir durum dikkati çekmektedir. Gazetenin haberine göre Prens Carol İstanbul'a bir telgraf göndererek tâbiyet ve sadakatini bildirmiştir. Ancak Romanya Meclisi'nde yaptığı konuşmada Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığına dair bir söz söylememiştir. T.E., No: 391, 13 Muharrem 1283/28 Mayıs 1866, s.2.

⁴⁸³ T.E., No: 414, 8 Rabiulahir 1283/19 Ağustos 1866, s. 3. 1868 yılı Temmuz ayında Eflak bölgesinde başlayan karışıklıklar hakkında Tasvîr-i Efkâr'da yer alan haberlere kısa bir liste aşağıda sunulmaktadır: Bükreş'te oluşan ihtilal komitasının faaliyetlerinin askerlerce önlenmesi için bkz. T.E., No: 625, 3 Rabiulahir 1285/23 Temmuz 1868, s. 1; Eflak'tan nehir yolu ile Zıştovi – Rusçuk tarafına geçmeye çalışan asilerle olan mücadele için bkz. T.E., No: 627, 7 Rabiulahir 1285/27 Temmuz 1868, s. 1; Olaylarla ilgili olarak "La Türki Gazetesi"nin Rusçuk muhabirinin haberi için bkz. T.E., No: 628, 8 Rabiulahir 1285/28 Temmuz 1868, s. 1-2; Tuna Vilayeti'ndeki Bulgar ahalisinden 8 kişinin Memleketeyn'e geçerek Zıştovi Karyesi'nin telgraf hatlarını kesmeye çalışması ve sonrasında yakalanmaları için bkz. T.E., No: 631, 12 Rabiulahir 1285/1 Ağustos 1868, s. 1; Eşkıyanın askerler tarafından tepelendikten sonra Balkan tarafına kaçtığı ancak takibe devam edildiği hakkında bkz. T.E., No: 634, 16 Rabiulahir 1285/5 Ağustos 1868, s. 2; Komitacılarla Osmanlı askerleri arasındaki çatışma ve ihtilal taraftarı bazı gazetelerin yanlış haber yaptıkları hakkında bkz. T.E., No: 643, 29 Rabiulahir 1285/18 Ağustos 1868, s.1.

⁴⁸⁴ T.E., No: 509, 14 Rabiulahir 1284/15 Ağustos 1867, s. 2.

⁴⁸⁵ T.E., No: 510, 18 Rabiulahir 1284/19 Ağustos 1867, s. 2.

ı Âlî'nin asayiş ve emniyeti sağlamak için gerekli tedbirlere başvuracağı bildirilmiştir⁴⁸⁶.

Belki de bu gelişmelerin etkisi ile Carol'un İstanbul seyahatinde bir gecikme yaşanmıştır. Ağustos 1866 tarihli bir gazete haberinde Prens Carol'un İstanbul'a gelmek niyetinde olduğu ancak Memleketeyn topraklarında yaşanan kolera salgını nedeniyle bu ziyareti ertelemek zorunda kaldığı bilgisi yer almaktadır⁴⁸⁷. Ancak aynı dönemde yer alan bir başka gazete haberinde Carol'un prensliğinin Osmanlı Devleti tarafından resmen tasdik edilmediğine vurgu yapılmaktadır⁴⁸⁸.

Carol'un İstanbul'a gelişinden önce Bâb-ı Âlî ile Memleketeyn arasında mektuplaşmalar vasıtasıyla iki taraf arasındaki ilişkilerin statüsü ve prensin hakları tespit edilmiştir. Voyvodalık fermanı da bu antlaşmaya göre hazırlanmıştır. Fermanda Eflak ve Boğdan'ın birliği Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiş, prence Romanya tahtı üzerinde veraset hakkı tanınmıştır. Prens de buna karşılık Osmanlı Devleti'nin hükümranlığını tanımayı, ordusunu 30.000 kişi ile sınırlamayı, Osmanlı Devleti'nin yabancı devletler ile imzaladığı antlaşmaları geçerli saymayı, ödenecek vergiyi arttırmayı ve devletin huzurunu bozacak oluşum ve hareketlere memleketinde engel olmayı taahhüt etmiştir⁴⁸⁹.

⁴⁸⁶ T.E., No: 666, 3 Receb 1285/19 Ekim 1868, s. 2.

⁴⁸⁷ R.C.H., No: 469, 7 Rebiulahir 1283/18 Ağustos 1866, s. 1.

⁴⁸⁸ T.E., No: 411, 25 Rabiulevvel 1283/7 Ağustos 1866, s. 1.

⁴⁸⁹ Karal, **a.g.e.**, C. III, s. 13. Dönemin Sadrazamı Mehmed Rüşdi Paşa imzalı arşiv belgesinden anlaşıldığına göre Osmanlı Devleti söz konusu görüşmeler esnasında Romanya üzerindeki hâkimiyetinin vurgulanmasını ana madde olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte Romanya ordusunun sayısı için 26.000 fıkırda olan Bâb-ı Âlî, Rumen tarafından gelen 30.000 talebini mühim bir artış olarak değerlendirmeyerek kabul etmiştir. Görüşmeler esnasında Osmanlı tarafı ilk olarak Bükreş'te bir memur bulunması teklifinde bulunmuşsa da Rumen tarafından gelen itiraz üzerine bu fikrinden vazgeçmiştir. (**BOA. İ. HR. 222/12960-1.**) Nicolae Isar, söz konusu fermanın askerî hususlar ve uluslararası ticaret konusunda Rumen devletin egemenliğini sınırlayan maddeler içermesine rağmen Carol'un hükümranlığının Bâb-ı Âlî tarafından tanınmasına ek olarak normalleşmenin sağlanmasına katkıda bulunduğunu yazmaktadır. (Nicolae Isar, **Istoria Moderna A Romanilor**, Partea: II-a, Editura Romania de Maine, Bucureşti 2005, s. 88.) Osmanlı Devleti ile Memleketeyn arasındaki görüşmelerin gerçekleştirildiği bu dönemde Dışişleri Bakanı Barbu Stirbei ve Ticaret Bakanı İstolçe Beyler 16 Eylül 1866'da İstanbul'a gelmişlerdir. R.C.H., No: 491, 8 Cemaziyevvel 1283/18 Eylül 1866, s. 1.

Gerçekleştirilen görüşmelerin ardından 1866 yılı Ekim ayında İstanbul'u ziyaret eden Prens'i karşılamak için "İzzeddin" adlı vapur Varna'ya gönderilmiştir⁴⁹⁰. Prens'e mihmandarlık etmek üzere padişah yaverlerinden Cemil Paşa görevlendirilmiştir⁴⁹¹. Prens Carol için bir önceki voyvoda Cuza'ya yapılan merasime denk bir merasim yapılmasına karar verilmiştir⁴⁹². 24 Ekim 1866 günü İstanbul'a gelen Carol, bir müddet istirahat ettikten sonra aynı vapurla padişahın huzuruna götürülmüş ve kendisine Memleketeyn voyvodalığı tevcih olunmuştur. Ardından Sirkeci İskeleyi'ne giden ve buradan iki tabur asker eşliğinde faytonla Bâb-ı Âlî'ye gelen Carol burada vekillerle görüşerek tebrikleri kabul etmiştir. Birkaç gün sonra padişahın huzurunda kendisine bir adet birinci dereceden murassâ Osmanî nişanı verilmiştir⁴⁹³. Mekteb-i Harbiye'yi ziyaret eden ve burada tertiplenen bir askerî harekâtı izleyen Prens Carol, aynı günün akşamında Hâriciye Nâzırı'nın yalısında ağırlanmış ve bu ziyafette kendisine padişah Abdülaziz tarafından hediye edilen 5 adet Necidî atı verilmiştir. Toplamda 9 gün İstanbul'da kalan Carol, aynı vapurla İstanbul'dan ayrılmıştır⁴⁹⁴. Bu ziyareti esnasında padişah tarafından Carol'a pırlantalarla süslü bir kabzası olan bir kılıç da hediye edilmiştir⁴⁹⁵. Ayrıca Carol'un maiyetinde bulunan 20 kişiye çeşitli derecelerde nişanlar verilmiştir⁴⁹⁶. Prens Carol, ülkesine döndükten sonra, Kasım 1866'da, Âlî Paşa'ya iletmek üzere bir telgraf göndermiş ve İstanbul'da bulunduğu müddetçe başta Sultan Abdülaziz tarafından olmak üzere kendisine gösterilen alakadan dolayı şükran ve

⁴⁹⁰ BOA. İ. HR. 222/12960-1.

⁴⁹¹ Ahmed Lûtfî, a.g.e., C. XI, s. 55; R.C.H., No: 513, 9 Cemaziyelahir 1283/18 Ekim 1866, s. 1; No: 514, 11 Cemaziyelahir 1283/20 Ekim 1866, s. 1.

⁴⁹² BOA. İ. HR. 222/12934.

⁴⁹³ Karal, a.g.e., C. III, s. 12; T.V., No: 866, 4 Receb 1283/12 Kasım 1866, s. 1-2. Prens'e verilen Nişân-ı Osmânî ile ilgili Maliye Nezâreti'ne verilen emirle ilgili olarak bkz. BOA. İ. HR. 223/13004.

⁴⁹⁴ Ahmed Lûtfî, a.g.e., C. XI, s. 55; R.C.H., No: 521, 21 Cemaziyelahir 1283/30 Ekim 1866, s. 1. Memleketeyn voyvodası Carol, İstanbul'da bulunan fukara ve muhtaçlara harcanmak olunmak üzere 180.000 kuruş vermiş, bunun 40.000 kuruşu İslam halkına ayrılmış ve bu miktar Bâb-ı Vâlâ-yı Zabtiye'ye teslim edilmiştir. R.C.H., No: 529, 2 Receb 1283/10 Kasım 1866, s. 1.

⁴⁹⁵ BOA. İ. HR. 223/13005. Söz konusu arşiv belgesinde pırlantalı kabzanın maliyeti 1 yük 16.000 kuruş olarak ifade edilmektedir.

⁴⁹⁶ R.C.H., No: 523, 23 Cemaziyelahir 1283/1 Kasım 1866, s. 1. Gazetede yer alan habere göre Carol'un maiyetinde bulunanlardan İstanbul'da kapı kethüdalığı görevini yürüten Golescu'ya birinci rütbeden olmak üzere 4 kişiye ikinci, 4 kişiye üçüncü, 11 kişiye ise dördüncü rütbeden nişân verilmiştir.

teşekkürlerini bildirmiştir⁴⁹⁷. Ünlü Rumen tarihçi Jorga, Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki bu yeni statüyü ve Carol'un ziyaretini şu sözlerle yorumlamaktadır⁴⁹⁸: “*Prens Carol nihayet İstanbul'a geldi ve burada Prusya hükümdar hanedanından bir prens (prince de sang) olarak karşılandı. Aslında Osmanlı Devleti ile hızla yükselen bu yeni devlet arasında ödenecek yıllık vergi ve diplomatik bir aldatmaca olan hukukî bağımlılık dışında bütün bağlar kopmuştu.*”

Sonuç olarak Prens Carol'un hükümdarlığı 23 Ekim 1866'da Bâb-ı Âlî tarafından kabul edilmiştir⁴⁹⁹. Bu tarihten sonraki birkaç aylık süreçte Bâb-ı Âlî, Carol'un prensliğini Avrupalı devletlere bildirmiş ve onaylandığına dair cevapları almıştır ki, bu suretle Prens Carol'un Romanya'nın lideri olduğu tasdik edilmiştir⁵⁰⁰. Bu tarihten itibaren özerk bir prenslik olarak Romanya'nın birliği süreklilik kazanmıştır⁵⁰¹.

Cuza'nın döneminde Rumen birliğinin tam olarak kabul edilmesinin yanı sıra ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve askerî bir gelişim yaşanmıştır⁵⁰². Carol döneminde bu gelişim süreci devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada belki de en önemli gelişme yeni Rumen Anayasası'nın kabulüdür. Cuza zamanında halkoylaması ile kabul edilen Statute'nin yerine 1831 Belçika Anayasası model alınarak yeni bir anayasa hazırlanmış ve bu yeni anayasa 13 Temmuz 1866'da yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yeni anayasada Osmanlı Devleti ile olan bağdan

⁴⁹⁷ BOA. İ. HR. 222/12958; 223/13026-3. Carol'un teşekkürlerini bildiren belgedeki (İ. HR. 222/12958) ifade şu şekildedir: “*Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî tarafından mazhâr olduğum hüsn-i telakkî ve inâyet-i seniyye Dersââdet'te müddet-i ikâmetim misüllü hiçbir vakt sahife-i hâtırımdan zâil olmayacağından ... bir kerre daha ol-bâbda kemâl-i şükrânımın taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîye arz ve takdîmi emel ve arzusunda bulunduğumdan işbu efkâr-ı ta'zîmiyyemin huzûr-ı celâil-i mevfûr-ı hilâfet-penâhîye arz ve tebliğine...*”

⁴⁹⁸ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 424. Benzer bir yorum Isar tarafından da yapılmış ve Carol'un Osmanlı başkentinde bir egemene has bir onurla kabul edildiğini ifade etmiştir. Isar, **a.g.e.**, s. 88.

⁴⁹⁹ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 205. Cuza zamanında olduğu gibi Carol dönemine ait Devlet Salnamelerinde de Eflak ve Boğdan voyvodalarının müşir payesine sahip oldukları belirtilmiştir. Ancak bu dönem salnamelerinde Carol'un ismine yer verilmemiştir. **S.D.A.O.**, **Sene 1283**, s. 70-71; **Sene 1284**, s. 87-88; **Sene 1285**, s. 99.

⁵⁰⁰ BOA. İ. HR. 223/13014.

⁵⁰¹ Hale Şıvgın, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 129, Eylül 1997, s. 22.

⁵⁰² Burlacu, **a.g.m.**, s. 194.

söz edilmemiştir⁵⁰³. Yeni anayasa yürütme ve ordu liderliğinin Prens'e, yasamanın Senato'ya ve belirli bir vergi ödeyen vatandaşlarca seçilmiş bir Meclis'e verildiği bir sisteme dayandırılmıştır⁵⁰⁴. 1866 Anayasası'nın ilk maddesiyle ülkenin adının Romanya olduğu ilan edilmiştir⁵⁰⁵. Kabul edilen bu yeni anayasa ile sistem Belçika modeline göre inşa edilmek istenmiş ve Romanya doğunun Belçika'sı yapılmak istenmişse de belirtmek gerekir ki, hedeflenen bu model Romanya'da zor işletilmiş ve 5 yıl içerisinde 10 kez hükümet değişikliğine gidilmek zorunda kalınarak siyasî istikrarsızlık da yaşanmıştır⁵⁰⁶.

⁵⁰³ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 204. 13 Temmuz 1866'da kabul edilen bu anayasa 1879, 1884 ve 1917'de değişikliklere uğramakla birlikte 1923 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. **gös.yer.**

⁵⁰⁴ Castellan, **a.g.e.**, s. 322. Hitchins, bu anayasanın 1831 Belçika Anayasası üzerinden şekillendirildiğini, yasaların ise Fransız yasalarından ilham alınarak hazırlandığını belirtmektedir. (Hitchins, *a.g.m.*, s. 1071.) Castellan ise bu yeni anayasanın Fransız kültürüne olan hayranlıkla yeni devletin Balkan özelliklerini örtecek olan Batı tipinde bir devlet kadrosu oluşturulmasına hizmet ettiğini belirtmektedir. Castellan, **a.g.e.**, s. 322-323.

⁵⁰⁵ "Constitutiunea din 1866", http://www.senat.ro/pagini/constitutia/1866/constitutiunea_din_1866.htm, (Romanya Senatosu Resmi Web Sitesi), (E.T.:16.05.2012).

⁵⁰⁶ Bulei, **a.g.e.**, s. 66.

5. 1877-1878 OSMANLI – RUS HARBİ VE ROMANYA’NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

5.1. 1866-1877 Yılları Arası Gelişmeler

1856 Paris Barış Anlaşması’ndan sonraki 10 yıllık süreçte Osmanlı hâkimiyeti altında kalmakla birlikte kendi ulusal birliğini kuran ve bağımsız bir devlet olma yolunda ilerleyen Romanya, sonraki 10 yılda şeklen de olsa İstanbul’a bağlı kalmaya devam etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki bağlar resmî anlamda devam etse de tâbi ile metbû arasındaki ilişkiler giderek zayıflamıştır.

1866 yılında iktidara gelen Carol’un Romanyası ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk 10 yıllık süreçte ilişkilerin durağan bir seyir gösterdiği söylenebilir. 1867 yılında Avrupa seyahatine çıkan Sultan Abdülaziz dönüş yolunda 4 Ağustos 1867’de Rusçuk’a geldiği vakit Memleketeyn beyi Carol bu şehre gelerek Abdülaziz’in huzuruna çıkmış ve bağlılığını bildirmiştir⁵⁰⁷.

1868 yılı Kasım ayı içerisinde Romanya’da bir ihtilal girişimine dair bir takım emareler ortaya çıkmıştır. Fransa ve Avusturya hükümetleri bu konuda konsolosları aracılığıyla bilgi aktarımında bulunmuşlardır⁵⁰⁸. İngiltere, Fransa, Prusya ve İtalya devletleri Prens Carol’u antlaşmalara uygun hareket etmesi ve kamuoyunu dikkate alması hususunda uyarmıştır⁵⁰⁹. Bu dönemde Avrupa kamuoyunda Romanya’nın durumu ve gidişatı hakkında olumsuz görüşler oluşmuştur⁵¹⁰. Buna mukabil 1868 yılı sonlarında Romanya kabinesinde değişikliğe gidilmiştir. Viyana basınından naklen alınan haberlerde kabine değişikliğinin asayişin sağlanması adına önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir⁵¹¹.

⁵⁰⁷ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 222.

⁵⁰⁸ **T.E.**, No: 672, 26 Receb 1285/11 Kasım 1868, s. 1.

⁵⁰⁹ **T.E.**, No: 676, 12 Şaban 1285/27 Kasım 1868, s. 1.

⁵¹⁰ **T.E.**, No: 677, 16 Şaban 1285/1 Aralık 1868, s. 1-2.

⁵¹¹ **T.E.**, No: 678, 21 Şaban 1285/6 Aralık 1868, s. 2.

1860'lı yılların sonu ve 1870'li yılların başında Romanya uluslararası politikada daha etkin bir yer edinebilmek amacıyla yabancı ülkelerde diplomatik birimler kurmaya başlamıştır. 1868 yılında Viyana'da, 1872'de Berlin'de, 1873'te Roma'da, 1874'te Petersburg'da Rumen diplomatik ofisleri tesis edilmiştir⁵¹². Bu dönemde, 1868 yılı Aralık ayında, Romanya'da hükümetin başında Dimitri Ghica, İçişleri Bakanlığı görevinde ise Mihail Kogalniceanu görev yapmıştır⁵¹³. Yine bu dönemde, 1871 yılında, Avusturya-Macaristan ve Sırbistan ile telgraf hatları üzerine iki antlaşma imzalanmıştır. Bunlara ek olarak 1875 yılında Avusturya ile ticaret antlaşması ertesi sene de Rusya ile ticaret ve deniz konularında bir antlaşma imzalanmıştır. Romanya hükümetleri bu antlaşmalar vesilesiyle kendisini uluslararası politikada özgür ve bağımsız bir devlet gibi göstermeye çalışmıştır⁵¹⁴.

1872 yılında Osmanlı Devleti ile Romanya arasında küçük çaplı bir kriz yaşanmıştır. Söz konusu tarihte Osmanlı sadrazamının Romanya Prensi Carol'a gönderdiği bir mektup diplomatik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nde geleneksel olarak sadrazamlar ile Eflak-Boğdan voyvodaları arasında yüzyıllar boyunca doğrudan doğruya yazışmalarda bulunmuş olunmasına rağmen, Romanya Prensi, bu usule tepki göstererek artık yazışmaların hâriciye vekilleri ve diplomatik temsilciler arasında gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur⁵¹⁵.

1876 yılına gelindiğinde ise iki taraf arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. İlk olarak, 1876 yılının başlarında, Tuna nehri kenarındaki Osmanlı askeri birliklerinin varlığından çekinen Rumen hükümeti bu birliklerin Romanya üzerine bir harekât düzenlemesi riskinden dolayı garantör devletlerle iletişime geçilmesini gündeme getirmiştir⁵¹⁶. Ama asıl gelişme Temmuz 1876'da gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nin Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan meseleleri ile uğraştığı bir dönemde Romanya, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine yeni bir şekil vermek istemiştir. Romanya Dışişleri Bakanı Mihail Kogalniceanu tarafından Osmanlı Hâriciye Nâzırı Safvet Paşa'ya sunulan 7 maddelik nota ile Romanya yeni

⁵¹² Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 209, 212-214.

⁵¹³ **BOA. A.} MKT. MHM. 430/27.**

⁵¹⁴ Mircea Muşat – Ion Ardeleanu, **From Ancient Dacia To Modern Romania**, Editura Ştiinţifică Şi Enciclopedică, Bucharest 1985, s. 312.

⁵¹⁵ Çopur, **a.g.e.**, s. 111-112.

⁵¹⁶ **British Documents On Foreign Affairs**, Part 1, Series B, Vol. 2, s. 165. (Doc. 180)

bir tâbi-metbû ilişkisi tesis etmek istemiştir. 7 Temmuz 1876 tarihli söz konusu notada⁵¹⁷;

- Devletin adının “*Memleketeyn*” yerine “*Romanya*” olarak kabul edilmesi,
- İstanbul’da bulunan ve “*kapı kethüdası*” olarak adlandırılan Rumen temsilcisinin diğer diplomatlarla eşit tutulması,
- Osmanlı Devleti’nde bulunan Rumenlerin diğer yabancılarla aynı statüye kavuşturulması,
- Romanya topraklarının dokunulmazlığının kabulü ve Tuna üzerindeki adaların taksiminin yapılması,
- Osmanlı Devleti ile Romanya arasında ticaret, posta ve telgraf ve firarilerin iadeleri konularında anlaşmaların imzalanması,
- Rumen pasaportunun Osmanlı Devleti’nce tanınması ve Osmanlı konsoloslarının diğer devletlerde bulunan Rumenlerin vatandaşlık işlerine karışmaması,
- Tuna Nehri’nde Osmanlı-Romanya sınırının tespit edilmesi taleplerinde bulunulmuştur.

Osmanlı yönetimi Romanya’nın bu taleplerine sıcak bakmamıştır. Bununla birlikte Avrupalı büyük devletler de bu notaya destek vermemiştir. Kırım Harbi ve sonrasında Eflak ve Boğdan’ın birleşmesine taraftar olan devletlerden Fransa bu notayı tehlikeli ve tedirgin edici, Rusya ise uygunsuz bularak desteklememiştir. Bâb-ı Âlî ise bu taleplerin müzakeresine yanaşmayarak, müsait bir zamanın beklenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Her ne kadar Osmanlı Devleti bu talepleri ilk başta görmezden gelmişse de bir müddet sonra bu politikasını yumuşatmak zorunda kalmıştır. 1877 yılına gelindiğinde Rusya’nın savaşa hazırlandığı bir dönemde Romanya’yı kendi yanına çekebilmek adına Bâb-ı Âlî Romanya’nın taleplerinden bir kısmını kabul etmeyi gündemine almış ve Rusya’ya karşı

⁵¹⁷ Mustafa Ali Mehmet, “*Romanya’da Yayınlanan Belgelere Göre 1877 / 1878 Savaşından Önce Türk – Romen İlişkileri Hakkında Bazı Gözlemler*”, **Uluslararası Midhat Paşa Semineri**, (Edirne: 8-10 Mayıs 1984), Bildiriler ve Tartışmalar, TTK Basımevi, Ankara 1986, s. 73 – 74; Çopur, **a.g.e.**, s. 112; Dan Berindei, “*The Winning of Romania’s Independence*”, **Romania Foreign Sources on The Romanians**, Ed.: Silvia Popovici, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest 1992, s. 242; **British Documents On Foreign Affairs**, Part 1, Series B, Vol. 2, s. 282-283.

Romanya'yı kendisine müttefik yapmak istemiştir. Ancak bu sefer de Rumen hükümeti böyle bir savaşta tarafsız kalacağı gerekçesiyle bu teklifi reddetmiştir⁵¹⁸.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesindeki süreçte Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki bir diğer sorun ise Kânûn-ı Esâsî'de Memleketeyn ile ilgili olarak yer alan maddede yaşanmıştır. 1876 yılında ilan edilen Kânûn-ı Esâsî'de Romanya için tabir olunan imtiyazlı eyalet kavramı Bükreş'te tepki ile karşılanmıştır⁵¹⁹. Osmanlı Anayasası'nda yer alan ilk maddede Osmanlı topraklarının bir bütün olduğuna vurgu yapılırken Romanya toprakları “*mümtaz eyalet*” olarak adlandırılmıştır. Anayasanın 7. maddesinde ise aynı ifade tekrar edilerek padişahın hâkimiyeti vurgulanmıştır⁵²⁰. Başbakan Bratianu, Rumen Parlamentosu'nda “*Hiçbir zaman Yıldırım Bayezid'in ve Fatih Sultan Mehmed'in uzun kılıçları Romanya dağlarına girememiştir; fakat bugün Midhat Paşa, anayasası ile oralara kadar varmaya cesaret ediyor*” şeklindeki sözleri ile bu duruma tepki göstermiştir.

Bu tepkiler üzerine Osmanlı Hâriciye Nâzırı Safvet Paşa bir beyanatta bulunarak Osmanlı Anayasası'nda kullanılan bazı tabirlerin yanlış yorumlandığını, Bâb-ı Âlî'nin hiçbir zaman Memleketeyn'in durumuna doğrudan ya da dolaylı olarak müdahaleyi (halel getirmeyi) düşünmediğini ifade etmiştir⁵²¹. Ancak bu açıklama ortaya çıkan sorunun giderilmesi için yeterli olmamıştır. Bu dönemde İngiltere'nin Bükreş konsolosluğunu yapan Charles Mansfield, 8 Ocak 1877 tarihli raporunda Osmanlı anayasasındaki ifadelerin ülkede büyük bir heyecan yarattığını

⁵¹⁸ Çopur, a.g.e., s. 113.

⁵¹⁹ Mehmet, “*Romanya'da Yayınlanan ...*”, s. 76.

⁵²⁰ 23 Aralık 1876 tarihli Kânûn-ı Esâsî'nin birinci ve yedinci maddeleri şu şekildedir: Birinci Madde: “*Devlet-i Osmâniye memâlik ve kıtâât-ı hâzırayı ve eyâlât-ı mümtâzeyi muhtevî ve yek-vücûd olmağla hiçbir zamanda hiçbir sebeble tefrik kabûl etmez*”. Yedinci Madde: “*Vükelânın azl ve nasbı ve rütbe ve menâsıb tevcihi ve nişân itâsı ve eyâlât-ı mümtâzenin şerâit-i imtiyâzîlerine tevfiikan icrâ-yı tevcihâtı ve meskûlât darbı ve hutbelerde nâminin zikri ve düvel-i ecnebiye ile muâhedât akdi ve harb ve sulh ilânı ve kuvve-i berriye ve bahriyenin kumandası ve harekât-ı askeriye ve ahkâm-ı şeriye ve kânûniyenin icrâsı ve devâir-i idârenin muâmelâtına müteallik nizâm-nâmelerin tanzîmi ve mücâzaât-ı kânûniyenin tahfifi ve affı ve Meclis-i Umûmî'nin akd ve tatili ve led'el-iktizâ Heyet-i Mebûsân'ın azâsı yeniden intihâb olunmak şartıyla feshi hukuk-ı mukaddese-i pâdişâhî cümlesindendir*”. Suna Kili-A. Şeref Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 43-44; Selda Kaya Kılıç, **Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet'e Geçiş-İlk Anayasanın Hazırlanması**, Berikan Yayınevi, Ankara 2010, s. 185-186.

⁵²¹ Çopur, a.g.e., s. 114.

ve Bâb-ı Âlî'ye karşı tepki oluşturduğunu ifade etmekle birlikte bu gelişmenin Rumenlerin Ruslara karşı olan önyargılarında dengeleri değiştirdiği yorumunu yapmaktadır⁵²².

5.2. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Romanya'nın Bağımsızlık İlanı

93 Harbi olarak adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'ne gidilen süreçte Bâb-ı Âlî, 1875 yılından başlayarak Balkanlardaki isyanlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. İlk olarak 24 Temmuz 1875'te Hersek'te, ardından da 2 Mayıs 1876'da Bulgaristan'da bir isyan başlamıştır. Bu isyanları 1 Temmuz 1876'da Sırbistan'ın, 2 Temmuz 1876'da da Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girişmeleri izlemiştir⁵²³. Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilanı üzerine Romanya tarafsızlığını ilan etmiştir⁵²⁴.

Balkanlarda yayılan isyan dalgası Avrupalı devletlerin, özellikle de Rusya'nın, bir kez daha Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmasına imkân vermiş ve fırsatı değerlendiren Rusya, Osmanlı Devleti'ni bir kez daha zor durumda bırakmıştır. Askerî anlamda gerekli adımları atarak isyanları bastıran Osmanlı Devleti,

⁵²² Beatrice Marinescu-Şerban Radulescu Zoner, "American Consular Reports About Romania's Struggle to Win Independence (1877)", **East European Quarterly**, Vol.: 12, No: 3, Fall 1978, s. 349-350. Karpat da 1876 Anayasası'nda yapılan bu tanımın Rumen-Rus yakınlaşmasına hizmet ettiğine vurgu yapmaktadır. Kemal Karpat, **Balkanlar'da Osmanlı ...**, s. 365.

⁵²³ Ali İhsan Gencer, "Ayastefanos Antlaşması", **T.D.V. İ.A.**, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 225. Bütün bu isyanların başlangıç noktasını oluşturan Hersek'te Nevesin bölgesi halkının bir kısmının kendilerine zulmedildiği gerekçesiyle vergi ödemeyi reddederek ayaklanmalarıdır. (Ayşe Özkan, **Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 246.) 1 Temmuz 1876 günü bir ilan yayımlayan Sırp Prensi Milan, Bosna ve Hersek Hristiyanlarının Türk zulmünden kurtulması için Osmanlı Devleti'ne savaş ilanında bulunduğunu ifade etmiştir. (Fehmi Nuza, "1293 (1877/78) Osmanlı – Rus Seferi II", **Türk Kültürü**, Yıl: 15, S. 180, Ekim 1977, s. 19.) Hersek olayları, Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilanı ve konunun uluslararası bir mesele haline geliş sürecinde konunun Osmanlı basınında ele alınışına dair yapılmış bir çalışma için bkz. Bekir Sıtkı Baykal, "Şark Buhranı ve Sabah Gazetesi (1876)", **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. VI, S. 4, Eylül-Ekim 1948, ss. 219-258.

⁵²⁴ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 216. Muşat ve Ardeleanu, Sırbistan'ın savaş ilanının ardından Romanya'nın tarafsızlığını ilan etmesine rağmen Sırp isyancıları destelediğini yazmaktadır. Muşat-Ardeleanu, **a.g.e.**, s. 313.

Rusya'nın diplomatik girişim ve baskıları neticesinde bu meselede büyük zarara uğramıştır.

Balkanlarda çıkan karışıklık üzerine 1876 yılı ilkbaharında bir araya gelen Avusturya, Prusya ve Rusya temsilcileri “*Berlin Memorandumu*” adıyla bir memorandum hazırlayarak Osmanlı yönetimine sunmuştur⁵²⁵. Ana hatları Rus Başbakan Gorçakov tarafından hazırlanan Berlin Memorandumu'nda öncelikli olarak ateşkesin sağlanması, ardından ıslahat hususunda Osmanlı idaresinin isyancılarla temasa geçmesi, yaşanan zararların Bâb-ı Âlî tarafından tazmini ve ıslahatın Avrupalı devletlerin denetiminde gerçekleştirilmesi öngörülen bir plan ortaya konmuştur⁵²⁶. Bununla birlikte Mayıs 1876 tarihli Berlin Memorandumu'nda Osmanlı Devleti tehdit de edilmiştir. Öyle ki, söz konusu metinde “ ... *umumi barışın korunması için bu fenalığın önünü almak ve yayılmasını men etmek üzere müessir tedbirler alınması hakkında üç devlet tarafından yapılacak diğer hareketlerin birlikte olması lüzumu beyan olunur.*” ifadesiyle bahsi geçen tedbirlerin alınmaması ve olayların devam etmesine engel olunamaması durumunda büyük devletler Osmanlı'ya karşı tesirli tedbirler almakla Bâb-ı Âlî'yi tehdit etmişlerdir⁵²⁷.

Osmanlı ordusunun 29 Ekim 1876'da Morova'da Sırp isyancılarını mağlup etmesi üzerine Rusya politikasını sertleştirmiş ve Bâb-ı Âlî'ye bir ültimatoma vermiştir. İngiltere ise sorunun çözümü için bir konferans tertiplenmesi önerisini gündeme getirmiştir⁵²⁸. Bu kapsamda Rusya'nın İstanbul elçisi Ignatiev Osmanlı yönetime sunduğu ültimatoma Bâb-ı Âlî'den 6 haftadan 2 aya kadar müddeti olan bir mütarekenin kabul edilmesini ve cevabın 48 saat içerisinde kendisine bildirilmesini

⁵²⁵ Üçok, **a.g.e.**, s. 214.

⁵²⁶ Gürsel, **a.g.e.**, s. 125.

⁵²⁷ Mahmud Celaleddin Paşa, **Mir'at-i Hakikat**, C. I, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979, s. 233-236. Yasamae, 1875-1878 yılları arasında yaşanan Doğu Sorunu'nda “*Avrupa Uyumu*” olarak adlandırılan büyük devletlerin Osmanlı Devleti aleyhine tavır alarak ilk olarak Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki otoritesini tasfiye etmeye çalıştıklarını sonrasında ise Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasına müsaade ettiklerini belirtmektedir. Yasamae bununla birlikte büyük güçlerin Rusya'nın askerî zaferinin Yakındoğu'daki güç dengelerini kendi çıkarına bozma ihtimali belirlediğindeyse devreye girdiklerini ve “*Avrupa uyumu mekanizmasını*” hayata geçirdiklerini belirtmektedir. Abdullah Ferous Yasamae, “*Avrupa İttifaklar Sistemi İçerisinde Osmanlı İmparatorluğu*”, **Osmanlı**, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 36-37.

⁵²⁸ Mithat Aydın, “*Sir Henry G. Elliot'un İstanbul Büyükelçiliği (1867-1877) Dönemindeki Bazı Büyük Siyasi Olaylara Bakışı*”, **OTAM**, S. 18, 2005, s. 44.

istemiştir. Rusya'dan çekinen Bâb-ı Âlî, bu ültimatomu kabul etmek zorunda kalmış ve ordu komutanlarına ateşkes talimatı vererek savaşa son verirken, İngiltere'nin ısrarı neticesinde bir konferans toplanmasına da razı olmuştur⁵²⁹. Meselenin diplomatik yollardan çözümü için 23 Aralık 1876 tarihinde İstanbul'da İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya, İtalya ve Osmanlı Devleti temsilcilerinin katıldığı bir konferans (Tersane Konferansı) düzenlenmiştir⁵³⁰. Konferans Osmanlı Hâriciye Nâzırı Safvet Paşa'nın ev sahipliğinde ve başkanlığında Kasmpaşa sahilindeki Bahriye Nezâreti'nde gerçekleştirilmiştir⁵³¹. Görüşmelere başlanıldığı gün Osmanlı Devleti'nde meşrûfî yönetim ve anayasal bir düzene geçilmiş ve Osmanlı idaresi artık anayasalı ve parlamentolu bir yönetim olduğundan reformlara gerek kalmadığı anlatılmak istemişse de konferans çalışmalarına devam etmiştir⁵³². Temsilciler 23 Aralık tarihinden 20 Ocak 1877 gününe kadar 29 günde 9 oturumda bir araya gelmişlerdir⁵³³. Tersane Konferansı neticesinde Balkanlarda ıslahat yapılması kapsamında Sırbistan ve Karadağ topraklarının genişletilmesini, Bosna, Hersek ve Bulgaristan'a muhtariyet verilmesini öngören bir teklif Osmanlı Devleti'ne sunulmuştur⁵³⁴. Ancak 18 Ocak 1877 günü Sadrazam Midhat Paşa başkanlığında gerçekleştirilen Meclis-i Umûmî oturumunda bu teklifin reddedilmesine karar verilmiştir⁵³⁵. Bâb-ı Âlî'nin red

⁵²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Tersane Konferansının Mukarreratı Hakkında Şûra Mazbatası", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C. 6, S. 9, 1954, s. 123-124.

⁵³⁰ Mahir Aydın, "Doksanüç Harbî", **T.D.V. İ.A.**, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 498. Tersane Konferansı'nın toplanmasından hemen önce, 11-22 Aralık 1876 tarihleri arasında Avrupalı devletlerin murahhasları Bâb-ı Âlî'ye sunulacak teklifi kararlaştırmak üzere General Ignatiev'in başkanlığında Rus elçiliğinde bir araya gelmişlerve mesele üzerinde ortak bir politika üretmişlerdir. (Bekir Sıtkı Baykal, "93 Harbi Öncesinde Osmanlı Devleti ile Büyük devletler Arasındaki İlişkiler", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 72-77, Ocak-Haziran 2003, s. 61-62.) Bununla birlikte söz konusu dönemin Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkilere yansımaları ve etkileri hususunda yapılmış bir çalışma için bkz. Mithat Aydın, "Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde İstanbul Konferansının Yeri", **OTAM**, S. 17, 2005, ss. 101-115.

⁵³¹ Mahmud Celalettin Paşa, **a.g.e.**, C. II, s. 80. Bu konferansa katılan isimler şunlardır: Osmanlı Devleti: Hâriciye Nâzırı Safvet Paşa, Şûrâ-yı Devlet Reisi Edhem Paşa; Rusya: İstanbul elçisi General Ignatiev; İngiltere: Hindistan Sömürge Bakanı Marquis de Salisbury, İstanbul elçisi Henry Elliot; Fransa: Comte de Bourgoing, Comte de Chaudordy; Avusturya: Comte Zichy, Baron de Colice; Almanya: Baron de Werther; İtalya: Comte de Corti. Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 124.

⁵³² Uçarol, **a.g.e.**, s. 271.

⁵³³ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 292.

⁵³⁴ Gürsel, **a.g.e.**, s. 127.

⁵³⁵ Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 131. Makalede, mazbatanın tam metni bulunmaktadır.

cevabının ardından 20 Ocak 1877’de konferans herhangi bir karara varılmaksızın dağılmıştır⁵³⁶.

Sonuçsuz kalan Tersane Konferansı’ndan sonra girişimlerine devam eden Rusya, Londra Protokolü’nün hazırlanması ve Osmanlı Devleti’ne dayatılması sürecinde de başrolü oynamıştır. Rusya’nın Londra elçisi Schouvalow (Şuvalov) ile İngiliz Dışişleri Bakanı Derby (Edward Henry Stanley) tarafından hazırlanan ve bu iki devletin dışında Almanya, Avusturya ve Fransa tarafından da imzalanan “*Londra Protokolü*” 31 Mart 1877 tarihinde Bâb-ı Âlî’ye tebliğ edilmiştir⁵³⁷. Protokolde Avrupalı devletler en iyi çözüm olarak Bâb-ı Âlî’den Osmanlı topraklarındaki Hristiyan halkın durumunun düzeltilmesini, Bosna, Hersek ve Bulgaristan’da ıslahatların yapılmasını, Osmanlı ordusunun savaş konumundan çıkarılmasını ve tüm bunların mümkün oldukça çabuk hayata geçirilmesini talep etmişlerdir. Bununla birlikte Sırbistan ve Karadağ ile yapılan antlaşmaların olumlu karşılandığı da vurgulanmıştır. Protokolde Osmanlı idaresinin bu talepleri yerine getirmemesi durumunda Avrupalı devletlerin menfaatleri gereği gereken adımları atacağı da bildirilmiştir⁵³⁸.

Osmanlı Devleti’nin Londra Protokolü’ne tepkisi olumsuz yönde olmuştur. Çünkü Bâb-ı Âlî’ye göre bu protokolün yapılış şekli 1856 Paris Antlaşması’na aykırıdır. Protokolün hazırlanması sürecinde gerçekleştirilen görüşmelere Avrupa Uyumu’nun bir üyesi olan Osmanlı Devleti çağırılmamıştır. Bununla birlikte 19 Mart 1877 tarihi itibarıyla Osmanlı Meclisi açık olduğundan bu konularda herhangi bir taahhüt verilmesine lüzum görülmemiştir⁵³⁹. Tüm bu nedenlerden dolayı Bâb-ı Âlî,

⁵³⁶ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 376. Osmanlı Devleti’nin bu kararı üzerine altı devletin murahhasları ve elçileri İstanbul’u terk etmişlerdir. Ancak bu devletler Osmanlı Devleti ile olan diplomatik münasebetlerine tamamen son vermemiş, birer maslahatgüzar bırakmışlardır. Bir ay kadar sonra elçiler birer birer geri dönmüştür. Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 18.

⁵³⁷ Yuluğ Tekin Kurat, **Henry Layard’ın İstanbul Elçiliği 1877-1880**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s. 20.

⁵³⁸ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 261-262. (Belge No: IV – Londra Protokolü’nün Suret-i Mütercemesi)

⁵³⁹ Y.T. Kurat, **a.g.e.**, s. 20.

3 Nisan'da kendisine takdim edilen Londra Protokolü metnini 10 Nisan 1877 günü şeref ve haysiyet kırıcı bulduğunu belirterek reddettiğini duyurmuştur⁵⁴⁰.

Söz konusu protokolün Osmanlı Devleti tarafından reddedilmesi üzere Rus maslahatgüzarı Nelidov, 22 Nisan 1877 günü Bâb-ı Âlî'ye bir takrir sunarak iki ülke arasındaki ilişkilere son verildiğini bildirmiştir⁵⁴¹. Rusya, 2 gün sonra, 24 Nisan 1877 tarihinde de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir⁵⁴². Rusya'nın savaş ilanını sadece İngiltere hükümeti protesto ederken diğer devletler bu duruma karşı sessiz kalmışlardır⁵⁴³. Zaten Avrupalı devletler Rusya'nın savaşa girdiği bu süreçte birer birer tarafsızlıklarını ilan etmişlerdir. İlk olarak 18 Nisan 1877'de Avusturya olası bir savaşta tarafsız kalacağını Bâb-ı Âlî'ye bildirmiştir. Rusya'nın savaş ilanından sonraki süreçte de 29 Nisan'da İtalya, 30 Nisan'da da İngiltere tarafsızlık beyanında bulunmuştur⁵⁴⁴.

Rus Çarı 24 Nisan 1877 günü yayımladığı beyannâmede, Osmanlı Devleti'nin Hristiyan halka karşı tutumu nedeniyle ülkesinin bu savaşa girdiğini bildirmiştir. Avrupalı devletlerle birlikte talep edilen ıslahatların uygulanmamasından, İstanbul Konferansı kararlarının ve son olarak da Londra Protokolü'nün Bâb-ı Âlî tarafından

⁵⁴⁰ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2004, s. 19.

⁵⁴¹ **T.V.**, No: 1894, 13 Rabiülahir 1294/27 Nisan 1877, s. 1.

⁵⁴² Nedim İpek, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı", **Türkler**, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 16; Cemal Özkan, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Savaşlar ve Antlaşmalar", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 5, Gen. Yön.: Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 1369. Londra'dan Hâriciye Nezâreti'ne gönderilen telgrafa göre 24 Nisan gecesi 17.000 Rus askeri Prut Nehri'ni geçmiştir. **T.V.**, No: 1894, 13 Rabiulahir 1294/27 Nisan 1877, s. 1.

⁵⁴³ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 377.

⁵⁴⁴ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 20, 23; **ATASE ORH, DF.1-7/ BN.356; KN.32/ BN.103**. 1877 yılı Eylül ayına ait bir arşiv belgesinden anlaşıldığına göre savaş sürecinde Avusturya'nın tarafsızlık kuralına çok fazla riayet etmediği anlaşılmaktadır. Kronştad Şehbenderi Ernest Efendi aracılığıyla elde edilen malumata göre çizme ve yağmurluk gibi bir takım askerî mühimmat Avusturya üzerinden Bükreş'e gönderilmiştir. Avusturya'nın tarafsızlığına gölge düşüren bu hareket karşısında Osmanlı Hâriciye Nezâreti Viyana Sefâreti aracılığıyla Avusturya Dışişleri Bakanı Andrassy'i uyarmak için girişimde bulunmuştur. Avusturya Dışişleri Müsteşarı ile yapılan görüşmede savaşın başında tarafsızlık konusunda eyalet valilerinin uyarıldığı ancak buna rağmen bir kez daha uyarılacağı Osmanlı heyetine bildirilmiştir. (**ATASE ORH, KN.56/ BN.105.**) Benzer bir durum da Almanya ile Rusya arasında gerçekleşmiştir. Yapıcı, Kasım 1877'de Rusya'nın Berlin'den çadır, kışlık elbise ve askerî levazımat temin ettiğini yazmaktadır. Hakkı Yapıcı, "1877-1878 Osmanlı- Rus Harbi'nde Yabancı Devletlerin Tutumu", **International Journal of Social Science**, Vol: 5, Issue: 5, October 2012, s. 329.

reddedilmesinden dolayı Rusya'nın silaha sarılmak zorunda kaldığının ifade edildiği beyannâmede Çar, tüm bu nedenlerden dolayı ordusuna Osmanlı hududunu geçme emri verdiğini ilan etmiştir⁵⁴⁵. Prens Gorçakov da yayımladığı bir beyanname ile devletinin Osmanlı Devleti'ne savaş ilanında bulunduğunu duyurmuştur. Gorçakov'a göre: *"Bâb-ı Âlî Avrupa'nın nasihatlerine saygı göstermemiştir. Hristiyanların durumunu düzeltmek hususunda kendisine tavsiye edilmiş olan tedbirleri yerine getireceğine dair artık kendisine emniyet ve itimat gösterilemez. Balkanlar'daki devamlı kargaşalık güveni bozmuş ve Rusya'nın menfaatlerini sarsmıştır. Bu sebeple Rusya, Avrupa tarafından da takdir edileceğine emin olarak Bâb-ı Âlî'ye karşı harp açmıştır."*⁵⁴⁶.

Savaş sürecinde iki tarafın ordu kuvvetlerine bakıldığında durumun Osmanlı Devleti için çok da iç açıcı olmadığı görülür. Bu savaş öncesinde Osmanlı ordusu 7 orduya ayrılmış durumdadır. Bu ordulardan iki tanesinin karargâhı Balkanlardadır. İstanbul'daki Birinci Ordu'dan başka İkinci Ordu Şumnu'da, Üçüncü Ordu ise Manastır'da bulunan merkez karargâhtan yönetilmiştir⁵⁴⁷. Rusya'nın Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine son verip savaş ilanında bulunmasının ardından orduda hemen gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmiştir⁵⁴⁸. Bu savaşta Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki kuvvetlerinin komutanı Serdâr-ı Ekrem Abdülkerim Nâdir Paşa olmuştur. Abdülkerim Paşa'nın maiyetinde bulunan Müşir Ahmed Eyüb Paşa harekât komutanı olurken, Vidin kuvvetleri komutanı Osman Paşa, Rusçuk kuvvetleri komutanı Eşref Paşa ve Karadağ ordusu komutanı da Müşir Süleyman Paşa olmuştur. Anadolu cephesindeki ordunun komutanlığına ise Ahmed Muhtar Paşa getirilmiştir⁵⁴⁹. Balkanlardaki

⁵⁴⁵ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 275-276. (Belge No: VIII – Rusya İmparatoru'nun İlan-ı Harbe Dair Beyannamesi Tercümesi); Hikmet Süer, **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi**, s. 535.

⁵⁴⁶ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 40- 41; **ATASE ORH, KN.69/ BN.89**.

⁵⁴⁷ Hikmet Süer, **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi**, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 1993, s. 34. Süer, eserinde diğer karargâh merkezlerinin yerini de bildirmektedir. Buna göre; Dördüncü Ordu Erzincan, Beşinci Ordu Şam, Altıncı Ordu Bağdat ve Yedinci Ordu da Yemen San'a karargâh merkezi olmak üzere teşkil edilmiştir. Süer bununla birlikte Osmanlı ordusundaki subaylarının büyük kısmının alaylı olduğunu, istihbarat teşkilatının bulunmadığını, yazılı emir yerine sözlü emir sisteminin uygulandığını da belirtmektedir. **a.g.e.**, s. 36.

⁵⁴⁸ **ATASE ORH, KN.57/ BN.36**.

⁵⁴⁹ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 44. Turhan Şahin Abdülkerim Nâdir Paşa'nın 73 yaşında ve sağlık sorunları bulunduğu dikkat çekmekte ve Tuna cephesindeki genç generallerin teklif ve uyarılarını

Osmanlı ordusunun mevcudu yaklaşık 180.000'e ulaşmıştır. Bu ordu Şumnu merkez karargâh olmak üzere Silistre, Rusçuk, Zıştovi ve Vidin'de konuşlanmıştır⁵⁵⁰. Rusya'nın savaş ilanından sonra Serdâr-ı Ekrem Abdülkerim Paşa, Tuna Ordusu Kumandanı Ahmed Eyüb Paşa, Dördüncü Ordu Müşiri Ahmed Muhtar Paşa ve Batum Ordusu Müşiri Hasan Paşa'ya gönderilen telgrafnâme-i hümayûnlarla durum hakkında bilgilendirilmeleri sağlanmıştır. Telgrafta komutanlara Rusya'nın diplomatik ilişkilere son vererek savaş ilanında bulunduğu bildirilmiş ve vatan topraklarının korunması için gereken görevlerin yerine getirilmesi istenmiştir⁵⁵¹.

Rus ordusunun savaş öncesindeki vaziyetine bakılacak olursa; Balkanlarda 220.000-250.000, Anadolu'nun kuzey doğusunda ise 125.000 kadar Rus askeri bulunmaktadır. Rus ordusunda Rumeli birliklerinin komutanı veliahd Nikola iken, Anadolu'daki birliklerin başında Ermeni asıllı Rus komutanı Loris Melikov görev yapmıştır⁵⁵². Rusya'nın Balkan kuvvetlerine sonradan Rumen askerleri de katılacaktır.

dikkate almayarak Rusların işini kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Turhan Şahin, **Öncesiyle ve Sonrasıyla 93 Harbi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 60.

⁵⁵⁰ Aydın, *a.g.m.*, s. 498. Yetişgin, bu savaşta Osmanlı ordusunun toplam 500.000 kadar askerden oluştuğunu ve bunların sadece 150.000 kadarının eğitimli ve donanımlı olduğunu yazmaktadır. (Memet Yetişgin, *"On Dokuzuncu Asrın Son Çeyreğinde Rusların Balkan Politikası"*, **Türk Tarihinde Balkanlar**, C. II, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, s. 757.) Süer, Balkanlarda bulunan Osmanlı ordusunun asker sayısı için 186.000 rakamını vermektedir. (Süer, *a.g.e.*, s. 38.) Nuza ve Kumkale Balkanlardaki Osmanlı askerinin 186.000 kişiden ibaret olduğunu belirtmekle beraber bu birliklerin Karadeniz'den Sırbistan sınırına, Tuna'dan Edirne'ye uzanan geniş bir arazi üzerinde dağınık durumda bulunduğunu vurgulamaktadır. Fehmi Nuza, *"1293 (1877/78) Osmanlı-Rus Harbinde Askerî Harekât I"*, **Türk Kültürü**, Yıl: 16, S. 181, Kasım 1977, s. 10; Tahir Tamer Kumkale, *"1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Balkan Cephesinde Plevne Savunmasından Günümüze Yansıyanlar"*, **Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, (İstanbul: 25-27 Ekim 1999), C. II, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2001, C. II, s. 189.

⁵⁵¹ **T.V.**, No: 1894, 13 Rabiyülahir 1294/27 Nisan 1877, s. 2.

⁵⁵² Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 300-302. Rusya'nın asker sayısı hakkında farklı rakamlar kullanılmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi'ndeki bir belgede Rusya ve Romanya'nın 1877 yılı sonunda Rumeli'de 261.000 askerinin bulunduğu bilgisi yer almaktadır. (**ATASE ORH, KN.52/ BN.17.**) Cemal Özkan, Nikola komutasında harekete geçen Rus ordusunun sayısını 420.000 olarak vermektedir. (Özkan, *a.g.m.*, s. 1369.) Süer'e göre Grandük Nikola'nın emrindeki Rus süvari ve piyadelerinin toplamı 300.000'e ulaşmaktadır. (Süer, *a.g.e.*, s. 44.) Aydın ise Nikola'nın emrindeki asker sayısını 160.000 olarak yazmaktadır. (Aydın, *a.g.m.*, s. 498.) Rus ordusunun asker sayısı hakkında en farklı rakamlardan bahseden tarihçi olarak Jorga dikkati

Osmanlı ordusu Balkan cephesinde Tuna Nehri'nin gerisinde bir savunma hattı kurmuştur. Osmanlı Devleti Paris Barışı hükümlerine göre Eflak ve Boğdan'a asker sokması yasak olduğu için anlaşma hükümlerini bozmamak adına Tuna'nın kuzeyine asker göndermemiştir. Bununla birlikte Osmanlı Başkumandanlığı Balkanlarda iki savunma hattı belirlemiştir. Birinci savunma hattı Tuna Nehri olmuştur. Bu doğrultuda Tuna Nehri'nin güney kıyısında Varna'dan Vidin'e uzanan uzun bir savunma hattı tesis etmiştir. Tuna'nın güney kıyılarında yer alan Silistre, Rusçuk, Niğbolu ve Vidin ilk plandaki savunma kaleleri olmuştur. Bu hattın gerisinde de merkez karargâh olan Şumnu ile birlikte Varna ve Sofya'ya büyük askerî birlikler konuşlandırılmıştır⁵⁵³. Rus ordusunun Romanya topraklarından geçeceğinin aşikâr olmasından dolayı Rusçuk'taki kuvvetlere önem verilmiş, Romanya topraklarındaki demiryolu hattının ve nehir kıyısında bulunan gemi kayıkların Rus birlikleri tarafından zapt edilmemesi hususunda girişimlerde bulunulmuştur⁵⁵⁴.

Rusya ise Balkan cephesinde ilk olarak Tuna'yı aşmayı ve kademeli olarak Edirne'ye ulaşmayı hedeflemiştir. Ancak bu hedefin gerçekleşebilmesi için ilk olarak Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan Romanya topraklarından askerlerinin geçişi için izin alması gerekmiştir⁵⁵⁵. Ancak planını çok daha önceden kurarak hayata geçirmiş olan Rusya, askerlerinin Rumen topraklarından geçmesi konusunda gerekli antlaşmayı yaparak 1878 yılı Nisan ayında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve Balkanlar ile Kafkaslardan olmak üzere iki koldan Osmanlı topraklarına saldırmaya başlamıştır.

çekmektedir. Jorga'ya göre bu savaşta Rus askerlerinden 120.000'i Rumeli'de, 60.000'i ise Asya'da görev yapmıştır. Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 476.

⁵⁵³ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 45-46.

⁵⁵⁴ **ATASE ORH, DF.1-7/ BN.356; KN.110/ BN.28; DF.1-7/ BN.355; KN.110/ BN.26.** 30 Nisan 1877 tarihli bir başka belgede ise Tuna'nın muhafazasının sağlanamaması ve Rusların geçişine izin verilmesi durumunda Romanya ve Sırbistan'ın isyana kalkışacağı ihtimali üzerinde durulmuştur. **ATASE ORH, KN.97/ BN.85.**

⁵⁵⁵ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 46.

5.2.1. Romanya'nın Bağımsızlık İlanı ve Savaşa Katılması

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki isyan hareketleriyle uğraştığı bir dönemde fırsatı değerlendirmek isteyen ve bu doğrultuda Bâb-ı Âlî'den bir takım haklar elde etmeye çalışan Romanya hükümeti, 1876 yılı Temmuz ayındaki nota girişimine ne Bâb-ı Âlî'den ne de büyük devletlerden destek alamayınca amacına ulaşamamış, ancak uluslararası alanda girişimlerine devam etmekten de geri durmamıştır. Osmanlı Devleti ise ilk başta sıcak bakmadığı Rumen taleplerini kısa bir süre sonra Rusya'ya karşı bir ittifak oluşturmak adına gündeme almış ancak bu sefer Romanya'nın uygulamaya koyduğu tarafsızlık politikası nedeniyle istediğini elde edememiştir. İşte bu dönemde Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin müttefiki olmak istemeyen Romanya, Rus askerlerinin Rumen topraklarından geçişine izin veren bir antlaşmayı onaylayarak aslında dolaylı olarak savaşa taraf olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşın resmen başlamasından kısa bir süre sonra Romanya, Osmanlı Devleti'ne karşı önce savaş ve sonra da bağımsızlık ilanında bulunacaktır.

Rusya, Osmanlı Devleti ile gerçekleşmesi muhtemel bir savaşın Balkan cephesindeki gidişatı açısından askerlerini Rumen topraklarından geçirmek zorunda olduğu için 1876 yılı sonlarından itibaren Romanya ile görüşmelere başlamıştır. 11 Ekim 1876'da I. C. Bratianu'nun temsil ettiği Romanya ile Rus devleti yetkilileri arasında Kırım Livadia'da yapılan görüşmeler neticesinde Osmanlı-Rus Savaşı'nın çıkması durumunda, Romanya'nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla Rus ordusunun Romanya topraklarından geçişi konusunda prensip anlaşmasına varılmıştır⁵⁵⁶.

⁵⁵⁶ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 216. Rus-Rumen görüşmelerinin gerçekleştiği bu dönemde, 1876 yılı sonlarında, Osmanlı Devleti ile Romanya arasında aracı olarak İngiliz subayı Mazhar Paşa'nın (Sir Stephen Lakeman) bir takım girişimleri olmuştur. Ancak bu girişimlerde Mazhar Paşa'nın Romanya Başbakanı Bratianu tarafından görevlendirilip görevlendirilmediği açık değildir. Mazhar Paşa Romanya'nın tarafsızlığı karşısında Osmanlı Devleti'nden askerî yardım talebinde bulunmuştur. (Çopur, **a.g.e.**, s. 113-114.) Genelkurmay Başkanlığı Arşivi'nde yer alan bir belgede Aralık 1876'da Romanya'ya iki hafiye gönderilmesinden bahsedilmektedir. **ATASE ORH, DF.2-9/BN.7.**

Kasım 1876'da Rusya, askerlerinin Romanya topraklarından geçmesine müsaade verecek bir antlaşmanın imzalanması için Bükreş hükümetine tebligatta bulunmuştur. Bununla birlikte Ocak 1877'de Romanya hükümeti, ordusunun Rus ordusu tarafından bir miktar muhasara topçusu ile teçhiz edilmesi teklifini kabul etmiştir⁵⁵⁷. Rusya'nın Romanya topraklarından asker geçirme arzusu doğrultusunda Kırım'da başlatılan görüşme süreci yaklaşık 6 ay sonra bir antlaşma ile neticelenmiştir. Rusya ile Romanya 16 Nisan 1877 tarihinde bir anlaşma imzalamıştır. Yapılan askerî antlaşmayla Romanya demiryolları savaş süresince ücreti ödenmek şartıyla Rus askerlerinin hizmetine açılmış, Rusya da buna karşılık olarak Romanya'nın toprak bütünlüğünü taahhüt etmiştir⁵⁵⁸. Anlaşmanın imzalandığı sırada Romanya Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmekte olan Mihail Kogalniceanu bu anlaşmanın Romanya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edeceği anlamı taşımadığını ifade etmiştir⁵⁵⁹.

Romanya bu antlaşma ile kısa bir süre sonra başlayacak olan Osmanlı-Rus savaşında tarafını açıkça belli ederken sadece bu antlaşma ile yetinmemiştir. 12 Nisan 1877 tarihinde ülkede genel seferberlik ilanı, 18 Nisan tarihinde de Rumen askerî birliklerinin Tuna'da savunma pozisyonu alması kararları alınmıştır. Zaten 22 Nisan 1877 günü de Romanya ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik ilişkilere son verilmiştir⁵⁶⁰. Yaklaşık 60.000 Rumen askeri 1877 yılı Nisan ayından Ağustos ayına kadar Tuna Nehri kıyısında konuşlanmıştır⁵⁶¹.

⁵⁵⁷ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini, s. 14,16.

⁵⁵⁸ Y.T. Kurat, **a.g.e.**, s. 21. Rusya ile Romanya arasında 16 Nisan 1877 günü iki ayrı antlaşma imzalanmıştır. Yapılan ilk antlaşmada Rumen hükümeti Rus ordusuna Osmanlı Devleti topraklarına geçişi için gerekli olan izni vermiştir. Askerlerin Romanya topraklarından geçişi sırasında memlekete zarar verilmemesi için Ruslardan garanti alınmıştır. Yapılan ikinci antlaşmada ise Rus ordusunun Romanya topraklarından ne suretle geçeceğinin ayrıntılarına yer verilmiştir. Çopur, **a.g.e.**, s. 231.

⁵⁵⁹ Çopur, **a.g.e.**, s. 115. ABD'nin Bükreş'te bulunan konsolos muavini Adolph Stern'e göre Romanya hükümeti, ülkesinin işgale uğramaması ya da savaş alanına dönmemesi için Rusya ile bu antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır. Marinescu-Zoner, *a.g.m.*, s. 353.

⁵⁶⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 217.

⁵⁶¹ Constantin Olteanu, "*Plevne Muharebesinde Romen Ordusu*", **Askeri Tarih Bülteni**, Çev.: Ahmet Onur, Yıl: 5, S. 10, Ağustos 1980, s. 130. Bükreş'ten 23 Temmuz 1876 tarihinde Londra'ya gönderilen bir mektupta 5.000 Rumen askerinin Tuna sınırına konuşlandığı bildirilmektedir. Bu belge Romanya'nın Osmanlı sınırına asker yığma işini yaklaşık bir yıl önceden başlattığını

24 Nisan 1877 günü Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra, 29 Nisan tarihinde, Rumen Dışişleri Bakanı Mihail Kogalniceanu, Avrupa başkentlerinde bulunan Rumen diplomatik temsilcilerine gönderdiği telgrafta, Avrupalı büyük devletlerin bu süreçte Romanya'nın yanında yer almadığına vurgu yaparak ülkesinin siyasî benliğini korumak ve sınırlarını kurtarmak adına Rusya ile anlaştığını bildirmiştir. 16 Nisan 1877 tarihli söz konusu antlaşmanın 28 Nisan 1877'de Rumen Parlamentosu'nun gündemine getirildiği ve Mebuslar Kamarası'nda 22 oya karşı 79 oyla kabul edildiğinin bildirildiği bu telgrafta söz konusu iki anlaşma ile Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık ilanı yahut Rusya ile Osmanlı Devleti aleyhine bir ittifakın kurulmasının söz konusu olmadığı da vurgulanmıştır⁵⁶².

Görüldüğü üzere Romanya ile Rusya arasında 16 Nisan 1877 günü antlaşma sağlanmış ve bu antlaşma Rumen parlamentosundan 28 Nisan 1877 günü kabul almıştır. Bununla birlikte Nisan ayı boyunca Rumen hükümeti tarafından Osmanlı Devleti'ne yönelik pek çok aleyhte karara imza atılmıştır. Tabii burada kronolojik açıdan ilginç bir durum söz konusudur. Çünkü Rusya ile Romanya arasında imzalanan antlaşma henüz Rumen parlamentosunda imzalanmadan Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve askerlerini Romanya topraklarına sokmuştur. Bu durum bile aslında Romanya'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılmak adına Rusya ile ittifak kurduğunun açık bir göstergesidir.

Yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen Osmanlı Devleti Romanya'yı kendisine tâbi bir beylik gibi görmeye ve bu meyanda hareket etmeye devam etmiştir. Öyle ki, 22 Nisan 1877'de Bâb-ı Âlî'den Prens Carol'a gönderilen telgrafta Rumen askerlerinin Silistre'deki Osmanlı karargâhına gelerek Abdülkerim Paşa komutasındaki birliklere katılması talep edilmiştir⁵⁶³. Osmanlı Devleti'nin asker talebi doğal olarak yerini bulmamış ve Rumen birlikleri Osmanlı ordusuna katılmamıştır. Buna mukabil söz konusu talep karşılık bulmayınca Osmanlı Devleti Romanya karşısındaki tavrını sertleştirmiştir. İlk başta Rusya'nın Romanya topraklarından geçiş yapacağı

göstermektedir. **British Documents On Foreign Affairs**, Part 1, Series B, Vol. 2, s. 310. (Doc. 428)

⁵⁶² Çopur, **a.g.e.**, s. 230.

⁵⁶³ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 478.

duyumu üzerinden hareket edilmemesi ve resmî bir tebligat olmadıkça herhangi bir çatışmanın içine girilmemesi istenirken⁵⁶⁴, Nisan ayının sonuna doğru Rusçuk'ta bulunan Serdâr-ı Ekrem'den İstanbul'a gönderilen telgrafta Rusya ile Romanya arasındaki ittifak antlaşmasının Romanya Parlamentosu'nda kabul edileceğinin anlaşıldığı ifade edilerek Romanya'ya düşman nazarıyla bakılması gerektiği ifade edilmiştir⁵⁶⁵.

Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki bağın tamamen koptuğu, Rus askerlerinin Romanya topraklarından geçmeye başladığı günlerde, 26 Nisan 1877'de, Romanya Parlamentosu'nda bir konuşma yapan Prens Carol, konuşmasının hiçbir yerinde Osmanlı Devleti'nin Romanya üzerindeki egemenlik haklarından bahsetmemiştir⁵⁶⁶. Bununla birlikte 11 Mayıs 1877 günü Romanya parlamentosunda yapılan oylama neticesinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmesi kararı alınmıştır. Bu karar 58 kabul, 29 red ve 5 çekimser oyla parlamentoda kabul edilerek Senato'ya gönderilmiş ve ertesi gün onaylanmıştır⁵⁶⁷.

Romanya'nın bu hasmane tutumu üzerine Osmanlı Devleti de bir takım önlemler almaya karar vermiştir. Romanya'nın Rusya ile ittifak kurmasından dolayı 1877 yılı Mayıs ayı başında Rumen asker ve memurlarına düşman muamelesi yapılmasına karar verilmiştir⁵⁶⁸. 3 Mayıs günü Serdâr-ı Ekrem Abdülkerim Nâdir Paşa'ya gönderilen emirde ortaya çıkan husumetten dolayı düşman muamelesi görecektir

⁵⁶⁴ ATASE ORH, DF.1-7/ BN.392.

⁵⁶⁵ ATASE ORH, DF.1-7/ BN.413. Söz konusu arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

⁵⁶⁶ BOA. İ. HR. 273/16558.

⁵⁶⁷ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 217-218. Jorga Rusçuk'ta bulunan 10.000 kadar Osmanlı askerinin Yergöğü ve Kalafat'ı top ateşine tutmasının ardından Romanya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilanında bulunduğunu yazmaktadır. (Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 476.) Hentea ise Calaraşi, Oltenia ve Bechet'in 8 Mayıs 1877 tarihinde Osmanlılar tarafından vurulması ile "*Romanya Bağımsızlık Savaşı*"nın başladığını yazmaktadır. (Calin Hentea, **Brief Romanian Military History**, Translator: Cristina Bordinau, The Scarecrow Press, UK 2007, s. 106.) Giurescu vd. bu bilgilere ek olarak Osmanlı topçu birliklerinin 3 Mayıs 1877'de İbrail'i de bombaladığını yazmakta ve buna karşılık olarak Rumen birliklerinin de 8 Mayıs günü Vidin'e karşı top atışında bulunduğunu ifade etmektedir. Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 217.

⁵⁶⁸ ATASE ORH, KN.97/ BN.91.

Romanya'nın müstahkem mevkilerinin tahrip edilmesi istenmiş, ancak gereksiz yere halka kötü muamele gösterilmemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur⁵⁶⁹.

Romanya'nın savaş ilanı kararının ardından beklenebilecek bir diğer gelişme ise bağımsızlık ilanı olmuştur. Bu karar için fazla beklenilmemiş ve Rumen parlamentosunun 21 Mayıs 1877 tarihli olağanüstü oturumunda bağımsızlık kararı alınmıştır⁵⁷⁰. Bağımsızlığın kararı kalabalık halk kitlelerinin tarafından sokaklarda coşkuyla kutlanmış, ülkenin her tarafından Prens Carol ve hükümete tebrikler gönderilmiştir⁵⁷¹. Böylece Nisan 1877'de Osmanlı Devleti ile olan bağlarını koparmak adına açıkça adım atan Romanya, Mayıs 1877'de bu girişimini bir adım daha ileri götürerek bağımsızlık ilanında bulunmuştur. Bağımsızlık kararının Osmanlı Devleti'ne kabul ettirilebilmesi adına önemli olan savaş alanındaki mücadelelerde ise ilk önce geri planda kalan Romanya, 1877 yılı Haziran ayı sonlarından itibaren Rus ordusunun yanında savaşa müdahil olacaktır.

5.2.2. Osmanlı – Rus Savaşı'nda Rumen Ordusu

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bu savaşın Balkan cephesindeki gelişmelerine baktığımızda Rus ordusu Romanya sayesinde sorunsuz bir şekilde ilerleyişini başlatmıştır⁵⁷². Ocak 1877'de Besarabya bölgesinde yığınağını tamamlayan Rus ordusu, 13 Nisan 1877'de askerlerini Romanya sınırına yaklaştırmış ve savaşın ilanından sonra gerçekleştirdiği 38 günlük bir yürüyüş neticesinde 1 Haziran 1877'de Bükreş'e ulaşmıştır⁵⁷³. Rus askerlerinin Bükreş'e

⁵⁶⁹ **ATASE ORH, KN.104/ BN.22.** Söz konusu arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

⁵⁷⁰ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 29. Romanya'nın bu süreçte Osmanlı Devleti yerine Rusya ile birlikte hareket etmesiyle ilgili olarak Rumen generali Ceaucescu 3 ana nedenden bahsetmektedir. Buna göre; 1876 Anayasası sonrasında Osmanlı Devleti ile Romanya arasında ilişkilerin zayıflaması, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında ilişkilerin hızla bozulması ve Romanya'nın bağımsızlık talebinin büyük devletler tarafından kabul görmemesi Bükreş yönetimi ve Prens Carol'u Rusya'ya yakınlıktır. Jessup, *a.g.m.*, s. 147.

⁵⁷¹ Marinescu-Zoner, *a.g.m.*, s. 353.

⁵⁷² Meram, *a.g.e.*, s. 197.

⁵⁷³ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 16, 19, 31. Askerî arşivde bulunan Mayıs 1877 tarihli bir belgede Rusya'nın 60.000 askerini Romanya'ya sevk ettiği anlaşılmaktadır. (**ATASE ORH, DF.1-7/ BN.423.**) Bir başka arşiv belgesinde ise Romanya Prensi Carol'un 20 Nisan 1877'de

ulaşması ile birlikte burada ortak bir resmî geçit töreni gerçekleştirmek üzere Romanya askerlerinin de başkente gelmesine karar verilmiştir. Ancak bu gelişmelerden Rumen halkı çok da hoşnut olmamıştır⁵⁷⁴. Tuna Nehri'nin karşı yakasına asker taşımaya başlayan Ruslar 26 Haziran 1877'de Zimnicea'dan Ziştovi'ye ulaşmıştır⁵⁷⁵. Rus birliklerinin 22/23 Haziran günü başlayan Tuna Nehri'nden geçiş süreci 7 Temmuz 1877'ye kadar devam etmiş ve Ruslar sorunsuz bir biçimde Tuna Nehri'nin güneyine, Osmanlı topraklarına, ulaşmıştır⁵⁷⁶.

26 Haziran 1877'de Rumen topçu birlikleri Somovit'te bulunan Osmanlı birliklerine 3 gün müddetle saldırıda bulunmuştur. Bu saldırı sırasında Rus askerî bataryaları Tuna Nehri'ne ulaşmış ve herhangi bir zayıt vermeden Niğbolu'ya ulaşmıştır⁵⁷⁷. 7 Temmuz'da Tırnova, 16 Temmuz'da Niğbolu ve 19 Temmuz'da Şıpka Geçidi Rus askerlerinin denetimine geçmiştir⁵⁷⁸. Üst üste gelen kayıpların ardından Serdâr-ı Ekrem Abdülkerim Nâdir Paşa görevinden azledilmiştir. 21 Temmuz günü İstanbul'a çağırılan Abdülkerim Paşa'nın yerine Yenipazar'da bulunan Mehmed Ali Paşa (Karl Detroit) Tuna Orduları Umum Komutanlığı'na atanmıştır⁵⁷⁹. Ancak Balkanlarda savaşa hızlı bir başlangıç yapmış olmasına rağmen 1877 yılı Temmuz ayı ile birlikte Rus ordusu Plevne'ye takılıp kalmıştır.

Yergöğü'ne giderek Rusçuk'un karşı kıyısında bulunan Slobozia'da bulunan Rus istihkâmlarını ziyaret ederek Bükreş'e döndüğü bilgisi yer almaktadır. **ATASE ORH, DF.3-16/ BN.100.**

⁵⁷⁴ **ATASE ORH, DF.4-18/ BN.2.**

⁵⁷⁵ Nuza, "... Askerî Harekât I", s.13.

⁵⁷⁶ **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Harp Tarihi Broşürü**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2000, s. 29. Ünal, Rus birliklerinin Rumen demiryolu ağından istifade ederek rahatça Tuna'ya yanaştığını ve çok az bir zayıtla nehrin öte yakasına geçtiğini ifade ederek, Rusların Tuna Nehri'ni geçmek konusunda 50.000 civarında bir zayıt beklediğini ancak hesapların aksine bu süreçte toplam zayıtın 10.000 kişiyi bile bulmadığını yazmaktadır. (Osman Ünal, "*Hiçbir Taktik Başarı Stratejik Yanlış Düzeltmez (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi)*", **I. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi (1833-1900) Sempozyumu**, (Tokat: 5-7 Nisan 2000), Bildiriler, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basımevi, Tokat 2004, s. 205.) Turhan Şahin Rusya'nın trenle Tuna kıyılarına taşıdıkları kotra ve kayıklar vasıtasıyla muazzam bir nehir geçişi sağladıklarını belirterek Rusya'nın bu askerî başarısını "... *Fatih'in karadan denize gemi indirmesi kadar olmasa bile dünya askeri çevrelerinde epeyce takdir ve hayranlık uyandırdı.*" sözleriyle betimlemektedir. Şahin, **a.g.e.**, s. 60.

⁵⁷⁷ Olteanu, *a.g.m.*, s. 131.

⁵⁷⁸ **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Harp Tarihi Broşürü**, s. 30-31.

⁵⁷⁹ **ATASE ORH, KN.53/ BN.122.**

Ruslar, Osman Paşa'nın kumandasında bulunan Plevne'ye ilk olarak 20 Temmuz günü saldırmış, ancak başarısız olmuştur. Birinci Plevne Muharebesi'nde başarısız olan Ruslar 75 subay ve 2.500'e yakın erini kaybederken Osmanlı tarafında 700 asker şehit olmuştur⁵⁸⁰. Birinci Plevne Muharebesi'nde hezimete uğrayan Rus birlikleri 3 saat mesafedeki Zıştovi ve Niğbolu'ya çekilmek zorunda kalmıştır⁵⁸¹. 30 Temmuz'da bir kez daha saldırıya geçen Ruslar, Osman Paşa komutasındaki Osmanlı askerleri karşısında başarısız olarak bir kez daha geri çekilmek zorunda kalmıştır⁵⁸². 30 Temmuz tarihli İkinci Plevne Muharebesi'nde Rus ordusu 7.300 askerinin kaybetmiştir⁵⁸³. Osmanlı tarafının şehit ve yaralı olarak toplam kaybı 1.200 kişi olmuştur⁵⁸⁴.

1877 yılı Temmuz ayı içerisinde Plevne'ye karşı gerçekleştirilen iki büyük hücumdan da istenilen sonucun alınamaması üzerine Rusya, Romanya'dan yardım istemek zorunda kalmıştır⁵⁸⁵. Aslında savaşın hemen başında, Mayıs

⁵⁸⁰ **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Harp Tarihi Broşürü**, s. 32. Kumkale, Osman Paşa'nın bölgeyi en iyi bilen komutan olarak Plevne'ye görevlendirildiğini belirtmektedir. (Kumkale, *a.g.m.*, s. 187.) Osman Paşa 13 Temmuz 1877 günü 12.000 asker ve 54 topla Plevne'yi savunmak üzere yola çıkmıştır. Şahin, *a.g.e.*, s. 74.

⁵⁸¹ **ATASE ORH, KN.20/ BN.67.**

⁵⁸² Karal, *a.g.e.*, C. IV, s. 49. Arşiv belgesindeki kayda göre İkinci Plevne Muharebesi'nde görev yapan Rus askerlerinin sayısı 60.000–70.000 kadardır. (**ATASE ORH, KN.56/ BN.46.**) 20 ve 30 Temmuz 1877'de gerçekleşen Birinci ve İkinci Plevne Muharebelerinde şehrin müdafii Osman Paşa'nın göstermiş olduğu başarı üzerine 31 Temmuz günü Sultan II. Abdülhamid, Osman Paşa'yı bir adet Osmânî Nişânı ile ödüllendirmiştir. Osman Paşa Üçüncü Plevne Muharebesi'nde de başarılı olacak ve 21 Eylül 1877'de kendisine "gazi" unvanı verilecektir. (**1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 55, 65; **ATASE ORH, KN.20/ BN.127; KN.25/ BN.119.**) A. Hilliard Atteridge Gazi Osman Paşa'nın Plevne savunmasını, yeni silahlarla donanmış kararlı askerlerin derme çatma siperlerde ne kadar etkin olabildiğine örnek bir mücadele olarak nitelendirmektedir. (Sema Demirtaş–Serdar Demirtaş, "Plevne Taarruzu'ndan Alınması Gereken Dersler", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 7, S. 13, Şubat 2009, s. 176-177.) Bununla birlikte Plevne'nin sahip olduğu coğrafi ve stratejik önem hakkında yapılmış bir çalışma için bkz. Hüsamettin Morpınar, "Plevne ve Lofça'nın Coğrafi ve Stratejik Önemleri Birinci Plevne Muharebesi ve Lofça'nın Ele Geçirilmesi", **Askerî Tarih Bülteni**, Yıl: 16, S. 31, Ağustos 1991, ss. 49-63.

⁵⁸³ Nuza, "... *Askerî Harekât I*", s. 29. Merdivenci, İkinci Plevne Muharebesi esnasında Balkanlardaki Rus birliklerinin mevcudunun 214.500'e ulaştığını belirterek, bu sayının Üçüncü Plevne Muharebesi'nde 400.000'e yaklaştığını yazmaktadır. Ahmet Merdivenci, "*Üçüncü Plevne Savaşı'ndan (11-13 Eylül 1877) Görüntüler I*", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 44, Ağustos 1990, s. 17-18.

⁵⁸⁴ Şahin, *a.g.e.*, s. 82.

⁵⁸⁵ Gazi Osman Paşa'nın Plevne'deki bu büyük direnişi Rus Çarı'nı Romanya'dan yardım istemeye mecbur etmiştir. Türkgeldi Çar II. Alexandr'ın "*Hristiyanlık mahvoluyor*" diyerek Memleketeyn Prensi Carol'dan yardım istediğini yazmaktadır. Plevne'deki başarıyı Avrupa'da Osmanlı Devleti

1877’de, Osmanlı Devleti’ne karşı bağımsızlık ve savaş ilanında bulunan Romanya hükümeti müttefik hareket etmek için Rusya’ya başvurmuş ancak Nelidov 25 Mayıs 1877’de Prens Carol’a Rus askeri ordularının yeterince güçlü olduğundan hareketle Romanya’nın askerî desteğine ihtiyaç duymadıklarını bildirmiştir. Fakat savaşın başlamasından kısa bir süre sonra Rus birliklerinin ilerleyişinin durması Rumen askerî birliklerini bir anda mühim bir konuma getirmiştir⁵⁸⁶. Neticede Rus Çarı II. Alexandr ile Prens Carol arasında yapılan görüşmelerden sonra 31 Temmuz 1877’de Rumen askerlerinin Tuna’nın iki yakası arasındaki Zimnicea ve Ziştovi arasında savunma konumu alması ve Rus birliklerine yardımcı olması kararlaştırılmıştır⁵⁸⁷. Bu doğrultuda 40.000 Rumen askeri Plevne’ye sevk edilmiştir⁵⁸⁸. 6 Ağustos tarihi itibarıyla Rumen askerî birlikleri Tuna Nehri’nin güneyine geçiş işlemlerini tamamlamıştır⁵⁸⁹. Bu arada Rus ve Rumen yetkililerin gerçekleştirdikleri müzakereler neticesinde yalnız Plevne’de uygulanmak üzere Rus askerleri ile Rumen askerlerinden “*Batı Ordusu*” adıyla ortak bir birlik kurmasına ve bu ordunun Romanya Prensi Carol tarafından komuta edilmesine karar verilmiştir. Kurulan Batı Ordusu’nun kurmay başkanlığına ise Rus

lehine bir gelişme olarak bildiren Türkgeldi, Avrupa’dan Osman Paşa’ya tebrik telgrafları gönderildiğini, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Derby’nin Londra’daki Osmanlı sefirine “*Osmanlı askeri dünyanın birinci askeri olduğunu ispat etti*” diyerek Osmanlı askerlerinden övgüyle söz ettiğini yazmaktadır. (Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 30-31.) Kumkale, ise Carol’a gönderilen telgrafa dair “*Yardıma geliniz, nereden isterseniz, nasıl isterseniz, ne şekilde isterseniz Tuna’yı geçiniz. Fakat bir an önce bizim yardımımıza koşunuz. Türkler bizi mahvediyorlar. Hristiyanlık davası kayboluyor.*” şeklinde bir metin sunmaktadır. (Kumkale, **a.g.m.**, s. 194.) Kurat ise 40.000 kişilik Rumen kuvvetinin Ruslara yardıma gelmesinin panik halindeki Rus ordusunu muhakkak bir felaketten kurtardığı görüşündedir. A.N. Kurat, **a.g.m.**, s. 271.

⁵⁸⁶ M. D. Stojanovic, **The Great Powers and The Balkans 1875-1878**, Cambridge University Press Library Edition, Northampton 1968, s. 152.

⁵⁸⁷ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 218.

⁵⁸⁸ A.N. Kurat, **a.g.e.**, s. 84. Danişmend savaşa katılan Rumen birliklerinin 3 piyade ve 1 süvari fırkasından oluştuğunu belirtmektedir. (Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 304.) Sedes ise, Romanya’nın bu savaşa toplamda 51 tabur, 40 süvari bölüğü ile katıldığını belirterek bu doğrultuda Rumen asker sayısının 50.000’den aşağı olmadığını ifade etmektedir. (İ. Hakkı Sedes, **1875-1878 Osmanlı Ordusu Savaşları**, C. IV, Askeri Matbaa, İstanbul 1937, s. 77.) Jessup, savaş öncesinde Rumen ordusunun 58.700 kadar askere ve 190 kadar topa sahip olduğunu bildirmektedir. Jessup, Rumen ordusunu sayısal anlamda küçük olarak değerlendirmekte ve bunda Osmanlı Devleti’nin etkisi olduğunu ifade etmektedir. (Jessup, **a.g.m.**, s. 148.) Ancak 1866 yılında Prens Carol ile Bâb-ı Âlî arasında yapılan görüşmelerde Rumen askerî birliklerinin azami 30.000 askerden oluşması kararının alındığını hatırlamakta yarar vardır. **BOA. İ. HR. 222/12960-1.**

⁵⁸⁹ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 56.

Generali Zotov getirilmiştir⁵⁹⁰. Bu savaşta görev alan Rumen birliklerinin komuta kademesi şu şekildedir⁵⁹¹:

	I. Kolordu	II. Kolordu
Komutan	General Lupu	General Radovici
Kurmay	Albay Botenu	Albay Pencovici
Başkan		
Tümen	Albay Cherchez (I. Tümen)	Albay Cantilli (III. Tümen)
Komutanları	Albay Logadi (II. Tümen)	Albay Angelescu (IV. Tümen)

Birleşen Rus ve Rumen ordularının ilk askerî harekâtı 1877 yılı Eylül ayında gerçekleşmiştir. 8 Eylül günü Rumen askerleri Plevne yakınlarındaki Grivita'ya ilk harekâtı başlatmıştır⁵⁹². 12 Eylül tarihinde Rumen askerlerinin de katılımıyla daha önceki denemelerine göre bu sefer çok daha kalabalık bir şekilde Plevne'ye saldıran Rus kuvvetleri bir kez daha başarısız olmuş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Üçüncü Plevne Muharebesi'ndeki başarısızlıkla birlikte Rus ve Rumen birlikleri ağır bir kayıpla da karşı karşıya kalmıştır. İttifak güçleri bir gün içerisinde 320 subay ve 15.700 erini kaybetmiştir⁵⁹³. Bu muharebede Osmanlı

⁵⁹⁰ Olteanu, *a.g.m.*, s. 136. Rus ve Rumen birliklerinin komutanlığının Prens Carol'a verildiği tarih 29 Ağustos 1877'dir. (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini, s. 60.) Nuza, Prens Carol'un Plevne'deki birliklerin başkomutanlığını üstlenmesinin Rus generallerini rahatsız ettiğini ancak Carol'un kurmay başkanlığı görevinin Rus generali Zotov'a verilmesiyle tepkilerin önünün alındığını belirtmektedir. Fehmi Nuza, "... Askerî Harekât I", s. 31.

⁵⁹¹ Nuza, "... Askerî Harekât I", s. 31-32.

⁵⁹² Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 218. Osmanlı Devleti'nin Viyana Sefâreti'nin Times Gazetesi'ne atıfla İstanbul'a bildirdiği telgraftan anlaşıldığına göre Rumen birlikleri 1877 yılı Kasım ayı içerisinde Grivita'ya saldırılarını devam ettirmiştir. **ATASE ORH, KN.28/ BN.145.**

⁵⁹³ Ahmet Merdivenci, "*Üçüncü Plevne Savaşı'ndan (11-13 Eylül 1877) Görüntüler II*", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 45, Eylül 1990, s. 25. 16 Eylül 1877'de Mabeyn'e gönderilen telgrafta Plevne'ye saldıran Rusların 8.000 kadar zayıat verdiği bildirilmekte ve bu haberin birçok farklı haber kanalından doğrulandığı da vurgulanmaktadır. (**ATASE ORH, KN.89/ BN.87.**) Bir başka arşiv belgesinde ise net bir rakam ifade edilmemekle birlikte geri çekilen Rusların büyük zayıat verdiği kaydedilmiştir. (**ATASE ORH, KN.24/ BN.73; KN.24/ BN.120.**) Bükreş'te bulunan ABD'li diplomat Stern 15 Eylül 1877 tarihli Rus resmî bülteninden yaptığı alıntıda bu muharebede Rus ordusundan 300 subay ve 12.500 askerin hayatını kaybettiği ve yaralandığını; Rumen birliklerinin ise yaklaşık 60 subay ve 3.000 askerin ölümüne ya da yaralı olduğunu belirtmektedir. Dan Berindei, "*The Winning of ...*", s. 251.

ordusu ise 8.000 şehit vermiştir⁵⁹⁴. Bu mağlubiyetin ardından ittifak kuvvetleri arasında 13 Eylül 1877'de bir savaş divanı toplanmış ve burada yapılan görüşmelerin ardından savaş stratejisi değiştirilerek Plevne'ye taarruz etmek yerine kenti muhasara altına alarak Osmanlı ordusunun ikmal ve takviye imkânlarını ortadan kaldırmaya çalışma yolunun izlenmesine karar verilmiştir⁵⁹⁵. Bu kapsamda alınan önlemler neticesinde 24 Ekim 1877 tarihinde Osman Paşa'nın dış dünya ile irtibatı tamamen kopmuştur⁵⁹⁶.

Gazi Osman Paşa her ne kadar yapılan üç muharebede de başarı göstermişse de Plevne için durum her geçen gün kötüye gitmiştir. Üçüncü Plevne Muharebesi'nden hemen sonra İstanbul'a gönderilen telgraflarda kente yardım gönderilememesi, erzak ve mühimmat ulaştırılamaması durumunda durumun daha da kötüye gideceği vurgulanmıştır⁵⁹⁷. 9 Kasım 1877'de Viyana Sefâreti'nden İstanbul'a gönderilen telgrafta Rus muhasarası altındaki Plevne'nin 10-15 günden fazla dayanamayacağı, yardım gelmemesi durumunda Osman Paşa'ya bağlı kuvvetlerin ya teslim olmak yada düşman hattını bozup çıkmaya çalışmak zorunda kalacağı bildirilmiştir⁵⁹⁸. Bu dönemde Plevne'ye herhangi bir yardım ulaştırılamamış ancak Plevne şehri Gazi Osman Paşa'nın savunma direncinin tamamen kırılarak teslim olmak zorunda kaldığı 10 Aralık 1877 tarihine kadar düşmana direnmeye devam etmiştir⁵⁹⁹.

Plevne'nin dış dünya ile irtibatının tamamen kesilmesine, bunun neticesinde ikmal yollarının kapanmasına rağmen yaklaşık 2 ay daha müdafaasına devam eden Gazi Osman Paşa, komutanları ile 1 Aralık günü yaptığı toplantıda huruç harekâtı yapılmasına karar vermiş ve 10 Aralık günü Rus mevzilerine saldırmıştır⁶⁰⁰. Söz konusu tarihte düşman muhasara çemberini delmek adına hareket eden Osmanlı

⁵⁹⁴ Nuza, "... Askerî Harekât I", s. 37.

⁵⁹⁵ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 64.

⁵⁹⁶ Kumkale, *a.g.m.*, s. 195. Ekim ayı sonu itibarıyla Plevne 130.000 asker ve 450 top ile kuşatılmış durumdadır. (ATASE ORH, KN.29/ BN.89.) Osman Paşa tarafından 17 Ekim 1877 tarihinde gönderilen telgraftan kentin gece gündüz aralıksız top atışına maruz kaldığı anlaşılmaktadır. ATASE ORH, KN.29/ BN.66.

⁵⁹⁷ ATASE ORH, KN.23/ BN.114; KN.23/ BN.115; KN.23/ BN.117; KN.24/ BN.75

⁵⁹⁸ ATASE ORH, KN.104/ BN.63.

⁵⁹⁹ Olteanu, *a.g.m.*, s. 140-141, 143.

⁶⁰⁰ Şahin, *a.g.e.*, s. 113.

askerleri düşmanın üç muhasara çemberinden ikisini yarmaya muvaffak olmuş ancak son çembere ulaştığında düşman kuvvetlerinin arasında sıkışarak teslim olmak zorunda kalmıştır⁶⁰¹. Neticede 10 Aralık 1877 tarihinde 13.000 askeri ile bir huruç harekâtı deneyen Gazi Osman Paşa, kendi kuvvetinin on katından daha fazla bir askerî kuvvete karşı gerçekleştirdiği bu mücadelede başarısız olmuş ve kenti teslim etmek zorunda kalmıştır. 143 gün süren Plevne çarpışmaları neticesinde 30.000 civarında şehit ve yaralı veren Osmanlı ordusuna mukabil Ruslar 55.000, Rumenler ise 10.000 kadar zayıat vermiştir⁶⁰².

Plevne'nin ele geçirilmesi ile Romanya'nın savaş alanındaki görevinin tamamlandığını söylemek mümkündür. Ancak Romanya ve savaşa dair olarak bahsedilmesi gereken bir diğer konu savaş esirleri meselesidir. Plevne'nin tesliminden sonra kente gelen Rus Çarı, esir düşen Plevne müdafii Osman Paşa'yı elini sıkarak ve övgü sözleriyle karşılamıştır. Bu görüşme esnasında olay yerine gelen Rumen Prensi Carol da benzer ifadelerle Osman Paşa'nın elini sıkmış ve askerî yeteneğinden dolayı tebrik etmiştir. Ertesi gün Osman Paşa'ya kılıcı iade edilmiştir. Rusya'nın resmî nitelikli askerî gazetesi Russki Invalid'in Aralık 1877 tarihli bir haberine göre savaş neticesinde 10'u paşa, 128'i kurmay subay, 2.000'i subay ve 37.200'ü er olmak üzere toplamda 40.000'e yakın Osmanlı askeri Rusya'nın eline geçmiştir. Esirlerin 10.000 kadarı Romanya'ya geri kalanı ise Rusya'ya götürülmüştür. Rumen muhafız askerleri ve köylüleri Osmanlı esirlerine kötü muamele göstermişlerse de Bükreş'e varıldıktan sonra bu esirlere daha insani bir muamele gösterilmeye başlanmıştır. Rusya'ya götürülenler ise yolda soğuk hava ve olumsuz şartlar içerisinde büyük kayıplar vermiştir⁶⁰³.

⁶⁰¹ 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Harp Tarihi Broşürü, s. 38.

⁶⁰² Kumkale, *a.g.m.*, s. 195-196. Muşat ve Ardelanu 10.000 Rumen zayıatına ek olarak 20.000 kadar Rumen askerinin de savaş alanındaki olumsuz koşullardan hastalandığını belirtmektedirler. Muşat-Ardeleanu, *a.g.e.*, s. 318.

⁶⁰³ Fehmi Nuza, "1293 (1877/78) Osmanlı – Rus Harbinde Askerî Harekât II", *Türk Kültürü*, Yıl: 16, S. 184, Şubat 1978, s. 29-30. Plevne müdafaasında görev yapan isimlerden biri olan William von Herbert, Gazi Osman Paşa'nın Romanya Prensi Carol'u Osmanlı Devleti'ne başkaldıran eden bir asi olarak gördüğünden el sıkışmayı reddettiğini yazmaktadır. (William von Herbert, **Plevne Müdafaası**, Çev.: Ali Kurdoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İzmir 1990, s. 392.) Kentin düşmesinden sonra Gazi Osman Paşa'nın düşman devlet ricali tarafından iltifatlarla karşılanmasına rağmen esir Osmanlı askerlerinin kar altında açlık ve soğuğa maruz bırakıldığını ifade eden Şahin, ilk 14 gün

Osmanlı Devleti ile Romanya arasında sonradan yapılan görüşmeler neticesinde esirlerin iadesine dair bir mukavele imzalanmış ve bu esirlerin memleketlerine dönmelerine gayret edilmiştir⁶⁰⁴. Bu süreçte Romanya'nın Osmanlı esirlerine iyi muamele gösterdiğine değinen Karpat, Bâb-ı Âlî'nin bu durumu memnuniyetle karşıladığını İngiliz arşiv belgelerine dayanarak ifade etmektedir. İstanbul'daki İngiliz elçisi Henry Layard tarafından İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen Mayıs 1878 tarihli bir yazıda Rumen hükümetinin Osmanlı esirlere karşı gösterdiği tavrın Rusya'nın davranışlarının tam tersi yönde olduğu bildirilmekte ve Rusya'nın esirleri iade etmemek için her türlü engeli çıkartmasına rağmen Romanya'nın elindeki esirleri hemen geri gönderdiği ifade edilmektedir. Söz konusu belgede Rusya'nın eline düşen Türklerin çok eziyetlere uğradığı ifade edilmekte; buna karşılık Osmanlı subaylarının Romanya'da nezaket gördüğü belirtilmektedir⁶⁰⁵.

Plevne'nin kaybı ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki tüm direnci kırılırken doğuda da işler iyi gitmemiştir. Ruslar, bu cephede ilk olarak Mayıs 1877'de Ardahan'ı ele geçirmiş ve Doğu Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemeye çalışmıştır. 1877 yılı Ağustos ayındaki Gedikler Muharebesi ve Ekim ayındaki Yahniler Muharebesi Osmanlı tarafının zaferi ile sonuçlanmışsa da 4 Kasım 1877'deki Deveboynu Muharebesi'ni kazanan Ruslar aynı ay içerisinde Kars'ı da ele geçirmiştir. Bundan sonra Rus birlikleri için hedef Erzurum olmuştur⁶⁰⁶.

Bununla birlikte Plevne'nin düşmesinden sonra, 16 Aralık 1877 tarihinde, Sırplar da Osmanlı Devleti'ne karşı resmen savaş ilanında bulunmuş ve savaşa dâhil

içerisinde 4.000 kadar askerin açlık, soğuk ve Rus işkencesi altında can verdiğini belirtmektedir. (Şahin, **a.g.e.**, s. 121.) Gazi Osman Paşa ve maiyeti Rusya tarafından esir alınmıştır. Paşa ve beraberindekiler 16 Aralık 1877'de Plevne'den yola çıkartılmış ve önce Kişinev'e sonrasında ise Harkov'a götürülmüştür. Gazi Osman Paşa'nın İstanbul'a dönüşü 1878 yılı Mart ayını bulmuştur. Şakir Ülkütaşır, "*Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın Hayatı (1832-1900)*", **Türk Kültürü**, Yıl: XVI, S. 182, Aralık 1977, s. 8.

⁶⁰⁴ BOA. Y. A. RES. 2/6; 2/17; 2/55; İ. DH. 773/62926; 778/63332-07; İ. HR. 278/17011; Y. EE. 73/16.

⁶⁰⁵ Kemal Karpat, **Balkanlar'da Osmanlı ...**, s. 365-372. Şahin, Plevne-Bükreş arasındaki 200 kilometrelik mesafeyi ağır kış şartları altında yürüyerek kat etmek zorunda kalan esir askerlerden 5.000 kadarının yolda hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Şahin, **a.g.e.**, s. 123.

⁶⁰⁶ Rifat Uçarol, "*Gazi Ahmet Muhtar Paşa ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı*", **I. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi (1833-1900) Sempozyumu** (Tokat: 5-7 Nisan 2000) Bildiriler, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basımevi, Tokat 2004, s. 216-219.

olmuştur. 10 Ocak 1878 tarihinde Sırp lar Niş'i, Karadağlılar ise Bar limanını işgal etmiştir⁶⁰⁷. Plevne'nin kaybedilmesinden ve Sırp larla Karadağlıların da savaşa dâhil olmalarından sonra Osmanlı Devleti için tek seçenek barış istemek olmuştur.

5.2.3. Kızanlık Görüşmeleri, Edirne Mütarekesi ve Ayastefanos Antlaşması

1877 yılı sonuna gelindiğinde iyice zor durumda kalan Osmanlı Devleti'nde padişah II. Abdülhamid ordu tamamen çökmeden Rusya ile barış yapmanın mecburî olduğuna karar vermiş ve 13 Aralık 1877'de büyük devletlere başvurarak savaşı bitirmek için aracı olmalarını istemiştir. Ancak büyük devletler Osmanlı sultanı ile Rus çarı arasındaki anlaşmazlığa müdahale etmek niyetinde olmadıklarını İstanbul'a bildirmişlerdir⁶⁰⁸. 10 Ocak 1878 günü, yani Niş ve Bar kentlerinin Sırp ve Karadağlıların eline geçtiği gün, Sultan II. Abdülhamid İngiltere Kraliçesi Victoria'ya bir telgraf göndererek bir kez daha savaşın durdurulması için arabuluculuk yapmasını bu sefer bizzat talep etmiştir⁶⁰⁹. Girişimlerine rağmen büyük devletlerden umduğunu bulamayan Padişah, Anadolu ve Rumeli'deki iki ordu komutanından ateşkes yapılması için Rusya ile temasa geçilmesini istemişse de sonuç alınamamıştır⁶¹⁰.

Savaşı durdurabilmek adına aracı bir devletin bulunamaması, Rusya'nın askeri yetkililer üzerinden yapılan temaslara olumlu karşılık vermemesi üzerine Sultan II. Abdülhamid bu sefer doğrudan doğruya Rus Çarı'na bir mektup göndererek ateşkes istemek zorunda kalmıştır. Rus Çarı, cevap olarak Başkomutan Grandük

⁶⁰⁷ Çopur, **a.g.e.**, s. 120.

⁶⁰⁸ Ercüment Kuran, **Türk Çağdaşlaşması/Çileli Bir Yolda İlerleyiş**, Akçağ Basım Yayım Pazarlama AŞ., Ankara 1997, s. 110. Sultan II. Abdülhamid ile İngiliz elçisi Henry Layard arasında 1877 yılı Eylül ayında, Üçüncü Plevne Muharebesi öncesinde, bir görüşme gerçekleşmiş ve Sultan, 1877 kışı öncesinde Rusya ile savaşa son verilmesi konusunda İngiltere'nin bir girişimde bulunup bulunamayacağını öğrenmek istemiştir. Layard ise ülkesinin savaşın durdurulmasına öncülük yapamayacağını ancak Osmanlı Devleti'nin teşebbüslerine yardımcı olabileceği cevabını vermiştir. Keza Server Paşa da Almanya'nın arabuluculuğu ile savaşın durdurulması için girişimde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır. Barış görüşmelerine geçileceği dönemde Server Paşa, Layard'a Belgrad ve Prut'un kıyılarının Osmanlı hâkimiyetinde kaldığı bir barış teklifini sunarak destek beklemiş ancak elçi herhangi bir resmî açıklama yapmamıştır. Y.T. Kurat, **a.g.e.**, s. 38-39.

⁶⁰⁹ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 85.

⁶¹⁰ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 31.

Nikola'ya müracaat edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Nikola da mütareke için ön görüşmeleri yapmak üzere Osmanlı murahhaslarını Kızanlık'a davet etmiştir⁶¹¹. Görüşmelerde Osmanlı Devleti'ni Hâriciye Nâzırı Server Paşa ve Hazine-i Hassa Nâzırı Nâmık Paşa, Rusya'yı ise Grandük Nikola temsil etmiştir⁶¹². 14 Ocak 1878 tarihinde Dâire-i Askeriye'de yapılan görüşmeler neticesinde Server ve Nâmık Paşaların müzakerelerde izleyeceği yol tartışılmış ve heyete Romanya meselesinde Belçika tarzı tarafsız bir devlet kurulması şartıyla bağımsızlık kararının kabulüne yetki verilmiştir. Ancak tarafsızlık konusunun kabul ettirilememesi halinde bile müzakere heyetine bağımsızlık kararının kabul edilebilmesi için yetki verilmiştir⁶¹³. Aslında bu karar bile Osmanlı Devleti'nin Romanya'yı tam anlamıyla gözden çıkarttığını ve elinde tutmak adına hiçbir ümidinin olmadığını açık göstergesidir. Zaten bundan sonraki görüşmelerde de Romanya konusunda Osmanlı tarafı ile Rus heyeti arasında bir sorun yaşanmayacak ve bağımsız Rumen devletinin kurulması hususu iki tarafın da üzerinde anlaşmaya vardığı ilk başlıklardan biri olacaktır.

Kızanlık'taki görüşmelerde Nikola, Osmanlı heyetine 6 maddelik bir barış şartı sunmuştur. Buna göre, Bulgaristan'ın vergi ile Osmanlı Devleti'ne bağlı bir mümtaz eyalet haline getirilmesi, Romanya, Karadağ ve Sırbistan'ın bağımsızlıklarının Osmanlı Devleti'nce kabul edilmesi, Bosna ve Hersek'te muhtarlık yönetiminin kurularak Hristiyan bir valinin atanmasıyla savaş tazminatı ve boğazlar konusunda kararlar alınmasını öngören bir teklif Osmanlı heyetine sunulmuştur. Buna ek olarak Osmanlı askerlerinin Vidin, Rusçuk, Silistre ve Erzurum'u boşaltmaları da talep edilmiştir. Bu teklif karşısında Osmanlı heyeti Bulgaristan, Bosna ve Hersek için Londra Protokolü'nün esas alındığı bir düzenlenmenin yapılmasını talep etmiş, Romanya, Karadağ ve Sırbistan'ın bağımsızlıklarını kabul ederek Grandük

⁶¹¹ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 59.

⁶¹² Aydın, *a.g.m.*, s. 499. Bu dönemde mütareke hazırlıkları ile ilgili olarak Tuna Şark Ordusu Kumandanlığı ile Vidin, Rusçuk ve Batum'daki kumandanlıklara ve Dördüncü Ordu Kumandanlığına tebligatta bulunulmuştur. **ATASE ORH, KN.48/ BN.75.**

⁶¹³ **BOA. İ. DUİT. 142/49.**

Nikola'ya cevaplarını iletmiş ancak Nikola kendi teklifi için kabul veya red cevabından başka bir cevabı kabul etmeyeceğini bildirmiştir⁶¹⁴.

İki taraf arasındaki müzakerelerin sürdürüldüğü bu süreçte Rus askerlerinin Edirne'yi işgal etmesi üzerine mütareke görüşmelerine eski Osmanlı başkentinde devam edilmiştir. 20 Ocak günü Edirne Rus askerlerinin eline geçmiş, 26 Ocak günü de Nikola Edirne'ye gelmiştir⁶¹⁵. 30 Ocak 1878 günü toplanan Meşveret Meclisi Rusya'nın teklifini ve mütareke şartlarını ele almıştır. Görüşmelerde 3 ana fikir ortaya atılmıştır. İlk olarak Rusya'nın teklifinin kabul edilmesi gerektiği, çünkü Ruslara mukavemet edilemeyeceği ve İstanbul'un dahi tehlike altında olduğu belirtilmiştir. İkinci fikir olarak İngiltere ve Avusturya ile ittifaka gidilmesi ve müdafaaya devam edilmesi görüşü ortaya atılmıştır. Said Paşa tarafından desteklenen bir diğer fikir ise Bulgaristan, Bosna ve Hersek'e özerklik vermek yerine Girit ve Kudüs'ün İngiltere'ye, Mısır'ın ise Fransızlara bırakılması karşılığında bu devletlerden yardım sağlanıp Osmanlı Avrupası'nın korunması olmuştur. Ancak bu son görüş kabul görmemiştir⁶¹⁶.

Neticede Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 31 Ocak 1878 günü Edirne'de 10 maddelik "*mütareke mazbatası*" imzalanmıştır⁶¹⁷. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti ile Rusya, Sırbistan ve Romanya arasında bir mütareke tesis edilmiştir. Vidin, Rusçuk ve Silistre'nin Osmanlı denetiminden çıktığı bir hat belirlenmiş ve tarafların 3 gün içerisinde bu hattın gerisine çekilmelerine karar verilmiştir⁶¹⁸. 3 Şubat 1878

⁶¹⁴ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 34-35.

⁶¹⁵ **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini**, s. 87-88.

⁶¹⁶ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 59; Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 288-300. (Belge No: XIII – Mütâreke Şerâitinin Kabul ve İmzası İçin Murahhaslara Mezuniyet İtasına Dair Meclis-i Vükelâ'dan Tanzim ve Takdim Kılınan Mazbata)

⁶¹⁷ **ATASE ORH, KN.51/ BN.205; KN.66/ BN.99.**

⁶¹⁸ Mütareke maddeleri kısaca şu şekildedir: Osmanlı Devleti ile Rusya, Sırbistan ve Romanya orduları arasında mütareke tesis edilmiştir (1. Madde.) Vidin, Rusçuk ve Silistre'yi dışarıda tutan bir hat belirlenmiş ve Osmanlı ordusunun 3 gün içerisinde bu hattın doğusuna çekilmesine karar verilmiştir (2.-6. Maddeler). Düşman askerlerinin bulunduğu kentlerde görev yapan Osmanlı memurlarının görevlerine devam etmeleri kararı alınmıştır (7. Madde). Bâb-ı Âlî'nin Karadeniz limanlarındaki ablukayı kaldırmasına karar verilmiştir (9. Madde). Rus, Sırp ya da Karadağ askerlerinin bulunduğu mahallerde bulunan yaralı Osmanlı askerlerinin esir sayılmasına ancak işgalci devletler tarafından muhafazasına karar verilmiştir (10. Madde). Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 381-385.

tarihi itibariyle her iki taraf da komutanlarına silahların bırakılması talimatını vermiştir⁶¹⁹.

Rus ordularının başkomutanı olan Grandük Nikola, Kızanlık'taki müzakereler esnasında barış görüşmelerinin yapılacağı yer olarak Hocabey veya Sivastopol şehirlerinden birinin seçileceğini belirtmiş olmasına rağmen Edirne'nin işgalinden sonra yeni görüşme yeri olarak Ayastefanos'u belirlemiştir⁶²⁰. Rusya, Osmanlı Devleti'ne Ayastefanos'ta bir anlaşma imzalatarak hem Balkan Slavlarına hem de Avrupa'nın büyük devletlerine gücünü göstermek istemiştir⁶²¹. Ayastefanos'taki görüşmelerde Osmanlı Devleti'ni temsilen Hâriciye Nâzırı Safvet Paşa ve Berlin sefiri Sâdullah Bey görev almıştır. Görüşmelerdeki Rus temsilcileri ise General Ignatiev ve Nelidov olmuştur⁶²².

Müzakereler sırasında Romanya'nın bağımsızlığı konusu çabuk uzlaşıya varılan maddelerden olmuştur. Osmanlı murahhasları 1 Şubat 1878 tarihinde Sadâret'e gönderdikleri telgrafta Rusya'nın teklifini iletmiştir. Söz konusu teklifin üçüncü maddesinde Romanya ile Sırbistan'ın bağımsızlıkları ve Romanya'ya savaş tazminatı verilmesi öngörülmüştür. Osmanlı heyeti her iki devletin bağımsızlığını kabul ettiğini bildirmiş, ancak hiçbir şekilde tazminat verilemeyeceğini de ifade etmiştir⁶²³.

Rusya'nın Romanya'ya savaş tazminatı ödenmesini talep etmesi Osmanlı tarafının tepkisine neden olmuştur. Osmanlı askerlerinin Memleketeyn'i bombaladığı ve tahrip ettiği yolundaki iddialar Osmanlı murahhasları tarafından reddedilmiş ve bu nedenle de herhangi bir tazminat ödenmeyeceği belirtilmiştir⁶²⁴. Osmanlı-Rus savaşının çıkış süreci ve bu savaşa Romanya'nın da dahil olduğu süreç ele alındığında Romanya'nın Osmanlı Devleti'ne tâbi bir beylik konumunda iken isyan ederek Osmanlı Devleti aleyhinde savaşa katıldığı açıktır. Ancak buna rağmen Rus ve Rumen tarafı Ignatiev aracılığıyla Osmanlı ordusunu Rumen

⁶¹⁹ ATASE ORH, KN.68/ BN.44; T.V., No: 2090, 1 Safer 1295/4 Şubat 1878, s. 1.

⁶²⁰ Türkgeldi, a.g.e., C. II, s. 39.

⁶²¹ Karal, a.g.e., C. IV, s. 64.

⁶²² Gencer, "Ayastefanos ...", s. 225.

⁶²³ BOA. İ. DÜİT. 142/53.

⁶²⁴ BOA. İ. DÜİT. 142/56.

müstahkemlerini topa tutmakla itham etmişlerdir. Ancak neticede haklı sebeplere dayanmayan bu tazminat girişimi neticesiz kalmıştır. Sonuç olarak Romanya ile ilgili olarak Osmanlı Devleti'nin Dobruca bölgesini Rusya'ya bırakmasına ve buranın da Rusya tarafından Romanya'ya verilmesine, Rusya'nın ise 1856 Paris Antlaşması'ndan sonra Boğdan'a bıraktığı Besarabya topraklarını geri almasına karar verilmiştir⁶²⁵.

Görüşmeler esnasında Rus tarafı savaş tazminatı olarak 6 Osmanlı zırhlısının kendilerine teslim edilmesini talep etmiş ve bununla birlikte Avrupa devletlerinden antlaşma maddelerine itiraz gelmesi durumunda Osmanlı Devleti ile Rusya'nın ortaklaşa hareket etmesi istenmiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu iki talebi de reddetmiştir⁶²⁶. Neticede uzun uğraşlar sonunda Rus taleplerinden bir kısmında küçük düzeltmelere gidilebilmiş ve 25 Şubat 1878 tarihinde bir ön anlaşma sağlanabilmiştir⁶²⁷. 2 Mart günü ise Meclis Vükelâ onayıyla antlaşmanın imzalanmasına onay verilmiştir⁶²⁸. Böylece Ocak 1878 tarihinde başlayan müzakere ve mütareke süreci 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Barışı ile neticelendirilmiştir⁶²⁹. İmzalanan antlaşma ile Osmanlı Devleti Balkanlarda önemli oranda güç kaybetmiştir. Romanya ile birlikte Sırbistan ve Karadağ bağımsızlıklarını elde etmiş, Bulgaristan ise özerkliğini kazanmıştır⁶³⁰.

“*Ayastefanos Mukaddemât-ı Sulhiyyesi*”nin 5. Maddesi Romanya'nın konumuna ayrılmıştır. Bu madde ile Osmanlı Devleti Romanya'nın bağımsızlığını

⁶²⁵ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 43-44.

⁶²⁶ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 64.

⁶²⁷ **BOA. İ. DÜİT. 142/67.**

⁶²⁸ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 317-319. (Belge No: XIX – Meclis-i Vükelâ'ca Tanzim Olunan Mazbata)

⁶²⁹ A.N. Kurat, **a.g.e.**, s. 85.

⁶³⁰ Ayastefanos Antlaşması'nın mühim maddeleri şu şekilde sıralanabilir: Osmanlı Devleti, Romanya ile birlikte Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlığını onaylamıştır (1-5. Maddeler). Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne vergi veren Hristiyan bir mümtaz eyalet olarak tanımlanmış ve bir takım düzenlemeler yapılmasına karar verilmiştir (6-10. Maddeler). Tuna üzerinde bulunan kalelerin yıkılması ve Tuna'da yeniden serbest seferlerin yapılması konularında anlaşmaya varılmıştır (12-13. Maddeler). Bosna ve Hersek'te Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya arasında karşılaştırılacak bir ıslahat programının uygulanmasına karar verilmiştir (14. Madde). Girit'te ve Ermenistan'da bir takım ıslahatların yapılması Osmanlı Devleti'nce kabul edilmiştir (15-16. Maddeler). Doğu Anadolu bölgesinde Kars, Ardahan, Batum, Artvin Rusya'ya bırakılmıştır (19. Madde). Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 387-400; **ATASE ORH, KN.55/ BN.149.**

onaylamıştır. Romanya'nın Rusya ile Osmanlı Devleti arasında belirlenecek bir miktar tazminat alması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti ile Romanya arasında bir antlaşma imzalanıncaya kadar Romanya vatandaşlarının Osmanlı topraklarında Avrupa devletlerinin vatandaşlarına verilen haklardan yararlanmasına karar verilmiştir⁶³¹.

Ayastefanos Anlaşması ile Rusya Panslavizm siyasetinin zaferini ilan ederek, Balkanlar ve Doğu Anadolu'ya yerleşmiştir. Osmanlı Devleti ise Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlıklarını tanıyarak bu toprakları tamamen kaybetmiştir. Tuncer'in de belirttiği gibi Rusya, Ayastefanos Antlaşması ile Doğu Sorunu'nu kendisi açısından bir çözüme bağlamıştır. Ancak bu çözümden Balkan halkları hoşnut olmamıştır⁶³².

Ayastefanos Antlaşması'na Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanan Romanya açısından bakıldığında alınan kararların Romanya'da memnuniyetsizlik yarattığı aşikardır. Romanya Rusya'ya savaş sırasında geçiş izni vermesine ve Plevne'nin işgali sürecinde bütün ordusunu tahsis etmiş olmasına rağmen beklediği karşılığı alamamıştır. 1856 Paris Antlaşması ile Boğdan'a bırakılan Besarabya'daki üç vilayet yeniden Rusya'nın denetimi altına geçerken karşılığında Müslüman nüfusun yoğun olarak bulunduğu Dobruca bölgesi Romanya topraklarına katılmıştır⁶³³. Romanya hükümeti Ayastefanos Anlaşması'na karşı

⁶³¹ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 390. Antlaşmanın 5. Maddesi: “Devlet-i Aliyye Romanya'nın istiklâlini tasdik eder. Romanya ba'demâ tarafeyn beyninde kararlaştırılacak tazminata hakkını dermeyân eyleyecektir. Devlet-i Aliyye ile Romanya beyninde doğrudan doğruya akd-ı muâhede oluncaya değin Romanya tebâası Memâlik-i Şâhâne'de Avrupa devletleri tebâasına temîn olunan bi'l-cümle hukûka nâil olacaklardır.”

⁶³² Hüner Tuncer, **Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı (1878-1914)**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2010, s. 17.

⁶³³ Decei, “Boğdan”, s. 704. Rumen tarihçi Jorga bu toprak düzenlemesini şu şekilde değerlendirmektedir: “Rusya, küçük düşürücü Paris Antlaşması'nın son izlerini de silmek için müttefiki Romanya'nın elinden Besarabya'daki üç vilayeti ve Türklerden Tuna ağzlarını aldı; Dobruca, dürüst ve büyük hizmetler vermiş bir dostun eşi görülmemiş biçimde soyulmasının zayıf bir tesellisi olarak Rumenlere verildi.” (Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 483.) Anderson, Rusya'nın Güney Besarabya'da toprak kazandığını ancak bunun karşılığında Romanya'nın Rusya'ya karşı kötü duygular beslemesine neden olduğunu belirtmektedir. (Anderson, **a.g.e.**, s. 225.) Armstrong, Rusya'nın denetimi altına giren Besarabya bölgesinde ağırlık nüfusun Rumen olmasına rağmen bu köylü zümrenin okuma-yazma bilmediklerini ifade etmekte ve zaman içerisinde kısmen Ruslaştıklarını ve Rus rejimi yanlısı haline geldiklerini yazmaktadır. (Hamilton Fish Armstrong, “The Bessarabian Dispute”, **Foreign Affairs**, Vol: 2, Issue: 4, June 1924, s. 664.) Karal ise Rusya'ya

duyduğu memnuniyetsizliği bir beyanat ile ilan etmiştir. “*Bizsiz ve bizim aleyhimize alınan kararların, Romanya nezdinde hiçbir değeri olmadığını gerek hükümet gerekse millet daha başlangıçtan ilan etmiştir*”⁶³⁴. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan bu antlaşma sadece Romanya tarafından tepki ile karşılanmamıştır. Avrupalı büyük devletlerin de Ayastefanos Antlaşması’na tepki göstermeleri 1878 yılında büyük bir uluslararası kongreyi beraberinde getirmiştir. Ancak sonuçları açısından bakıldığında Osmanlı Devleti için değişen hiçbir şey olmayacaktır.

5.2.4. Berlin Kongresi

Balkanlarda Rusya’nın bariz bir hâkimiyetini öngören ve aynı zamanda İstanbul ve Boğazların güvenliğini de tehlikeye düşüren Ayastefanos Antlaşması büyük devletlerin tepkisine neden olmuştur. Antlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra Avusturya, İngiltere ve Fransa devletleri karara itiraz etmişlerdir. Bu doğrultuda ilk tepki Avusturya’dan gelmiş ve 3 Şubat 1878’de Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Andrassy 1856 Paris Antlaşması’nı imzalayan devletlerin Viyana’da uluslararası bir konferansta buluşarak meseleyi ele almaları gerektiğini belirtmiştir⁶³⁵. Avusturya Dışişleri Bakanı Andrassy’nin bu çıkışına İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury de destek vermiştir⁶³⁶. Avusturya’nın Viyana’da bir konferans düzenlenmesine dair teklifi Rusya tarafından değerlendirilmiş ve cevap olarak konferansın Berlin’de düzenlenmesi teklifi getirilmiştir. Rusya, bu talebini Almanya’ya bildirdikten sonra Bismarck, 19 Şubat 1878 tarihinde büyük devletlere

verilen Besarabya bölgesinde Rumenlerin, Romanya’ya bırakılan Dobruca havalisinde ise Türklerin yoğun bir şekilde yaşadığına dikkat çekmektedir. Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 67.

⁶³⁴ Çopur, **a.g.e.**, s. 122.

⁶³⁵ Y.T. Kurat, **a.g.e.**, s. 108.

⁶³⁶ Üçok, **a.g.e.**, s. 225. Tuncer’e göre Ayastefanos Antlaşması’ndan çıkarları zedelenen iki devlet Avusturya ve İngiltere olmuştur. Avusturya, Alman ve İtalyan millî birliklerinin sağlanmasından sonra Balkanlar ve Adriyatik’te nüfuz sahibi olmak istemiş ancak bölgede bağımsız devletler ve prensliklerin kurulması bu hedefini baltalamıştır. İngiltere ise Balkanlar ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde güçlenen Rusya’yı Hindistan yolu ve ticareti açısından tehlike olarak görmüştür. Tuncer, **a.g.e.**, s. 18.

Berlin’de bir kongre tertiplenmesi teklifinde bulunmuştur⁶³⁷. 13 Haziran 1878’de toplanan Berlin Kongresi’ne devletler bazında katılan isimler şu şekildedir⁶³⁸:

<i>Osmanlı Devleti:</i>	Nâfia Nâzırı Aleksandr Karatodori Paşa Müşir Mehmed Ali Paşa Berlin sefîri Sâdullah Bey
<i>Rusya:</i>	Prens Alexander M. Gorçakov Londra büyükelçisi Kont Pyotr I. Şuvalov Berlin büyükelçisi Paul D’Oubril
<i>İngiltere:</i>	Başbakan Lord Beaconsfield (Benjamin Disraeli) Dışişleri Bakanı Lord Salisbury Berlin büyükelçisi Lord Odo Russel
<i>Fransa:</i>	Dışişleri Bakanı Henry Waddington Berlin büyükelçisi Kont Raymond de Saint-Vallier Dışişleri Bakanlığı çalışanı M. Desprey
<i>Avusturya:</i>	Dışişleri Bakanı Kont Gyula Andrassy Berlin büyükelçisi Kont A. Karoli Roma büyükelçisi Baron H. von Haymerle
<i>Almanya:</i>	Şansölye Otto von Bismarck Dışişleri Bakanı Bernhard Bülow Paris büyükelçisi Prens Hohenlohe
<i>İtalya:</i>	Dışişleri Bakanı Kont Lodovico Corti Berlin büyükelçisi Kont Eduardo de Launay

⁶³⁷ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 57-58. Rumen tarihçi Jorga, ordusu tamamen dağınık bir durumda bulunan Rusya’nın mecburen kongre fikrini kabul etmek zorunda kaldığını belirtmektedir. (Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 484.) Osmanlı Devleti’nin Berlin Sefâreti’nden gelen Nisan 1878 tarihli haberler de Alman devletinin yakın bir zamanda konferans düzenlenmesi yolunda faaliyetlerde bulunduğunu göstermiştir. **BOA. Y. PRK. HR. 2/82.**

⁶³⁸ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 63.

Görüldüğü üzere hemen her devlet bu mühim toplantıya dışişleri bakanları ile katılırken Osmanlı Devleti'nde Hâriciye Nâzırı Saffet Paşa'ya görev verilmemiş, onun yerine psikolojik olarak diğer devletleri etkilemek adına gayrimüslim Osmanlı devlet adamlarından Nâfia Nâzırı Karatodori Paşa ile aslen Alman olup sonradan ihtida eden Mehmed Ali Paşa (Karl Detroit) gönderilmiştir⁶³⁹.

Berlin Kongresi 13 Haziran 1878 günü açılış oturumu ile çalışmalarına başlamıştır. Resmi açılış oturumunda kongrenin başkanlığına Bismarck seçilmiştir⁶⁴⁰. İlk oturumda Osmanlı Devleti adına sadece Berlin sefîri Sâdullah Bey yer almıştır⁶⁴¹. Kongre başkanı Bismarck 13 Haziran'daki ilk oturumda kongrenin toplanma amacını Ayastefanos Antlaşması ile bozulan "Avrupa Barışı'nın" yeniden tesisi ve büyük devletlerin çıkarlarının uzlaştırılması olarak izah etmiştir⁶⁴². 22 Haziran'da gerçekleştirilen ikinci oturumda resmî görüşmelere Bulgaristan meselesi ile başlanmıştır⁶⁴³. Kongrenin açıldığı 13 Haziran'dan antlaşmanın imzalandığı 13 Temmuz tarihine kadar geçen 31 günde taraflar 20 kez bir araya gelmiştir⁶⁴⁴.

Berlin'de düzenlenen bu kongrede Romanya'nın daimî bir temsilci bulundurması kabul edilmemiştir. Yunanistan ve Romanya'ya sadece kendilerini ilgilendiren meselelerin görüşülmesi esnasında kongreye katılma hakkı verilmiştir⁶⁴⁵. İlgili oturumlarda Romanya'yı temsil etmek üzere 1 Temmuz 1878 tarihinde I. C. Bratianu ve Mihail Kogalniceanu görevlendirilmiştir⁶⁴⁶. Görüşmeler sürecinde Rumen devleti Tuna'nın sağ kıyısını elinde tutma hakkı ile birlikte 100 milyon

⁶³⁹ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 74. Bugörev için birinci murahhas Karatodori Paşa'ya 700, ikinci murahhas Mehmed Ali Paşa'ya 400 ve maiyet memuru olarak görevlendirilenlere 100'er lira harcırah verilmesine karar verilmiştir. (**BOA. İ. HR. 276/16879.**) Yetişgin söz konusu kongreye Osmanlı Devleti dışındaki ülkelerin en üst düzey devlet adamlarını göndermesine rağmen Bâb-ı Âlî'nin gayrimüslim asıllı kişilerle katılmasını Osmanlı Devleti'nin uluslararası diplomasiyi hiç bilmediğinin bir kanıtı veya "*doğu kurnazlığı*" tavrı olarak değerlendirmektedir. Yetişgin, *a.g.m.*, s. 761.

⁶⁴⁰ **BOA. Y. PRK. HR. 3/10.**

⁶⁴¹ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 63.

⁶⁴² Mithat Aydın, "*Diplomasi Oyununda Aktörler ve Figüranlar: Berlin Kongresi'nde Büyük Devletler ve Bulgaristan*", **Türk Tarihinde Balkanlar**, C. II, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya 2013, s. 776.

⁶⁴³ Türkgeldi, **a.g.e.**, C. II, s. 64.

⁶⁴⁴ Danişmend, **a.g.e.**, C. 4, s. 315.

⁶⁴⁵ Üçok, **a.g.e.**, s. 226.

⁶⁴⁶ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 219.

tutarında bir tazminat talebinde bulunmuştur⁶⁴⁷. Osmanlı Devleti, bu görüşmeler esnasında tazminat konusunu olmasa da Romanya'nın bağımsızlık kararını bir kez daha kabul etmek zorunda kalmıştır. Zaten 20 Haziran 1878 tarihli bir arşiv belgesine göre Osmanlı heyetinin Berlin Kongresi'ne sunmuş olduğu barış teklifinin 6. maddesinde Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlıkları öngörülmüştür⁶⁴⁸.

13 Temmuz 1878 günü imzalanan ve toplam 64 maddeden oluşan Berlin Antlaşması ile Bulgaristan'da Hristiyan vali yönetimi altında bir özerklik, Bosna ve Hersek'te Avusturya askerî denetimi, Karadağ, Sırbistan ve Romanya'da bağımsızlık, Kars, Ardahan ve Batum'un Rusya'ya verilmesi kararları Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiştir. Antlaşmanın 43-51. maddeleri Romanya'ya ayrılmıştır. Bu maddeler ile Romanya'nın bağımsızlığı kabul edilmiş, din ve mezhep ayrımı yapılmaksızın devletin herkese eşit muamelede bulunmasına, Besarabya'nın Rusya'ya; Tuna deltasındaki adaların ve Köstence yöresinin ise Romanya'ya verilmesine, Osmanlı Devleti ile Romanya arasında konsolosların imtiyaz ve görevlerini belirleyen bir antlaşma imzalanana kadar Osmanlı topraklarında seyahat yada ikamet eden Romanya vatandaşları ile Romanya'da bulunan Osmanlı vatandaşlarının diğer Avrupa ülkesi vatandaşlarına sağlanan haklardan yararlanmasına karar verilmiştir⁶⁴⁹.

⁶⁴⁷ Jorga, ... **Tarihi**, C. 5, s. 484.

⁶⁴⁸ **BOA. Y. EE. 84/119.**

⁶⁴⁹ Erim, **a.g.e.**, C. I, s. 403-424. Antlaşma maddeleri şu şekilde özetlenebilir: Bulgaristan Osmanlı padişahının nezâreti altında vergi bağı ile Bâb-ı Âlî'ye bağlı bir emâret haline getirilmiştir. Bulgaristan'ın Hristiyan bir hükümeti ve millî bir ordusu olmasına karar verilmiştir (1.-12. *Maddeler*). Balkanlarda özerk Doğu Rumeli Vilayeti kurulmuştur (13.- 22. *Maddeler*). Girit'te bir takım ıslahatların yapılmasına karar verilmiştir (23. *Madde*). Bosna ve Hersek'te Avusturya askerlerinin ikametine izin verilmiştir (25. *Madde*). Karadağ'ın bağımsızlığı kabul edilmiş ve sınırları belirlenmiştir (26.- 33. *Maddeler*). Sırbistan'ın bağımsızlığına karar verilmiş ve sınırları belirlenmiştir (34.- 42. *Maddeler*). Romanya'nın bağımsızlığına karar verilmiş ve sınırları belirlenmiştir (43.- 51. *Maddeler*). Tuna ticareti ile ilgili bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir (52.- 57. *Maddeler*). Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakılmıştır (58.-59. *Maddeler*). Beyazıt ve Eleşkirt Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır (60. *Madde*). Bâb-ı Âlî Ermenilerin bulunduğu mahallerde ıslahat yapmayı kabul etmiştir (61. *Madde*). Osmanlı Devleti ibadet ve mezhep serbestliği hususunda teminat vermiştir (62. *Madde*). 1856 Paris ve 1871 Londra Antlaşmaları'nın uygun hükümlerinin yürürlüğünün devamına karar verilmiştir (63. *Madde*). Söz konusu antlaşmanın 3 hafta içerisinde, mümkünse daha önce, Berlin'de teatisine karar verilmiştir (64. *Madde*).

Berlin Kongresi neticesinde Ayastefanos kararlarının içeriğinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ayastefanos Antlaşması ile Balkanlarda Rusya'nın emellerine göre çizilmiş olan yapı Berlin'de bir düzenlemeye tâbi tutulmuştur. Ancak Berlin Kongresi sonunda Osmanlı Devleti toplam toprağının 2/5'ini, toplam nüfusunun ise 1/5'ini kaybetmiştir⁶⁵⁰. Tüm bu düzenlemelere rağmen Berlin'de alınan kararlar tıpkı Ayastefanos Antlaşması'nda olduğu gibi birçok kesiminden tepki almıştır⁶⁵¹. Berlin Kongresi sonucunda uluslararası politikada Osmanlı Devleti'nin bir bütün olarak denge unsuru olması fikri tamamen ortadan kalkmıştır. İngiltere'nin Kıbrıs'a, Avusturya'nın Bosna ve Hersek'e, Rusya'nın da Doğu Anadolu'ya yerleşmesi sonucunda devletler, Osmanlı topraklarını paylaşmak suretiyle yeni bir güçler dengesi sağlamak yoluna gitmiştir⁶⁵². Bu süreçte de Romanya'nın bağımsızlığı Avrupalı devletlerce sorunsuz bir biçimde kabul edilmiştir.

Sonuç olarak bütün bu gelişmelere bakıldığında aslında Romanya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiği 11 Mayıs 1877 tarihinde bu ülkenin bağımsızlık süreci tamamlanmıştır. Çünkü bu tarihten sonraki bütün gelişmeler sadece bağımsızlık ilanının resmiyet kazanması ve sınırların belirlenmesi adına gelişen olaylardan ibarettir. Ayastefanos Antlaşması ile ilk defa bağımsızlığını resmî bir metinde elde eden Romanya için Berlin Kongresi, bu gerçeğin tekrarlanmasından ibaret kalmıştır. Her ne kadar Transilvanya Avusturya'ya, Besarabya da Rusya'ya bırakılmışsa da neticede bağımsız Romanya tesis edilmiştir⁶⁵³. Yine bu süreçteki görüşmeler bize Osmanlı Devleti'nin de Romanya'dan ümidini kestiğini de göstermektedir. Çünkü Osmanlı Devleti ne Rusya ile gerçekleştirilen görüşmelerde (Kızanlık, Edirne, Ayastefanos) ne de uluslararası bir toplantı olan Berlin

⁶⁵⁰ Yusuf Hamza, "1875-1878 Büyük Doğu Buhranında Rumeli", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 47, Kasım 1990, s. 8, 10.

⁶⁵¹ Fikret Adanır, "Balkan Ulusal Kurtuluş Hareketleri ve Osmanlı-Rus İlişkileri", **Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl Sempozyumu**, TTK Basımevi, Ankara 1999, s. 172. Adanır, Berlin Kongresi'nde Ayastefanos kararları üzerinde yapılan revizyonu Panславizm'in bir yenilgisi olarak değerlendirmekte ve Rusya'nın dış politikada büyük bir prestij kaybına uğradığını ifade etmektedir. Adanır, *gös. yer.*

⁶⁵² Y.T. Kurat, **a.g.e.**, s. 123. Şenel, Berlin Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecinde önemli bir yere sahip olduğuna değinerek İngiltere ve Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana olan politikalarını terk ettiklerini belirtmektedir. Şennur Şenel, "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", **Balkanlar El Kitabı**, C. I, Karam-Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 405.

⁶⁵³ Jessup, *a.g.m.*, s. 148.

Kongresi'nde Romanya'nın bağımsızlık ilanının geçersiz sayılması adına dirayetli bir politika uygulayamamıştır.

Romanya'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını kazandığı sürecin diğer Balkan devletlerine nazaran daha farklı bir gelişim süreci izlediği söylenebilir. Çünkü Rumenler ne Eflak ve Boğdan'ın birleştirildiği Kırım Harbi ve sonrasındaki süreçte ve ne de bağımsızlığını kazandığı 93 Harbi sürecinde Osmanlı Devleti aleyhine büyük girişimlerde bulunmamıştır. Rumenler Yunanlılar, Sırlar veyahut Karadağlılar gibi isyan ve savaşlarla değil uluslararası diplomatik gelişmeler sayesinde bağımsızlığını elde etmiştir. 93 Harbi sürecindeki savaş ilanı ve sonrasında Plevne'deki çatışmalar süreci bu tezin zayıf noktaları gibi görünse de 1821'de başlayan ve bağımsızlıkla sonuçlanan Mora olayları düşünüldüğünde Rumen bağımsızlığının isyan ve savaş süreci dışında masa başında kazanılmış olduğu söylenebilir.

5.3. Bağımsız Rumen Devleti'nin İlk Yılları

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaştan yararlanarak bağımsızlığını ilan eden ve Berlin Kongresi sonrasında Bâb-ı Âlî tarafından da bağımsızlığı kabul edilen Romanya, kısa bir süre içerisinde Avrupa'nın diğer devletleri tarafından da tanınmaya başlamıştır. Romanya'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke Avusturya olmuştur. 11 Eylül 1878'de Avusturya, 15 Ekim 1878'de ise Rusya bağımsız Romanya'yı tanımıştır⁶⁵⁴. 6 Aralık 1879'da İtalya, 20 Şubat 1880'de Almanya, Fransa ve İngiltere, 23 Şubat 1880'de Yunanistan Romanya'nın bağımsızlığını kabul etmiştir⁶⁵⁵.

1860'lı yılların sonlarında yabancı ülke başkentlerinde açılan Rumen diplomatik ofisleri bağımsızlığın kazanılmasından sonra elçilik seviyesine yükseltilmiştir. Bu doğrultuda 11 Eylül 1878'de Romanya'nın Viyana'daki diplomatik ofisi elçilik seviyesine çıkarılmıştır. Burası Romanya'nın yabancı bir ülkedeki ilk elçiliği olmuştur. Sonrasında ise 29 Kasım 1878'de Petersburg'daki diplomatik birim elçilik

⁶⁵⁴ Cezmi Karasu, "*Bağımsızlıktan I. Dünya Savaşı'na Romanya*", **Balkanlar El Kitabı**, C. I, Karam-Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 524.

⁶⁵⁵ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 222-223.

haline getirilmiştir. Bu elçilikleri 1879 yılında Belgrat, 1880'de Roma, Berlin, Londra ve Paris elçiliklerinin açılması takip etmiştir⁶⁵⁶.

Romanya, bağımsızlığının ardından kısa bir süre içerisinde İstanbul'da da bir elçilik tesis etmiştir. Ekim 1878'de Romanya Dışişleri Bakanlığı tarafından gönderilen bir telgrafta Dimitru Bratianu adlı kişinin fevkalade murahhas orta elçilik unvanı ile İstanbul'a gönderilmesi hususu gündeme getirilmiştir. Osmanlı Devleti bu teklife cevabı olumlu yönde olmuştur⁶⁵⁷. 8 Kasım 1878 tarihinde Carol tarafından gönderilen bir başka telgrafta ise Romanya Prensi, Osmanlı Devleti ile dostça ilişkiler tesis etmek arzusunda bulunduğu bahisle eski mebuslardan, Rumen Senatosu'nda başkan yardımcılığı görevinde de bulunmuş olan Dimitru Bratianu'nun orta elçilik görevine atandığını bildirmiştir. Bratianu 16 Kasım 1878 günü mabeyn-i hümayûna kabul edilmiştir⁶⁵⁸.

Romanya'nın İstanbul'a bir elçi tayin etmesinin ardından Bâb-ı Âlî de Bükreş'e bir elçi göndermeye karar vermiştir. Bu doğrultuda 17 Kasım 1878 günü Petersburg'da sefâret müsteşarı olarak görev yapan Süleyman Bey'in orta elçi, Tahrirât-ı Hâriciye hulefasından Rıza Bey'in birinci başkâtip, Tercüme Odası hulefasından Şekib Efendi'nin de ikinci başkâtip olarak atanmasına karar verilmiştir⁶⁵⁹.

İki devlet arasındaki ilişkiler karşılıklı elçi tayini ile sınırlı kalmamış Romanya, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini iyi tutmak istemiştir. Osmanlı Devleti de Romanya için aynı siyaseti benimsemiştir. 20 Ekim 1878 tarihinde Dobruca ve Tuna deltası resmen Romanya Devleti sınırları içerisine alınmıştır⁶⁶⁰. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra, 14 Kasım 1878 tarihinde İbrail şehrinde Dobruca halkına hitaben bir beyannâme yayımlayan Prens Carol bölgedeki Müslümanların dinî ve ailevî hayatlarına müdahale edilmeyeceğini, müftü ve kadılara görevler

⁶⁵⁶ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 220, 223-224.

⁶⁵⁷ **BOA. İ. HR. 277/16995.**

⁶⁵⁸ **BOA. İ. HR. 278/17003; 278/17006.** Söz konusu arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

⁶⁵⁹ **BOA. İ. HR. 278/17009; 278/17012.** 278/17009 numaralı arşiv belgesine göre Süleyman Bey'in 160 lira, Rıza Bey'in 33 lira ve Şekib Efendi'nin 20 lira aylık maaş almalarına karar verilmiştir.

⁶⁶⁰ Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 220.

verileceğini ve Romanya kanunları ile Müslüman halkın haklarının himayesinin sağlanacağını ilan etmiştir. 1880 yılında yayımlanan Dobruca Anayasası'nın 3. maddesi ile 11 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı uyruğu olanlar, Rumen vatandaşı olarak sayılmaya başlamıştır⁶⁶¹.

1881 yılı Romanya'nın idaresinde önemli bir yıl olmuştur. Çünkü bu tarihe kadar Alexandru Ioan Cuza ve sonrasında göreve gelen Carol Romanya'nın "*prens*" olarak görev yapmışlardır. Ancak 26 Mart 1881 günü Romanya'da krallık idaresine geçilmiştir⁶⁶². Söz konusu tarihte Prens Carol'un Romanya Kralı olarak ilan edilmesini talep eden kanun teklifi Romanya Parlamentosu'na sunulmuş ve oy birliğiyle kabul edilmiştir. Kanunun kabulünün ardından vekiller yeni kralları Carol'u tebrik etmek için saraya gitmişler, halk da sarayın önünde toplanmıştır. Meclis'ten geçen bu kanun Carol tarafından da onaylanmış ve sonrasında kral ve eşi bir teşekkür konuşması için sarayın balkonuna çıkarak halkı selamlamışlardır⁶⁶³. Avrupa devletlerinin Carol'un krallığını onaylamak niyetinde olmaları nedeniyle Bâb-ı Âlî'de Osmanlı Devleti'nin de aynı yolu izlemesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır⁶⁶⁴. Neticede Osmanlı Devleti, diğer Avrupa devletleri gibi, Carol'un krallığını tanıdığını ilan etmiştir. Bâb-ı Âlî'nin bu kararı Romanya Dışişleri Bakanlığı tarafından memnuniyetle karşılanmış ve İstanbul'daki elçilik aracılığıyla Bükreş'in teşekkürlerini bildiren bir mesaj Bâb-ı Âlî'ye iletilmiştir⁶⁶⁵. Carol 22 Mayıs 1881 günü "*Romanya Kralı*" olarak taç giymiştir⁶⁶⁶.

⁶⁶¹ Çopur, **a.g.e.**, s. 122, 126. Bu dönemde Dobruca bölgesinde 130.000'e yakın Müslüman nüfus bulunmaktadır. (Kemal Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830-1914)**, Çev.: Bahar Tırnakçı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 271.) Karpat, Berlin Antlaşması'nda savaş esnasında yurtlarını terk etmek zorunda kalanların özgürce vatanlarına dönebilmesine ve tam bir din-kültür hürriyetine sahip olabileceklerine hükmedilmesine rağmen yeni kurulan Balkan devletlerinin hiçbirinin bu hususa riayet etmediklerini vurgulamaktadır. (Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 72.) Nitekim devlet siyaseti olarak Türklerin Dobruca'dan göç etmelerini istemeyen Romanya, göçü önlemeye çalışmış ancak bir müddet sonra göç edenlerin emlak ve arazilerine el koymuştur. Çopur, **a.g.e.**, s. 123.

⁶⁶² Giurescu vd., **Chronological ...**, s. 224.

⁶⁶³ **BOA. İ. HR. 335/21583**. Söz konusu arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında sunulmaktadır.

⁶⁶⁴ **BOA. İ. MMS. 69/3211-1**.

⁶⁶⁵ **BOA. İ. HR. 283/17604**. Carol, 1881 yılı sonlarında kardeşi Leopold Hohenzollern'i veliahd olarak atamıştır. (**BOA. Y. PRK. PT. 1/63**.) Prens Carol'un tek çocuğu genç yaşta ölen bir kız çocuğu olduğundan, Carol hanedanını sağlamlaştırmak için yeğeni Ferdinand'ı varis olarak evlat edinmiştir. (Castellan, **a.g.e.**, s. 352.) 1914 yılında Romanya tahtına çıkan Ferdinand, ölüm tarihi

Bağımsızlığını kazandıktan sonra uluslararası arenada yer almak isteyen Romanya'nın pek çok devletle ticaret antlaşması imzaladığı dikkati çekmektedir. 23 Mart 1878'de Romanya ile İtalya arasında Roma'da bir ticaret antlaşması imzalanmıştır. 30 Mart'ta ise Viyana'da İsviçre ile ticaret antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaları 18 Nisan 1878 tarihinde Yunanistan, 5 Nisan 1880'de İngiltere, 14 Ağustos 1880'de Belçika, 17 Haziran 1881'de Hollanda ile imzalanan ticaret antlaşmaları takip etmiştir⁶⁶⁷. Osmanlı Devleti ile Romanya arasında 1887 ve 1897 yıllarında iki ticaret antlaşması imzalanmıştır⁶⁶⁸.

1878 yılı sonrasındaki siyaset gelişmelerinde Romanya'nın dış politikasını belirleyen temel etkenlerden biri Berlin Kongresi kararları olmuştur. Berlin Antlaşması ile Güney Balkanlarda oluşan yeni statü neticesinde 1878-1918 arasındaki gelişmeler Berlin Antlaşması hükümlerinin silah zoruyla değiştirilmesi çabasına dayanan olaylar olmuştur. Antlaşma maddelerinin gözden geçirilmesi sonrasında yaşanan çekişmeler yeni Avrupa ittifaklarına yol açmıştır. Rusya, Fransa ve İngiltere bir tarafta yer alırken Almanya, Avusturya ve Osmanlı Devleti diğer tarafa toplanmıştır⁶⁶⁹. Bağımsızlık sürecinde Rusya ve diğer uluslararası büyük güçler tarafından kullanıldığına inanan Romanya, sonraki 30 yıllık süreçte, I. Dünya Savaşı'na kadar, büyük devletlerin ortak güvencesi altında hareket etme politikasını terk etmiş ve Kral Carol kıta üzerindeki en güçlü blok olarak gördüğü Üçlü İttifak'a dâhil olma yolunu seçmiştir⁶⁷⁰. Bu doğrultuda politikasını şekillendiren Romanya, topraklarındaki Rumenleri asimile ettiği gerekçesiyle Avusturya ile bir

olan 1927 yılına kadar devletin başında kalmıştır. Bu dönemde Romanya siyasetinde etkin olan Liberal Parti'nin başında birleşme ve bağımsızlık dönemlerinin etkin ismi olan Ioan Bratianu'nun oğlu Ionel Bratianu vardır. Wachtel, *a.g.e.*, s. 111.

⁶⁶⁶ Giurescu vd., *Chronological ...*, s. 224.

⁶⁶⁷ Giurescu vd., *Chronological ...*, s. 219, 222-225. Romanya'nın Almanya, Fransa ve Rusya ile yapmış olduğu ticaret antlaşmaları ile ilgili olarak bkz. **BOA. HR. HMŞ. İŞO. 169/16; 169/33; 170/14; 170/18; 173/49.**

⁶⁶⁸ Giurescu vd., *Chronological ...*, s. 233, 244. Kasım 1887'de imzalanan antlaşma ile ilgili arşiv belgeleri için bkz. **BOA. İ. MMS. 95/4012; Y. A. RES. 41/6; Y. MTV. 30/16; A.} MKT. MHM. 495/23.** Nisan 1897 tarihinde imzalanan ikinci antlaşma için ise bkz. **BOA. İ. HR. 358/1315-L-07; İ. HUS. 52/1314-L-48; 60/1315-Ş-34; 62/1315-L-014 BEO. 916/68699; 919/68900; 1083/81186; Y. A. RES. 86/26; 90/65; Y. A. HUS. 370/15; Y. EE. 73/22; Y. MTV. 173/85.**

⁶⁶⁹ Wachtel, *a.g.e.*, s. 97.

⁶⁷⁰ Hitchins, *a.g.m.*, s. 1065-1066.

takım sorunları olmasına rağmen⁶⁷¹ 1883 yılında Almanya, Avusturya ve İtalya'nın bulunduğu Üçlü İttifak'a katılmıştır⁶⁷². 1883 yılında Romanya ve Avusturya arasında imzalanan ittifak antlaşmasına Almanya hemen katılırken, İtalya 1888'de dâhil olmuştur⁶⁷³. İttifaka katılmasından I. Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde Romanya, Petersburg ile Viyana arasında dengenin sağlanmasında görev yapmıştır⁶⁷⁴.

1878 yılından sonraki süreçte Osmanlı Devleti'nin dış politikasında Balkan devletleri birinci derecede önem kazanmıştır. Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Romanya ile olan ilişkiler kapsamında Osmanlı Devleti'nin Romanya ile dostluk ilişkileri kurduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu Balkan devletleri içerisinde kültür ve tarih bakımından farklı bir konumda bulunan Romanya da Osmanlı Devleti ile dost geçinmeyi kendi siyasetine uygun görmüştür⁶⁷⁵.

Romanya, Üçlü İttifak'a dâhil olmasına rağmen I. Dünya Savaşı'nda tarafını değiştirmiştir. Macaristan'ın bir parçası halinde bulunmasına rağmen Rumence konuşan kalabalık bir nüfusa sahip olan Transilvanya'yı almak amacıyla 1916 yılı Ağustos ayında I. Dünya Savaşı'na katılan Romanya Alman ve Avusturya askerlerine fazla direnemeyerek 1917 yılı Aralık ayında teslim olmak zorunda kalmıştır⁶⁷⁶.

⁶⁷¹ Karal, **a.g.e.**, C. IV, s. 188.

⁶⁷² Başdoğan, *a.g.m.*, s. 32.

⁶⁷³ Castellan, **a.g.e.**, s. 354. Castellan, Romanya'nın kültürel anlamda Fransa'ya yönelmiş olmasına rağmen, Carol'un isteğiyle bu ülkenin Üçlü İttifak'a katıldığını ifade etmektedir. **gös. yer.**

⁶⁷⁴ Aleksandru Dutu, **Romania in Istoria Secolului XX**, Editura Fundatiei Romaniei de Maine, Bucureşti 2007, s. 13.

⁶⁷⁵ Karpas, **Kısa Türkiye Tarihi**, s. 73-74.

⁶⁷⁶ Wachtel, **a.g.e.**, s. 105.

6. SONUÇ

Tarihin ilk devirlerinden itibaren çok sayıda devletin idaresi altında kalan Romanya coğrafyasında M.S. II-III. Yüzyıllarda kurulan Roma idaresi ile birlikte en uzun müddetli ve kuvvetli hâkimiyet Osmanlı Devleti tarafından tesis edilmiştir. Tarihi açıdan Eflak, Boğdan ve Erdel olmak üzere üç ana bölgeden oluşan Romanya topraklarındaki Osmanlı etkisi ilk olarak XIV. Yüzyılın ikinci yarısının başlarında hissedilmeye başlamıştır. Osmanlı padişahlarından Yıldırım Bayezid'in 1391 yılındaki seferi ile ilk kez Eflak beyliği Osmanlı Devleti'ne haraç ile bağlanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin Eflak üzerindeki kesin hâkimiyeti Fatih Sultan Mehmed'in Kazıklı Voyvoda olarak ünlenen III. Vlad Tepeş'e üstünlük kurmasından sonra başlamıştır.

Osmanlıların Boğdan üzerine gerçekleştirdiği ilk hareket 1420 tarihli olup, Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı haraçgüzar bir beylik konuma gelmesi yine Fatih Sultan Mehmed zamanındadır. 1455 yılında Boğdan voyvodası III. Petru Aron Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiştir. Tarihi anlamda Romanya'nın üçüncü parçası olan Transilvanya topraklarının Osmanlı hâkimiyeti altına girip Erdel olarak idare tesis edilmesi ise biraz daha geç dönemlerde gerçekleşmiştir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında, 1541 yılında, Erdel Osmanlı Devleti'ne bağlı hale getirilmiştir.

Söz konusu üç bölgeden Erdel'de Osmanlı hâkimiyeti 150 yıl kadar devam etmiştir. Osmanlıların Eflak ve Boğdan'daki egemenliği ise 450 yıl kadar sürmüştür. Eflak ve Boğdan topraklarında Balkanlardaki diğer örneklerinden ya da bir başka deyişle Tuna'nın güneyindekinden daha farklı bir yapı tesis edilmiş ve klasik Osmanlı toprak sisteminin yerine yerel sistemin düzenlendiği farklı bir sistem oluşturulmuştur. Tuna'nın güneyindeki yapıdan farklı olarak doğrudan Osmanlı memurlarının yönetici olarak atanması usulü yerine Eflak ve Boğdan'da merkezî idareye bağlı otonom bir sistem kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin onayıyla atanan yerel voyvodalar Eflak ve Boğdan'da idareyi ellerinde tutmuşlardır. Ayrıca Müslüman halkın bölgeye yerleşmesi yasaklanmış, buralarda devşirme sistemi uygulanmamıştır. Buna karşılık olarak Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'ne düzenli

olarak vergi vermekle, ticarete ayrıcalık tanımakla ve temel bir takım tarım ürünlerini sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Osmanlı Devleti, böylece hem zengin ve stratejik açıdan önemli bir bölgeyi denetimi altına almış ve ekonomik anlamda ciddi bir gelir kapısı haline getirmiş hem de tanınan bu özel statü ile bu beylikleri Hristiyan dünyası ile kendisi arasında müttefik bir tampon bir bölge haline getirmiştir.

Kurulan bu sistem XVIII. Yüzyılın başlarına kadar bir takım aksaklıklara ve isyanlara rağmen Osmanlı Devleti'nin siyasî kudreti sayesinde sürdürülmüştür. Ancak 1683 yılından sonraki süreçte ciddi olarak sorunlar yaşamaya başlayan Osmanlı Devleti, 1711 yılındaki Prut Savaşı sürecinde beyliklerle ilgili sorunlar yaşamaya başlayınca Eflak ve Boğdan'ın yönetiminde bir takım değişikliklere gitme kararı almıştır. Bu doğrultuda 1711-1821 yılları arasında Eflak ve Boğdan beylikleri yerel beyler tarafından değil İstanbul'dan ihale ile görev alan Fenerli Rum beyleri tarafından yönetilmiştir. Bu dönem her iki beylikte de istikrarsız bir idarî yapıya neden olmuş ve Fenerli Rum beylerinin halka kötü idaresi halk üzerindeki Osmanlı algısına da zarar vermiştir.

Osmanlı Devleti'nin bölgede uygulamaya koyduğu başarısız sisteme ek olarak 1774 yılındaki Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonraki süreçte Rusya'nın ciddi bir tehdit haline gelmesi XIX. Yüzyıla girerken Eflak ve Boğdan'da yepyeni bir dönemi de beraberinde getirmiştir. Öyle ki, bundan sonraki süreçte Eflak ve Boğdan beylikleri hem Osmanlı idaresi ile hem de Rus işgalleri ile muhatap olmaya başlamıştır. Oluşan bu yeni konjonktür şüphesiz Tuna prenslikleri için hiç de olumlu sonuçlar doğurmamıştır. 1768 yılından 1821 yılına kadar olan dönemde Romanya toprakları üç kez Rus işgali altında girmekten kurtulamamıştır.

1821 yılında başlayan Rum isyanı ile birlikte Eflak ve Boğdan'da yeniden eski usulle idare biçimine dönülmesi kararı alınmış ve bir kez daha idare yerli voyvodalara teslim edilmiştir. Bu kararlar halkın nefretini kazanan Fenerli Rum beyleri dönemi sona erdirilmiştir ancak bu karar Eflak ve Boğdan'daki Rus işgallerini sona erdirmemiştir. 1821 yılından Kırım Harbi'nin patlak verdiği 1853

yılına kadar geçen 32 yıllık süreçte iki kez işgal harekâtı düzenleyen Rusya 8 yıla yakın bir süre Eflak ve Boğdan'ı işgali altında tutmuştur.

Yaklaşık 90 yıllık bir dönemde beş kez Eflak ve Boğdan'ı işgal eden Rusya için Kırım Harbi başladığında da hedef değişmemiştir. Kırım Harbi'nin ortaya çıkmasındaki temel neden kutsal yerler meselesi ve Osmanlı topraklarındaki Hristiyan halkın hâmilîği konusu olmasına rağmen Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan eder etmez bir kez daha Tuna prensliklerini işgale girişmiştir. Sorunun halli için fevkalade elçi olarak İstanbul'a gelen Prens Mençikov'un diplomatik nezaket kurallarının dışına çıkan tavırlarına rağmen bir çözüm bulmaya çalışılmış ve bu doğrultuda kabine değişikliğine dahi gidilmiş olmasına rağmen iki ülke arasında bir orta yolda uzlaşılammamış ve Temmuz 1853'te Eflak ve Boğdan Rus işgali altına girmiştir. Osmanlı Devleti bu işgal karşısında dahi hemen bir savaş ilanında bulunamamış ve beyliklerdeki yöneticilere görevlerinden ayrılmalarını istemekle yetinmiştir. Böylece Eflak ve Boğdan'da yeni bir işgal dönemi daha başlamıştır. Bâb-ı Âlî'nin uluslararası alandaki girişimlerinin yeterli faydayı sağlamaması Ekim 1853'te Rusya'ya karşı savaş ilanını zorunlu hale getirmiştir. Ancak bu savaşta Osmanlı Devleti Rusya'ya karşı yalnız kalmamış İngiltere, Fransa ve Piyomente'nin açık desteğini ve askerî yardımını görmüştür. Buna ilaveten Avusturya'da diplomatik girişimleri ile Osmanlı Devleti'nin yararına faaliyetlerde bulunmuştur.

Kurulan bu ittifak düzeninde İngiltere, Fransa ve Piyomente askerleri farklı tarihlerde olmak üzere Osmanlı ordusu ile birlikte savaşmış, Avusturya ise diplomasi alanında Rusya'yı savaştan çekilmeye zorlamıştır. Ancak Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan 14 Haziran 1854 tarihli antlaşma Eflak ve Boğdan'daki seyri değiştirecek bir niteliktedir. Söz konusu antlaşma ile Osmanlı Devleti Memleketeyn topraklarındaki Rus işgallerinin sona erdirilmesi halinde bölgede Avusturya'nın geçici denetimini kabul etmiştir. Nitekim 1854 yılı yaz aylarında Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgalleri her geçen gün gerilemiş ve bölgede Avusturya'nın askerî yönetimi tesis edilmiştir.

Savaş alanında her geçen gün zorlanmaya başlayan ve diplomatik arenada da yalnız kalan Rusya, 1855 yılı sonlarında artık tamamen pes etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya, Piyomente ve Prusya yetkililerinin katılımıyla 1856 yılı Şubat ayında Paris'te başlayan görüşmeler 30 Mart 1856'da imzalanan Paris Antlaşması ile son bulmuştur. Görüşmeler esnasında Osmanlı Devleti kesin bir tavır sergileyerek kabul edilemez olarak nitelendirse de özellikle Fransa'nın gayretleriyle Eflak ve Boğdan beyliklerinin birleştirilmesi konusu sıkça gündeme getirilmiştir. Fransa, bir takım etnik ve sosyo-kültürel benzerlikleri öne sürerek bu topraklarda siyasi bir birlikteliğin gerçekleştirilmesinden yana olmuş, yabancı bir prensin bu görevi üstlenmesini teklif etmiştir. Piyomente ve Rusya tarafından da destek gören bu teklif Osmanlı Devleti'nin yanı sıra İngiltere ve Avusturya tarafından da veto edilmiş ve antlaşmada yer bulmamıştır.

30 Mart 1856 tarihinde imzalanan Paris Antlaşması ile Besarabya bölgesindeki bir kısım topraklar Boğdan'a ilave edilmiş, Eflak ve Boğdan beylikleri imzacı devletlerin orta garantörlüğü altına alınmış, özerk beylik statülerinin devamına karar verilmiş ve kurulacak divanlar aracılığıyla bölgede ıslahata gidilmesi yolunda bir adım atılmıştır. Alınan bu kararlarla Rusya'nın Eflak ve Boğdan üzerindeki hâkimiyet hedefi ötelenirken, beylikler üzerindeki Bâb-ı Âlî'nin gevşek otoritesi bir az daha sarsılmış ve uluslararası alanda garantörlük sistemi ile Eflak ve Boğdan İstanbul'un vergi mükellefinden ibaret bir hale getirilmiştir.

Kırım Harbi'nin ardından Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan ile ilgili ilk gündemi bölgedeki Avusturya askerlerinin çıkartılması olmuştur. Gerek Kırım Harbi sırasında imzalanan Haziran 1854 Antlaşması ve gerekse savaşa son veren Paris Antlaşması Eflak ve Boğdan'daki Avusturya işgallerinin kısa sürede sona erdirilmesini öngörse de bu süreç Osmanlı Devleti için o kadar kolay olmamıştır. Eflak ve Boğdan'daki askerî varlığını sona erdirmek hususunda ayak direyen Avusturya, hem geri çekilme sürecini ağırdan almış hem de yerli halk ile sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Avusturya'nın Tuna beyliklerinden çıkması 1857 yılı Mart ayını bulmuştur.

Avusturya askerlerinin işgalinin sona ermesinden sonra Bâb-ı Âlî için Eflak ve Boğdan'da ıslahat dönemi başlamıştır. Bu kapsamda İstanbul'da uluslararası bir komisyon toplanırken Paris'te de diplomatik müzakereler sürdürülmüştür. 11 Şubat 1857'de Paris'te imzalanan bir protokolle Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan'a yüzyıllardan bu yana tanımış olduğu hakları teyit ederken, beyliklerde ayrı idare anlayışının devamına karar verilmiş ve voyvoda seçimi sürecinin işletilmesi kararlaştırılmıştır.

1857 yılında Eflak ve Boğdan'da gerçekleştirilen seçimler oldukça sancılı ve şaibeli olmuştur. Özellikle Boğdan'da kaymakamlık makamının seçim sürecini manipüle etmek için pek çok girişimde bulunduğu iddiası Fransa tarafından gündeme getirilmiş ve bu seçimler Osmanlı Devleti ile Avrupa'nın büyük devletlerini karşı karşıya getirmiştir. Fransa'nın yoğun baskıları karşısında direnmeye çalışan Osmanlı Devleti'nde Kırım Harbi öncesinde olduğu gibi hükümet değişikliğine bile gidilmiş ancak yine de Avrupalı devletlerin Bâb-ı Âlî ile olan diplomatik münasebetlerine son vermesinin önüne geçilememiştir. Karşı karşıya kaldığı yoğun baskı neticesinde Bâb-ı Âlî seçimlerin yenilenmesine karar vermek zorunda kalmış ve yenilenen seçimler sonrasında birlik yanlılarının yoğun bir biçimde yer aldığı Eflak ve Boğdan divanları Ekim 1857'de çalışmalarına başlamıştır. Ancak önce Boğdan divanında sonrasında da Eflak divanında iki beyliğin birleşmesi ve yabancı bir prensin idaresine bırakılması tekliflerinin kabul edilmesi Osmanlı Devleti'nin sert tepkisine neden olmuştur. Alınan kararla iki beylikteki divanlar kapatılmıştır ancak bu durum yeni bir uluslararası toplantıyı da beraberinde getirmiştir. 1857 yılı Ekim ayındaki bu gelişme Romanya'nın kurulması yolunda Rumen halkının gerçekleştirdiği ilk resmî adım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanan bu yeni kriz üzerine bir kez daha Paris'te bir araya gelen büyük devletler temsilcileri 19 Ağustos 1858 tarihli Paris Konvansiyonu'nu imza etmişler ve bu suretle Eflak ve Boğdan için yeni bir sayfa açılmıştır. 50 maddelik bu metinle Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmaya devam ederken, ismi de dâhil olmak üzere tüm yapısı yeni baştan dizayn edilmiştir. Bundan sonra Eflak ve Boğdan

Emareteyn-i Müctemiası'nın 1864 yılına kadar sürecektir olan idarî ve hukukî sistemi belirlenmiş ve birleşme süreci resmen başlatılmıştır.

Paris Konvansiyonu'nun yürürlüğe girmesinden sonra ilk gündem iki beyliğin voyvodalarının seçimi olmuştur. 1859 yılının hemen başında ilk olarak Boğdan'da ve sonrasında da Eflak'ta aynı kişinin, Alexandru Ioan Cuza'nın, voyvoda olarak seçilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin yıllardan bu yana karşı çıktığı Tuna prensliklerinin birliği meselesi fiilen gerçekleşmiştir. Bâb-ı Âlî bu karara ilk başta sert tepki göstererek karşı çıkmışsa da büyük devletlerden yeterli desteği alamadığı için Cuza'nın sadece şahsına özgü olmak kaydıyla iki beyliğe birden voyvoda olarak atanmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece yine Boğdan halkının girişimleri ile başlayan bir sürecin neticesinde Eflak ve Boğdan hukuken birleşmiş ve tek bir liderin yönetimi altında idare edilmeye başlamıştır.

1859-1866 yılları arasında Eflak ve Boğdan birleşik prensliklerinin yönetimini elinde bulunduran Cuza, hem İstanbul ile olan ilişkilerini iyi tutmaya çalışmış hem de ülkesinde önemli reformları hayata geçirmiştir. Cuza'nın yaklaşık 6 yıllık iktidarında anayasa başta olmak üzere pek çok hukukî ve siyasî düzenleme hayata geçirilmiş, eğitim ve kültür alanları da dâhil olmak üzere bütün kurumlarda ıslahat gerçekleştirilmiştir. Ancak Alexandru Ioan Cuza'nın 1866 yılında gerçekleşen bir darbe ile görevden el çektilmesi ile Osmanlı Devleti için yine uluslararası bir Romanya sorunu çıkmıştır.

Cuza'ya karşı gerçekleştirilen darbe hareketinin başarıya ulaşmasından sonra Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'da eskiden olduğu gibi iki ayrı yönetimin kurulması gerektiği yolunda bir politika izlemeye çalışmış ancak beyliklerde gerçekleştirilen plebisitin ardından Alman hanedanından Prens Carol Hohenzollern-Sigmaringen birleşik Romanya prensliklerinin başına getirilmiştir. Osmanlı Devleti Cuza'nın seçilmesi sürecinde olduğu gibi yine bu kararı da kabul etmediğini bildirmesine rağmen uzun süre direnememiş ve Carol'un prensliğini bir müddet sonra tanımak zorunda kalmıştır. 1866 yılı itibarıyla özerk Romanya prensliğinin birliği süreklilik kazanmıştır.

Eflak ve Boğdan'a birleşme yolunu açan 1856 Paris Antlaşması'ndan sonra geçen 10 yıllık sürede ne kadar çok mühim gelişme yaşanmışsa Carol'un Romanya'nın başına geçmesinden sonraki 10 yıllık müddet de o kadar sakin geçmiştir. Carol'un iktidarının ilk yıllarında Osmanlı Devleti ile olan ilişkiler gayet durağandır. Bu dönem Romanya'nın Avrupa ile olan bağlarını kuvvetlendirmeye çalıştığı, iç siyasetinde reformları sürdürme gayreti içerisinde olduğu ve bu hedeflere ulaşmak için de Bâb-ı Âlî ile iyi geçinilmeye çalışılan bir dönem olmuştur. Bu dönemin tek istisnâ gelişmesi 1876 Temmuz ayında ve 1877 yılı başında yaşanan kısa süreli bir “*tanımlama krizi*” olmuştur. Osmanlı sadrazamının direkt olarak Romanya prensi ile temasa geçmiş olması Bükreş'te rahatsızlık yaratmış ve Rumen hükümeti Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek iki taraf arasındaki ilişkilerin bağımsız iki devlet arasındaki ilişkiler mesabesine çekilmesi yolunda taleplerde bulunmuştur. Bu taleplerine karşılık bulamayan Romanya hükümetini rahatsız eden bir diğer husus ise Osmanlı Kânûn-ı Esâsî'sinde Romanya için “*mümtaz eyâlet*” ifadesinin kullanılması olmuştur. Ancak Romanya bu konuda da taleplerine resmî bir kabul alamamıştır.

Osmanlı Devleti, kendisine resmen bağlı kalmaya devam eden Romanya'nın söz konusu taleplerine olumlu karşılık vermemiş bununla birlikte 1877 yılı baharında Rusya ile ortaya çıkan savaş ortamında Bükreş'ten destek beklemekten de geri durmamıştır. Nisan 1877'de Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş ilanında bulununca Osmanlı Devleti Romanya'dan kendisi ile birlikte hareket etmesini beklemiş ve bu konuda resmî talepte de bulunmuştur. Ancak Rumen idaresi daha savaş başlamadan önce, Romanya'nın Osmanlı Devleti'nden taleplerde bulunduğu dönemde, Rusya ile askerî bir ittifak tesis etmiştir. Kurulan bu askerî birlikteliğin verdiği avantajla kısa sürede ve zayıtsız bir şekilde Rus ordusu Tuna'yı aşarak Osmanlı topraklarına girerken, Rumen hükümeti de 1877 yılı Nisan ve Mayıs ayları içerisinde önce seferberlik kararı almış, sonrasında da Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkilere son vererek savaş ilanında bulunmuştur. Birbirinin peşi sıra alınan bu kararları en nihayetinde bağımsızlık ilanı izlemiştir.

Artık tamamıyla Osmanlı Devleti'nin karşısında bir düşman olarak yer alan Romanya 1877-1878 Harbi boyunca askerî alanda sadece Plevne bölgesinde rol

almış ve bu kentin Rus birliklerinin eline geçişi sürecinde Ruslara ciddi bir destek sağlamıştır. Rus ve Rumen birliklerinden oluşturulan Plevne önlerinde görev yapan “*Batı Ordusu*”nun komutanının Romanya Prensi Carol olduğunu unutmamak gerekir. 93 Harbi’nde hemen her bölgede başarısız olan Osmanlı ordusu Rusya ile ateşkes imzalamaya mecbur kalmış ve gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Edirne Mütarekesi ve Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Bu sürecin tamamında Osmanlı Devleti’nin Romanya’ya dair bir talebi olmamış ve Romanya’nın bağımsızlığı hususu Rus tarafı ile üzerinde anlaşılan konuların başında gelmiştir. Ayastefanos Antlaşması’nın Avrupa büyük rahatsızlık uyandırmasının ardından gerçekleştirilen Berlin Kongresi ve sonrasında 13 Temmuz 1878’de imzalanan Berlin Antlaşması’nda da Osmanlı Devleti Romanya’nın bağımsız bir devlet olmasını peşinen kabul etmiştir.

Bağımsız Romanya devletinin kurulmasının ardından diğer bütün devletler gibi Osmanlı Devleti de bu durumu resmen tanımış ve karşılıklı olarak Bükreş ve İstanbul’da elçilikler açılmıştır. Bu tarihten sonraki ilişkilerde iki taraf arasında herhangi bir büyük problemin yaşanmadığını söylemek mümkündür. 1881 yılında krallık idaresine bürünen Romanya ile Osmanlı Devleti arasında ticarî antlaşmalar imzalanmış ve iki ülke arasındaki ilişkiler I. Dünya Savaşı’na kadar sorunsuz bir biçimde devam etmiştir.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti Tuna’nın kuzeyindeki ilk faaliyetlerinden XIX. Yüzyılın son çeyreğine kadar uzanan bu dönemde Eflak ve Boğdan beyliklerini diğer Balkan topraklarından farklı bir yapıda idare etmiş ve bölgeye gayet geniş yetkilerle muhtar bir sistem kurmuştur. Bu özelliği nedeniyle Eflak ve Boğdan diğer bölgelere nazaran İstanbul’a daha gevşek bağlarla entegre edilmiştir. Bununla birlikte yüzyıllar boyunca bu şekilde yönetilen Tuna prensliklerinde çok ciddi ayaklanmalardan bahsetmek mümkün değildir. Genelde yaşanan isyan veya benzeri olayların, içinde bulunulan dönemin politik konjonktüründen kaynaklanan hareketler olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan beylikleri arasındaki ilişkide Osmanlı Devleti’nin tampon bölge kazanımı ve ciddi bir mali kaynak elde ettiği aşikârdır. Osmanlı Devleti Rumen beyliklerinden hem önemli meblağlarda haraç elde etmiş hem de çok çeşitli gıda ve lojistik madde

temin etmiştir. Buna karşılık Eflak ve Boğdan beylikleri de Rus ve Avusturya yayılmacılığı karşısında yüklü bir miktar karşılığında Osmanlı şemsiyesine sığınma şansını elde etmiştir.

XIX. yüzyıla gelindiğinde bütün dünyada olduğu Romanya topraklarında da millî bilincin yükselişe geçtiği ve bu kapsamda iki ayrı siyasî teşekkül halinde bulunan Romanya coğrafyasında önce birlik yanlılarının sonra da bağımsızlık taraftarlarının etkinliklerinin başladığı görülmektedir. Bu süreçte de Eflak ve Boğdan'ın diğer Balkan toplumlarından farklı bir şekilde bağımsızlıklarını kazandıklarını söylemek mümkündür. Bağımsız Romanya'nın kuruluşu Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan yada Karadağ'a nazaran daha farklı bir hikaye olmuştur. Rumenler, bağımsız devletlerini kurabilmek için Sırlar, Yunanlılar veya Karadağlılar gibi bir dizi isyan ve savaşa mecbur kalmamıştır. Eflak ve Boğdan beyliklerinin birleşmesi de birleşik prensliklerin bağımsızlığı da uluslararası arenadaki gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kırım Harbi ve sonrasındaki gelişmeler Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu savaş sonrasında uluslararası politikada önemli bir konu başlığı haline gelen Rumen prenslikleri özellikle Fransa'nın açık desteği sayesinde tek bir isim altında birleşme girişiminde bulunmaya cesaret edebilmişler ve yine uluslararası konjonktür gereği Bâb-ı Âlî bu durumu kabullenmek zorunda kalmıştır. Tabii bu birleşme Eflak ve Boğdan için geri dönülmez bir süreci başlatmıştır. Alexandru Ioan Cuza idaresinde geçen yıllar, hem ülkede köklü reformların gerçekleştirildiği hem de birliğin sağlamlaştırıldığı bir dönem olmuştur.

Ruslarla gerçekleştirilen 1877-1878 Harbi ise bağımsız Romanya'nın kurulmasını sağlamıştır. Bu savaşta da Prens Carol idaresindeki Romanya'nın uluslararası gelişmelerden iyi faydalandığını söylemek mümkündür. Romanya'nın savaştan ziyade dönem konjonktürü ile bağımsızlığını kazandığına dair görüşün tek istisnâ noktası 93 Harbi sırasında Romanya'nın Rusya lehine savaşa dâhil olmasıdır. Ancak bu konuda da unutulmaması gereken nokta Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek cepheye giden Rumen askerlerinin kendi topraklarında savaşımadığı ve sadece Plevne önlerinde görev yaptıklarıdır. Rumen politikacıları ve askerleri sadece tek bir kentin kuşatılması sırasında görev alarak

bağımsızlıklarına giden yolu açmışlardır. Ancak Romanya'nın bağımsızlık sürecinin asıl yönlendirici faktörü Rumenler değil Ruslar olduğu için 1878 tarihli Berlin Antlaşması'nda ideal Rumen yurdunun sınırlarının çizildiğini söylemek mümkün değildir. Rusya'nın istek ve talepleri doğrultusunda çizilen ve Avrupa'nın büyük devletlerinin düzenlemesi altında şekillendirilen bağımsız Romanya için XIX. Yüzyılın son çeyreği arayış yılları olmuştur. Bununla birlikte Romanya iki dünya savaşından da etkilenecektir.

Uluslararası politikanın yön verdiği ve şekillendirdiği Rumen bağımsızlığı sürecinde Osmanlı Devleti'nin izlediği politikanın etkisiz kaldığını da söylemek gerekir. Öyle ki, bölgeyi özel bir statü vererek elinde bulunduran Bâb-ı Âlî ne birleşme ne de bağımsızlık günlerinde yürüttüğü karşıt politikalarında ısrarcı olamamıştır. Alexandru Ioan Cuza'nın voyvoda seçiminde de Prens Carol'un başa geçişinde de bir oldu-bitti ile karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti bu kararlara yüksek sesle itiraz edememiş, askerî müdahaleleri göze alamamış ve bir müddet sonra da durumu kabullenmek zorunda kalmıştır. Aynı durumun 1877-1878 yıllarında da görüldüğünü söylemek mümkündür. Romanya'nın savaş ilanının ardından Osmanlı ordusu Tuna'nın kuzeyine bir hareket düzenleyemediği için durumu kabullenmek zorunda kalmış ve Plevne önlerinde Rus ve Rumen kuvvetlerine karşı direnmeye çalışmıştır. Ancak askerî alandaki başarısızlıktan sonra yürütülen diplomatik süreçte Osmanlı Devleti için Romanya topraklarında bir hak iddiasında bulunma ihtimali kalmamıştır. Nitekim ne Kızanlık, Edirne ve Ayastefanos görüşmelerinde ne de Berlin'deki uluslararası oturumlarda Bâb-ı Âlî Romanya toprakları üzerinde hiçbir egemenlik iddiasında bulunmamıştır.

Rumen toplumu açısından bakıldığında XIX. Yüzyılın ikinci yarısı yükselen millî bilincin kamuoyunda destek gördüğü ve bu kapsamda önce iki ayrı oluşumun Bükreş'te tek bir çatı altında toplandığı ve sonrasında da Osmanlı egemenliğinden kurtulunarak bağımsızlığın kazanıldığı bir 50 yıl olmuştur. Ancak bu süreçte Rumen halkının ciddî siyasî istikrarsızlıklarla ve karmaşa ile karşı karşıya kaldıklarını da belirtmek gerekir. XVIII. Yüzyılda sık Rus işgallerine maruz kalan Rumenler, XIX. Yüzyılda Avrupa'daki siyasî durumun avantajını arkasına alarak İstanbul'a karşı durmuş ve XX. Yüzyıla yabancı bir kralın idaresi altında bağımsız

bir devlet olarak girmeyi başarmıştır. Belki de son söz olarak ifade etmek gerekir ki, komşularına nazaran daha fazla siyaset etkisi bulunan Rumen bağımsızlık sürecinin çok daha az kan dökülerek ve neredeyse savaşılmadan elde edilmesi bu sürecin diğer devletlerin bağımsızlık sürecinden daha az kıymetli olduğu anlamına gelmez. Ülkelerinin bağımsızlığını elde etmesine dair efsanevi kahramanlık ve başarı hikâyeleri belki Rumen halkında azdır ancak Rumenler diğer Balkan milletlerine kıyasla çok daha az can vererek ve siyaset zekâsı ile bağımsızlıklarını elde etme başarısı göstermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA

1. ARŞİV BELGELERİ

1.1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA.) BELGELERİ

1.1.1. Sadâret Âmedi Kalemi Belgeleri (A.} AMD.):

D. 46/ G. 48; 46/95; 59/77; 67/16; 71/82; 72/94; 73/44; 74/36;
74/87; 78/100; 80/37; 80/41; 80/42; 82/67; 85/92; 90/62.

1.1.2. Bâb-ı Âsâfi Mühimme Kalemi Belgeleri (A.} DVN. MHM.):

D. 5-A/ G. 88; 31/34; 303/52; 305/30.

1.1.3. Sadâret Mühimme Kalemi Evrâkı (A.} MKT. MHM.):

D. 430/ G. 27; 495/23.

1.1.4. Sadâret Mektûbî Kalemi Nezâret ve Devâir Yazışmalarına Âit Belgeler (A.} MKT. NZD.):

D. 324/ G. 52.

1.1.5. Sadâret Mektûbî Kalemi Umûm Vilâyet Yazışmalarına Dâir Belgeler (A.} MKT. UM.):

D. 160/ G. 49; 160/82; 161/8; 161/15; 166/61; 169/52; 169/90.

1.1.6. Sadâret Dîvân (Beylikçi) Kalemi Belgeleri (A.} DVN.):

D. 38/ G. 11; 38/81.

1.1.7. Bâb-ı Âlî Evrak Odası (Arşivi) Belgeleri (BEO.):

D. 916/ G. 68699; 919/68900; 1083/81186.

1.1.8. Hâriciye Nezâreti İstişâre Odası Belgeleri (HR. HMŞ. İŞO.):

D. 169/ G. 16; 169/33; 170/14; 170/18; 173/49.

1.1.9. Hâriciye Nezâreti Mektûbî Kalemi Belgeleri (HR. MKT.):

D. 90/ G. 32; 100/67; 118/83; 159/77; 160/9; 163/28; 170/78;
178/53; 180/55; 182/39; 191/79; 261/74; 262/61; 262/83; 274/63;
279/70; 291/75; 305/74; 306/48; 311/6; 348/24; 349/84; 352/76;
375/10.

1.1.10. İrâdeler Dâhiliye (İ. DH.):

D. 274/ G. 17189; 301/19100; 304/19288; 773/62926;
778/63332-07; 1288/101338.

1.1.11. İrâdeler Dosya Usûlü (İ. DUİT.):

D. 142/ G. 49; 142/53; 142/56; 142/67; 190/28.

1.1.12. İrâdeler Hâriciye (İ. HR.):

D. 46/ G. 2184; 111/5447; 111/5449; 112/5463; 113/5491;
114/5573; 117/5758; 124/6239-1; 130/6592-2; 132/6782; 134/6913;
135/6951; 135/6954; 136/7009; 139/7201; 139/7209; 139/7288-1;
140/7365; 142/7434; 143/7514; 148/7790; 149/7835; 149/7852;
149/7867; 150/7914; 151/8004; 152/8035; 152/8053; 156/8338-B;
159/8514; 159/8520; 161/8588; 161/8598; 161/8610; 162/8669;
163/8741; 164/8778; 164/8786; 164/8809; 164/8819; 165/8833;
165/8848; 168/9031; 169/9165-M; 171/9316; 174/9498; 178/9805;
178/9830; 179/9848; 179/9857; 179/9867; 183/10195; 184/10234;
186/10370; 190/10643; 198/11279; 207/11930; 207/11934-F;
219/12710; 222/12934; 222/12958; 222/12960-1; 223/13004;
223/13005; 223/13014; 223/13026-3; 273/16558; 276/16879;
277/16995; 278/17003; 278/17006; 278/17009; 278/17011;
278/17012; 283/17604; 329/21242; 331/21313; 331/21326;
333/21409; 335/21583; 358/1315-L-07.

1.1.13. İrâdeler Husûsî (İ. HUS.):

D. 52/ G. 1314-L-48; 60/1315-Ş-34; 62/1315-L-014.

1.1.14. İrâdeler Meclis-i Mahsûs (İ. MMS.):

D. 2/ G. 51; 4/125; 69/3211-1; 95/4012; 132/5671; 133/5688;
133/5695.

1.1.15. İrâdeler Mesâil-i Mühimme (İ. MSM.):

D. 37/ G. 1039; 37/1042; 65/1864.

1.1.16. Yıldız Sadâret Husûsî Marûzât Evrakı (Y. A. HUS.):

D. 370/ G. 15.

1.1.17. Yıldız Sadâret Resmî Marûzât Evrakı (Y. A. RES.):

D. 2/ G. 6; 2/17; 2/55; 41/6; 86/26; 90/65.

1.1.18. Yıldız Esâs ve Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı (Y. EE.):

D. 41/ G. 46; 41/51; 41/52; 41/64; 41/74; 44/10; 73/16; 73/22;
84/119.

1.1.19. Yıldız Mütenevvî Marûzât Evrakı (Y. MTV.):

D. 30/ G. 16;173/85.

1.1.20. Yıldız Perâkende Evrakı Hâriciye Nezâreti Marûzâtı (Y. PRK. HR.):

D. 2/ G. 82; 3/10.

1.1.21. Yıldız Perâkende Evrakı Posta ve Telgraf Nezâreti Marûzâtı (Y. PRK. PT.):

D. 1/ G. 63.

1.2. GENELKURMAY BAŞKANLIĞI ATASE ARŞİVİ BELGELERİ**1.2.1. Kırım Harbi Kataloğu (K.H.K.):**

K.8/ D.2/ BN.2; K.9/ D.11/ BN.2,3; K.9/ D.11/ BN.11; K.46/
D.1/ BN.33.

1.2.2. Osmanlı-Rus Harbi Kataloğu (ORH.):

DF.1-7/ BN.355; DF.1-7/ BN.356; DF.1-7/ BN.392; DF.1-7/
BN.413; DF.1-7/ BN.423; DF.2-9/ BN.7; DF.3-16/ BN.100; DF.4-18/
BN.2; KN.20/ BN.67; KN.20/ BN.127; KN.23/ BN.114; KN.23/
BN.115; KN.23/ BN.117; KN.24/ BN.73; KN.24/ BN.75; KN.24/
BN.120; KN.25/ BN.119; KN.28/ BN.145; KN.29/ BN.66; KN.29/
BN.89; KN.32/ BN.103; KN.48/ BN.75; KN.51/ BN.205; KN.52/
BN.17; KN.53/ BN.122; KN.55/ BN.149; KN.56/ BN.105; KN.56/
BN.46; KN.57/ BN.36; KN.66/ BN.99; KN.68/ BN.44; KN.69/ BN.89;
KN.89/ BN.87; KN.97/ BN.85; KN.97/ BN.91; KN.104/ BN.22;
KN.104/ BN.63; KN.110/ BN.26; KN.110/ BN.28.

2. GAZETELER**2.1. Cerîde-i Havâdis (C.H.):**

614; 625; 632; 633; 634; 635; 641; 642; 643; 648; 653; 682;
822; 825; 847; 1009; 1011 numaralı sayılar.

2.2. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis (R.C.H.):

351; 352; 353; 357; 360; 361; 362; 365; 366; 367; 373; 375; 377;
380; 381; 385; 386; 387; 388; 389; 390; 391; 396; 397; 398; 401;
402; 411; 416; 419; 457; 469; 491; 513; 514; 521; 523; 529; 883;
885; 886; 887; 890; 893; 894; 933 numaralı sayılar.

2.3. Takvîm-i Vakâyi (T.V.):

491; 492; 493; 494; 506; 507; 511; 521; 531; 538; 539; 552; 555;
562; 566; 597; 600; 752; 866; 1894; 2090 numaralı sayılar.

2.4. Tasvîr-i Efkâr (T.E.):

201; 202; 206; 224; 229; 237; 325; 326; 327; 328; 379; 382;
384; 385; 386; 388; 391; 392; 410; 411; 414; 509; 510; 625; 627;
628; 631; 634; 643; 666; 672; 676; 677; 678 numaralı sayılar.

2.5. Tercümân-ı Ahvâl (T.A.):

498; 500; 502; 503; 782; 783; 785; 789; 790 numaralı sayılar.

3. SALNAMELER

3.1. Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye (S.D.A.O.):

Sene 1263 Def'a 1; Sene 1264 Def'a 2; Sene 1265 Def'a 3; Sene 1266 Def'a 4; Sene 1267 Def'a 5; Sene 1268 Def'a 6; Sene 1270 Def'a 8; Sene 1271 Def'a 9; Sene 1272 Def'a 10; Sene 1273 Def'a 11; Sene 1274 Def'a 12; Sene 1275 Def'a 13; Sene 1278 Def'a 16; Sene 1279 Def'a 17; Sene 1280 Def'a 18; Sene 1281 Def'a 19; Sene 1282 Def'a 20; Sene 1283 Def'a 21; Sene 1284 Def'a 22; Sene 1285 Def'a 23.

4. TETKİK ESERLER

1877-1878 Osmanlı–Rus Harbi Harp Tarihi Broşürü (2000). Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara.

1877-1878 Osmanlı–Rus Savaşı Zaman Dizini (2004). Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara.

Abdurrahman Şeref Efendi (1985). *Tarih Musahabeleri*, Sad.: Enver KORAY, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ACAR, K. (2009). *Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*, İletişim Yayınları, İstanbul.

ADANIR, F. (1999). “Balkan Ulusal Kurtuluş Hareketleri ve Osmanlı–Rus İlişkileri”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl Sempozyumu*, TTK Basımevi, Ankara, ss. 169-174.

Ahmed Lûtfî Efendi; *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, Yeni Yazıya Aktaran: Ahmet HEZARFEN – Yücel DEMİREL – Tamer ERDOĞAN, C. 1-2-8, Tarih Vakfı–Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999; C. IX, Yay.: Münir AKTEPE, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi

Matbaası, İstanbul 1984; C. X-XI-XV, Yay. Haz.: Münir AKTEPE, TTK Yayınları, 1988-1989.

Ahmed Sâki (1332). “Mahkeme-i Târîh Huzûrunda Romanya”, *Edebiyât-ı Umûmiyye Mecmûası*, Sene: 1, No: 2, ss. 49-54.

Ahmet Cevdet Paşa (2008). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

AKALIN, H. (1977). “Viyana Konferansları”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 13, S. 5, Mayıs 1977, ss. 78-82; “Viyana Konferansları 2”, Yıl: 13, S. 6, Haziran 1977, ss. 81-85.

AKÜN, Ö. F. (1989). “Ahmed Vefik Paşa”, *T.D.V. İ.A.*, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 143-157.

AMSTRONG, H. F. (1924). “The Bessarabian Dispute”, *Foreign Affairs*, Vol: 2, Issue: 4, June 1924, pp. 662-667.

ANDERSON, M. S. (2001). *Doğu Sorunu*, Çev.: İdil ESER, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ANDIÇ, F. – ANDIÇ, S. (2002). *Kırım Savaşı*, Eren Yayıncılık, İstanbul.

APOSTOL, S. (1992). “The Romanian Revolution of 1848”, *Romania Foreign Sources on The Romanians*, Ed.: Silvia POPOVICI, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest, pp.149-192.

ARIK, S. (2005). “Polonya Kralı III. Jan Sobieski Hükümdarlık Dönemi (1674-1696)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 38, ss. 213-238.

ARIKAN, Z. (1987). “1821 Yunan İsyanının Başlangıcı”, *Askeri Tarih Bülteni*, Yıl: 12, S. 22, Şubat 1987, ss. 97-132.

ARMAOĞLU, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Atsız (1992). *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

AYDIN, M. (1994). "Doksanüç Harbi", *T.D.V. İ.A.*, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 498-499.

AYDIN, M. (2005). "Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde İstanbul Konferansının Yeri", *OTAM* (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), S. 17, ss. 101-115.

AYDIN, M. (2005). "Sir Henry G. Elliot'un İstanbul Büyükelçiliği (1867-1877) Dönemindeki Bazı Büyük Siyasi Olaylara Bakışı", *OTAM* (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), S. 18, ss. 21-49.

AYDIN, M. (2007). "Barışı Olmayan Savaş: Kırım", *Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)* (İstanbul: 22-23 Mayıs 2006), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul, ss. 1-10.

AYDIN, M. (2013). "Diplomasi Oyununda Aktörler ve Figüranlar: Berlin Kongresi'nde Büyük Devletler ve Bulgaristan", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. II, Ed.: Zeynep İSKİFİYELİ, M. Bilal ÇELİK, Serkan YAZICI, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, ss. 771-812.

"Banat", *M.E.B. İ.A.*, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 300.

BAŞDOĞAN, F. (1992). "Romanya ve Türk Rumen İlişkileri", *Stratejik Etütler Bülteni*, Yıl: 26, S. 87, Eylül 1992, ss. 27-37.

BAYKAL, B. S. (1948). "Şark Buhranı ve Sabah Gazetesi (1876)", *Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi*, C. VI, S. 4, Eylül-Ekim 1948, ss. 219-258.

- BAYKAL, B. S. (1959). "Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Babıâli", *Belleten*, C. XXIII, S. 90, Nisan 1959, ss. 241-259.
- BAYKAL, B. S. (2003). "93 Harbi Öncesinde Osmanlı Devleti ile Büyük Devletler Arasındaki İlişkiler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 72-77, Ocak-Haziran 2003, ss.60-64.
- BELDICEANU, N. (1983). "1484 Osmanlı Seferi Askeri Hazırlıkları ve Kronolojisi", *Belleten*, C. XLVII, S. 186, Çev.: Zeki ARIKAN, Nisan 1983, ss. 587-598.
- BERINDEI, D. (1992). "The Winning of Romania's Independence", *Romania Foreign Sources on The Romanians*, Ed.: Silvia POPOVICI, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest, pp. 223-251.
- BERINDEI, D. (2002). "Osmanlı Devleti ve Eflâk'taki 1848 İhtilâli", *XIII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 4-8 Ekim 1999), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III, K.I, TTK Basımevi, Ankara, ss. 133–138.
- BERINDEI, D. (2009). *Constituirea Romaniei Moderne*, Editura Enciclopedica, Bucureşti.
- BESBELLİ, S. (1957). "1853-1855 Türk – Rus ve Kırım Harbi", *Ordu Dergisi*, S. 181, ss. 46-55.
- BEYDİLLİ, K. (2007). "Paris Antlaşması", *T.D.V. İ.A.*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 169-172.
- BEYDİLLİ, K. (2007). "Prut Antlaşması", *T.D.V. İ.A.*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 359-362.
- BITİS, A. (2002). "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması", Çev.: Nasuh Uslu, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 703–720.

BİLGE, M. L. (1989). "Akkirman", *T.D.V. İ.A.*, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 269-270.

BİRECİKLİ, İ. B. (2013). "Balkanlarda Unutulmuş Bir Halk: Ulahların Kısa Tarihi", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. II, Ed.: Zeynep İSKİFİYELİ, M. Bilal ÇELİK, Serkan YAZICI, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, ss. 937-972.

British Documents On Foreign Affairs: Reports and Papers From The Foreign Office Confidential Print (1984). Part 1: From the Mid-Nineteenth Century to the First World War, Series B: The Near and Middle East 1856-1914, Vol. 1–2, University Publications of America.

BULEI, I. (2011). *Romanii in Secolele XIX-XX*, Editura Litera, Bucureşti.

BURLACU, I. (1992). "The Union of The Principalities", *Romania Foreign Sources on The Romanians*, Ed.: Silvia POPOVICI, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest, pp. 193-222.

CASTELLAN, G. (1995). *Balkanların Tarihi*, Çev.: Ayşegül YARAMAN-BAŞBUĞU, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Cevdet Paşa (1960). *Tezâkir*, C. 13-20, Yay.: Cavid BAYSUN, TTK Basımevi, Ankara.

CONSTANTIN, N. (2011). *Diçtionar de Personalitati Istorice Romaneşti*, Editura Cetatea de Scaun, Targovişte.

CRAVEN, E. (1939). *1876'da Türkiye*, Çev.: Reşat Ekrem KOÇU, Çağır Kitabevi, İstanbul.

ÇAVLI, E. A. (1957). *Kırım Harbi Paris Muahedesi 1856*, Kilmi Kitabevi, İstanbul.

- ÇİFTÇİ, C. (2010). “Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 7, S. 26, Yaz 2010, ss. 27-48.
- ÇOPUR, İ. (2006). *Tarihte Türk – Rumen İlişkileri*, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- DANIŞMEND, İ. H. (1947). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 1–4, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- DARKOT, B. (2001). “Sinop”, *M.E.B. İ.A.*, C. 10, ETAM Matbaası, Eskişehir, ss. 683-689.
- DAVISON, R. H. (2004). *Osmanlı–Türk Tarihi (1774–1923)*, Çev.: Mehmet MORALI, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- DECEI, A. – GÖKBİLGİN, T. (2001). “Erdel”, *M.E.B. İ.A.*, C. 4, ETAM Matbaası, Eskişehir, ss. 293-306.
- DECEI, A. (2001). “Boğdan”, *M.E.B. İ.A.*, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir, ss. 697-705.
- DECEI, A. (2001). “Bucak”, *M.E.B. İ.A.*, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir, ss. 742-747.
- DECEI, A. (2001). “Eflak”, *M.E.B. İ.A.*, C. 4, ETAM Matbaası, Eskişehir, ss. 178-189.
- DEMİRTAŞ, S. – DEMİRTAŞ, S. (2009). “Plevne Taarruzu'ndan Alınması Gereken Dersler”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 7, S. 13, Şubat 2009, ss. 167-187.
- DUTU, A. (2007). *Romania in Istoria Secolului XX*, Editura Fundatiei Romaniei de Maine, Bucureşti.

- EAST, W.G. (1928). "The Osborne Conference and Memorandum of August 1857", *The English Historical Review*, Vol: 43, No: 171, Jul. 1928, pp. 409-412.
- EFE, A. (2006). "Silistre Eyaleti'nde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 19, ss. 139-174.
- EKİNCİ, M. R. (2005). *Osmanlı – Rus İlişkileri Çerçevesinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- EKREM, M. A. (1983). "Türk Medeniyetinin Romen Ülkelerindeki İzlerine Dair Bazı Mülahazalar", *VIII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 11–15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III, TTK Basımevi, Ankara, ss. 1709–1722.
- EMECEN, F. (2001). "İsmâil", *T.D.V. İ.A.*, C. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 82-84.
- Engelhardt (1999). *Tanzimat ve Türkiye*, Türkçesi: Ali Reşad, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- ERİM, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953.
- EYİCE, S. (1992). "Bender Kalesi", *T.D.V. İ.A.*, C. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 431-432.
- Fehmi İsmail (1982). "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812", *Belleten*, C. XLVI, S. 181, Ocak 1982, ss. 73-119.

FLORESCU, R. R. (1963). "Stratford Canning, Palmerston and The Wallachian Revolution of 1848", *The Journal of Modern History*, Vol: 35, No: 3, September 1963, pp. 227-244.

FODAC, F. (2002). *National Military Museum*, Military Publishing House, Bucharest.

GEMİL, T. (2013). "Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. I, Ed.: Zeynep İSKİFİYELİ, M. Bilal ÇELİK, Serkan YAZICI, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, ss. 71-99.

GENCER, A. İ. (1991). "Ayastefanos Antlaşması", *T.D.V. İ.A.*, C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 225.

GENCER, A. İ. (1993). "Kırım Harbi", *D.G.B.İ.T.*, C. 11, Çağ Yayınları, İstanbul, ss. 451-478.

GENCER, M. (2007). "Alman Basınında Kırım Savaşı", *Savaştan Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)* (İstanbul: 22-23 Mayıs 2006), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul, ss.151-172.

GIURESCU, C. C. (Ed.) (1974). *Chronological History of Romania*, Editura Enciclopedica Romana, Bucharest.

GIURESCU, C.C. – OTETEA, A. – PASCU, S. – BRATIEANU, I.G. (1977). *Yüzyıllık Bağımsızlık (1877-1977)*, Çev.: Ayla UZGÖREN, Habora Kitabevi, İstanbul.

GLENNY, M. (2001). *Balkanlar 1804-1999*, Çev.: Mehmet HARMANCI, Sabah Kitapları, İstanbul.

- GOLDFRANK, D. M. (2002). "Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Savaşı'nın Çıkış Nedeni: Kaynaklar ve Stratejiler", *Türkler*, C. 12, Çev.: Mustafa ÇUFALI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 826–839.
- GÖKBİLGİN, T. M. (1949). "XVII. Asır Başlarında Erdel Hadiseleri ve Bethlen Gabor'un Beyliğe İntihabı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. I, S. 1, Eylül 1949, ss. 1–28.
- GUBOĞLU, M. (1967). "Eflâk ve Buğdan Voyvodalarının Babıâli ile Münasebetleri", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 1, Kasım 1967, ss. 61–67.
- GUBOĞLU, M. (1969). "Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in Bogdan Voyvodalarına Yazdıkları Slavca Mektuplar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 19, Nisan 1969, ss. 31–36.
- GUBOĞLU, M. (1981). "Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında", *VIII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 11–15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara, ss. 751–781.
- GUBOĞLU, M. (1983). "Fâtih'in Ştefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi (1474–1476)", *Bellekten*, C. XLVII, S. 185, Ocak 1983, ss. 139–175.
- GUBOĞLU, M. (1986). "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. 645 H.)", *Bellekten*, C. L, S. 198, Aralık 1986, ss. 727-805.
- GUBOĞLU, M. (1988). "Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368–1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", *IX. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 21–25 Eylül 1981), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara, ss. 829–843.
- GUBOĞLU, M. (1993). "Osmanlı Padişahları Tarafından Transilvanya'ya Verilen Ahidnameler Kapitülasyonlar (1541–1690)", *X. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 22–26 Eylül 1986), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. IV, TTK Basımevi, Ankara, ss. 1725–1734.

GÜLER, M. (1976). "Romen Ulusunun Menşei ve Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 12, S. 7, Temmuz 1976, ss. 56-60.

GÜREL, A. T. (1935). *Kırım Savaşı*, Askeri Matbaa, İstanbul.

GÜRSEL, H. (1968). *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri*, Baha Matbaası, İstanbul.

HALE, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Çev.: Petek DEMİR, Mozaik Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

HAMZA, Y. (1990). "1875-1878 Büyük Doğu Buhranında Rumeli", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 47, Kasım 1990, ss. 7-14.

HAYTA, N. (2002). *Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

HENTEA, C. (2007). *Brief Romanian Military History*, Translator: Cristina BORDINAU, The Scarecrow Press, UK.

HERBERT, W. (1990). *Plevne Müdafaası*, Çev.: Ali KURDOĞLU, Kültür Bakanlığı Yayınları, İzmir.

HITCHINS, K. (1992). "Historiography of The Countries of Eastern Europe: Romania", *American Historical Review*, Vol: 97, Issue: 4, October 1992, pp. 1064-1083.

HUART, C. (2001). "Bender", *M.E.B. İ.A.*, C. 2, ETAM Matbaası, Eskişehir, s. 515.

ISAR, N. (2005). *Istoria Moderna A Romanilor*, Partea: II-a, Editura Romania de Maine, Bucureşti.

ISCRU, G. (1992). "The Romanian Revolution of 1821 Led By Tudor Vladimirescu", *Romania Foreign Sources on The Romanians*, Ed.: Silvia

POPOVICI, General Directorate of The State Archives of Romania, Bucharest, pp. 119-147.

İNALCIK, H. (1946). “Yaş Muahedesinden Sonra Osmanlı – Rus Münasebetleri: Rasih Efendi ve General Kutuzof Elçilikleri”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, C. IV, S. 2, ss. 195–203.

İNALCIK, H. (2003). “Mehmed II”, *T.D.V. İ.A.*, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 395-407.

İNALCIK, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev.: Ruşen SEZER, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

İPEK, N. (2002). “1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı”, *Türkler*, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 15–24.

JESSUP, J. (1978). “Romania Celebrates The Centennial of its Independence”, *Military Affairs*, Vol.: 42, No: 3, October 1978, pp. 147-149.

JORGA, N. (2007). *Büyük Türk – Fatih ve Dönemi*, Çev.: Nilüfer EPÇELİ, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

JORGA, N. (2008). *Yenilmez Türk – Kanuni ve Dönemi*, Çev.: Nilüfer EPÇELİ, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

JORGA, N. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 1–5, Çev.: Nilüfer EPÇELİ, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

KARAL, E. Z. (1999). *Selim III'ün Hatt-ı Humayunları*, TTK Yayınları, Ankara.

KARAL, E. Z. (trh). *Osmanlı Tarihi*, C. I-II-III, TTK Yayınları.

KARASU, C. (2002). “XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 741–749.

KARASU, C. (2006). “Bağımsızlıktan I. Dünya Savaşı’na Romanya”, *Balkanlar El Kitabı*, C. I, Der: Osman KARATAY – Bilgehan A. GÖKDAĞ, Karam-Vadi Yayınları, Ankara, ss. 515–527.

KARASU, C. (2006). “Uluslararası Diplomasi İle Osmanlı Devleti’nden Ayrılma Modeli Olarak Romanya’nın Bağımsızlığı”, *Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri*, C. II, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, ss. 127–135.

KARASU, C. (2013). “XVI-XIX. Yüzyıllarda Eflâk ve Boğdan”, *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. I, Ed.: Zeynep İSKİFİYELİ, M. Bilal ÇELİK, Serkan YAZICI, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, ss. 439-459.

KARPAT, H. K. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Çev.: Bahar TIRNAKCI, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

KARPAT, H. K. (2004). *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev.: Recep BOZTEMUR, İmge Kitabevi, Ankara.

KARPAT, H. K. (2012). *Kısa Türkiye Tarihi (1800-2012)*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul.

KARPAT, K. (1992). “Bucak”, *T.D.V. İ.A.*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 341-343.

KARPAT, K. (1994). “Eflak”, *T.D.V. İ.A.*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 466-469.

KARPAT, K. (1995). “Erdel”, *T.D.V. İ.A.*, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 280-283.

KAYA, A. (1993). *Balkanların Dünü-Bugünü-Yarını*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.

- KELEŞ, E. (2008). “Kırım Savaşı’nda (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi”, *OTAM* (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), S. 23, ss. 149-194.
- KERMAN, Z. (1982). “Ahmed Vefik Paşa’nın Rumenlerle Olan Münasebetlerine Dair (II) Ahmed Vefik Paşa ve Kuleli Vakası”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 20, Ekim 1982, ss. 123–164.
- KİLİ, S.–GÖZÜBÜYÜK, A. Ş. (2000). *Türk Anayasa Metinleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- KOCABAŞ, S. (1986). *Avrupa Türkiyesinin Kaybı ve Balkanlarda Panislavizm*, Vatan Yayınları, İstanbul.
- KOLOĞLU, O. (1993). “Osmanlı Döneminde Balkanlar”, *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul, ss. 41-96.
- KÖPRÜLÜ, O. (1996). “Fuad Paşa, Keçecizâde”, *T.D.V. İ.A.*, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 202-205.
- KÖSE, O. (2006). “Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri”, *Turkish Studies*, Vol.: 1/2, Fall 2006, ss. 153-171.
- KUMKALE, T. T. (1995). *Tarihten Günümüze Türk–Rus İlişkileri*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul.
- KUMKALE, T. T. (2001). “1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Balkan Cephesinde Plevne Savunmasından Günümüze Yansıyanlar”, *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, (İstanbul: 25-27 Ekim 1999), C. II, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, ss. 181-215.
- KURAT, A. N. (1953). “Panslavizm”, *Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi*, C. XI, S. 2–3–4, Haziran-Eylül-Aralık 1953, ss. 241–278.

KURAT, A. N. (1990). *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KURAT, Y. T. (1968). *Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1880*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.

KURAT, Y. T. (1999). "XIX. Yüzyılda Rusya'nın Balkanlar'daki Panslavizm ve Panortodoks Politikası Karşısında Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* (Ankara: 15-17 Ekim 1997), Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 173-177.

KUTLU, S. (2007). *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

KÜÇÜK, M. (1999). "Şark Meselesi Çerçevesinde ve İkinci Meşrutiyet'e Kadar Olan Dönemde Osmanlı Devleti'nin Siyasî Vaziyeti", *Osmanlı*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 51-62.

La Rasonyi (1938). "Ortaçağda, Erdelde Türklüğün İzleri", *Belleten*, C. II, S. 5-6, II. Kânun-Nisan 1938, ss. 107-122.

LAYIKTEZ, C. (1987). "Romanya'nın Kuruluş ve İstiklâlinde Masonlar", *Mimar Sinan*, S. 65, ss. 24-34.

MACIU, V. (1971). "1848 Devrimi Sırasında Türk-Rumen İlişkileri", *Belleten*, C. XXXV, S. 139, Temmuz 1971, ss. 403-408.

Mahmud Celaleddin Paşa (1979). *Mir'at-i Hakikat*, C. I-II, Haz.: İ. MİROĞLU, M. DERİN, M. HALACOĞLU, Ö. AKDAŞ, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, İstanbul.

MARINESCU, B. – ZONER- R. (1978). "American Consular Reports About Romania's Struggle to Win Independence (1877)", *East European Quarterly*, Vol.: 12, No: 3, Fall 1978, pp. 349-358.

- MATEI, I. (1972). "Ahmed Vefik Paşa'nın Rumenlerle Münasebeti (1)", Çev.: Zeynep KERMAN, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XX, Ankara, ss. 49–91.
- MAXIM, M. (1973). "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflâk–Buğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", *VII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 25–29 Eylül 1970), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara, ss. 553–566.
- MAXIM, M. (1998). "Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Bralia)", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 12 (Prof. Dr. Cengiz ORHONLU Hatıra Sayısı), ss. 173–187.
- MAXIM, M. (2000). "İbrail", *T.D.V. İ.A.*, C. 20, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 363-366.
- MAXIM, M. (2000). "Romanya Hakkında Kısa Bilgiler", *Türk Edebiyatı*, Yıl: 28, S. 320, Haziran 2000, ss. 30–34.
- MAXIM, M. (2002). "Kili", *T.D.V. İ.A.*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 1-3.
- MAXIM, M. (2008). "Romanya (Tarih)", *T.D.V. İ.A.*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 168-172.
- MAXIM, M. (2012). "Tımişvar", *T.D.V. İ.A.*, C. 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 94-95.
- Mecmûa-i Muâhedât*, C. III–IV–V, Ceride-i Askeriyye Matbaası, İstanbul 1297-1298.
- MEHMET, M. A. (1985). "Romen Vekâyinamelerine Göre Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut Seferi (1711)", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'na Armağan, C. XXIII, S. 1-2, ss. 127-136.

MEHMET, M. A. (1986). "Romanya'da Yayımlanan Belgelere Göre: 1877/78 Savaşından Önce Türk-Romen İlişkileri Hakkında Bazı Gözlemler", *Uluslararası Midhat Paşa Semineri* (Edirne: 8-10 Mayıs 1984), Bildiriler ve Tartışmalar, TTK Basımevi, Ankara.

MEHMET, M. A. (1989). "Romen Vekayinâmelerine Göre Köprülü Sadrâzamlar ve Bazı Olaylar", *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi* (İstanbul: 23-28 Eylül 1985), Tebliğler, C. II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, ss. 449-458.

MERAM, A. K. (1969). *Türk-Rus İlişkileri Tarihi*, Kitap Yayınları, İstanbul.

MERDİVENÇİ, A. (1990). "Üçüncü Plevne Savaşı'ndan (11-13 Eylül 1877) Görüntüler I", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 44, Ağustos 1990, ss. 17-21; "Üçüncü Plevne Savaşı'ndan (11-13 Eylül 1877) Görüntüler II", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 45, Eylül 1990, ss. 25-29.

MORPINAR, H. (1991). "Plevne ve Lofça'nın Coğrafi ve Stratejik Önemleri Birinci Plevne Muharebesi ve Lofça'nın Ele Geçirilmesi", *Askerî Tarih Bülteni*, Yıl: 16, S. 31, Ağustos 1991, ss. 49-63.

Mustafa Nuri Paşa (1992). *Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, C. I-II, Sad.: Neşet ÇAĞATAY, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

MUŞAT, M. – ARDELEANU, I. (1985). *From Ancient Dacia To Modern Romania*, Editura Ştiinţifică Şi Enciclopedică, Bucharest.

NUZA, F. (1977). "1293 (1877/1878) Osmanlı – Rus Seferi II", *Türk Kültürü*, Yıl: 15, S. 180, Ekim 1977, ss. 18-37.

NUZA, F. (1978). "1293 (1877/78) Osmanlı-Rus Harbinde Askerî Harekât I", *Türk Kültürü*, Yıl: 16, S. 181, Kasım 1977, ss. 9-38; "1293 (1877/78) Osmanlı-Rus Harbinde Askerî Harekât II", *Türk Kültürü*, Yıl: 16, S. 184, Şubat 1978, ss. 22-30.

OKÇU, Y. (1949). *Türk-Rus Mücadelesi Tarihi*, Yeni Matbaa, Ankara.

OLTEANU, C. (1980). "Plevne Muharebesinde Romen Ordusu", *Askeri Tarih Bülteni*, Çev.: Ahmet ONUR, Yıl: 5, S. 10, Ağustos 1980, ss. 129-145.

ORESKOVA, S.F. (2003). "Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Arasındaki Savaşlar: Sebepleri ve Kimi Tarihi Sonuçları", *Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya: Politik, Ekonomik, Kültürel İlişkiler*, Der.: Gülten KAZGAN, Natalya ULCENKO, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 17-32.

ORTAYLI, İ. (2007). *Üç Kıtada Osmanlılar*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006.

ÖZCAN, A. (1992). "Boğdan", *T.D.V. İ.A.*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 269-271.

ÖZKAN, A. (2011). *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

ÖZKAN, C. (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Savaşlar ve Antlaşmalar", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 5, Gen. Yön.: Murat BELGE, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1364-1380.

ÖZKAYA, Y. (1986). "1821 Yunan (Eflâk-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", *Üçüncü Askerî Tarih Semineri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, ss. 114-130.

ÖZTOPRAK, F. (2004). "Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfü Paşa I", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 207, Mart 2004, ss. 37-40; *Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfü Paşa II*, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 208, Nisan 2004; 61-64.

- PALMER, A. (2005). *Bir Çöküşün Yeni Tarihi: Osmanlı İmparatorluğu Son 300 Yıl*, Çev.: Belkıs Çorakçı DİŞBUDAK, Sabah Kitapları, İstanbul.
- PANAITE, V. (2002). “Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehrinin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan”, *Türkler*, C. 9, Çev.: Numan ELİBOL, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 206-218.
- PAPP, S. (2002). “Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Ahidnâmeleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuzeybatı Hududundaki Hristiyan Vassal Ülkeleri”, *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 744–753.
- PARMAKSIZOĞLU, İ. (1966). “Eflak”, *Türk Ansiklopedisi*, C. 14, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, ss. 377-384.
- PARMAKSIZOĞLU, İ. (1976). “Memleketeyn”, *Türk Ansiklopedisi*, C. 23, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, s. 484.
- PİRİNÇÇİ, F. (2006). “Yunan Ulusal Kimliğinin Oluşumu Sürecinde İçsel ve Dışsal Parametrelerin Analizi”, *Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi*, C. 46, S. 1, ss. 53-78.
- POOLE, S. L. (1999). *Lord Stratford Canning’in Türkiye Anıları*, Çev.: Can YÜCEL, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- RIKER, T.W. (1927). “The Concert of Europe and Moldova in 1857”, *The English Historical Review*, Vol: 42, No: 166, April 1927, pp. 227-244.
- SARAY, M. (2004). *Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi*, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- SARICAOĞLU, F. (2002). “1774–1789 Yıllarında Osmanlı Devleti’nin Dış Politikası”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 545–553.

- SAYDAM, A. (1997). "Osmanlıların Siyasi İlticalara Bakışı Ya da 1849 Macar-Leh Mültecileri Meselesi", *Belleken*, C. LXI, S. 231, Ağustos 1997, ss. 339-385.
- SCORPAN, C. (1997). *Istoria Romaniei*, Editura Nemira, Bucureşti.
- SEDES, İ. H. (1937). *1875-1878 Osmanlı Ordusu Savaşları*, C. IV, Askeri Matbaa, İstanbul.
- SEYİTDANLIOĞLU, M. (2004). "Yunan İhtilali ve II. Mahmud'un Politikaları", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No: 12.
- SEZER, H. (1999). "Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı (1821-1829)", *Osmanlı*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 87-93.
- SLADE, A. (1943). *Türkiye ve Kırım Harbi*, Çev.: Ali Rıza SEYFİ, Askeri Matbaa, İstanbul.
- SÖZEN, Z. (2002). "Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 15–22.
- STAVRIANOS, L. S. (1957). "Antecedents to the Balkan Revolutions of Nineteenth Century", *The Journal of Modern History*, Vol.: 29, No: 4, December 1957, pp. 335-348.
- STOJANOVIC, M. D. (1968). *The Great Powers and The Balkans 1875-1878*, Cambridge University Press Library Edition, Northampton.
- SÜER, H. H. (1993). *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara.
- ŞAFAK, N. (2006). *Bir Tanzimat Diplomati Kostaki Musurus Paşa (1807-1891)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- ŞAHİN, H. (2002). “Kaynarca’dan (1774) Paris Barışı’na (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 531–544.
- ŞAHİN, T. (1988); *Öncesiyle ve Sonrasıyla 93 Harbi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ŞIVGIN, H. (1997). “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 129, Eylül 1997, ss. 19-29.
- ŞIVGIN, H. (1997). “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 128, Ağustos 1997, ss. 53–58.
- ŞİMŞİR, N. B. (1994). “Kırım Savaşı Arifesinde Mustafa Reşid Paşa’nın Yazışmaları”, *Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri* (Ankara: 13-14 Mart 1985) Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 77-89.
- ŞİROKORAD, A.B. (2009). *Rusların Gözünden Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- TANSEL, S. (1999). *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri*, TTK Yayınları, Ankara.
- TEMPERLEY, H. (1932). “The Treaty of Paris of 1856 and Its Execution”, *The Journal of Modern History*, Vol.: 4, No: 3, September 1932, pp. 387-414.
- TERTECEL, A. (1996). “Eflâk Prensi Konstantin Brinkoveanu’nun Rus Çarı Deli Petro’ya 1698’de Gönderdiği Bir Mektupta Bulunan Osmanlı İmparatorluğuna Karşı Müşterek Bir Rus-Romen Askerî Harekâtının Plânı”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 118, Ekim 1996, ss. 7-14.
- TOSUN, İ. (2006). “Ulâhların – Romenlerin Ortaya Çıkışı”, *Balkanlar El Kitabı*, C. I, Der: Osman KARATAY – Bilgehan A. GÖKDAĞ, Karam-Vadi Yayınları, Ankara, ss. 252-260.

- TREPTOW, K. W. (Ed.) (1996). *A History of Romania*, The Center of Romanian Studies, Iași.
- TUNCEL, B. (1975). "Dimitrie Cantemir ve Türkler", *Dimitrie Cantemir*, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara, ss. 5-46.
- TUNCER, H. (2003). *Doğu Sorunu ve Büyük Güçler (1853-1878)*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003.
- TUNCER, H. (2010). *Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı (1878-1914)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2010.
- TURAN, Ş. (1951). "1829 Edirne Antlaşması", *Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi*, C. IX, S. 1-2, ss. 111-151.
- TURAN, Ş. (1994). "Edirne Antlaşması", *T.D.V. İ.A.*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 442-443.
- TÜRKGELDİ, A. F. (1987). *Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye*, C. I-II, Yay. Haz.: Bekir Sıtkı BAYKAL, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- UBICINI, J.H.A. (1977). *1855'de Türkiye*, C. I-II, Çev.: Ayda DÜZ, Kervan Matbaacılık, İstanbul.
- UÇAROL, R. (1985). *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- UÇAROL, R. (2004). "Gazi Ahmet Muhtar Paşa ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı", *I. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi (1833-1900) Sempozyumu* (Tokat: 5-7 Nisan 2000) Bildiriler, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basımevi, Tokat, ss. 211-221.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1943). "Ekos Barçkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında Bir Kaç Vesika", *Belleten*, C. VII, S. 27, Temmuz 1943, ss. 361-377.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1953). "Barcsay Akos'un Erdel Krallığına Ait Bazı Orijinal Vesikalar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. IV, S. 7, ss. 51-68.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1954). "Onaltıncı Yüzyıl Ortalarında İslâmiyet'i Kabul Etmiş Olan Bir Boğdan Voyvodası", *Belleten*, C. XVIII, S. 69, Ocak 1954, ss. 83-87.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1954). "Tersane Konferansının Mukarreratı Hakkında Şûra Mazbatası", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 6, S. 9, ss. 123-140.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (trh). *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. I-II-IV, TTK Yayınları.

ÜÇÖK, C. (1957). *Siyasî Tarih Dersleri*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara.

ÜLKÜTAŞIR, Ş. M. (1977). "Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın Hayatı (1832-1900)", *Türk Kültürü*, Yıl: XVI, S. 182, Aralık 1977, ss. 3-9.

ÜNAL, O. (2004). "Hiçbir Taktik Başarı Stratejik Yanlışı Düzeltmez (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi)", *I. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi (1833-1900) Sempozyumu*, (Tokat: 5-7 Nisan 2000), Bildiriler, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basımevi, Tokat, ss. 198-210.

VELİMAN, V. (1988). "Osmanlı Devleti ve Romen Prenslüklerinde 1821 Senesi Olayları", *IX. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 21-25 Eylül 1981), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. II, TTK Basımevi, Ankara, ss. 967-975.

WACHTEL, A. B. (2009). *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Çev.: Ali Cevat AKKOYUNLU, Doğan Kitap, İstanbul.

YALÇINKAYA, M. A. (2006). "Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, Der: Osman KARATAY-Bilgehan A. GÖKDAĞ, Karam-Vadi Yayınları, Ankara, ss. 386-396.

- YAPICI, H. (2012). "1877-1878 Osmanlı- Rus Harbi'nde Yabancı Devletlerin Tutumu", *International Journal of Social Science*, Vol: 5, Issue: 5, October 2012, pp. 325-333.
- YASAMAE, A. F. (1999). "Avrupa İttifaklar Sistemi İçerisinde Osmanlı İmparatorluğu", *Osmanlı*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 35-44.
- YENİÇERİ, Ö. (2002). "Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Barış Antlaşması", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 840-858.
- YERASİMOS, S. (2009). *Milliyetler ve Sınırlar*, Çev.: Şirin TEKELİ, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- YETİŞGİN, M. (2013). "On Dokuzuncu Asrın Son Çeyreğinde Rusların Balkan Politikası", *Türk Tarihinde Balkanlar*, C. II, Ed.: Zeynep İSKİFİYELİ, M. Bilal ÇELİK, Serkan YAZICI, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, ss. 745-770.
- YILMAZ, S. (1999). "Boğdan Voyvodası Ligor Aleksandr Gika'nın Ölümü (1777)", *XII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 12-16 Eylül 1994), Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III, TTK Basımevi, Ankara, ss. 1009-1017.
- YURDUSEV, A. N. – YURDUSEV, E. (1999). "Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa Devletler Sistemine Girişi ve 1856 Paris Konferansı", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* (Ankara: 15-17 Ekim 1997), Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 137-147.
- YURTSEVEN, R. (1976). "Osmanlı İmparatorluğunda Yunan Ayaklanması (1821-1829)", *Askeri Tarih Dergisi*, Yıl: 1, S. 2, Eylül 1976, ss. 31-46.
- YÜCEL, Y. – SEVİM, A. (1991). *Osmanlı Klâsik Döneminin Üç Hükümdarı: Fatih-Yavuz-Kanuni*, TTK Yayınları, Ankara.

"Carol I." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*,
 <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/96442/Carol-I>>, (E.T.:21.02.2012).

"Henry Lytton Bulwer." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*,
 <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/84565/Henry-Lytton-Bulwer>>,
 (E.T.: 21.02.2012)

"Ion Ghica", *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*,
 <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/232712/Ion-Ghica>>, (E.T.: 21.02.2012).

"Mihail Kogălniceanu." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*,
 <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/321023/Mihail-Kogalniceanu>>,
 (E.T.: 21.02.2012).

"Alexandru Ion Cuza." *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/147668/Alexandru-Ion-Cuza>>, (E.T.: 21.02.2012).

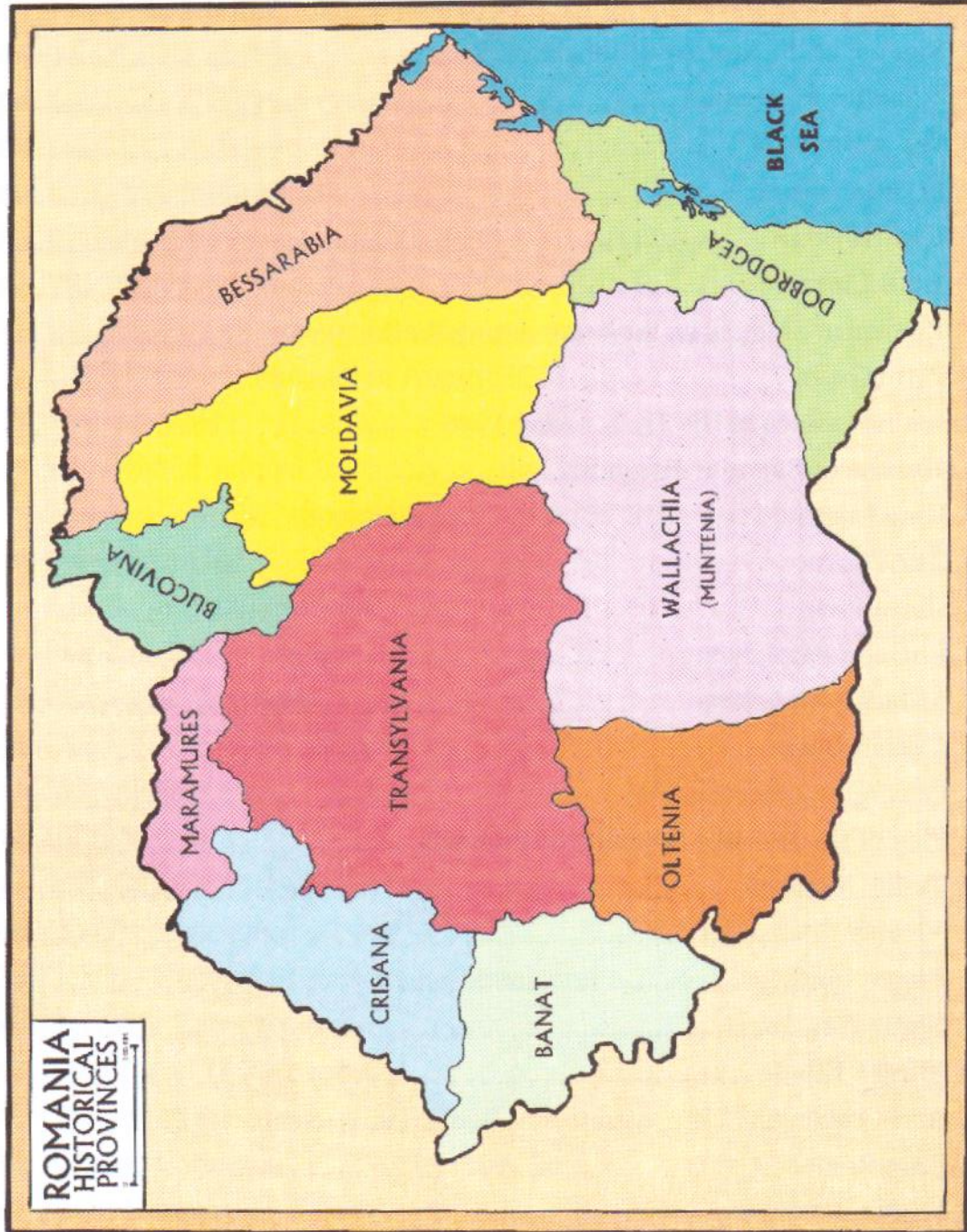
"Constitutiunea din 1866", <http://www.senat.ro/pagini/constitutia/1866/constitutiuneadin1866.htm>, (Romanya Senatosu Resmi Web Sitesi), (E.T.:16.05.2012)

<http://www.bvau.ro/manifestari/2007/0823/domnitori/pages/22%20Carol%20I.html>
 (Galati V. A. Urechia Kütüphanesi Biblioteca V. A. Urechia Galati Resmi Web Sitesi) (E.T.:21.05.2014)

http://digitoool.bibnat.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=413646.xml&dvs=1322954009010~704&locale=tr_TR&search_terms=cuza&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true (Romanya Milli Kütüphanesi Resmi Web Sitesi) (E.T.: 04.12.2011)

EKLER

Ek-1. Romanya Coğrafyası ⁶⁷⁷

⁶⁷⁷ Kurt W. Treptow (Ed.), **A History of Romania**, The Center of Romanian Studies, Iași 1996, s. viii.

Ek-2. Silistre Valisi Mehmed Said Paşa'nın Eflak ve Boğdan'ın Rusya Tarafından İşgal Edildiğini Bildiren Yazısı (3 Temmuz 1853) ⁶⁷⁸

۵۲

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

İngiltere devlet-i fahîmesinin Bükreş'te mukîm konsolosu tarafından işbu mâh-ı Ramazân-ı şerîfin yirmi altıncı Pazar günü ba'de'l-mağrib sû-yı çâkerîye bi'l-vüsûl sureti mutavviyen takdim-i hâk-i pâ-yı âlî-i hazret-i vekâlet-penâhîleri kılınan tahrîrâtı meddâsından keyfiyyet müstefâd olacağı veçhile Rusyalunun Mareşal Koporçiyakof (Gorçakov) zîr-i kumândasında bulunan mukaddime'tül-ceyş mâh-ı mezkûrun yirmi beşinci Cumartesi günü nehr-i Prut'tan mürûr ile Boğdan hududunda vâki' Yudin nâm mahalle tahattî etmiş ve General Anrib kumândasıyla kûsûr süvâri askerinin dahî müteâkiben berû tarafa tecâvüzüyle Bükreş merkez orduları ittihâz etmek üzere hareketleri mühim bulunmuş olduğu tahrîrât-ı mezkûrede beyân ve iş'âr olunarak mütehattem zemîn-i ubûdiyyetim bulunduğu veçhile sûret-i hâlde Tatar ihrâcî ile 'acilen arz u inhâ ve konsolos-ı mûmâ-ileyh ile Fransa devlet-i fahîmesinin kezâlik Bükreş'te mukîm konsolos taraflarından Dersaâdet'te kâin sefârethâneleri cânibine olarak bu bâbda mersûl tahrîrât-ı müşterekelerinin dahî tobrasıyla ve berâberinde takdim ve isrâsına cür'et ve müsâra'at kılındığı bi-mennihî teâla min ta'allüm-i âlî-i cenâb-ı sadâret-penâhîleri buyruldukta ol-bâbda ve her hâlde emr u ferman hazret-i veliyy'ü'l-emrindir. Fî 26 N sene 69.

Vâli-i Silistre

Ek-3. Rumeli Ordusu Kumandanı Ömer Lütfi Paşa'nın Memleketeyn'in Tahliyesi Talebiyle Prens Gorçakov'a Yazdığı Mektup (4 Ekim 1853) ⁶⁷⁹

وقد عرفت حقائقاً طرقة برنس قورجاقوف

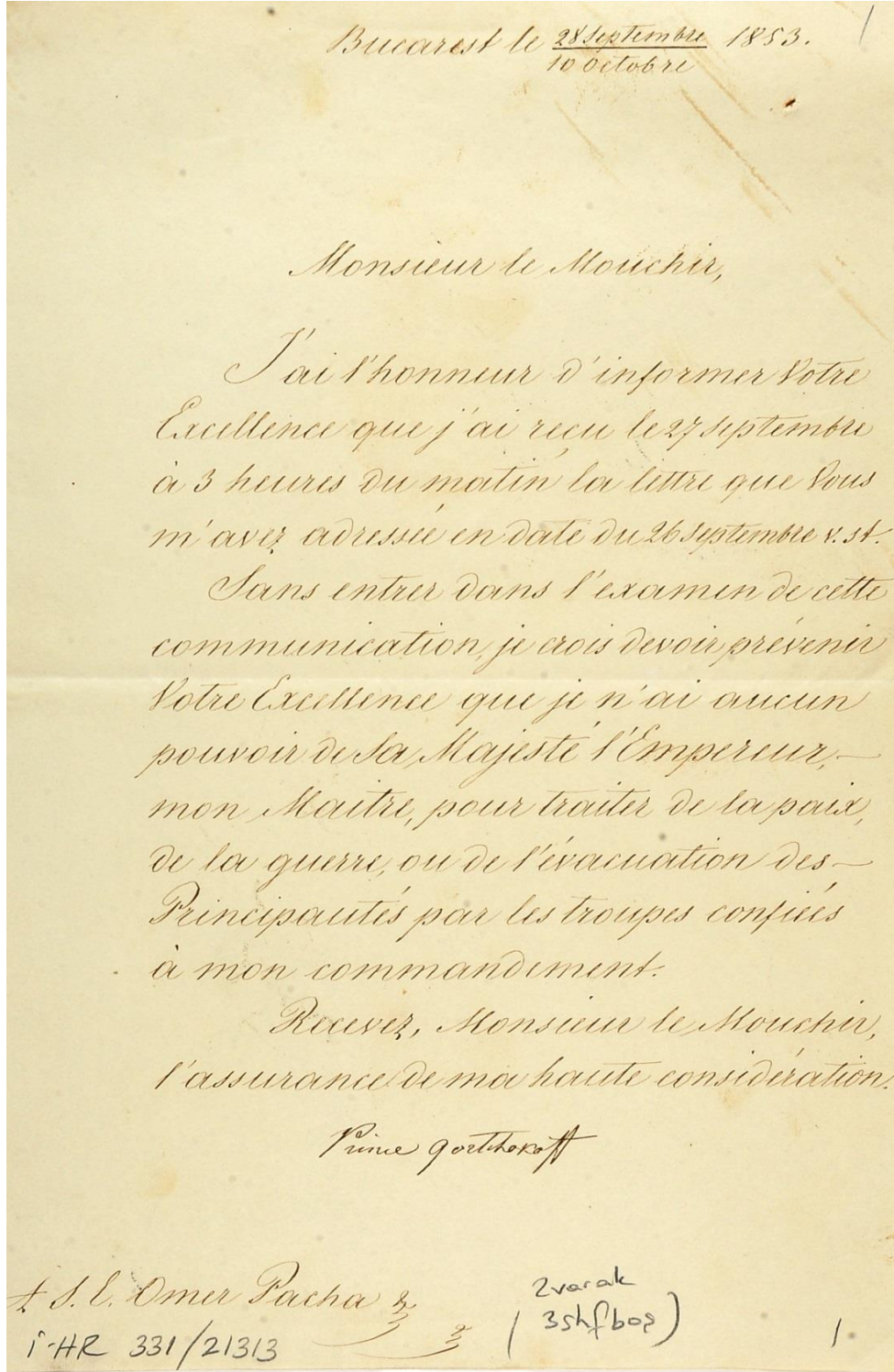
استوكتوب دولتمك ابرم طرف اصلا لرنه اكل ابركسب قرايدرم جور دفا صلح و صلوح دى فظ استقوال عاكسى ضمنه سلكنه كافه و سائل بالبقه طرف النكول
روسه دوقى تمامت محال كورس روسه اولاده اندونه و بقله مكندي استقلا ايرك نفعه عير البني قدر ايقاع سكلونه فارخ اولمدر دولتمك
اصول طلى نه غايه مقام باطل صفونه نسب امكده طرف لامل برصوت صلح ابر اكل ابر جان طريقه ايقضيريه اولوقت بروستو امكده ايقاض
حالكه روسه دولتى اظهار افكار تقابل ايجك بره سلكنه نك انا موسى عاكس و اسنة الزم اكل و دول مظن سوط طرقة نه نفعه اظهار تكلفا اكل اكل
بازيه دولتمك ابر اكل كاره بر ماضف امكده عيرى بر حاره قالموب نقطه كاره نك اسباب لارنى مكنك اسلا سلب بونه ترس ايدم نفعه عير اكل
اولمكده دولتمك افكار طلى نك انا ضريرى اولمكده مكنك قننى نم واسطه ابر طرف اصلا لرنه تكلف ابر و بولكا موافقت اكله
مكولك وصولا تا رنجه اعمار اوده سبه كونه دولتمك اعط ابر استولت اسنده صوب اصلا لرنه طرف برصوب عير موافقه نوادر اكله نفعه
مكات طعنه بكنه نفعه اكل بكنه طبعه اكل بكنه كيفيت يابه و افاده كات اصلا لرنه و ركار اولاده حوت فاقولك كبر باسنة رسلم
الطه

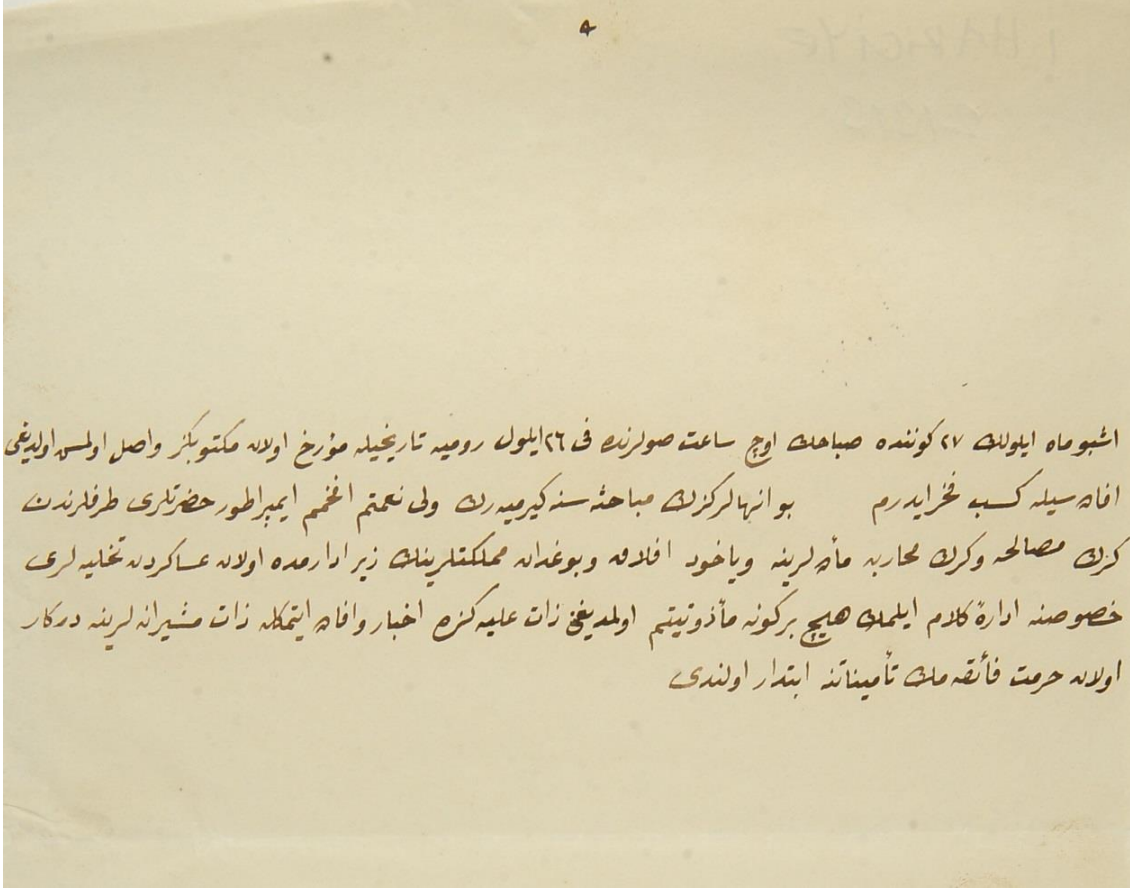
⁶⁷⁹ Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), s. 39-40, 324. (Belge No: 9 – HR. SYS. 903/2-78a).

Devletlû Ömer Paşa Hazretleri Tarafından Prens Gorçakov'a

İşbu mektubu devletimin emriyle taraf-ı asilânelerine irsâl ile kesb-i fahr ederim. Mücerred vikâye-i sulh u salah ve muhâfaza-i istiklâl-i âlîsi zımında Saltanat-ı Seniyye kâffe-i vesâil-i telîfiyyeyi sarf etmekte iken Rusya Devleti tamâmiyyet-i Memâlik-i Mahrûse'den olan Eflak ve Boğdan memleketlerini istilâ ederek nakz-ı ahd eyleyinceye kadar îkâ-yı müşkilâtta fâriğ olmamıştır. Devlet-i Aliyye ise usûl-i muslihânesine riâyeten mukâbele-i bi'l-misl hukûkuna teşebbüs etmekten sarf-ı nazarla bir sûret-i sulhiyyeye irsâl edecek tarîkten ayrılmaksızın ol-vakt protesto eylemekle iktifâ etmişti. Hâlbuki Rusya Devleti izhâr-ı efkâr-ı mütekâbile edeceği yerde Saltanat-ı Seniyye'nin nâmûs-ı âlîsine ve emniyetine elzem olup düvel-i muazzama-i mutavassıta taraflarından tavsiye olunan teklîfâtı külliyyen reddelemiştir. Binâ-berrîn Devlet-i Aliyye'ce artık muhârebeye mürâcaat etmekten gayrı bir çâre kalmayıp fakat muhârebenin esbâb-ı lâzimesi Memleketeyn'in istilâsıyla bundan terettüb eden nakz-ı ahd mâddesi olduğundan Devlet-i Aliyye efkâr-ı muslihânesinin âsâr-ı hayriyyesi olmak üzere Memleketeyn'in tahliyesini benim vâsıtam ile taraf-ı asilânelerine teklif eyler ve buna muvâfakatiniz için dahî işbu mektubun vusûlü târîhinden itibaren on beş gün mühlet itâ eder. İşbu mühlet esnâsında savb-ı asilânelerinden tarafıma bir cevâb gayr-ı muvâfık tevârüd ettiği takdirde harekât-ı hasmâneye mübâşeret kazıyyesi ânın netîce-i tabîiyyesi olacaktır. Keyfiyyetin beyân ve ifâdesi zât-ı asilânelerine dergâr olan hürmet-i fâikamın tecdîd-i temînâtına vesîle olmuştur.

Ek-4. Memleketeyn'in Tahliyesi Hususunda Prens Gorçakov'un Ömer Lütfi Paşa'ya Yazmış Olduğu Cevap Mektubu (10 Ekim 1853)⁶⁸⁰

İş bu mâh-ı Eylûl'ün 27 gününde sabâhın üç saat sularında fî 26 Eylûl rûmî târîhiyle muvarrah olan mektubunuz vâsıl olmuş olduğu ifâdesiyle kesb-i fahr ederim. Bu inhâlarınızın mübâhasesine girmeyerek velî' ni'metim efhâmım imparator hazretleri taraflarından gerek müsâlaha ve gerek muhârebe mâddelerine veyâhûd Eflak ve Boğdan memleketlerinin zîr-i idâremde olan asâkirden tahliyyeleri husûsunda idâre-i kelâm eylemek hiç bir gûna me'zûniyyetim olmadığını zât-ı 'aliyyenize ihbâr ve ifâde etmekle zât-ı müşîrânelerine der-kâr olan hürmet-i fâikamın te'mînâtına ibtidâr olundu.

**Ek-5. Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa Devletleri Arasında İmzalanan
Antlaşmanın Maddeleri (12 Mart 1854) ⁶⁸¹**

1. Madde: Taraf-ı eşref-i cenâb-ı şehinşâhîden vukû bulan talep üzerine bundan akdem haşmetlû Fransa İmparatoru hazretleri ile Gran Britanya ve İrlanda memâlik padişâhı haşmetlû Kraliçe hazretleri donanmalarının birer fırka-i cesîmeleri Dersaadet'e gelip ahvâlin müsâadesine göre memâlik-i mahrûsa-i şâhâne ile Devlet-i Âliyye bayrağı hakkında bast-ı himâyet etmeleri için îtâyî emretmiş oldukları hâlde Avrupa ve Asya kıtalarında kâin Memâlik-i Osmâniye'nin emr-i muhâfazası için zât-ı hazret-i şâhâne ile daha ziyâde say' etmeği dahî hükümdarân-ı müşârunileyhümâ hazerâtı iş bu muâhede ile deruhte eylediklerinde bu maksadın husûlû için muktezi görecekları mûkdâr asâkir-i berrîyelerini istimâl edecekler ve asâkir-i mezkûreyi derhal Memâlik-i Osmâniye'nin tensîb edecekleri mahallerine irsâl eyleyeceklerdir. İşte bu veçhile Memâlik-i Osmâniye'nin muhâfazası için gönderilen İngiltere ve Fransa kara askerleri haklarında biraz vakitten beri memâlik-i mahrûsa-i şâhâne surlarında istihdâm olunmakta olan İngiltere ve Fransa donanmaları hakkında vukûbulduğu misillu hüsn-i kabûl ile icrâ-yı hürmet ve riâyet olunacağına taraf-ı eşref-i hazret-i padişâhîden karâr verilmiştir.

2. Madde: Harekât-ı hasmânenin bertaraf olmasına veyâhûd mütâreke veyâ bir musâlahaya karâr verilmesine dâir Rusya İmparatoru cânibinden kendilerinden biri doğrudan doğruya veyâhûd bi'l-vâsıta ahz edebileceği her türlü teklîfi bilâ ifâte-i vakt birbirlerine tebliğ eylemekliği muâhidîn-i müşârunileyhim başka başka taahhüd ederler. Bundan maada zât-ı hazret-i mülûkâne devleteyn-i muâhidînin malûmât ve muvâfakati lâhik olmaksızın Rusya İmparatoru ile zîr-i mütârekeye karâr vermemeye ve ne mükâlemât-ı sulhiyyeye mübâşeret etmeye ve ne de bir gûna musâlahaya mukaddimesi veyâ musâlahaya muâhedesini ahd etmemeye taahhüd buyurmuştur.

⁶⁸¹ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, C. I, s. 321-324; **Takvîm-i Vakâyi**, No: 506, 7 Şevval 1270/3 Temmuz 1854, s. 1-2.

3. Madde: Bir musâlaha muahedesinin akd ile işbu muâhedenin netîce-i matlûbesi husûl-pezîr olduğu ânda haşmetlû Fransa İmparatoru hazretleri ile Gran Britanya ve İrlanda memaliki pâdişâhı haşmetlû Kraliçe hazretleri işbu muâhedenin maksadı olan mâtdeyi vücuda getirmek için istimâl ve istihdâm olunmuş olan kâffe-i kuvve-i berriyye ve bahriyyelerini derhâl geri çekmek için serîan tedâbir-i lâzimeye teşebbüs edeceklerdir ve memâlik-i mahrûse-i şâhâne muvakkaten derûnlarına İngiltere ve Fransa askerleri vaz ve ikâme olunmuş olan kâffe-i kila ve mevâki muhârebe-i hâliyye netîce ve hitâm verecek olan muâhede-i sulhiyyenin tasdîknâmeleri mübâdelesı gününden itibâren kırk gün zarfında ve mümkün olduğu hâlde daha evvelce Devlet-i Aliyye memurlarına itâ ve teslîm olunacaktır.

4. Madde: Asâkir-i muâvenenin düşman-ı müşterek aleyhinde vukû bulacak harekât-ı harbiyyeye münâsib görecekları veçhile muâvenet etmeye hak ve salâhiyetleri olacaktır ve bunların harekât-ı vâkıâları hakkında gerek memûrîn-i askeriyye ve gerek memûrîn-i mülkiyye-i Devlet-i Aliyye kat'â bir gûna müdâhale iddia edemeyecektir. Bilakis memûrîn-i mezkûre tarafından her türlü ve betahsîs asâkir-i mezkûrenin sefinden ihrâcı ile azîmet ve iskân veyâhûd ordu heyetinde ikâmeleri ve kendileriyle hayvânâtlarıyla mekûlâtı hakkında ve bunların birlikte veyâhûd ayrıca icrâ-yı hareket ettikleri hâlde bile birbirleriyle muhâbere ve ihtilâtları husûsunda muâvenet ve teshîlât-ı lâzime icrâ olunacaktır. Asâkir-i mezkûre kumândânları dahî kendi asâkirlerine zabt u rabt maddesine ve gerek kavânin ve âdât-ı beldeye ziyâdesiyle riâyet ettirmeyi taahhüd ederler. Hukûk-ı mülkiyye-i efrâdiyyeye riâyet olunacağı husûsu bahs ve tezkire muhtâç olmayan umûr-ı tabîiyyedendir. Bir de muhâribin harekât-ı mutasavvere-i umûmiyyesine üç ordu başkumândânları miyânelerinde bi'l-müzâkere karar verilecektir ve eğer asâkir-i şâhâne ile devleteyn-i müttefikîn asâkiri bir hat üzerinde bulunurlar ise evvel-be-evvel asâkir-i mezkûre kumândânları ile bi'l-ittifak müzâkere etmedikçe düşman aleyhinde hiçbir türlü harekât-ı harbiyye icrâ olunmayacaktır. Hülâsa-i kelâm asâkir-i muâvene başkumândânları taraflarından gerek devlet-i metbuaları sefâretleri vâsıtasıyla ve gerek bi'l-icâb memûrîn-i mahalliyeden doğrudan doğruya ihtiyâcât hizmetine dâir vukû bulacak her bir talep ve iltimasları bunun icrasına mâni olup sarâhaten beyân olunacak esbâb-ı kaviyye mevcûd olmadıkça tesviyye ve icrâ olunacaktır.

5. Madde: İşbu muâhede tasdîk ve tasdîk olunan nüshaları târîh-i imzâsından altı hafta zarfında ve mümkün olduğu hâlde daha evvelce Dersaâdet'te mübâdele ve teâtî kılınacaktır. Murahhasân-ı müşârunileyhim işbu muâhedeyi lieclil-tasdîk temhîr ve imzâ eylemişlerdir. Yalnız bir hüküm ve mâtde için olmak üzere 1854 senesi Şubat-ı Rûmîsinin 28'i ve Mart-ı Frengîsinin 12'si târîhiyle Dersaâdet'te üç nüshâ üzere tertîb ve tanzîm olunmuştur. Bâlâda muharrer mevaddı led'el-mûtalaâ dilhâhımıza muvâfık bulduğumuzdan havî olduğu şurût ve mevadd-ı tahsîn ve tasdîk ve ibkâ etmiş olduğumuzu ve şerâit-i mezkûrenin hiçbir vakitte hilâf-ı hareket zuhura gelmeyerek tamâmen ve kâmilten îfâ ve icrâsı husûsuna taahhüd eylediğimizi ilânen ve tasdîkan işbu tasdîknâme-i hümâyûnumuz tahrîr ve hatt-ı hümâyûn ve mührümüzle tevşîh ve temhîr olunarak Fransa Devleti fehîmesi tarafına verildiği misüllü müşârunileyhâ İngiltere Devlet-i fehîmesi cânibine dahî itâ olundu.

**Saltanat-ı Seniyye ile Avusturya Devleti Beyninde Akd u Tanzim Olunacak
Muâhede Müsveddesinin Tercümesidir.**

Haşmetlû Avusturya İmparatoru hazretleri Saltanat-ı Seniyye'nin bekâ ve tamâmiyyet-i mülk-i düvel-i Avrupa meyânesinde mevcûd olan muvâzenenin muhâfazasına lâzım olduğu ve husûsân Eflak ve Boğdan memleketlerinin tahliyesi devlet-i müşârûn-ileyhânın muhâfaza-yı tamâmiyyet-i mülkî şerâitinin ehemm ve elzemi idüğü hakkında istihsâl-i cezm ve yakın eylediği ve bundan mâ-adâ sefîrleri Viyana süferâ meclisinde hâzır bulunan düvel-i fahîme meyânesinde hâsıl olan itthâd ve ittifâkın netîce-i matlûbesini te'mîne sâlih görünen tedâbire icrâ-yı muâvenet zımında zîr-i emr ve hükmünde bulunan vesâilin sarf ve isti'mâline hâzır ve âmâde bulunduğuna ve diğer taraftan dahî zât-ı hazret-i mülûkânelerin imparator-ı müşârûn-ileyh tarafından dostâne vukû' bulan iş bu muâvenet teklîfini kabûl buyurmuş olduğuna binâen muâvenet-i mezkûrenin sûret-i icrâ ve îfâsını ta'yîn ve tanzîm etmek üzere bir muâhedenin akd u tanzîmi münâsib görülmüş ve bu bâbda zât-ı hazret-i mülûkâne ile imparator-ı müşârûn-ileyh taraflarından murahhas me'mûr ve ta'yîn buyrulmuştur.

Birinci Bend

İmparator-ı müşârûn-ileyh Eflak ve Boğdan memleketlerini istilâ etmiş olan asâkir-i ecnebiyye tarafından memleketeyn-i mezkûreteynin tahliyesi husûsunun istihsâli için tarîk-i müzâkere ve mükâleme ve vesâil-i sâireyi bitirinceye kadar çalışmağı ve hatta iktizâ eder ise lüzûmu mikdâr kuvve-i askeriyyenin sevk ve isti'mâlini taahhüd eder.

İkinci Bend

Bu takdîrde Avusturya Devleti tarafından gönderilecek asâkirin sevk ve idâresi husûsu münhasıran asâkir-i mezkûre başkumândânının re'yine muhavvel bulunacaktır. Mamâfih kumândân-ı mûmâ-ileyh vukû' bulacak harekât-ı askeriyyesini vakt-i münâsibinde asâkir-i şâhâne başkumândânına bildirmeğe dikkat ve ihtimâm eyleyecektir.

Üçüncü Bend

İmparator-ı muşârûn-ileyh memleketeyn-i mezkûreteynin idâre-i dâhiliyyesi hakkında taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ihsân ve te'mîn buyrulmuş olan imtiyâzâtan memleketeyn-i mezkûreteyn hakkında terettüb eden usûl-i idâreyi Devlet-i Aliyye ile birlikte iâde ve te'sîs etmeliği deruhte eder. Ancak memleketeyn-i mezkûreteynin bu veçhile yeniden te'sîs kılınmış olan idâresinin nüfûz ve harekâtı asâkir-i imparatorîye hakkında müdâhale icrâsını iddiâ ettirecek kadar kesb-i tevessu' etmeyecektir.

Dördüncü Bend

Avusturya Devleti zât-ı hazret-i mülûkânenin hukûk-ı seniyye-i hükümdârîsi ile saltanat-ı seniyyelerinin muhâfaza-i tamâmiyyet-i mülkî husûsları esâs ittihâz olunmadıkça Rusya Devleti ile hiçbir dürlü sûret-i tanzîmiyye müzâkeresine girişmemeyi taahhüd eder.

Beşinci Bend

Saltanat-ı Seniyye ile Rusya Devleti beyninde bir muâhede-i sulhiyyenin akd u tanzîmiyle iş bu muâhedenin netîce-i matlûbesi istihsâl olduğu ânda imparator-ı muşârûnileyh memleketeyn-i mezkûreteyn arâzîsinden asâkirini geri çekmek için tedâbir-i lâzîmenin ittihâzına derhâl teşebbüs edecektir. Asâkir-i mezkûrenin ric'at ve avdetlerine dâir olan husûsât bu bâbda Devlet-i Aliyye ile vukû bulacak müzâkere ve ittifâk vâsıtasıyla tesviye ve tanzîm olunacaktır.

Altıncı Bend

Avusturya Devleti asâkir-i mezkûre tarafından muvakkaten istilâ olunacak memleketler me'mûrları taraflarından asâkir-i mezkûrenin gerek hareket ve azîmet ve iskân ve ikâmetleri ve gerek ordu kurumları ve kendileri ile hayvânâtlarının me'kûlatı ve icrâ-yı muhâbere ve ihtilâtları husûslarında her türlü muâvenet ve teshîlâtın ibrâz ve izhâr olunacağı misüllü asâkir-i mezkûre kumândânları

taraflarından hizmet-i askeriyyenin ihtiyâcâtına dâir gerek Dersaâdet'te mukîm Avusturya sefiri vâsıtasıyla ve gerek me'mûrîn-i mahalliyyeden doğrudan doğruya vâki' olub is'âfına mâni' olur bir sebep-i kavî mevcûd olmayan iltimâsâtın dahî tesviyye ve icrâ kılınacağını me'mûl ve intizâr eder. Asâkir-i mezkûre kumândânları taraflarından neferât beyrinde usûl-i zabt u rabtın muhâfazasına i'tinâ ve dikkat ve ashâb-ı emlâkin hukûkuyla kavanîn ve âdât-ı belde ve mezheb-i ahâlîye riâyet olunacağı ve ettireleceği bî-iştibâhtır.

Yedinci Bend

İş bu muâhede tasdîk olunacak ve tasdîknâmeleri târîh-i imzâsından dört hafta zarfında ve mümkün olduğu hâlde daha evvelce Dersaâdet veyâhûd Viyana'da teâtî kılınacaktır.

Murahhasân-ı müşâr-ı mûmâ-ileyh muâhede-i mezkûreyi li-ecl-il-tasdîk imzâ ve temhîr eylemişlerdir.

Muâhede-i mezkûre yalnız bir hükm ve mânâda olmak üzere iki kıt'a olarak tertîb ve tanzîm kılınmıştır.

Ek-7. 30 Mart 1856 Tarihli Paris Antlaşması'nın Memleketeyn İle İlgili Maddeleri ⁶⁸³

20. Madde: İş bu ahidnâmenin dördüncü maddesinde ta'dâd olunan ve tahliyesi mukarrer olan şehir ve limanlar ile arâzi-i sâire mukâbilinde mukâbilinde ve Tuna seyr u sefâini serbestliğinin daha ziyâde temîni zımında Besarabya hudûdunu tashîhe Rusya İmparatoru hazretleri izhâr-ı muvâfakat ederler. Hudûd-ı cedîde Karadeniz sâhilinden ve Bovnasola Gölü'nün bir kilometre yani takrîben yarım mil-i Osmânî cihet-i şarkîsinden bed ile amuden Akkerman tarîkine ve oradan bu tarîkçe gelerek Trajan Deresi'ne müntehî olunduktan sonra Belgrad kasabasının taraf-ı cenûbîsine geçerek Yalpuk Nehri boyundan Saratiska üzerine kadar çıkıp Prut üzerinde vâki Katamori nam mahalle müntehî olacaktır. Saltanat-ı Seniyye ile Rusya Devlet-i Fehimesinin işbu noktanın yukarı tarafında vâki hudûdu heyet-i sâbıkasıyla ibkâ kılınacaktır. İşbu hatt-ı hudûdun tafsîlât-ı sâiresi düvel-i muâhidenin memûrları mârifetiyle tayîn ve tahsîs kılınacaktır.

21. Madde: Rusya Devleti cânibinden terk olunacak iş bu arâzi-i mezkûre Devlet-i Aliyye'nin taht-ı tâbiyyetinde olmak üzere Boğdan eyâletine zamm ve ilâve kılınacaktır. Arâzi-i mezkûre ahâlisi Memleketeyn'in hukûk ve imtiyâzât-ı mukarreresinde hissedâr olacaklardır ve ahâli-i merkûme üç sene müddet esnâsında isterler ise emlâklerini serbestçe satıp başka mahallere nakl-i hâne etmekte muhtâr olacaklardır.

22. Madde: Eflak ve Boğdan beylikleri Devlet-i Aliyye'nin tâbiyyet-i seniyyesi ve düvel-i muâhidenin kefâleti tahtında olarak mâlik oldukları imtiyâzât ve muâfiyâtın menâfiinden mütemetti olmaya devâm edeceklerdir. Düvel-i mütekeffilenin hiç birisi cânibinden iş bu beyler üzerinde bir himâyet-i müstakile icrâ kılınmayacak ve mesâlih-i dâhiliyelerine dahî hiçbir tarafın müdâhale hakk-ı mahsûsu olmayacaktır.

⁶⁸³ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, C. I, s. 349-351. Ahmed Lûtfî Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi**, C. IX, s. 237-240; **Mecmûa-i Muâhedât**, C. IV, s. 253-255; **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 75-77. (Belge No: 23 – A.) DVN. NMH. 12/157)

23. Madde: Saltanat-ı Seniyye'nin iş bu beyliklerin idâre-i müstakile ve milliye-i dâhiliyelerini ve tamâmî-i serbestî-i diyânet ve ticâret ve seyr-i sefâin husûslarını îfâya taahhüd buyurur. Elyevm cârî olan kavânîn ve nizâmât-ı memleket yeniden rûyet kılınacaktır. Bu mâddede ittifâk-ı ârâ hâsıl olmak için sûret-i terkîbi hakkında düvel-i muâhide taraflarından verilecek karâr veçhile bir mahsûs komisyon teşkîl olunacaktır ve iş bu komisyon bilâimhâl Bükreş'ten Devlet-i Aliyye komiserine iltihâk eyleyecektir ve memûriyeti Memleketeyn'in hâl-i hâzırını tahkîk etmek ve nizâmât-ı âtiyesinin esâsını arz eylemek mâddesinden ibâret olacaktır.

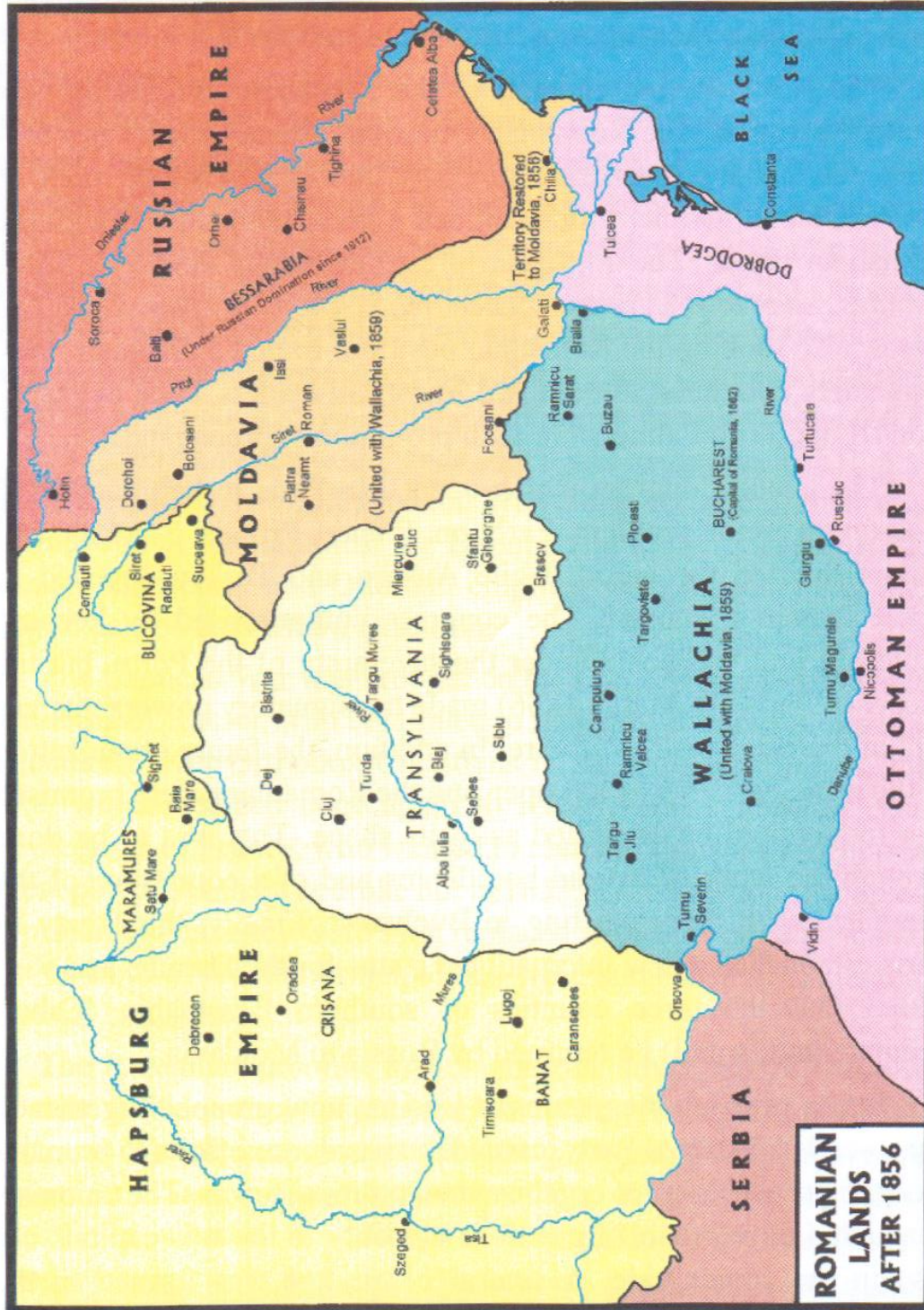
24. Madde: Zât-ı hazret-i pâdişâhî Memleketeyn'in her sınıf ahâlisinin menâfiini gâyet sıhhat ve hakîkât üzerinde arz ve beyân etmeye muktedir olacak sûrette Memleketeyn'in her birinde birer dîvân-ı mahsûs teşkîlini vâid buyurur. Bu dîvânlar Memleketeyn'in nizâmât-ı kat'îyyesi hakkında ahâlinin arzu ve metâlibini ifâdeye memûr olacaklardır. Zikrolunan komisyonun dîvânlar ile olacak münâsebâtı meclis-i mükâleme tarafından tanzîm kılınacak talîmâtta beyân ve tayîn kılınacaktır.

25. Madde: Zikrolunan dîvânların beyân edecekleri efkâr komisyon tarafından mütâlaâ kılınarak badehû kendi mütâlaât ve tahkîkât-ı mahsûsasının netîcesi merkez-i meclis-i mükâleme olan Paris'e arz olunacaktır. Devlet-i metbua ile bu bâbda hâsıl olacak ittihâz-ı âhir Paris'te düvel-i müteâhide cânibinden tanzîm kılınacak mukâvele-i mahsûsa ile tekîd ve teyîd olacak ve iş bu eyâletlerin badezîn düvel-i muâhidenin kefâlet-i müşterekesi tahtına konulmuş olan nizâmâtını zikrolunan mukâvele ahkâmına mutâbık şerefsüdûr olacak bir kıta hatt-ı hümayûn kat'îyyen tesîs eyleyecektir.

26. Madde: Beyliklerde emniyet-i dâhiliye ve hudûdunun muhâfazası zımında bir kuvve-i askeriye-i milliye tertîbi karargîr olmuştur. Tecâvüzât-ı ecnebiyenin def'i için Devlet-i Aliyye ile bil-ittifâk Memleketeyn'in fevkalâde olarak ittihâz edecekleri esbâb-ı tedâfüiyeye hiçbir taraftan mümânaât ve taarruz olunmayacaktır.

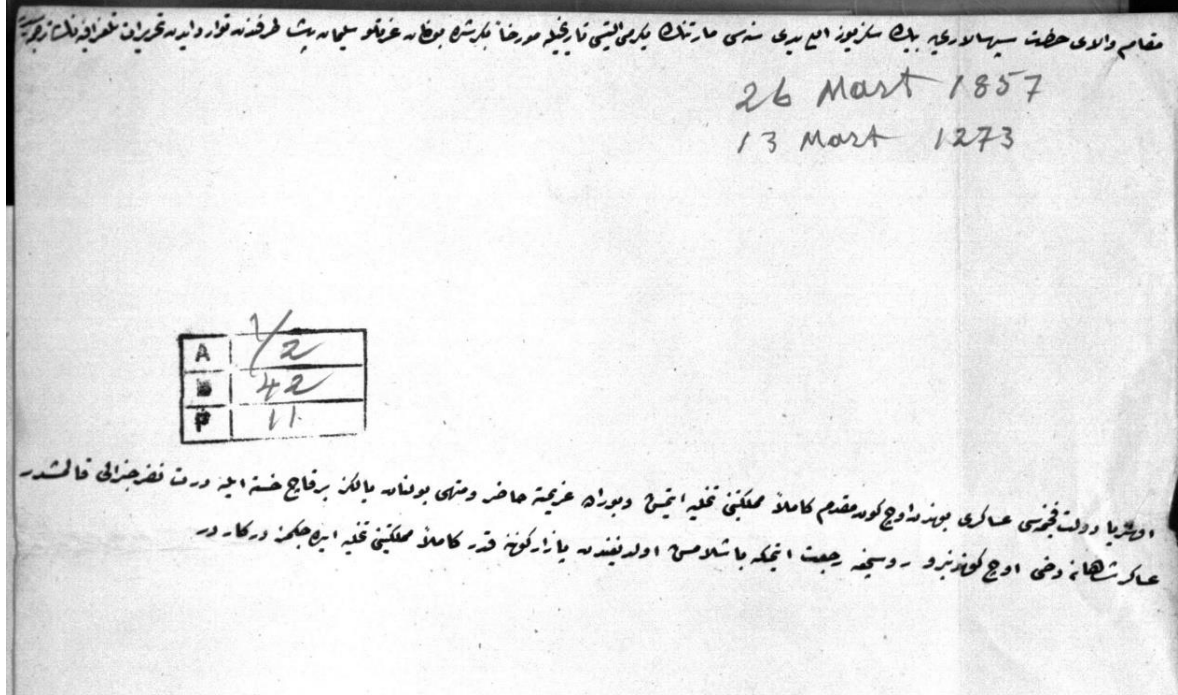
27. Madde: Memleketeyn'de dâhilen bir rahatsızlık zuhûr edecek veyâhûd asâyiş-i dâhilî halelpezîr olacak olduğu hâlde emniyet ve râbıta-i memleketin muhâfaza ve tahkîmine lâzım olan esbâb ve tedâbiri Saltanat-ı Seniyye düvel-i sâire-i müteâhide ile bilmüzâkere icrâ eyleyecektir. İş bu devletler ile evvel-be-evvel bir karâr hâsıl olmaksızın harben tavassuta mürâcaat olunmayacaktır.

Ek-8. 1856 Paris Antlaşması Sonrasında Eflak ve Boğdan ⁶⁸⁴

⁶⁸⁴ Kurt W. Treptow (Ed.), *A History of Romania*, The Center of Romanian Studies, Iași 1996, s. 282.

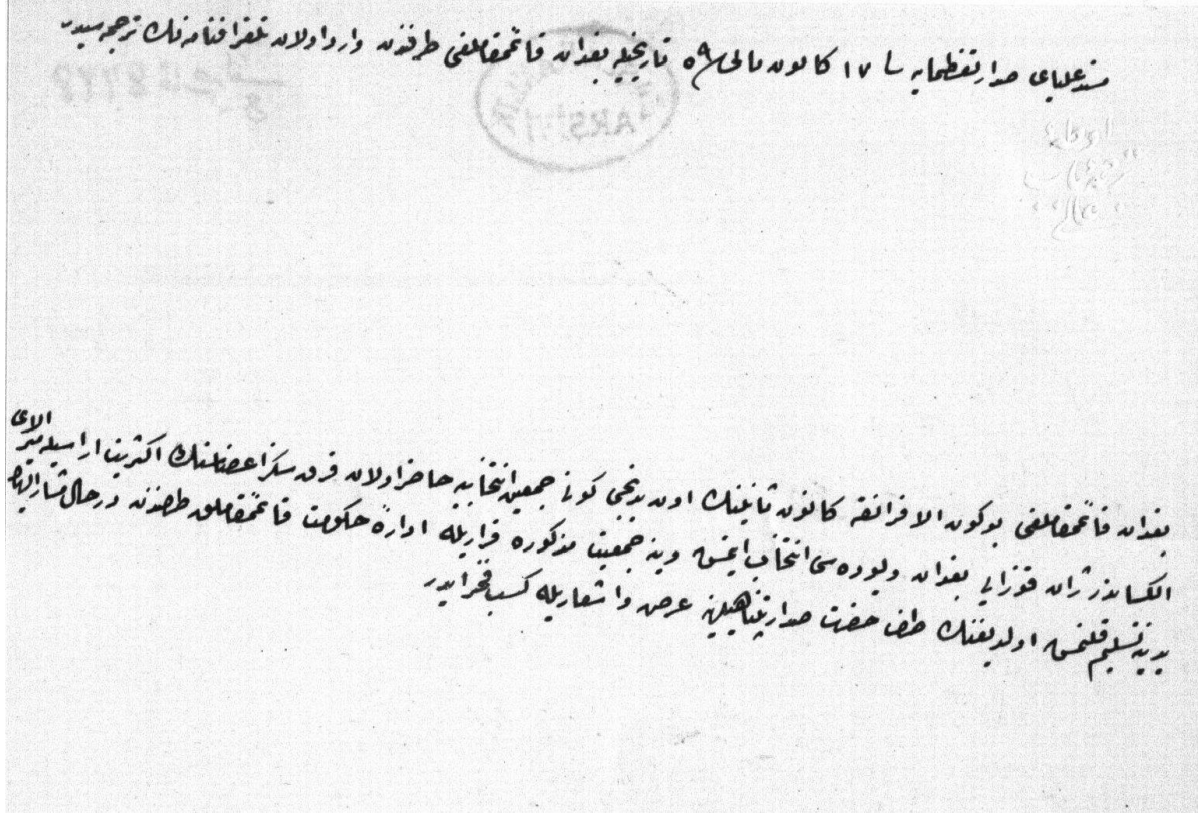
**Ek-9. Avusturya Askerlerinin Kırım Savaşı'nın Ardından Memleketeyn
Topraklarını Terk Etmesi (26 Mart 1857) ⁶⁸⁵**

Makâm-ı Vâlâ'yı Hazret-i Şehriyârî'ye Bin Sekiz Yüz Elli Yedi Senesi Mart'ının
Yirmi Altısı Târîhiyle Müverrihan Bükreş'te Bulunan İzzetlû Süleyman Paşa
Tarafından Tevârüd Eden Tahrîrât-ı Telgrafiyyenin Tercümesidir.

Avusturya Devleti fahîmesi bundan üç gün mukaddem kâmilin Memleketeyn'i tahliyye etmiş ve burada azîmete hâzır ve müttehî bulunan yalnız birkaç hasta ile dört nefer cenerali kalmıştır. Asâkir-i şâhâne dahî üç günden berû Rusçuk'a ric'at etmeğe başlamış olduğundan Pazar gününe kadar kâmilin Memleketeyn'i tahliyye edecekleri der-kârdır.

Ek-10. Alexander Ioan Cuza'nın Boğdan Voyvodalığına Seçilmesi⁶⁸⁶

Mesned-i Ulyâ-i Sadâret-i Uzmâ'ya fî 17 Kânûn-ı Sânî sene 59 Târîhiyle Boğdan
Kâim-makâmılığı Tarafından Vârid Olan Telgrafnâmenin Tercümesidir.

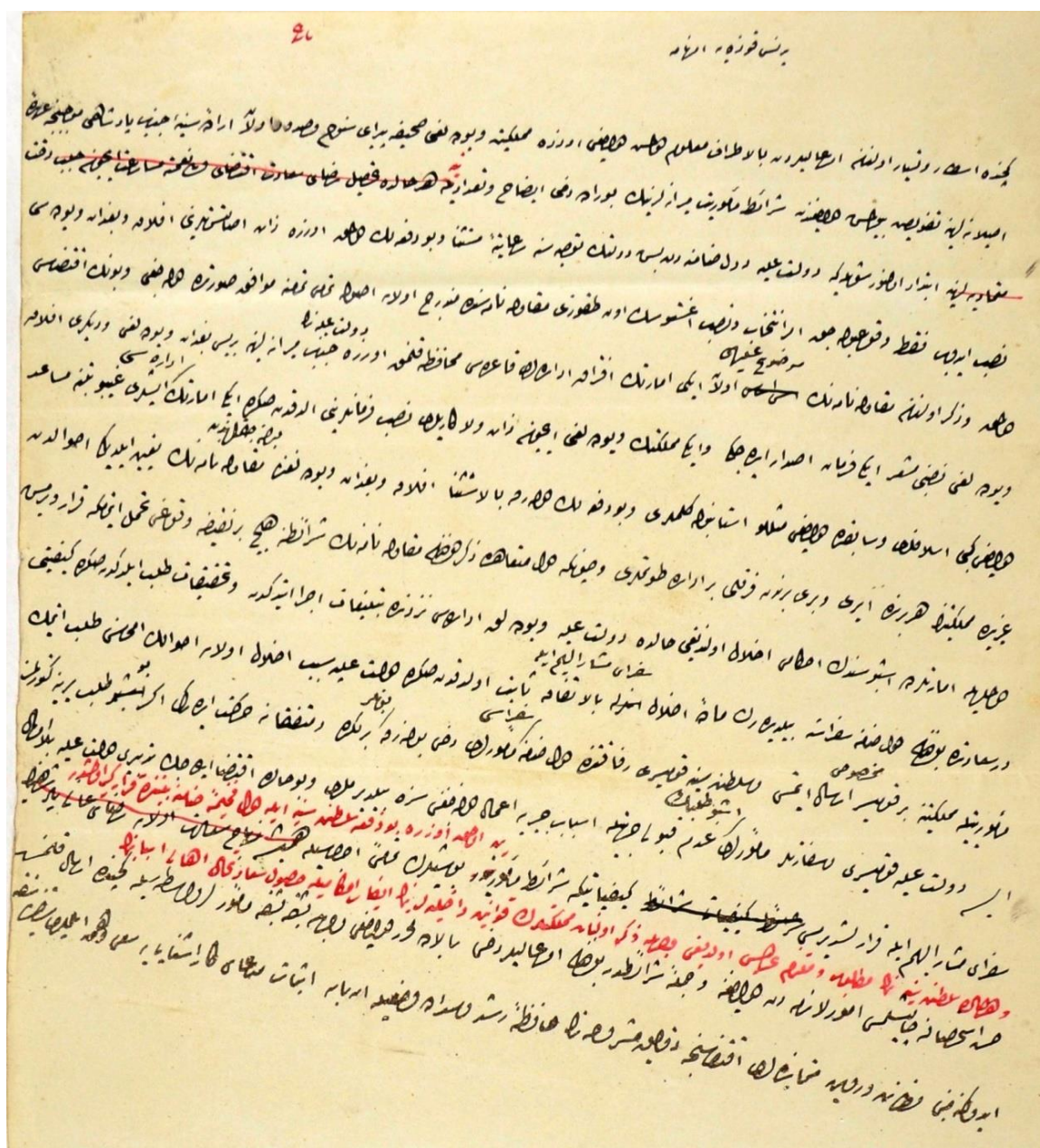
Boğdan kaim-makâmılığı bugün alafranga Kânûn-ı Sânî'nin on yedinci günü Cem'iyet-i İntihâbî'ye hâzır olan kırk sekiz a'zâsının ekseriyyet ârâsıyla Miralay Aleksandr (Alexandru) Jan (Ioan) Cuza'yı Boğdan voyvodası intihâb etmiş ve yine cem'iyet-i mezkûre karârıyla idâre-i hükûmet kâim-makâmlık tarafından derhâl müşârun-ileyhin yed'ine teslîm kılınmış olduğunun taraf-ı hazret-i sadâret-penâhîlerine 'arz ve iş'ârıyla kesb-i fahr eder.

Ek-11. Alexandru Ioan Cuza⁶⁸⁷

687

http://digitoool.bibnat.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=413646.xml&dvs=1322954009010~704&locale=tr_TR&search_terms=cuza&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true (Romanya Milli Kütüphanesi Biblioteca Nationala A Romaniei Resmi Web Sitesi) (E.T.: 04.12.2011)

Ek-12. Memleketetn Prensi Alexandru Cuza'ya Yazılan Emr-i Âlî Sûreti⁶⁸⁸

Prens Kuza'ya Emirnâme

Geçende ısdâr ve tisyâr olunan emr-i âlîlerden bi'l-etrâf ma'lûm olmuş olduğu üzere Memleketeyn voyvodalığı sâhife-pirâ-yı sünûh ve sūdûr olaran irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî mucibince uhde-i asîlânelerine tefvîz buyrulmuş olduğundan şerâit-i me'mûriyyet-i mirânelerinin burada dahî îzah ve ta'dâdiyle ibtidâr olunur şöyle ki Devlet-i Aliyye düvel-i zâmineden beş devletin tavsiyesine riâyeten müstesnâ ve bu def'alık olmak üzere zât-ı asâletlerini Eflak ve Boğdan voyvodası nasb edüb fakat vukû' bulacak emr-i intihâb ve nasb Ağustos'un on dokuzu mukâvelenâmesinde mûnderic olan usûle tamâmı tamâmına muvâfık sûrette olacağı ve bunun iktizâsı olmak ve zikr olunan mukâvelenâmenin mevzu'-ı alenîsi olan iki emâretin iftirâk-ı idâreleri kâidesi muhâfaza kılınmak üzere Devlet-i Aliyye'nin cenâb-ı mîrânelerine birisi Boğdan voyvodalığı ve diğeri Eflak voyvodalığı nasbını müş'îr iki fermân ısdâr edeceği ve iki memleketin voyvodalığı için zât-ı velâkârileri nasb fermânlarını aldıktan sonra iki emâretin idâresi işleri gaybubetine müsâid olduğu gibi eslâfları ve sâbıkta olduğu misüllü İstanbul'a gelmeleri ve bu def'alık olarak bi'l-istisnâ Eflak ve Boğdan voyvodalığında bulunacaklarından mukâvelenâmenin ta'yîn eylediği ahvâlden gayrı da memleketeynin her birinde ayrı ve birbirinden farklı bir idâre tutmaları ve çünkü ol-müteâhhide zikr olunan mukâvelenâmenin şerâitine hiçbir nakîza vukû'una tahammül etmemeye karâr vermiş olmalarıyla emâretlerde işbu senedin ahkâmı ihlâl olunduğu hâlde Devlet-i Aliyye voyvodalık idâresi nezdinde tebligât icrâ ettikten ve tahkîkât taleb eyledikten sonra keyfiyeti Dersaâdet'te bulunan düvel-i zâmine süferâsına bildirerek mâdde-i ihlâl süferâ-yı müşârün-ileyhim ile bi'l-ittifâk sâbit olunduktan sonra Devlet-i Aliyye sebep-i ihlâl olan ahvâlin imhâsını taleb etmek me'mûriyyetiyle Memleketeyn'e bir komiser-i mahsûs irsâl etmesi ve Saltanat-ı Seniyye komiseri refâkatinde düvel-i zâmine süferâsı me'mûrları dahî bulunarak bunlar birlikte ve müttetikâne hareket ederek eğer işbu taleb yerine getirilmez ise Devlet-i Aliyye komiseri ve sefâretler me'mûrları işbu talebin adem-i kabûlü cihetiyle esbâb-ı cebrîye i'mâl olunacağı size bildirilmeleri ve bu hâlde iktizâ edecek tedbîri Devlet-i Aliyye bilâ-imhâl süferâ-yı müşârün-ileyhim ile karârlaştırması keyfiyyâtına şerâit-i me'mûriyyet olmak üzere bu def'a Saltanat-ı Seniyye ile düvel-i zâmine beyninde karâr-gir olmuştur ve her hâlde Saltanat-ı

Seniyye'nin matlûb ve mukaddemâ âlîsi olduğu veçhile zikr olunan memleketlerin kavânin-i dâhiliyyelerinin îfâ-yı imkânıyla husûl-i saâdethâl ahâlî esbabının hüsn-i istihsâline çalışılması umûr-ı lâzımeden olacağına ve cümle-i şerâitden bulunan emr-i âlîleri dahî bâlâda muharrer olduğu veçhile başka başka me'mûrlar vâsıtasıyla geçende irsâl kılınmış idüğüne mebnî nezâret ve rü'yet muhâbereleri iktizâsınca ... meşrûhanın hâfıza-i rüşd ve sedâda vaz'ıyla erbâb-ı isbât müddeâsı kâr-ı esnâyiye sa'y ve himmet eylemeleri ...

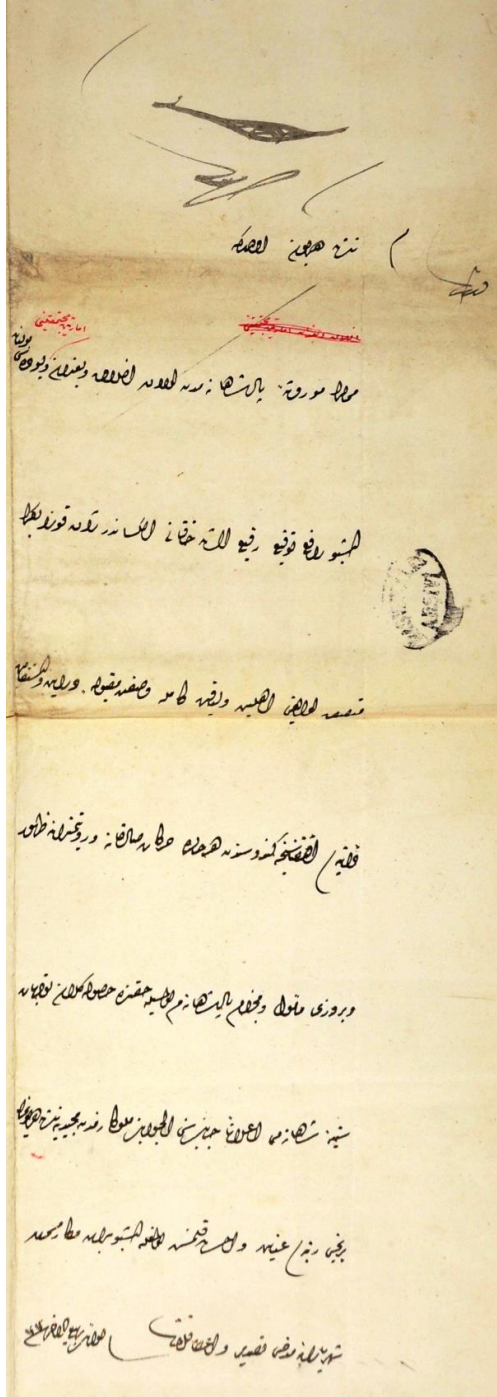
Atufetlû efendim hazretleri

Eflak ve Boğdan voyvodası asâletlu Cuza Bey hazretleri için Tersâne-i Âmire'den Kalas'a iki kıt'a vapur gönderilmesi mukarrer olduğu hâlde mu'ahharan kapu kethüdası tarafından vukû' bulan ifâdeye nazaran bir vapur kifâyet edeceğinden diğerinin irsâlinden sarf-ı nazar olunması ve mîr-i müşârün-ileyhin bu günlerde Kalas'a gelmek üzere olduğu haber verilmesiyle rükûbuna tahsîs buyrulan Beyrut vapur-ı hümâyûnuyla Hâriciyye teşrîfâtçısı saâdetlû Kâmil Bey hazretlerinin işbu Çarşamba günü i'zâm kılınması hakkında her ne veçhile emr u fermân hazret-i mülûkâne müteallik ve şeref-südûr buyrulur ise ânâ göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim. Fî 10 Rebî'ü'l-âhir sene 1277

Ma'rûz-ı çâker-i kemînelerdir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan iş bu tezkire-i sâmiyye-i âsafâneleri manzûr-ı âlî-i hazret-i şehriyârî buyrulmuş ve ber-vechi isti'zân zikr olunan Beyrut vapur-ı hümâyûnuyla müşârün-ileyh Kâmil Bey hazretlerinin yevm-i mezkûrda i'zâm kılınması müteallik ve şeref-südûr buyrulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı padişâhî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş olmağla ol-bâbda emr u fermân hazret-i veliyy'ü'l-emrindir. Fî 10 Rebî'ü'l-âhir sene 1277

Ek-14. Eflak ve Boğdan Voyvodası Alexander Ioan Cuza'ya Nişan Verilmesi
(17 Ekim 1860) ⁶⁹⁰

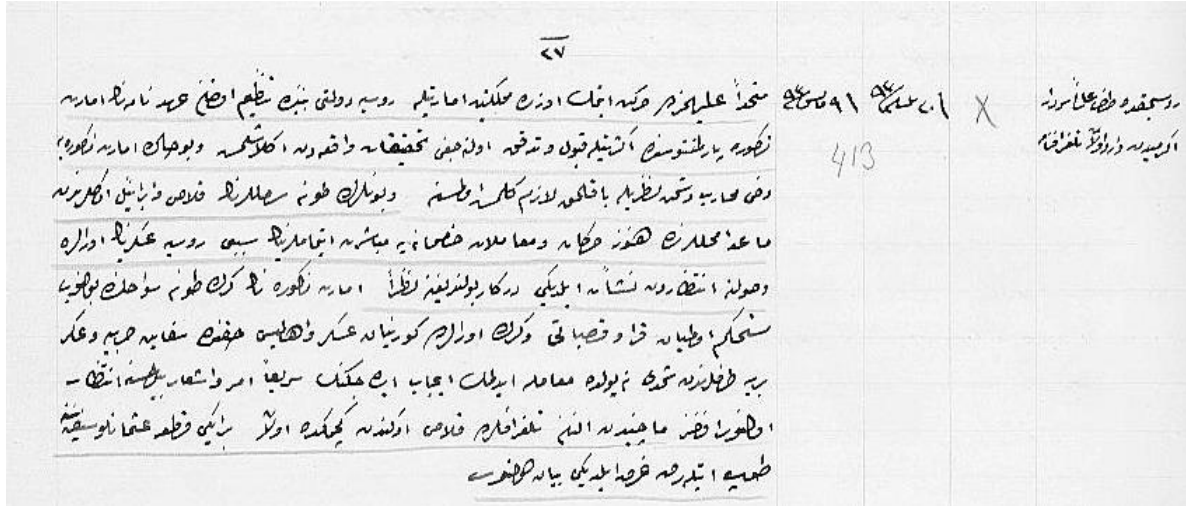
Nişân-ı hümayûn oldur ki

Memâlik-i mevrûse-i padişâhânemden olan Eflak ve Boğdan voyvodası bulunan iş bu râfi'-i tevkî'-i refî'-üş-şân-ı hakânî Aleksandr (Alexandru) Jan (Ioan) Cuza Bey'in muttasıf olduğu ehliyyet ve liyâkat-i kâmile ve sıfat-ı makbûle dirâyet ve istikâmet kaziyyesi iktizâsınca kendisinden her hâlde harekât-ı sâdikâne ve rûyet-mendâne zuhûr ve pervezî me'mûl ve meczûm-ı pâdişâhânem olmasıyla hakkında husûle gelen tevcîhât-ı seniyye-i şâhânemi i'lânen cânib-i seniyy'ül-cevâbın mülûkânemden Mecîdiyye nişân-ı hümayûnunun birinci rütbesi inâyet ve ihsân kılınmış olmağla berât-ı mükâremet şehriyârânem dahî tasdîr ve i'ta kılındı. Fî evâil-i Rebî'ül-âhir sene 1277

Ek-15. Prens I. Carol Hohenzollern Sigmaringen ⁶⁹¹

⁶⁹¹ <http://www.bvau.ro/manifestari/2007/0823/domnitori/pages/22%20Carol%20I.html> (Galati V. A. Urechia Kütüphanesi Biblioteca V. A. Urechia Galati Resmi Web Sitesi) (E.T.:21.05.2014)

**Ek-16. Serdâr-ı Ekrem Abdülkerim Nâdir Paşa Tarafından Rusçuk'tan
Gönderilen Telgraf⁶⁹²**

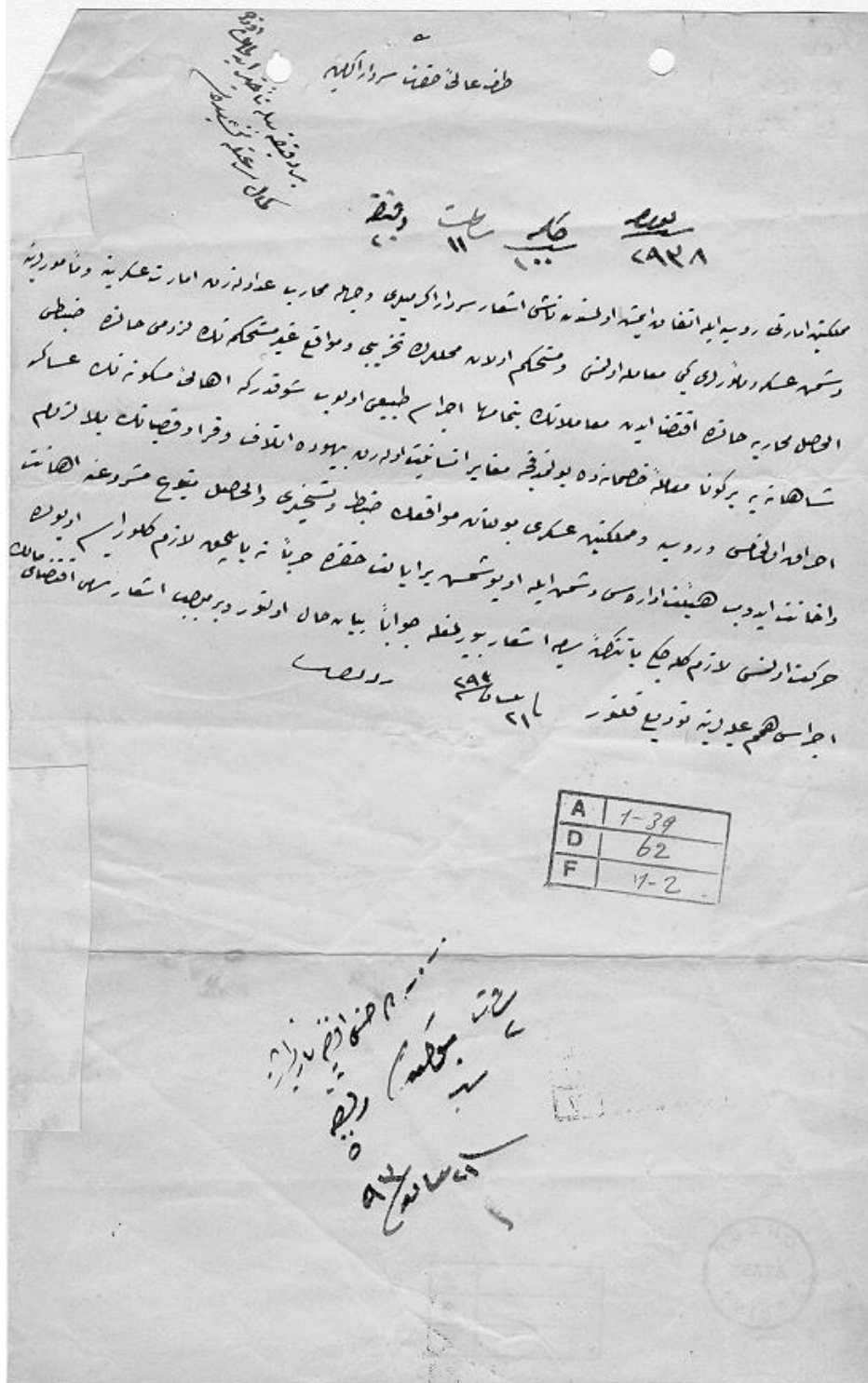
Rusçuk'ta taraf-ı âlî-i serdâr-ı ekremîden vârid olan telgrafnâme

Fî 20 Nisan sene 93 fî 9 Mayıs sene 93

Müttehidin aleyhimizde hareket etmek üzere Memleketeyn Emâretiyle Rusya devleti beyninde tanzîm olunan ahidnâmenin emâret-i mezkûre parlamentosunda ekseriyetle kabûl ve tedkik olunacağı tahkîkât-ı vâkıadan anlaşılmış ve bu hâlde emâret-i mezkûreye dahî muhârib düşmân nazarıyla bakılmak lâzım gelmiş olmasına ve bunların Tuna sâhillerinin Kalas ve İbrail önlerinden mâada mahallerinde henüz harekât ve muâmelât-ı hâsımâneye mübâşeret etmemelerinin sebebi Rusya askerinin oralara vusûlüne intizârdan neş'et eylediği der-kâr bulunduğuna nazaran emâret-i mezkûrenin gerek Tuna sevâhilinde bulunub müstahkem olmayan kurâ ve kasabâtı ve gerek oralarda görünen asker ve ahâlîsi hakkında sefâin-i harbiyye ve asker-i berrîyye taraflarından şimdi ne yolda muâmele edilmek îcâb edeceğinin serîan emr u işâr buyrulmasına intizâr olunur ... alınan telgraflarda Kalas önünden geçmekte olan bir iki kıt'a Osmanlı sefînesine top atılarak gark eylediği beyân olunur.

⁶⁹² ATASE ORH, DF.1-7/ BN.413.

**Ek 17. Rusya İle Birlikte Hareket Eden Romanya Asker ve Memurlarına
Düşman Muamelesi Yapılması Hakkında Telgraf ⁶⁹³**

Taraf-ı Âlî-i Hazret-i Serdâr-ı Ekremî'ye

Bir dakika bile te'hîr edilmemek üzere
kemâl-i sür'atle keşidesine

<u>Numara</u>	<u>Kelime</u>	<u>Saat</u>	<u>Dakika</u>
2938	100	11	20

Memleketeyn Emâreti Rusya ile ittifâk etmiş olmasından nâşi işâr Serdâr-ı Ekremîleri veçhile muhârib addolunarak emâret askerine ve me'mûrlarına düşman asker ve me'mûrları gibi muâmele olunması ve müstahkem olan mahallerin tahrîbi ve mevâki-i gayr-i müstahkemenin lüzumu halinde zabtı el-hâsıl muhârebe hâlinde iktizâ eden muâmelâtın bî-tamamihâ icrâsı tabii olup şu kadar ki ahâli-i meskûnenin asâkîr-i şâhâneye bir gunâ muâmele-i hasmânede bulunmadıkça mugâyir-i insâniyet olarak beyhude itlâf ve kurâ ve kasabâtın bilâ-lüzûm ihrâk olunmaması ve Rusya ve Memleketeyn askeri bulunan mevâkiin zabt ve teshîri ve'l-hâsıl metbû-ı meşrûuna ihânet ve ihanet edip hey'et-i idâresi düşman ile uyuşmuş bir eyâlet hakkında harben ne yapmak lâzım gelir ise o yolda hareket olunması lâzım geleceği bâ-tezkîre-i sâmiyye işâr buyrulmağla cevâben beyân-ı hâl olunur ve ber-mûceb-i işâr-ı sâmi-i iktizâ-yı hâlin icrâsı himem-i aliyyelerine tevdi' kılınır. Fî 21 Nisân sene 293 Redif

Ek-18. Berlin Antlaşması'nın Romanya İle İlgili Maddeleri (13 Temmuz 1878)

694

43. Madde: Düvel-i müteâhhide Romanya'nın istiklâlini âtide muharrer bende tayîn olunan şerâite rabt ile tasdîk ederler.

44. Madde: Romanya'da ihtilâf-ı din ve mezheb hiç kimse için hukûk-ı mülkiye ve politikadan istifâdede ve hizmet-i umûmiye ve memûriyet ve şerefe nâiliyette veya her ne olur ise olsun icrâ-yı hırfet ve sanatta nâ-ehil tutulmaklığa ve mahrûm edilmekliğe sebep addolunmayacaktır.

Romanya'da yerliler ve ecnebilere serbestî ve icrâ-yı âyin ve mezheb temîn olunarak gerek cemâat-ı muhtelifenin silsile-i merâtib üzere tertîbinde ve gerek rüesâ-yı ruhâniyeleriyle olan münâsebâtında bir gunâ ikâ-yı mevânî olunmayacaktır.

Tüccâr ve sâireden bi'l-cümle düvel-i ecnebiye tebâasına Romanya'da din ve mezhebe bakılmayarak müsâvât-ı kâmile üzere muâmele olunacaktır.

45. Madde: Romanya Emâreti Besarabya ilkâsının 1856 tarihli Paris Muâhedesi ahkâmına Rusya memâlikinden ifrâz olup garben Prut Nehri ve cenûben Kilya Kanalı ve Eski İstanbul Boğazı ile mahdûd olan parçasını Rusya İmparatoru hazretlerine iâde eder.

46. Madde: Tuna Deltası'nı teşkîl eden adalar ile Yılan Adası ve Kilya ve Sünne ve Mahmûdiye ve İsakçı ve Tulçu ve Maçın ve Babadağı ve Hırsova ve Köstence ve Mecîdiye kazalarını hâvi olmak üzere Tulçu Sancağı Romanya'ya ilhâk olunmuştur. Romanya Emâreti ândan başka Silistre'nin şark tarafından başlayıp Mangalya'nın cenûb tarafında Karadeniz'e müntehî olan bir hatta kadar Dobruca'nın cenûbî tarafında vâki ilkâyı alır.

Hatt-ı hudûd Bulgaristan'ı tahdîd için teşkîl olunacak Avrupa komisyonunun mârifetiyle mahallinde tayîn olunacaktır.

47. Madde: Taksîm-i miyâh ve sayd-ı mâhi meselesi hükmolunarak Tuna Komisyonu'na arz olunacaktır.

48. Madde: Emâret dâhilinde geçen emtiâdan bir güne transit resmi ahz olunmayacaktır.

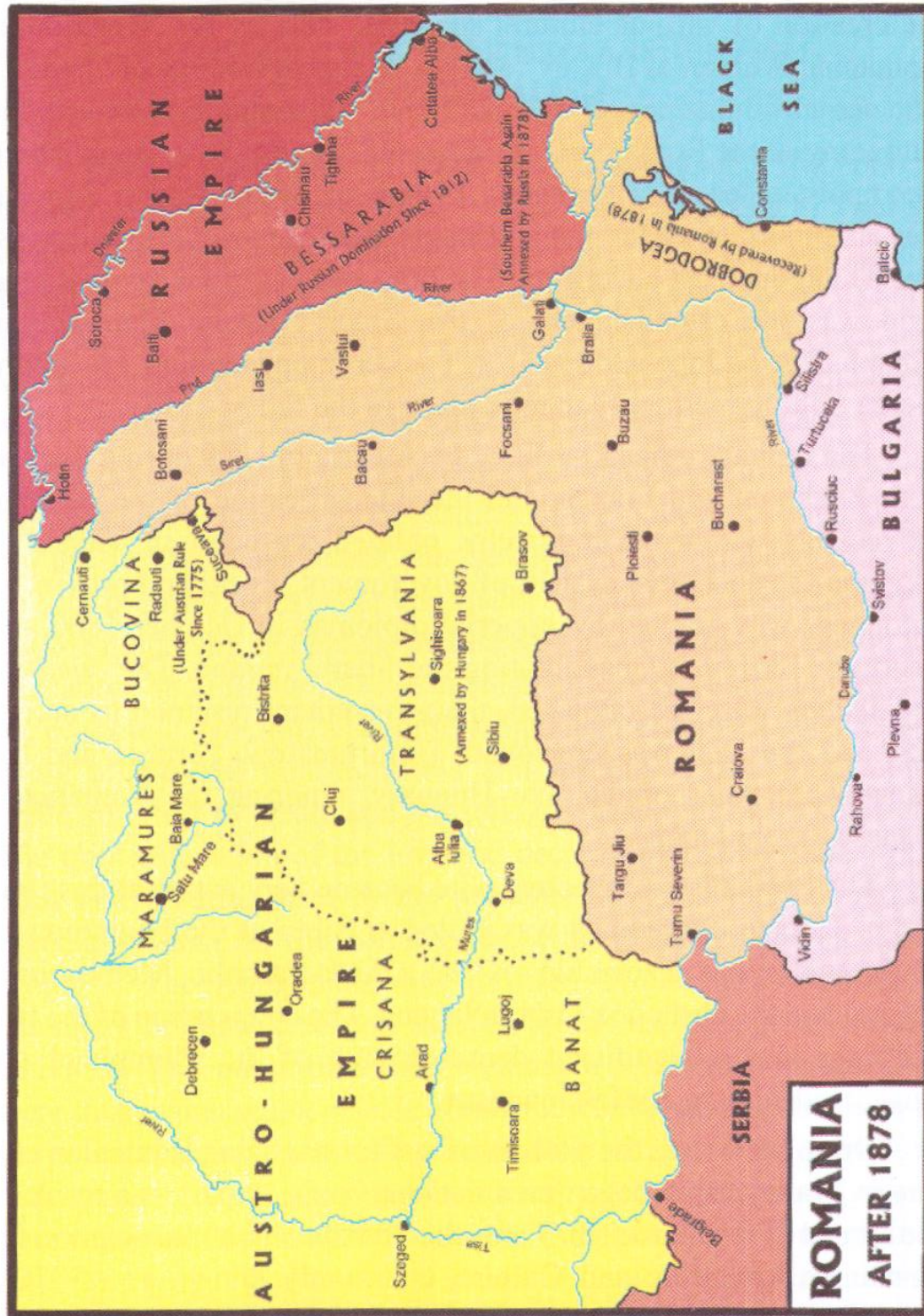
49. Madde: Konsolosların emâretteki himâyeye müteallik imtiyâzât ve vezâifini tayîn için Romanya tarafından mukâvelenâmeler akdolunabilecektir.

Hukûk-ı müktesebe emâretlerde alâkadâr olan devletler beyninde müttefikan tadîl olunmadıkça mer'iyü'l-icrâ kalacaktır.

50. Madde: Devlet-i Osmâniye ile Romanya arasında konsolosların imtiyâzât ve vezâifini tayîn eder bir muâhede akdoluncaya değin Memâlik-i Osmâniye'de seyâhat ve ikâmet eden Romanya tebâası ve Romanya'da dahî seyâhat ve ikâmet eden Osmanlı tebâası sâir Avrupa devletleri tebâasına temîn olunan hukûktan müstefid olacaklardır.

51. Madde: Umûr-ı nâfiada ve sâir bu yolda olan teşebbüslerde Romanya'da terk olunan arâzi için Bâb-ı Âlî'nin hukûk ve vezâifini deruhte eyleyeceklerdir.

Ek-19. 1878 Berlin Antlaşması Sonrasında Romanya ⁶⁹⁵

⁶⁹⁵ Kurt W. Treptow (Ed.), **A History of Romania**, The Center of Romanian Studies, Iași 1996, s. 332.

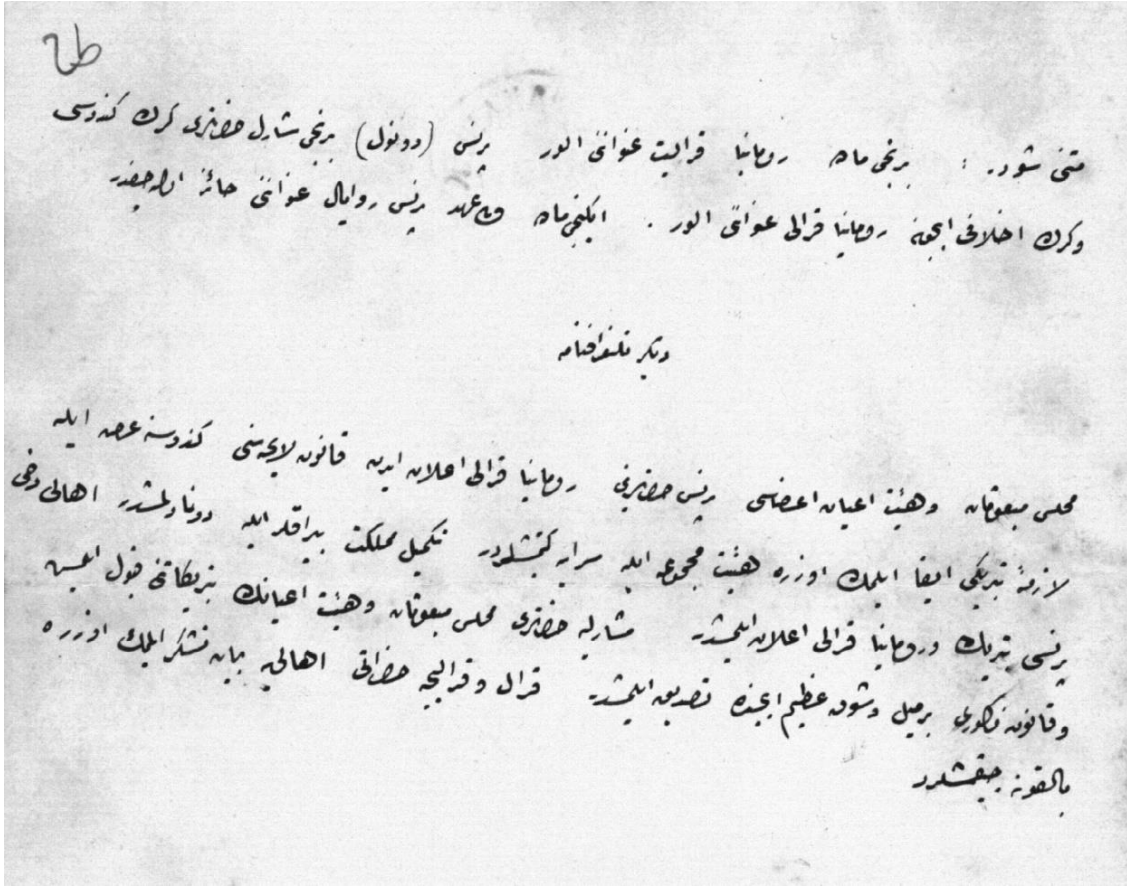
Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Celîle-i Hâriciye
Tercüme Odası

Cânib-i Seniyyü'l-cevânib Hazret-i Pâdişâhî'ye fî 27 Teşrîn-i Evvel sene 878
Târîhiyle Fehâmetlu Romanya Prensi Hazretlerinden Vârid Olan Nâmenin Sûret-i
Tercümesidir.

Ba'de'l-elkâb

Memleketlerimiz beyninde teyemmünen teceddüd eden ravâbıt-ı kadîme-i dostî ve hüsn-i muâşereti te'yîd eylemekliğı pek arzu ettiğime mebnî Mösyö Dimitri Bratianu'yu nezd-i meâl-i veft-i hümayûnlarına fevk'alâde murahhas orta elçi ta'yîn eyledim. Mumâileyhin evsâf-ı zâtîyyesi ve me'mûrîn-i sâbıkalarını ifâda meşhûd olan hüner ve sadâkati hasebiyle me'mûriyyet-i cedîdesini dahî hüsn-i sûretle îfâ edeceğinde hiç şüphe yoktur. Tevcîhât-ı mekârim gâyât-ı cenâb-ı pâdişâhîlerine nâil olacağı i'tikâdında bulunduğum hâlde taraf-ı hâlisânemden 'arz edeceği şeylere ve husûsan hürmet-i fâika ve meveddet-i gayr-ı mütegayyire-i senâverâneme dâir ez-ser-i nev i'tâ eyleyeceğı te'mînâta tamâmıyla vüsûk ve itimat buyrulmasını ricâ ederim.

Ek-21. Romanya'da Krallık İdaresine Geçildiğini Bildiren Arşiv Belgesi ⁶⁹⁷

Romanya Sefîri Tarafından fî 15 Mart sene 97 Târîhiyle Kullarına Vârid Olan
Tahrîrâtın Tercümesidir.

Romanya'da i'lân-ı krâliyet olunmuş olduğundan bu vak'a-i azîme ve mütehayyiceyi müşîr üç kıt'a telgrafnâmenin asılları atebe-i felek mertebe-i cenâb-ı mülûkâneye 'arz ve iblâğ buyrulmak ricasıyla leffen takdim kılındı.

Zât-ı şevket-meâb hazret-i pâdişâhînin Romanya Krâliyetini derhâl ve en evvel tasdîk ile Romanya ve hükümdârı hakkında dergâr olan hub ve mevâlâtına bahir'ü'l-mübâhat-ı seniyyelerinin bir delil-i cedîdini îfâ eylemek için bu vesîle-i haseneden istifâde buyuracaklarını ümîd ederim.

Telgrafnâme Tercümeleri

Hâriciye Nâzırı Tarafından Romanya Sefâreti'ne

Fehâmetlu prens hazretlerini Romanya Kralı ilan eden bir teklif bugün Meclis-i Meb'ûsân'da ittifâk-ı ârâ ile kabul olundu.

Teklîf-i mezkûr ber-vech-i âti derç olunur.

“Ahvâl-i mevcûdeye nazaran ve millet tarafından bi'd-defâ'at musırrâne izhâr olunan arzuya binâen Millet Meclisi intizâm-ı dâhilîyi bir kat daha takviye ve teşyîd etmek ve bu sûretle sâir Avrupa devletlerinin bulundukları mevkii hâiz olduğu hâlde daha ziyâde emniyeti mûceb olabilecek olan Romanya hükûmeti için bir zamân-ı cedîd teşkil eylemek üzere milletin hakk-ı hâkimiyeti iktizâsınca fehâmetlu Prens Şarl (Carol) hazretlerini Romanya Birinci Kralı i'lân eder.” Bu teklîf kabul olunur olunmaz Meclis-i Meb'usân kendi tarafından vâki' olan teklîf mûcibince bir kânun lâyihasını tanzîm etmek üzere bir şûbe teşkil eylemiştir.

Diğer Telgrafnâme Tercümesidir.

Bugün Meclis-i Meb'ûsân ve Hey'et-i Â'yân tarafından bir gûna muhâlefet vukû'a gelmeksizin ittifâk-ı ârâ ile kabûl edilen kânun lâyihasının metni şudur: Birinci madde Romanya Krâliyet unvânını alır. Prens (Döno) Birinci Şarl hazretleri gerek kendisi ve gerek ahlâfı için Romanya Kralı unvânını alır. İkinci madde veliahd prens Rövail unvânını hâiz olacaktır.

Diğer Telgrafnâme

Meclis-i Meb'ûsân ve Hey'et-i Â'yân â'zâsı prens hazretlerini Romanya Kralı i'lân eden kânun lâyihasını kendisine 'arz ile lâzıme-i tebrîki îfâ eylemek üzere hey'et-i mecmuâ ile berâber gitmişlerdir. Tekmîl memleket bayraklar ile donatılmıştır. Ahâlî dahî prensi tebrik ve Romanya Kralı i'lân eylemiştir. Muşârunileyh hazretleri Meclis-i Meb'ûsân ve Hey'et Â'yân'ın tebrîkâtını kabûl eylemiş ve kânun-ı mezkûru bir meyl ve şevk-i azîm içinde tasdîk eylemiştir. Kral ve kraliçe hazerâtı ahâlîye beyân-ı teşekkür eylemek üzere balkona çıkmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı, adı : BİRBUDAK, Togay Seçkin
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 10.01.1983 – Ankara
 Medeni Hali : Evli
 Telefon : 0.505.210.20.06
 Faks :
 e-mail : tsbirebudak@gazi.edu.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Eğitim Derecesi	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü - Yakınçağ Tarihi	2014
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü - Yakınçağ Tarihi	2008
Lisans	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi - Tarih Eğitimi ABD	2005
Lise	Bozüyük Anadolu Öğretmen Lisesi - Sosyal Alan	2000

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2010- ...	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi	Araştırma Görevlisi
2005-2010	Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL: İngilizce

YAYINLAR

A. KİTAPLAR

A1. HAYTA, Necdet-BİRBUDAK, Togay Seçkin; **Balkan Savaşları'nda Edirne**, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2010.

A2. ÜNAL, Uğur-BİRBUDAK, Togay Seçkin; **Mustafa Sâti Bey ve Eğitime Dâir Lâyihaları**, Murat Kitabevi, Ankara, 2010.

A3. ÜNAL, Uğur - BİRBUDAK, Togay Seçkin; **İstanbul Dârülmuallimîni (1848-1924)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013.

B. KİTAP BÖLÜMLERİ

B1. ÜNAL, Uğur – BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Osmanlı Devleti'nde Öğretmen Yetiştirmede Yeni Bir Şube: Dârülmuallimîn-i İdâdiyye (Âliyye)*”, **Prof. Dr. Yahya AKYÜZ'e Armağan**, Ed.: Cemil ÖZTÜRK, İlhami FINDIKÇI, PEGEM Akademi, Ankara, Haziran 2011, ss. 1331-1350.

B2. BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Meşrutiyet ve Milli Mücadele Yıllarında Eğitim (1876-1922)*”, **Türk Eğitim Tarihi**, Ed.: Güray KIRPIK, Otorite Yayınları, Ankara, Eylül 2012, ss. 208-230.

C. MAKALELER

a. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

C1. BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Osmanlı Basınında Mahmud Şevket Paşa Suikastı*”, **Bilig**, S. 65, Bahar 2013, ss. 69-94. (SSCI)

C2. BİRBUDAK, Togay Seçkin – AKBABA, Bülent; “*Education Life in The Kosovo Province in the Early Part of Twentieth Century*”, **IJAR** (International Journal of Academic Research), Vol: 5, No: 4, July 2013, pp. 255-260.

C3. SAFRAN, Mustafa – KAN, Adnan – ÜSTÜNDAĞ, Mutlu Tahsin – BİRBUDAK, Togay Seçkin – YILDIRIM, Osman; “*2013 KPSS Sonuçlarının*

Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Alanlara Göre İncelenmesi”, **Eğitim ve Bilim**, C. 39, S. 171, 2014, ss. 13-25. (SSCI)

b. Ulusal Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

C4. BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Sâlnâmelere Göre Sivas Vilayeti’nde Eğitim – Öğretim (1898-1903)*”, **Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 15, No: 1, Mart, 2007, ss. 303 – 316.

C5. AKBABA, Bülent – BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Mizah Basınında Mustafa Kemal Atatürk İmaji*”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Reşat GENÇ Özel Sayısı, C. II, Temmuz 2009, ss. 1253 – 1277.

C6. ÜNAL, Uğur - BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Tedrîsât (-ı İbtidâiyye) Mecmuâsı*”, **Türk Yurdu**, C. 31, S. 285, Mayıs 2011 ss. 105–109.

D. BİLDİRİLER

a. Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiriler

D1. BİRBUDAK, Togay Seçkin – AKBABA, Bülent; “*Education Life in The Kosovo Province in the Early Part of Twentieth Century*”, **15th International Conference Education Reform in the 21st Century in Balkan Countries**, (Bükreş/Romanya: 28-30 Haziran 2012).

D2. BİRBUDAK, Togay Seçkin; “*Türkiye Cumhuriyeti-Ürdün İlişkileri Kapsamında Emir Abdullah’ın 1937 Türkiye Ziyareti*”, **Uluslararası Türk – Arap Müşterek Değerler ve Kültürel Etkileşim Sempozyumu**, (Amman/Ürdün: 12-15 Mayıs 2013).

D3. AKBABA, Bülent – DEMİRTAŞ, Bahattin – BİRBUDAK, Togay Seçkin – KILCAN, Bahadır; “*Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Öğretimine Yönelik Görüşleri*”, **III. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu (USBES-III)**, (Ankara / Türkiye: 28-30 Nisan 2014).

GAZİ GELECEKTİR...